gemeente Dinkelland

Begroting 2019

Begroting 2019 Dinkelland

Inleiding begroting

Totstandkoming programmabegroting 2019

Voor u ligt de programmabegroting 2019 van de gemeente Dinkelland wat door het college van Dinkelland aan u als raad aangeboden wordt. Deze programmabegroting heeft als basis het overdrachtsdocument Dinkelland 2018-2019, de Strategische Raadsagenda Dinkelland 2018-2022, het coalitieakkoord 2018-2022 Dinkelland Duurzaam Doorontwikkelen en het koersdocument 2018-2022. In de onderstaande figuur wordt het proces van totstandkoming nog eens geschetst.

Overdrachtsdocument

- April 2018
- Informerend
- Stand van zaken vorige coalitie

Coalitieakkoord 2018-2022

- Juni 2018
- Ambities van het nieuwe college

Koersdocument 2018-2022

- Juni 2018
- Kaders stellen
- 1e uitwerking van de ambities uit het coalitieakkoord

Programmabegroting 2019

- November 2018
- Besluitvorming
- Definitieve uitwerking van de ambities voor 2019

In het overdrachtsdocument Dinkelland 2018-2019 is een overzicht gegeven van (en inzicht in) de feitelijke situatie op basis van bestaand (en dus vastgesteld) beleid en de meest recente informatie. Dit zowel inhoudelijk als financieel. Om een goed beeld te geven van wat wij de komende jaren willen doen, hebben we ook de doorlopende onderwerpen een plek gegeven in het Maatschappelijk Effecten Plan, ook wel MEP.

Het koersdocument bepaalt feitelijk op hoofdlijnen de richting voor de komende vier jaren, zoals wij die in het coalitieakkoord hebben aangegeven. In het coalitieakkoord 2018-2022 geven wij in verschillende agenda's de ambities van de coalitie weer, waarbij de strategische agenda van de gemeenteraad het vertrekpunt is. Met deze agenda's geven wij ruimte voor de inbreng van inwoners, organisaties, bedrijven en de gemeenteraad om samen de goede dingen te doen voor Dinkelland. Deze agenda's zijn de basis voor het vullen van het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP).

In deze programmabegroting 2019 worden de richtinggevende uitspraken uit het koersdocument 2018-2022 uitgewerkt en wordt concreet aangegeven wat we in het jaar 2019 gaan doen en wat het gaat kosten. In de programmabegroting 2019 vindt dus de feitelijke besluitvorming plaats.

Leeswijzer

In deze leeswijzer worden een aantal zaken toegelicht zodat u de programmabegroting makkelijker kunt lezen. De programmabegroting ziet er anders uit dan voorgaande jaren. Hiervoor zijn twee aanleidingen geweest:

1. De wettelijke verplichting om aan de nieuwe indeling van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) te voldoen.
2. De opgedane ervaringen in de afgelopen coalitieperiode met het werken via doelsturing en programmamanagement en de manier waarop dit in de P&C cyclus verwerkt is.

Allereerst een korte toelichting op de opbouw van de begroting. De programmabegroting bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP) met daarin de onderdelen:
    - Participatieprocessen: de vertaling naar hoe wij samen met de samenleving aan de slag willen.
    - Omgevingswet: de vertaling van hoe wij aan de slag gaan met de implementatie van de omgevingswet.
    - Ambities: de vertaling van de ambities uit de agenda's van het coalitieakkoord, gerelateerd aan specifieke maatschappelijke doelen.
2. Basisbegroting: hierin komen alle reguliere en jaarlijks terugkerende zaken aan de orde.
3. De verplichte paragrafen
4. De financiële begroting
5. Bijlagen

Vanaf 2019 maken wij dan ook onderscheid tussen de basisbegroting dus feitelijk het structurele geld en de ambitiebegroting (beschreven in het MEP) dus het incidentele geld dat gebruikt worden om de ambities te realiseren. In het koersdocument is er een uitgebreide toelichting geweest op de systematiek van ambitiefinanciering.

Aanvullend op deze toelichting op ambitiefinanciering willen we u graag de wederzijdse relatie tussen de ambitiebegroting en de basisbegroting aangeven. Er zijn namelijk zaken vanuit de basisbegroting die een directe link met de ambitiebegroting hebben en vice versa.

- Projecten die voortkomen uit ambities kunnen na uitvoering en afronding structurele lasten met zich meebrengen in de beheerfase. De financiering van het project vindt plaats vanuit de ambitiebegroting (incidenteel), terwijl de structurele lasten afvloeien naar de basisbegroting en een plek krijgen onder één van de elf programma's.
- Activiteiten en inspanningen (reguliere capaciteit en middelen) vanuit de basisbegroting kunnen bijdragen aan het bereiken van de doelen in de ambitiebegroting. Daarnaast kan ook (reguliere) capaciteit aan de basisbegroting worden onttrokken om te worden ingezet voor de ambities (projecten en processen).

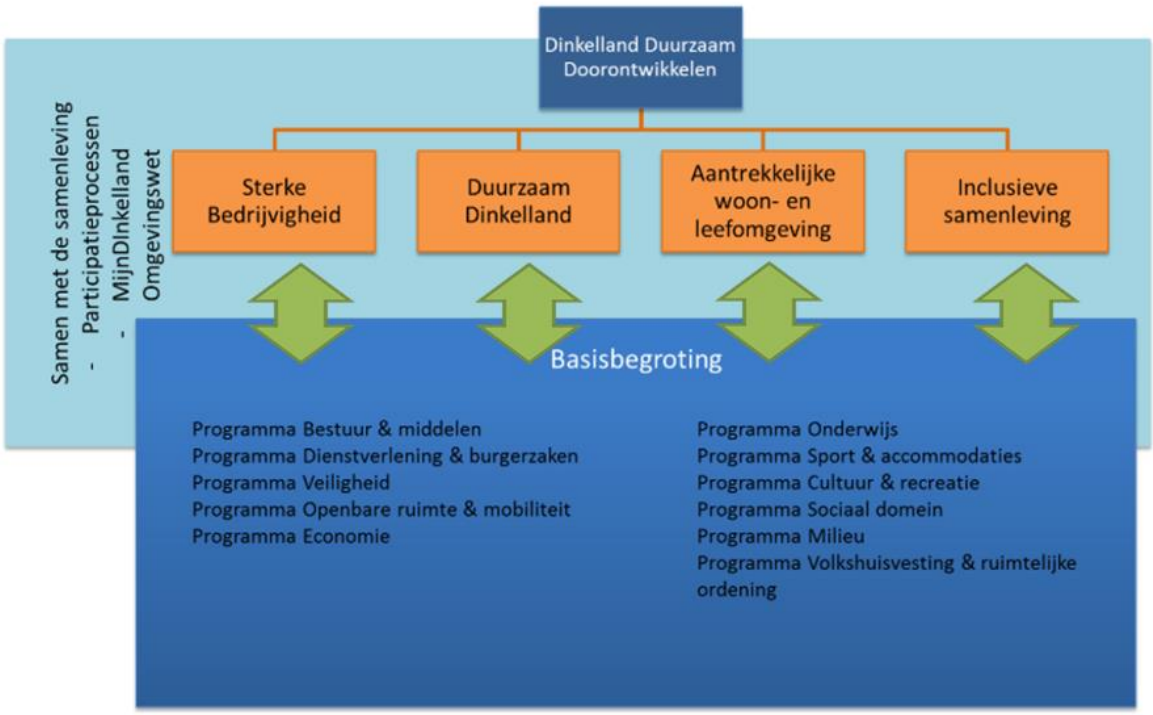

In de bovenstaande figuur is weergegeven wat MEP (oranje deel) is, wat we in samenwerking met de samenleving doen (lichtblauwe deel) en wat de basisbegroting is (donkerblauwe deel).

We willen in deze begroting de volgende zaken bereiken: beter inzicht en overzicht wat we doen, waarom we dingen doen, wat de kosten en (maatschappelijke) opbrengsten zijn en waar we op kunnen (bij)sturen. Daarbij hanteren we de volgende uitgangspunten:

- Creëren van meer inzicht en overzicht. Allereerst is er voor gekozen om de uren die gemoeid zijn met projecten in beeld te brengen zodat ook helder wordt welke investering vanuit de ambtelijke organisatie gedaan wordt, om projecten gerealiseerd te krijgen. Er is geprobeerd zo goed mogelijk per project aan te geven hoeveel tijd en geld ermee gemoeid is. Hierbij wordt gewerkt vanuit het werken in projecten. En dat betekent dat bij eenvoudige projecten er voor het hele project budget in beeld gebracht is, maar bij complexe projecten alleen de initiatie- of definitiefase. Dit is afhankelijk van de complexiteit van het project. Concreet betekent dit dat er gedurende het jaar er financieringsvraagstukken voor bepaalde projecten opnieuw op tafel komen omdat vanuit de definitiefase nu helder is wat de uitvoering wordt en hoeveel tijd en geld dat kost.
- Het helder maken van de rol van de samenleving en de rol van de gemeente binnen de inspanningen van het MEP. Zoals u verderop kunt lezen in het hoofdstuk “Hoe werken we samen met de samenleving?” is voor de gemeente een steeds belangrijkere rol voor de samenleving weggelegd. Maar dat betekent ook dat we samen steeds duidelijkere afspraken moeten maken over wie welke rol heeft en wat dat betekent zowel voor de samenleving maar voor ook de gemeente. Daarom is er bij de inspanningen ook opgenomen welke rol de participant heeft en welke rol wij als gemeente vervullen. Een toelichting op deze rollen kunt u vinden in bijlage 3 "Participatieprocessen".

Dit moet resulteren in betere prioritering, fasering en keuzes maken. Om dat te kunnen, gaan we binnen de ambtelijke organisatie de komende periode aan de slag met de volgende instrumenten:

1. waardebepaling - een instrument om een gefundeerde afweging te maken wat een inspanning of initiatief bijdraagt aan de maatschappelijke effecten, welke rol samenleving en gemeente hebben, wat dit dan kost en wat de bestendigheid is;
2. ambitiefinanciering - de splitsing tussen structurele en incidentele middelen en tussen basisbegroting en ambitiebegroting zodat helder wordt wat de impact is;

3. dialoogtafels - een overlegvorm om samen prioriteiten te stellen en afwegingen te maken en daarmee dus te prioriteren, te faseren en te kiezen.

Het komende jaar gaan we samen ervaring opdoen met deze manier van werken en denken.

Basisbegroting

In de basis begroting komen de reguliere, jaarlijks terugkerende zaken aan de orde. Deze basis begroting is opgedeeld in de volgende elf programma's:

- Programma Bestuur & middelen
- Programma Dienstverlening & burgerzaken
- Programma Veiligheid
- Programma Openbare ruimte & mobiliteit
- Programma Economie
- Programma Onderwijs
- Programma Sport & accommodaties
- Programma Cultuur & recreatie
- Programma Sociaal domein
- Programma Milieu
- Programma Volkshuisvesting & ruimtelijke ordening

De ambities uit het koersdocument en coalitieakkoord die eigenlijk een intensivering, uitbreiding of aanscherping van reguliere taken betreffen, hebben een plek gekregen in de basisbegroting.

Van koersdocument 2018-2022 naar begroting 2019

Opbouw van het hoofdstuk

Om een gestructureerd beeld te geven van de opbouw en het verloop van het meerjarige saldo volgen we onderstaande opzet:

Allereerst ziet u in paragraaf 1 het beginsaldo van deze programmabegroting 2019 weergegeven. Dit saldo vindt zijn oorsprong in het koersdocument 2018-2022 en vormt de basis waarmee verder wordt gewerkt.

In paragraaf 2 schetsen we het beeld van het ontstaan van het begrotingssaldo. Ook behandelen we de mutaties op de uitvoering van het bestaande beleid of al eerdere besluitvorming in deze paragraaf.

In paragraaf 3 staan we stil bij een aantal specifieke mutaties. Deze specifieke mutaties hebben niet in alle gevallen financiële consequenties, maar ze herbergen wel een aantal mogelijke risico's of zijn in politiek-bestuurlijke zin zo relevant dat een nadere toelichting nodig is.

In paragraaf 4 treft u onze voorstellen op het gebied van nieuw beleid/intensiveringen van beleid aan. Uiteraard zijn hierin ook de voorstellen vanuit het MEP verwerkt. Althans voor zover deze een structureel (jaarlijks terugkerend) karakter hebben.

Al deze mutaties hebben een herzien meerjarig saldo tot gevolg, dat in paragraaf 5 is weergegeven. In deze paragraaf geven we ook aan hoe we het herziene meerjarige saldo naar de toekomst toe denken te gaan dekken.

Tot slot geven we in paragraaf 6 een overzicht van de beschikbare incidentele middelen waaronder de stand van zaken van de (belangrijkste) reserves. In deze paragraaf treft u ook de voorstellen vanuit het MEP aan die een incidenteel karakter hebben.

1. Meerjarig saldo koersdocument 2018-2022

Zoals u van ons gewend bent, zoeken we in elk van de P&C documenten in financiële zin aansluiting bij het laatst vastgestelde document. Voor de programmabegroting 2019 betekent dit dat we aansluiting zoeken bij het saldo van het koersdocument 2018-2022.

(bedragen x €1.000)	**res.**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
Meerjarig saldo koersdocument 2018-2022	1.600	-375	64	28	28
Doorrekening coalitieakkoord	2.200	297	477	477	477
Reserve incidenteel beschikbare algemene middelen	143	-	-	-	-
Herzien meerjarig saldo	**3.943**	**-78**	**541**	**505**	**505**

De pluspost van €143.000 in de kolom reserves heeft betrekking op het voordelige saldo over het jaar 2018 uit het koersdocument 2018-2022. Dit voordeel hebben we gestort in de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen. In diezelfde financiële tussenrapportage kwamen we voor het jaar 2019 uit op een nadeel van €78.000. De onttrekking aan de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen laten we bij de start van het toewerken naar het begrotingssaldo 2019 achterwege om een zo zuiver mogelijk beeld van het begrotingssaldo 2019 te presenteren. In de loop van dit hoofdstuk brengen we het begrotingssaldo 2019 wel weer in verband met deze reserve.

Daarnaast hebben we in het koersdocument aangegeven dat de daadwerkelijke besluitvorming over de doorrekening van het coalitieakkoord en de inzet van de stelpost voor nieuw beleid betrokken zou worden bij het opstellen van de begroting 2019. Bij het bepalen van het startsaldo corrigeren we dus in eerste instantie de doorrekening van het coalitieakkoord. Deze doorrekening laten we daarna in zijn geheel terugkomen om recht te doen aan onze gedane toezegging en om aansluiting te houden met het koersdocument. In het koersdocument hebben wij eveneens aangegeven dat het we het capaciteitsbeslag dat gepaard gaat met de verschillende ambities en inspanningen uit ons coalitieakkoord betrekken bij het opstellen van de begroting 2019. Dit hebben we betrokken bij het Maatschappelijk Effecten plan dat verderop in de begroting 2019 aan de orde komt.

Doorrekening coalitieakkoord (bedragen x €1.000)	**res.**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
Voortzettingsbesluiten uit overdrachtsdocument					
- evenementenbeleid		-20	-20	-20	-20
- mijn Dinkelland		-90	-90	-90	-90
- bestuursstijl facilitair		-25	-25	-25	-25
- bestuursstijl communicatie		-45	-45	-45	-45
- Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) en aanbestedingswet		-23	-23	-23	-23
- toezicht handhaving Drank en Horeca e.d.		-79	-79	-79	-79
Inzet resterende uren ambitiebegroting uit overdrachtsdocument		265	265	265	265
Overige					
- beeldkwaliteitsplan openbare ruimte			-100	-100	-100
- aantrekkelijke openbare ruimte / KOR	-150	-55	-155	-155	-155
- rondweg en traverse Weerselo	-900				
- toekomst zwembad Kuiperberg		-65	-65	-65	-65
- zichtbaarheid en betrokkenheid toezichthouders		-70	-70	-70	-70
- ondermijning		-40	-40	-40	-40

- energietransitie	-1.000				
- revolverend fonds			-30	-30	-30
- fondsmanager		-25	-25	-25	-25
- versterken toeristische voorzieningen	-150				
- lokale lasten - geen indexering O.Z.B. in 2019		-125	-125	-125	-125
- werkbudget ambities		-50			
Inzet stelpost nieuw beleid 2019		150	150	150	150
Totaal doorrekening coalitieakkoord	**-2.200**	**-297**	**-477**	**-477**	**-477**

Voorgesteld wordt in te stemmen met de doorrekening van het coalitieakkoord en de gevolger herziene meerjarige saldo.

2. Mutaties bestaand beleid

In deze paragraaf treft u een overzicht aan van de verschillende mutaties op basis van bestaand beleid. Dit kunnen autonome ontwikkelingen zien of zaken waarover reeds besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Mutaties (bedragen x €1.000)	res.	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Toevoegen jaarschijf 2022					
- algemene uitkering					450
- stelposten					-239
Regio Twente		-94	-94	-94	-94
Veiligheidsregio Twente		17	0	0	-53
Huur pand Denekamperstraat		-15	-90	-90	-90
Vergoeding openluchtmuseum		-30	-30	-30	-30
Areaalaanpassing		-45	-45	-45	-45
ODT		-41	-41	-41	-41
Accountantskosten		-13	-13	-13	-13
Noaberkracht					
- herschikking doorbelasting Noaberkracht en overhead		293	378	186	93
- inkoop			-23	-23	-23
- ondermijning			-28	-28	-28
- duurzaamheid					
- privacy en informatieveiligheid			-23	-23	-23
- programma organisatieontwikkeling			-99	-99	-99
Werkbudgetten		88	88	88	88
Sociaal domein	-450	-482	-192	203	247
Kapitaallasten Dorper Esch		310	0	0	0
Septembercirculaire 2018					
- mutatie algemene uitkering		-65	11	-42	1
- stelpost rijksvaccinatieprogramma		-41	-41	-41	-41
- stelpost toezicht en handhaving		-10	-10	-10	-10

kinder/gastouderopvang					
Kleine afwijkingen		30	-7	40	38
Totaal mutaties	**-450**	**-98**	**-259**	**-62**	**88**

Toevoegen jaarschijf 2022
Het koersdocument 2018-2022 liep tot en met het begrotingsjaar 2021. In de begroting 2019 komt de jaarschijf 2022 (voor het eerst) in beeld. Dit betekent dat we de meerjarige ramingen op basis van bestand beleid moeten doortrekken. Dus een verdere oploop van de verschillende stelposten (loon, prijs en indexatie 3D ramingen). Daar tegenover staat de verhoging van de algemene uitkering.

Regio Twente
De hogere bijdrage aan de regio Twente is gebaseerd op de begroting 2019 van de regio Twente. Deze begroting is samen met de begrotingen 2019 van de overige verbonden partijen behandeld in de raadsvergadering van juni 2018. Zoals in de stukken voor de deze raadsvergadering is aangegeven wordt deze hogere bijdrage voor het overgrote deel veroorzaakt door looncompensatie, prijscompensatie en een stijging van werkgeverslasten.

Veiligheidsregio Twente (VRT)
De hogere bijdrage aan de VRT is gebaseerd op de begroting 2019 van de VRT. Deze begroting is samen met de begrotingen 2019 van de overige verbonden partijen behandeld in de raadsvergadering van juni 2018. Zoals in de stukken voor de deze raadsvergadering is aangegeven wordt deze hogere bijdrage voor een deel veroorzaakt door looncompensatie, prijscompensatie en een stijging van werkgeverslasten. Daarnaast zijn ook de financiële ontwikkelingen op het gebied van: de Meldkamertransitie, de exploitatie van het openbaar brandmeldsysteem, BTW compensatie op investeringen, vervanging onroerende activa en vervanging van Rijksmaterieel (specialistisch materieel voor brandbestrijding opgenomen in de begroting 2019 van de VRT wat leidt tot een hogere gemeentelijke bijdrage.

Huur pand Denekamperstraat 25a Ootmarsum
Het huurcontract stopt per 31 oktober 2019 en wordt niet voortgezet (=contractueel vastgelegd). Er is op dit moment geen zicht op een vervangende huurder vandaar dat we rekening moeten met de wegvallende huur.

Vergoeding openluchtmuseum
Op basis van het vonnis van de rechtbank is de gemeente Dinkelland gehouden tot betaling van een exploitatievergoeding van € 30.000 per jaar gedurende een periode van 10 jaren. De vergoeding over 2017 en 2018 inclusief wettelijke rente en proceskosten komt ten laste van de jaarschijf 2018. Met ingang van 2019 t/m 2026 een structurele last van €30.000.

Areaalaanpassing
In onze meerjarenraming gaan we uit van jaarlijks oplopende kosten als gevolg van een toename van ons areaal. Hiervoor ramen we een meerjarig oplopende stelpost van €20.000 per jaar. Voor het jaar 2019 kunnen we echter niet alle kosten die gemoeid zijn met de toename van ons areaal dekken uit de betreffende stelpost. Dit betreft vooral hogere onderhoudskosten voor verhardingen en groen als gevolg van gereedgekomen nieuwbouwprojecten.

ODT
In de ontwerpbegroting van de OmgevingsDienst Twente (ODT) 2019 is de bijdrage vanuit Noaberkracht becijferd op €773.067. Dit is €71.000 hoger dan de bijdrage waarmee eerder rekening is gehouden. In de ontwerpbegroting wordt aangegeven dat deze hogere bijdrage wordt veroorzaakt doordat is uitgegaan van het loon- en prijspeil 2019. Zoals gebruikelijk worden hogere lasten als gevolg van loon-en prijsontwikkelingen doorbelast aan de deelnemende gemeenten. Dit betekent volgens de verdeelsleutel voor de gemeente Dinkelland een structureel hogere bijdrage van €41.000.

Op dit moment vindt tussen de deelnemende gemeenten nog discussie plaats over de zogenaamde Twentse Norm. Deze Twentse Norm formuleert de producten en het basisniveau voor volwaardige dienstverlening op VTH-gebied en is derhalve de ondergrens om invulling te kunnen geven aan de missie van de ODT: een veilige en gezonde omgeving. In hoeverre deze Twentse norm meerkosten met zich meebrengt kunnen we op dit moment nog niet inschatten.

Accountantskosten
In de raadsvergadering van oktober 2017 heeft de gemeenteraad besloten de opdracht tot accountantscontrole voor de gemeente Dinkelland met ingang van de jaarrekeningcontrole 2017 voor een periode van drie jaar - met de mogelijkheid tot eenzijdige verlenging van de overeenkomst met nog eens twee jaar - aan Eshuis Registeraccountants te gunnen. De meerkosten van deze overeenkomst waren nog niet opgenomen in de (meerjaren)begroting.

Herschikking doorbelasting Noaberkracht en overhead
De berekening van de overhead en de doorbelasting van Noaberkracht is met ingang van het jaar 2019 geactualiseerd. Deze actualisatie was nodig gezien de gewijzigde wetgeving op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Dit heeft geleid tot een verbeterde en reëlere toerekening vanuit Noaberkracht aan de betreffende producten en activiteiten binnen de beide gemeenten. Het ontstane voordeel voor de gemeente wordt veroorzaakt door het feit dat we meer kosten kunnen doorberekenen aan activiteiten waar ook (kostendekkende) baten tegenover staan (bijvoorbeeld grondbedrijf). Dat dit voordeel in de loop der jaren afloopt heeft te maken met het feit dat we op basis van bestaande besluitvorming te maken krijgen met minder grondexploitaties.

Autonome ontwikkelingen en ambities met personele gevolgen (capaciteit Noaberkracht)
Ook de afgelopen tijd zijn we weer geconfronteerd met autonome ontwikkelingen en ambities waarvan de uitvoering meer personele capaciteit vraagt dan aanvankelijk werd aangenomen.

Door onder andere de komst van de extra taken op het gebied van de drie decentralisaties is het inkoopvolume fors toegenomen. Dit betekent niet alleen veel extra werk voor onze **inkoop** coördinator maar ook voor de overige betrokkenen. Voor het jaar 2018 is voor bijvoorbeeld het Twents inkoopmodel extra incidenteel geld beschikbaar gesteld van waaruit deze extra personele inzet kan worden gedekt. Gezien de ervaringen over de laatste jaren ontkomen we er echter niet aan om ook de structurele capaciteit bij vooral inkoop uit te breiden (0,5 fte €40.000). Aandeel van de gemeente Dinkelland hierin bedraagt met ingang van het jaar 2020 €23.000. Tot en met het jaar 2019 is de dekking geregeld via Noaberkracht.

Zoals in het overdrachtsdocument is aangegeven is het project **ondermijning** begin 2018 van start gegaan. In dit overdrachtsdocument is ook aangeven dat de structurele gevolgen gedurende het project inzichtelijk worden gemaakt en zullen worden betrokken bij het opstellen van de begrotingen van de beide gemeenten. Hoewel we nog niet exact kunnen aangeven wat de structurele consequenties zijn weten we al wel dat we meer personele inzet moeten plegen om het project te draaien en de daaruit voortvloeiende acties en interventies op te pakken. Onze verwachting is dat deze inzet zeker niet minder gaat worden vandaar dat wij adviseren om ook hier structureel geld voor beschikbaar te stellen. Een eerste inschatting komt neer op een bedrag van € 50.000 per jaar voor personele inzet. Aandeel van de gemeente Dinkelland hierin bedraagt met ingang van het jaar 2020 €28.000. Tot en met het jaar 2019 is de dekking geregeld via Noaberkracht.

In de begroting 2018 is extra geld beschikbaar gesteld voor de uitdaging **duurzaamheid**. Het betreft hier incidenteel geld voor zowel project als proces. Dit incidentele procesgeld zetten we in voor de inhuur van externe expertise en voor de dekking van personele inzet via Noaberkracht. Hiermee kunnen we de personele inzet voor de jaren 2018 en 2019 garanderen. Deze jaren moeten vooral worden gezien als de initiatie- en definitiefase waarin de plannen gesmeed gaan worden en ideeën concreet uitgewerkt gaan worden. In de loop van het jaar 2019 verwachten we beeld te hebben bij de opgaven binnen de uitdaging duurzaamheid. Op dat moment kunnen we ook inschatten hoeveel capaciteit nodig is voor de uitvoering. Dit betrekken we bij het opstellen van de begroting 2020.

Als laatste noemen we de **privacywetgeving en informatieveiligheid**. Het voldoen aan deze steeds scherper worden wetgeving vraagt meer capaciteit dan we aanvankelijk hebben ingeschat. Niet alleen het beleidsmatig vertalen van de landelijke wetgeving naar de lokale situatie vraagt veel tijd maar juist de impact op de organisatie en de doorwerking daarvan. Dit betekent een extra investering in mensen, procedures, systemen, enzovoort. Om te kunnen blijven voldoen aan de eisen is jaarlijks een aanvullend bedrag benodigd van €40.000. Aandeel van de gemeente Dinkelland hierin bedraagt met ingang van het jaar 2020 €23.000. Tot en met het jaar 2019 is de dekking geregeld via Noaberkracht.

Programma organisatieontwikkeling
In het programma organisatieontwikkeling zijn een aantal aanbevelingen opgenomen die nog niet zijn opgenomen in de begroting van Noaberkracht. Voor een toelichting op deze aanbevelingen (vanuit het BMC rapport) wordt verwezen naar het programma organisatieontwikkeling. Het aandeel van de gemeente Dinkelland hierin bedraagt €99.000. Tot en met het jaar 2019 is de dekking geregeld via Noaberkracht.

Werkbudgetten
In de (meerjaren)begroting zijn op meerdere plekken werkbudgetten geraamd. Dit zijn budgetten van waaruit in de loop van een jaar opkomende initiatieven worden gefaciliteerd en betaald. We kiezen ervoor om hiervoor niet langer structurele budgetten te ramen maar om dit te koppelen aan de verschillende ambities. Verderop in dit hoofdstuk komen we hier op terug.

Sociaal Domein
In het koersdocument 2018-2022 gemeente Dinkelland hebben we op basis van de meest recente informatie een financiële doorkijk gegeven van de meerjarige ramingen binnen het sociaal domein. Dit heeft geleid tot een verhoging van de ramingen met ruim €400.000 in 2018 oplopend tot ongeveer €1,5 miljoen in 2021. We hebben hierbij aangegeven dat de ramingen binnen het sociaal domein zijn en blijven omgeven met de nodige onzekerheden en risico's. Niet alleen de onvoorspelbaarheid van de zorgconsumptie maar vooral de afhankelijkheid van het Rijk moet hierbij worden genoemd. De wetswijziging binnen de Wmo (het abonnementstarief) en de volstrekt onvoldoende en in onze ogen onrechtvaardige financiering van het sociaal domein zijn hier voorbeelden van.

Rekening houdend met de ervaringscijfers over de eerste zeven maanden van het jaar 2018, meer duidelijkheid over de gevolgen van de wetswijzigingen binnen de Wmo, de gevolgen van de cao Huishoudelijke Ondersteuning en de hogere tarieven van de zorgaanbieders ontstaat het volgende meerjarige beeld:

Sociaal Domein (bedragen x €1.000)	**res.**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
Wmo - hulpmiddelen		67	67	-133	-133
Wmo - huishoudelijke ondersteuning		-1	-136	-94	-225
Wmo - ondersteuningsbehoeften		-558	-612	-602	-602
Jeugdzorg		-443	-493	-493	-493
Participatiewet - Bbz		-44	-44	-44	-44
Participatiewet - minimabeleid		35	35	35	35
Participatiewet - reintegratie		14	14	14	14
Participatiewet - bijstand		111	245	620	692
Participatiewet - WSW / SPD		-167	-167	-167	-167

Statushouders		78	78	-11	-11
Onderwijs		50	58	83	83
Sociaal domein - subsidies		19	19	19	77
Overig - GIDS gelden lopen af in 2021		0	0	0	20
Overig - OZB, abonnementen, verzekeringen en kleine wijzigingen		31	32	34	34
Totaal Sociaal domein	**0**	**-808**	**-904**	**-739**	**-720**

Hulpmiddelen
Onder dit onderdeel vallen het leveren, repareren en onderhouden van woningaanpassingen en Wmo hulpmiddelen zoals rolstoelen, tilliften, scootmobielen en losse woonvoorzieningen voor inwoners van de gemeente Dinkelland die hiervoor in aanmerking komen vanuit de Wmo 2015. Met ingang van 1 januari 2019 gaan we over van de huidige koopconstructie voor de hulpmiddelen naar een huurconstructie. Alle uitstaande hulpmiddelen worden hierbij binnen twee jaar overgenomen door de nieuwe leveranciers. Dit levert ons in 2019 en 2020 een incidenteel voordeel op.

Huishoudelijke ondersteuning
In het koersdocument hebben we de tarieven voor huishoudelijke ondersteuning als gevolg van de cao wijziging en loonkostenstijging doorgerekend voor 2019. Ook hebben we gemeld dat de stijging van de tarieven zich naar verwachting door zal zetten in 2020 en verder, maar hebben we ten tijde van het koersdocument hier nog geen tarieven aan kunnen hangen. Ten opzichte van de meerjarenraming in de financiële tussenrapportage houden we op dit moment rekening met een verdere stijging van de tarieven van 5% (2020) en 4% (2021). Naast de kostenstijging is ook rekening gehouden met de gefaseerde instroom van extra cliënten als gevolg van de wijziging van de eigen bijdrage naar een abonnementstarief van maximaal €17,50 per vier weken.

Ondersteuningsbehoeften
De huidige producten Ondersteuning Maatschappelijke Deelname (OMD) en Ondersteuning Zelfstandig Leven (OZL) komen door de nieuwe aanbesteding te vervallen en worden omgezet naar ondersteuningsbehoeften. Voor de Wmo kennen we twee niveaus van ondersteuningsbehoeften (1 en 2). De huidige producten moeten dus worden omgerekend naar de nieuwe ondersteuningsbehoeften en de bijbehorende tarieven. Op basis van het schaduwdraaien van Team Ondersteuning en Zorg blijkt dat ongeveer 80% van onze huidige cliënten in ondersteuningsbehoefte 2 terecht zullen komen, de duurdere vorm van ondersteuning. De verwachte instroom van extra cliënten door de daling van de eigen bijdrage is hier ook in meegenomen en gefaseerd ingevoerd in 2019 en 2020.

Jeugdzorg
Evenals in het koersdocument is voor de begroting van 2019 op basis van de zorgconsumptie in 2017 en de eerste helft van 2018 een verwachting opgesteld van de uitgaven voor jeugdzorg in 2019. Deze extrapolatie is geschoond voor kosten over voorgaande jaren. Ook gaan we er voor de begroting van 2019 vanuit dat de zorgaanbieders gewend zijn aan de nieuwe manier van maandelijks declareren en dat ze bij zijn met factureren. Net als bij de Wmo vervallen de huidige producten die we kennen en gaan we over naar ondersteuningsbehoeften. De overgang van de huidige producten naar de nieuwe ondersteuningsbehoeften is echter niet één op één door te vertalen. Gedurende 2019 zullen we deze vertaling in beeld gaan brengen. Daarnaast is het budget voor jeugdhulp de afgelopen jaren niet geïndexeerd, voor 2019 en 2020 hebben wij deze indexering meegenomen in de meerjarenraming.

Participatiewet

Bbz

De Bbz is een open-eind regeling voor zelfstandigen die (tijdelijk) te maken krijgen met financiële problemen. Op basis van de uitgaven en inkomsten in 2017 en de eerste helft van 2018 hebben we een betere inschatting kunnen maken van het verloop van de kosten. Hieruit blijkt dat de kosten van de aanvragen voor een bedrijfskrediet en lening levensonderhoud lager zijn dan waar we in de meerjarenraming vanuit zijn gegaan, daarnaast blijkt dat de verwachte inkomsten uit rente en aflossing van leenbijstand ook lager zijn. Ook de rijksvergoeding pakt lager uit dan geraamd. Dit vraagt dus om een bijstelling van de begroting.

Bijstand

De afgelopen periode hebben we het aantal cliënten in de bijstand flink zien dalen. Dit is vooral een gevolg van conjuncturele ontwikkelingen. Wij verwachten dat deze lijn zich doorzet in 2019 en verder. Dit zorgt voor een lagere uitkeringslast. Daarnaast is op basis van de meicirculaire 2018 de verwachte doeluitkering die we van het rijk ontvangen hoger dan was opgenomen in de meerjarenraming. Meerjarig zorgt dit dus voor een voordeel.

Wsw

De Stichting Participatie Dinkelland (SPD) kent qua aantal arbeidsjaren een lagere uitstroom ten opzichte van de verwachting van het rijk. Daarnaast is er in 2018 een onvoorziene instroom van twee medewerkers geweest. Hierdoor is de doorbetaling van de rijksvergoeding (gebaseerd op het fictieve aantal arbeidsjaren), niet toereikend. De gemeente Dinkelland zal daarom een extra bijdrage moeten doen aan de SPD voor gemiddeld 6,69 arbeidsjaren ten bedrage van €24.938 per arbeidsjaar.

Vergunninghouders

De inzet van Vluchtelingenwerk is de afgelopen jaren gedekt via het incidentele budget Noaberoffensief. Dit incidentele budget is in het koersdocument 2018-2022 deels ingezet. Wij stellen voor het benodigde budget voor de inzet van Vluchtelingenwerk structureel op te nemen in de begroting.

Onderwijs

Deze meevaller wordt grotendeels veroorzaakt door een hogere rijksvergoeding voor onderwijsachterstanden beleid. Daarnaast blijkt de besparing door pilot Go-OV in 2019 en 2020 in verband met een tegenvallend aantal leerlingen dat deelneemt pas vanaf 2021 haalbaar is. Daarom moeten de ingeboekte besparing voor de jaren 2019 en 2020 worden teruggedraaid.

Subsidies

Onderhoud buitensport subsidies zijn structureel geraamd, deze bedragen worden echter nog drie jaar uitbetaald (t/m 2021). Daarom zijn met ingang van 2022 deze uitgaven niet meer geraamd.

Overig

GIDS gelden zijn structureel geraamd als uitgaaf binnen het sociaal domein. Deze ontvangen we echter nog t/m 2021. In deze periode worden ze ingezet voor schulddienstverlening. Daarom zijn deze uitgaven niet meer geraamd voor 2022.

Voorgesteld wordt in te stemmen met de mutaties op basis van bestaand beleid binnen het sociaal domein en deze te verwerken in het herziene meerjarige saldo.

Stelposten

Met een deel van de meerkosten binnen het sociaal domein als gevolg van volume-, loon- en prijsontwikkelingen hebben we bij de financiële tussenrapportage 2018-2021 in de vorm van stelposten reeds rekening gehouden. Nu de gevolgen van deze ontwikkelingen zijn verwerkt in de verschillende ramingen voor het jaar 2019 en verdere (zie toelichtingen hiervoor) kunnen we deze stelposten inzetten ter dekking.

Dekking Sociaal Domein (bedragen x €1.000)	res.	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Inzet stelpost loon en prijscompensatie uit koersdocument 2019		200	200	200	200
Inzet stelpost loon en prijscompensatie uit koersdocument 2020			100	100	100
Inzet stelpost loon en prijscompensatie uit koersdocument 2021				85	85
Totaal dekking sociaal domein	**0**	**200**	**300**	**385**	**385**

Voorgesteld wordt in te stemmen met de inzet van de stelposten volume-, loon- en prijsontwikkeling sociaal domein en deze te verwerken in het herziene meerjarige saldo.

Rekening houdend met de inzet van deze stelposten ontstaat het volgende beeld binnen het sociaal domein:

(bedragen x €1.000)	res.	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Resterend tekort sociaal domein		-608	-604	-354	-335

Dit geraamde tekort binnen het sociaal domein komt bovenop de aanvullende ramingen die we in het koersdocument 2018-2022 hebben doorgevoerd. Dit betekent dat wij als gemeente Dinkelland met ingang van het jaar 2019 op basis van bestaand beleid een tekort op de uitvoering van de nieuwe taken (jeugd en Wmo) hebben van bijna €1,6 miljoen. Dit komt overeen met een bedrag van ongeveer €60 per inwoner. Het moge duidelijk zijn dat onze begrotingspositie en daarmee ook het voorzieningenniveau in onze gemeente behoorlijk onder druk komt te staan.

In het koersdocument hebben we aangegeven dat wij van mening zijn dat onze inwoners de ondersteuning en de zorg moeten kunnen blijven krijgen die ze nodig hebben maar dat dit tegelijkertijd ook betaalbaar moet blijven. Om dit te bewerkstelligen hebben wij aangegeven dat wij als eerste de (financiële) problematiek binnen het sociaal domein kenbaar maken bij het Rijk. Hiervoor hebben we de volgende twee lijnen uitgezet:

1. Samen met de gemeenten binnen de Regio Twente (Samen 14), die met een vergelijkbaar probleem zitten, willen wij het Rijk wijzen op de tekorten bij de gemeenten en aandringen op een verhoging van de macro budgetten.
2. Tijdens de ledenvergadering van VNG op 27 juni zullen wij ons zeer kritisch opstellen ten aanzien van het Inter Bestuurlijk programma (IBP) wat ter besluitvorming voorligt.

Deze beide lijnen hebben geleid tot tal van moties (ook ondertekend door de gemeente Dinkelland) tijdens de ledenvergadering van VNG waarin wordt opgeroepen te komen tot een juiste en rechtvaardige financiering van het sociaal domein voordat gemeenten zich willen verbinden aan het IBP. Tot op heden hebben wij nog geen reactie van het Rijk waaruit blijkt dat er aanvullende financiering komt. Ook in de onlangs ontvangen septembercirculaire 2018 wordt hierover niets gezegd. Dat neemt echter niet weg dat wij ons blijven inzetten (liefst in Twents verband) voor een juiste en rechtvaardige financiering van het sociaal domein. Daarnaast zijn we op dit moment ook bezig om als gemeenten binnen de provincie Overijssel de handen ineen te slaan om de financiële problematiek bij het Rijk onder de aandacht te brengen. In de VNG Overijssel hebben we hierin een goede partner.

Daarnaast hebben wij in het koersdocument 2018-2022 aangeven dat wij aanvullend op deze actielijnen richting het rijk ook mogelijkheden te zien om tot een efficiëntere en effectievere inzet van de beschikbare middelen binnen het sociaal domein te komen. Uitgangspunt hierbij blijft dat onze inwoners de ondersteuning en de zorg moeten blijven krijgen die ze nodig hebben. De benoemde maatregelen hebben wij uitgewerkt in een transformatieplan sociaal domein 2.0 en de ambitie inclusieve samenleving.

Doel van dit transformatieplan sociaal domein 2.0 is een effectievere en efficiëntere inzet van beschikbare middelen met als doel de zorg en ondersteuning voor onze inwoners op termijn bereikbaar en betaalbaar te houden. Dit doen wij langs meerdere ontwikkelpunten:

1. we versterken de samenwerking en de integrale aanpak van problematiek zowel intern als extern (ook met onze partners zoals de huisartsen, de wijkverpleging, Wij in de Buurt etc.);
2. we maken resultaatgerichte afspraken;
3. we optimaliseren de informatie voorziening, controle en monitoring;
4. we stimuleren de beweging van zwaardere naar lichtere hulp en ondersteuning (waaronder preventie);
5. we zetten gericht in op versnelling transformatie van ons voorliggende voorzieningen door het aanbieden van algemene voorzieningen die de noodzaak tot geïndiceerde zorg verminderen.

Uitgaande van de geprognotiseerde uitgaven (concept basisbegroting gemeente Dinkelland) voor 2019 werken we toe naar het vertalen van deze ontwikkelpunten tot concrete oplossingen die tevens ook leiden tot een vermindering van de kosten (indirect sturen we dus ook op geld). We gaan hierbij uit van een gelijkblijvend cliëntenbestand en problematiek, gelijkblijvend landelijk beleid en de “kostprijs” 2019.

De doorvertaling van dit transformatieplan sociaal domein 2.0 levert op termijn de volgende besparing op:

Maatregelen sociaal domein (bedragen x €1.000)	**res.**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
- transformatieplan Sociaal Domein 2.0	-450	126	412	557	582
Totaal maatregelen sociaal domein	**-450**	**126**	**412**	**557**	**582**

Het uitvoeren van het transformatieplan sociaal domein 2.0 betekent wel dat we daar aanvullende incidentele capaciteit voor beschikbaar moeten stellen. Enerzijds om mensen vrij te maken voor deze versnelde aanpak van de transformatie zoals opgenomen in het beleidsplan Omzien naar Elkaar maar ook om specifieke expertise in te huren. Daarnaast willen wij, gezien de samenhang van de verschillende maatregelen uit het transformatieplan sociaal domein 2.0, gaan werken met een (in eerste instantie tijdelijke) coördinator binnen het sociaal domein. De uitwerking en uitvoering van het transformatieplan sociaal domein 2.0 wordt voor het jaar 2019 de eerste en belangrijkste opdracht. De incidentele kosten hiervan voor de gemeente Dinkelland ramen wij op een bedrag van €450.000.

Voorgesteld wordt in te stemmen met het transformatieplan sociaal domein 2.0 en de mutaties te verwerken in het herziene meerjarige saldo.

Rekening houdend met de (financiële) doorvertaling van het transformatieplan sociaal domein 2.0 en zijn maatregelen ontstaat het volgende beeld binnen het sociaal domein.

(bedragen x €1.000)	res.	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Resterend tekort sociaal domein	0	-608	-604	-354	-335
Totaal maatregelen sociaal domein	-450	126	412	557	582
Saldo sociaal domein	**-450**	**-482**	**-192**	**203**	**247**

Zoals al eerder is aangeven zijn en blijven de ramingen binnen het sociaal domein met de nodige onzekerheden en risico's omgeven. Dat geldt uiteraard ook voor de invulling van de maatregelen uit het transformatieplan sociaal domein 2.0. Vandaar dat wij voorstellen om de extra weerstandscapaciteit van €1,0 miljoen, waartoe bij het koersdocument 2018-2022 is besloten, te handhaven. Deze extra weerstandscapaciteit is naast het afdekken van onzekerheden en risico's ook bedoeld om mogelijke faseringsverschillen binnen het transformatieplan sociaal domein 2.0 op te vangen.

Kapitaallasten Dorper Esch
De kapitaallasten voor de (ver)nieuwbouw van de Dorper Esch moeten we op grond van de geldende wetgeving structureel ramen vanaf het moment dat het besluit is genomen. We beginnen echter pas met afschrijven in het jaar nadat er sprake is van een boekwaarde. Op het moment van opstellen van de begroting 2019 was er slechts sprake van een beperkte boekwaarde. Dit betekent dat we de geraamde kapitaallasten voor het jaar 2019 op incidentele basis kunnen laten vrijvallen.

Septembercirculaire 2018
De septembercirculaire 2018 laat voor de jaren vanaf 2019 een aantal kleine verschillen van de algemene uitkering zien. Hierin is verwerkt de structurele doorwerking van de tegenvaller vanuit het jaar 2018. Deze tegenvaller wordt namelijk goed gemaakt door hogere accressen (meer uitgaven door het Rijk) vanaf het jaar 2019 en door het aanpassen van een aantal maatstaven.
In de algemene uitkering vanaf het jaar 2019 zijn twee taakmutaties verwerkt waarvoor het Rijk aanvullende middelen beschikbaar stelt:

Rijksvaccinatieprogramma
Het Rijksvaccinatieprogramma wordt wettelijk verankerd in de Wet publieke gezondheid (Wpg). Met deze wetswijziging wordt een deel van de uitvoering van het Rijksvaccinatieprogramma onder bestuurlijke verantwoordelijkheid van de gemeenten gebracht. Het jaar van invoering daarvan is 1 januari 2019. Om die reden worden nu de middelen hiervoor structureel overgeheveld naar het gemeentefonds. In afwachting van nadere besluitvorming wordt hiervoor een stelpost geraamd. Voor de gemeente Dinkelland gaat het om een bedrag van €41.000 structureel.

Toezicht en handhaving kinderopvang en gastouderopvang
Het Ministerie van SZW en de VNG hebben afgesproken dat vanaf 2019 vanuit de decentralisatie-uitkering Voorschoolse voorziening peuters €10 miljoen beschikbaar wordt gesteld voor de toezicht en handhaving op kinderopvang en gastouderopvang. De komende tijd kijkt het ministerie samen met de VNG en de GGD GHOR hoe de middelen voor de gastouderopvang doelmatig besteed kunnen worden. In afwachting van nadere besluitvorming wordt hiervoor een stelpost geraamd. Voor de gemeente Dinkelland gaat het om een bedrag van €10.000 structureel.

Overige kleine verschillen
Deze post bestaat uit meerdere kleine aanpassingen van bestaande ramingen. Rekening houdend met de aangegeven en toegelichte mutaties op basis van bestaand beleid ontstaat het volgende herziene meerjarige saldo.

(bedragen x €1.000)	res.	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Herzien meerjarig saldo Koersdocument exclusief coalitieakkoord	3.943	-78	541	505	505
Totaal mutaties	-450	-98	-259	-62	88
Totaal doorrekening coalitieakkoord	-2.200	-297	-477	-477	-477
Herzien meerjarig saldo na mutaties	**1.293**	**-473**	**-195**	**-34**	**116**

Voorgesteld wordt in te stemmen met de mutaties op basis van bestaand beleid en deze te verwerken in het herziene meerjarige saldo.

3. Specifieke mutaties

In deze paragraaf staan we stil bij zaken die niet in alle gevallen financiële consequenties hebben voor het meerjarige saldo, maar die gezien de politiek bestuurlijk impact wel de nodige toelichting behoeven. Achtereenvolgens staan we stil bij de volgende zaken:

- stelpost loon- en prijscompensatie 3D's;
- stelpost looncompensatie;
- stelpost prijscompensatie;
- lokale lasten.

Stelpost loon- en prijscompensatie 3D's

Met ingang van het jaar 2019 zijn de integratie uitkeringen voor de drie decentralisaties overgeheveld naar de algemene uitkering. Dat betekent dat we de gevolgen van volume-, loon- en prijsontwikkelingen niet langer specifiek vergoed krijgen via de integratie uitkeringen van het Rijk maar dat we deze moeten dekken via het accres van de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Vandaar dat we in het koersdocument 2018-2022 een deel van de hogere algemene uitkering uit de meicirculaire 2018 in de vorm van stelposten hebben gereserveerd voor deze volume-. loon-, en prijsontwikkelingen. Dit blijkt een verstandige keuze te zijn geweest. In de vorige paragraaf hebben we deze stelposten immers kunnen inzetten ter gedeeltelijke dekking van deze hogere kosten.

Rekening houdend met deze inzet resteert met ingang van het jaar 2020 nog een structurele stelpost van €74.000 oplopend naar een structurele stelpost van €597.000 in het jaar 2022. Aan de hand van de meicirculaire 2019 vindt een actualisatie van deze stelposten plaats. Of en in hoeverre deze stelposten voldoende zijn om de volume-, loon- en prijsontwikkelingen binnen het sociaal domein te dekken kunnen we op dit moment nog niet inschatten.

Stelpost looncompensatie

In het koersdocument 2018-2022 hebben wij de stelpost looncompensatie aan de hand van de gegevens uit de meicirculaire 2018 verhoogd naar structureel 2%. Aan de hand van de meicirculaire 2019 vindt een actualisatie van deze stelpost plaats. Of en in hoeverre deze stelpost voldoende is om toekomstige cao verplichtingen op te kunnen vangen te dekken kunnen we op dit moment nog niet inschatten. De huidige cao loopt tot 1 januari 2019.

Stelpost prijscompensatie

Onze stelpost prijscompensatie is via besluitvorming uit de begroting 2018 gebaseerd op een percentage van 1,5%. In de conceptbegroting 2019 is het beschikbare budget van €125.000 ingezet ter dekking van meerdere begrotingsposten waar de effecten van de prijsstijging naar voren kwamen. Vanaf het jaar 2020 hebben we weer de beschikking over deze structurele stelpost.

Lokale lasten

In dit onderdeel "Lokale lasten" geven we in het kort een overzicht van de gevolgen van de besluitvorming uit deze concept begroting voor de verschillende tarieven die van belang zijn voor de lokale lasten(druk).

In het coalitieakkoord en dus ook in het koersdocument, waar we de gevolgen van het coalitieakkoord hebben doorgerekend hebben we aangegeven de inflatiecorrectie voor de Onroerende Zaak Belasting (OZB) voor het jaar 2019 achterwege te laten. Dit betekent voor het jaar 2019 geen stijging van de OZB.

Voor de **afvaltarieven** hanteren we op basis van bestaand beleid 100% kostendekkendheid. Dat wil zeggen dat we de kosten die we maken voor de afvalinzameling en afvalverwerking doorberekenen in de tarieven. Voor het jaar 2019 betekent dit dat we de tarieven op niveau 2018 kunnen houden. Dus:

- Vastrecht € 88
- Bedrag per lediging grote bak € 9,20
- Bedrag per lediging kleine bak € 5,60

Op Prinsjesdag 2018 is het nieuwe belastingplan voor het jaar 2019 gepresenteerd. In dit plan is de afvalstoffenbelasting (in de volksmond verbrandingsheffing) op het verbranden van restafval verhoogd van € 13,21 per ton naar € 31,39 per ton waarbij ook de vrijstelling voor het verbranden van afval in het buitenland is komen te vervallen. Dit betekent dat de kosten van verbranden van restafval hoger worden. Gezien het feit dat wij werken met een systeem van gediffertieerde tarieven (diftar) ontkomen wij er niet aan om de tarieven per lediging te verhogen. Dit betekent dat wij voorstellen de bedragen per lediging voor het jaar 2019 als volgt vast te stellen:

- Vastrecht € 88
- Bedrag per lediging grote bak € 10,60
- Bedrag per lediging kleine bak € 6,50

Voorgesteld wordt de gevolgen van de hogere afvalstoffenbelasting met ingang van het jaar 2019 door te berekenen in de tarieven voor de bedragen per lediging.

De hoogte van het **rioolrech**t was de afgelopen jaren gebaseerd op het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP) 2014-2018. Dit betekende een jaarlijkse stijging van de tarieven met 4% met daarnaast de inflatiecorrectie. Het nieuwe GRP 2019-2023 moet duidelijkheid geven over de ontwikkeling van de tarieven voor de komende jaren. Belangrijke input voor dit nieuwe GRP zijn de gevolgen van de zogenaamde klimaatadaptie. Tijdens een aantal informele en informatieve bijeenkomsten zijn de leden van de gemeenteraad hierover geïnformeerd. Tijdens deze bijeenkomsten is duidelijk geworden dat de gevolgen van de klimaatadaptie de nodige inspanningen en investeringen gaan vergen die ook geld gaan kosten en dus doorwerken in de tarieven. Exacte duidelijkheid over de omvang van deze inspanningen en investeringen moet de zogenaamde “stresstest” geven. Deze stresstest gaat plaatsvinden in het najaar van 2019. In het nieuwe GRP 2019-2023 kunnen we dus niets anders dan een goed onderbouwde aanname doen van de te verwachten financiële gevolgen. Een eerste inschatting gaat uit van een extra kostenpost vanaf 2019 van €700.000. Doorwerking daarvan in de tarieven komt overeen met een stijging van € 5. Vooruitlopend op de definitieve vaststelling van het nieuwe GRP (gemeenteraad eind november 2018), waarin deze cijfers ook zijn opgenomen, houden we in de begroting 2019 reeds rekening met deze stijging. Daar komt uiteraard de inflatiecorrectie van 1,3% nog bovenop.

Samenvattend ontstaat het volgende beeld van de verschillende tarieven en de lokale lastendruk voor het jaar 2019:

	2018	2019	verschil (2018 en 2019)
OZB woning (€250.000)	€381,00	€381,00	€0
Rioolrecht (eigenaar)	€262,20	€270,50	+/+ €8,40 (3,2%)
Afvalstoffenheffing			
• Vast recht	€88,00	€88,00	€0
	€ 731,20	€ 739,60	+/+ € 8,40 (1,1%)

In deze berekening van de ontwikkeling van de lokale lastendruk is nog geen rekening gehouden met de verhoging van de tarieven per lediging als gevolg van de hogere afvalstoffenbelasting. Uitgaande van drie ledigingen per jaar voor een grote container betekent dit een stijging ten opzichte van het jaar 2018 van € 5,20.

Voorgesteld wordt in te stemmen met de mutaties en de stand van zaken van de verschillende specifieke mutaties en deze te verwerken in het herziene meerjarige perspectief.

4. Nieuw beleid/intensivering van beleid/MEP

In deze paragraaf treft u een uiteenzetting inclusief toelichting aan van onze voorstellen op het gebied van nieuw beleid/intensiveringen van beleid. De voorstellen vanuit het MEP hebben ook een plek gekregen in deze paragraaf. Het totaal van onze voorstellen ziet er als volgt uit:

Nieuw beleid / Maatschappelijk Effecten Plan (bedragen x €1.000)	**res.**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
Bestrijding eikenprocessierups		-35	-35	-35	-35
Verlengen startersleningen en opstarten blijversleningen (MEP)		-8	-8	-8	-8
Wijziging taxatie Wet Onroerende Zaken (WOZ)		-9	-9	-9	-9
Nieuw beleid Regio Twente 3,5 Fte		-15	-15	-15	-15
Totaal nieuw beleid/Maatschappelijk Effecten Plan	**0**	**-67**	**-67**	**-67**	**-67**

Bestrijding eikenprocessierupsen

In 2018 is er sprake geweest van grote hinder als gevolg van de aanwezigheid van extreem veel eikenprocessierupsen in onze gemeente. Door de grote aantallen nesten en beperkte capaciteit bij bestrijders hebben wij de overlast van deze dieren niet afdoende kunnen verhelpen. Mede op basis van maatschappelijke druk zien wij ons genoodzaakt om voor volgend jaar extra middelen ter hoogte van €35.000 vrij te maken voor de bestrijding van deze rupsen.

Voor locaties met een hoog overlast risico (schoolomgevingen, buurtspeelplaatsen, centra etc.) stellen we voor om preventief de bestrijding van deze rupsen in te voeren. We ramen hiervoor een bedrag van €15.000. Daarnaast willen we een bedrag van €15.000 reserveren voor correctieve bestrijding van de rupsen. Dit is het achteraf actief bestrijden van rupsen op locaties in de hoog-risico gebieden, maar ook de nesten die niet vallen in de hoog risico klasse en daarom niet preventief zijn behandeld. Ten slotte willen we een bedrag van €5.000 beschikbaar stellen voor ondersteuning van particuliere initiatieven zoals het aanbrengen van nestkastjes voor mezen; dit zijn natuurlijke vijanden van de rupsen.

Verlengen startersleningen en blijvers leningen

In het MEP is aangegeven dat de wens bestaat om de startersleningen te continueren en een regeling voor blijversleningen in het leven te roepen. Dit brengt rentekosten met zich mee.

Wet Onroerende Zaakbelasting

De waarderingskamer verplicht ons om in de nabije toekomst te gaan taxeren op basis van m² in plaats van m³. Deze operatie geldt voor woningen en dient in 2022 voltooid te zijn. Om deze omzetting te kunnen realiseren, moet extra expertise worden ingehuurd van een taxatiebureau. Dit betekent voor de gemeente Dinkelland een extra kostenpost van €9.000 per jaar tot en met het jaar 2022.

Nieuw beleid Regio Twente

In de vergadering van het Algemeen Bestuur van de Regio Twente van 11 juli 2018 is het voorstel nieuw beleid 2019 vastgesteld. Het betreft hier formatie-uitbreiding van 3,5 fte bij het onderdeel bedrijfsvoering (2,5 fte) en bij het routebureau Recreatieve Voorzieningen (1 fte). Hoewel definitieve besluitvorming door de verschillende deelnemende gemeenten nog moet plaatsvinden (er zijn zienswijzen ingediend) nemen we de betreffende meerkosten voor Dinkelland al wel op in de begroting 2019.

Rekening houdend met de doorwerking van het hiervoor aangegeven en toegelichte nieuwe beleid voor het jaar 2019 ontstaat het volgende beeld van het meerjarige saldo:

(bedragen x €1.000)	**res.**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
Meerjarig saldo Koersdocument 2018-2022	3.943	-78	541	505	505
Totaal mutaties	-450	-98	-259	-62	88
Totaal doorrekening coalitieakkoord	-2.200	-297	-477	-477	-477
Totaal nieuw beleid/Maatschappelijk Effecten Plan	0	-67	-67	-67	-67
herzien meerjarig saldo na mutaties	**1.293**	**-540**	**-262**	**-101**	**49**

Voorgesteld wordt in te stemmen met het aangegeven nieuw beleid/intensiveringen van beleid/voorstellen MEP en deze te verwerken in het herziene meerjarige saldo.

5. Herzien meerjarig saldo

Aan de hand van de tabel uit de vorige paragraaf kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- een niet sluitende begroting voor de jaren 2019, 2020 en 2021;
- het jaar 2022 sluit met een voordelig saldo.

Het college is van mening dat dit meerjarige perspectief wel zijn kwetsbaarheden kent, met name binnen het sociaal domein, en zich niet verhoudt met de financiële uitgangspunten zoals verwoord in het Coalitieakkoord. Vandaar dat wij oplossingen hebben gezocht om onze meerjarenbegroting sluitend te krijgen. Aangezien het naar onze mening op zo korte termijn ondoenlijk is om het jaar 2019 structureel sluitend te krijgen richten we ons bij onze oplossingen vooral op een materieel en structureel sluitend meerjarig perspectief. Dit doen we langs een lijn die direct financieel ruimte oplevert en een lijn die nader moeten worden uitgewerkt en meer gericht is de langere termijn (vanaf het jaar 2020). In het vervolg van deze paragraaf lichten we beide lijnen toe.

Op korte termijn zien wij een tweetal oplossingen die direct financiële ruimte geven in onze (meerjaren) begroting.

Specifieke mutaties (bedragen x €1.000)	**res.**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
Inzet meerjarige stelposten nieuw beleid			150	150	150
Financiering generatiepact	-424	156	144	123	0
Totaal specifieke mutaties	**-424**	**156**	**294**	**273**	**150**

<u>Inzet meerjarige stelposten nieuw beleid</u>
In onze meerjarenbegroting houden we rekening met een meerjarig oplopende stelpost voor nieuw beleid van €150.000 per jaar. Deze post is ieder jaar opnieuw beschikbaar. Gezien het feit dat de doorrekening van het coalitieakkoord een ook de voorstellen uit het MEP in een aantal hun financiële beslag krijgen in het jaar 2020 stellen wij voor de geraamde stelpost voor nieuw beleid 2020 in te zetten ter dekking. Dit betekent wel dat in onze begroting voor het jaar 2020 geen ruimte meer zit voor toekomstig nieuw beleid. Dit is slechts mogelijk door oud beleid te schrappen ten gunste van nieuw beleid. In onze oplossingsrichtingen voor de langere termijn komen we hier nader op terug. Vanaf het jaar 2021 hebben we wel weer de beschikking over deze structurele jaarlijks terugkerende stelpost.

<u>Financiering generatiepact</u>
Binnen Noaberkracht kennen we het zogenaamde generatiepact. Deze regeling is er enerzijds op gericht om oudere medewerkers langer duurzaam inzetbaar te houden en anderzijds om ruimte te creëren voor jongere medewerkers. In financiële zin komt de regeling er op neer dat medewerkers van 57 jaar of ouder 60% kunnen gaan werken, 85% betaald krijgen en 100% pensioen opbouwen. Dit betekent binnen Noaberkracht een verlies aan capaciteit van 25% per medewerker die deelneemt aan het generatiepact. Het idee is om dit verlies aan capaciteit om te rekenen in geld en voor een periode van drie jaar af te dekken in de vorm van een eenmalige reservering. Vanuit deze reservering kunnen de lasten voor de komende drie jaar worden onttrokken. Dit betekent dus een eenmalige bijdrage aan de voorkant die de komende drie jaar ruimte oplevert in de begroting van de deelnemende gemeenten. Voor de gemeente Dinkelland betekent dit een eenmalig beroep op de reserve ten bedrage van €424.000 die in de jaren 2019, 2020 en 2021 ruimte oplevert in de begroting.

Rekening houdend met de oplossingen ter dekking van de meerjarig geraamde tekorten ontstaat het volgende beeld:

(bedragen x €1.000)	res.	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Meerjarig saldo Koersdocument 2018-2022	3.943	-78	541	505	505
Totaal mutaties	-450	-98	-259	-62	88
Totaal doorrekening coalitieakkoord	-2.200	-297	-477	-477	-477
Totaal nieuw beleid/Maatschappelijk Effecten Plan	0	-67	-67	-67	-67
Totaal specifieke mutaties	-424	156	294	273	150
Herzien meerjarig saldo na mutaties	**869**	**-384**	**32**	**172**	**199**

Door de voorgestelde oplossingen die op korte termijn direct financiële ruimte geven denken wij, rekening houdend met de kwetsbaarheden binnen het sociaal domein te kunnen spreken van een materieel en structureel sluitend meerjarenperspectief. Dit betekent wel dat we het tekort over het begrotingsjaar 2019 ten bedrage van €384.000 moeten onttrekken aan de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen.

Voorgesteld wordt in te stemmen met de twee aangegeven maatregelen ter dekking van het herziene meerjarige saldo en deze te verwerken.

Voorgesteld wordt om het tekort over het jaar 2019 ten bedrage van € 384.000 te onttrekken aan de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen

6. Incidenteel beschikbare middelen waaronder de (belangrijkste) reserves

Inleiding

In deze paragraaf treft u een uiteenzetting aan van onze beschikbare algemene middelen. Anders dan voorgaande jaren staan we niet alleen stil bij de beschikbare reserves maar behandelen we ook de reeds eerder toegekende incidentele budgetten. Deze budgetten worden namelijk ook voor een deel ingezet ter dekking van de voorstellen uit het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP). Zoals uit het MEP blijkt staat het jaar 2019 voor een groot deel in het teken van nader onderzoek, planvorming en overleg met betrokken partijen. Dit is op zichzelf ook logisch omdat het jaar 2019 het eerste (volledige) jaar van dit MEP is. Feitelijk moeten we het jaar 2019 vooral zien als de initiatie- en definitiefase waarin de plannen gesmeed gaan worden en ideeën concreet uitgewerkt gaan worden. Daarom heeft het college er voor gekozen niet de gehele reserve incidenteel beschikbare algemene middelen in te zetten maar ongeveer 20% specifiek gericht op initiatie en definitie. Daarnaast heeft het college uiteraard ook de gereserveerde procesgelden voor de thema's als duurzaamheid, maatschappelijk vastgoed in beeld gebracht en ingezet. Op deze manier houdt de gemeente financiële ruimte beschikbaar voor de concrete uitvoering van de plannen maar ook voor mogelijke initiatieven die in de loop van het jaar 2019 naar boven komen.

Bij mogelijke volgende stappen, maatregelen en projecten kijkt het college nadrukkelijk naar mogelijkheden voor cofinanciering maar worden ook de gevolgen voor de basisbegroting in beeld gebracht. Hierbij gaat het niet alleen om mogelijke structurele kosten van beheer maar ook aan inzet die op termijn kan leiden tot een besparing op de basisbegroting.

In het vervolg van deze paragraaf worden de verschillende dekkingsbronnen van het MEP genoemd en toegelicht. We beginnen hierbij met de reeds eerder beschikbare gestelde project en procesgelden voor de verschillende uitdagingen (besluitvorming begroting 2018) om af te sluiten met de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen.

Bestaande proces en projectgelden

Project en procesgelden duurzaamheid

In de begroting 2018 is een incidenteel budget van €1,6 miljoen beschikbaar gesteld voor de uitdaging duurzaamheid. Van dit incidentele budget heeft een bedrag van €225.000 betrekking op **procesgeld**. Rekening houdend met de personele inzet via Noaberkracht voor de jaren 2018 en 2019 en de gezamenlijke inspanningen op het gebied van duurzaamheid in NOT verband resteert nog een bedrag van €54.000 aan incidenteel procesgeld duurzaamheid. Hiervan wordt nu een bedrag van €28.000 ingezet ter uitvoering van het MEP. Specificatie:

- faciliteren en structureren van informatieverstrekking en advisering op maat voor inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties: €15.000;
- samenwerking met Provincie Overijssel om daken voor 2024 asbestvrij te krijgen: €7.500, en
- Basisinventarisatie huidige stand van zaken, verkenning mogelijkheden met conclusies en aanbevelingen voor het vervolg: €5.500.

Het hierna resterende bedrag van €26.000 wordt ingezet als werkbudget voor de komende jaren.

Van de beschikbare **projectgelden** duurzaamheid ten bedrage van €1.375.000 wordt middels de voorstellen uit het MEP een bedrag van €84.700 ingezet voor de volgende projecten:

- bestaande woningbouw wijkgericht gasloos maken: € 34.200;
- energiemonitoring: €10.000;
- opstellen van een Duurzaam MOP gebouwen: €17.000;
- stimulering verduurzaming scholen: €10.000;
- samen met Losser, Oldenzaal en Tubbergen invulling geven aan grootschalige energietransitie: €3.500, en
- inkoop duurzame energie voor onze gebouwen: €10.000.

Het hierna resterende bedrag voor projectgelden duurzaamheid van €1,29 miljoen kan in de loop van de planperiode van het MEP worden ingezet voor concrete projecten. De €1 miljoen die in het koersdocument (met als basis het coalitieakkoord) voor energietransitie beschikbaar is gesteld tellen we hierbij op zodat het totale resterende bedrag uitkomt op een bedrag van €2,29 miljoen. Wij verwachten hierover gaandeweg het jaar 2019 meer duidelijkheid te krijgen.

Project en procesgelden maatschappelijk vastgoed in relatie tot demografie
In de begroting 2018 is een incidenteel budget van €1 miljoen beschikbaar gesteld voor de uitdaging maatschappelijk vastgoed. Van dit incidentele budget heeft een bedrag van €225.000 betrekking op **procesgeld**. Rekening houdend met de personele inzet via Noaberkracht voor de jaren 2018 en 2019 resteert nog een bedrag van €180.000 aan incidenteel procesgeld maatschappelijk vastgoed. Hiervan wordt nu een bedrag van €75.000 ingezet ter uitvoering van het MEP. Specificatie:

- wij houden het rapport Samen Scholen 2030 actueel (Herkennen de behoefte om in elke kern een onderwijsvoorziening te houden): €15.000, en
- werkbudget toekomstbestendiger sport- en onderwijsvastgoed: €60.000.

Hierna resteert dus nog een vrij in te zetten deel van het procesgeld maatschappelijk vastgoed in relatie tot demografie van €105.000.

Voor **projectgelden** maatschappelijk vastgoed in relatie tot demografie is een bedrag van €775.000 beschikbaar. In het MEP zijn nog geen concrete voorstellen gedaan ter besteding of bestemming van deze projectgelden. Dat betekent dat het volledige beschikbare bedrag de komende planperiode van het MEP kan worden ingezet voor concrete projecten.

Project en procesgelden inbreiding voor uitbreiding
In de begroting 2018 is een incidenteel budget van €1,8 miljoen beschikbaar gesteld voor de uitdaging inbreiding. Van dit incidentele budget heeft een bedrag van €200.000 betrekking op **procesgeld**. Rekening houdend met de personele inzet via Noaberkracht voor de jaren 2018 en 2019 resteert nog een bedrag van €146.000 aan incidenteel procesgeld inbreiding. Hiervan wordt middels het MEP een bedrag van €40.000 ingezet als werkbudget voor het thema realistischer bouwen en wonen. Hierna resteert dus nog een vrij in te zetten deel van het procesgeld inbreiding van €106.000.

Voor **projectgelden** inbreiding voor uitbreiding is een bedrag van €1.600.000 beschikbaar. In het MEP zijn nog geen concrete voorstellen gedaan ter besteding of bestemming van deze projectgelden. Dat betekent dat het volledige beschikbare bedrag de komende planperiode van het MEP kan worden ingezet voor concrete projecten.

Participatieprocessen
In totaliteit wordt in het MEP een incidenteel budget gevraagd voor de gehele planperiode van vier jaar ten bedrage van €461.000. De dekking hiervan hebben wij in eerste instantie gezocht binnen de reeds bestaande budgetten. Deze bestaande budgetten willen wij omvormen naar de maatregelen en inspanningen zoals die in het MEP zijn verwoord. Het daarna nog ontbrekende deel (€166.000) onttrekken wij uit de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen.

Tussentijdse samenvatting
De bronnen die hiervoor zijn aangegeven en toegelicht en van waaruit een deel van de activiteiten en inspanningen uit het MEP worden gedekt betreffen bestaande budgetten. Hier is dus geen sprake van “nieuw” geld maar vooral van een nadere concretisering van reeds bestaande budgetten.

Reserve Incidenteel beschikbare Algemene middelen
Zoals uit het de voorgaande paragrafen blijkt komt de stand van de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen, rekening houdend met de voorstellen uit conceptbegroting 2019, uit op een bedrag van €869.000.

Specificatie opbouw vanaf de financiële tussenrapportage 2018-2022:

Stand koersdocument 2018-2022 (bedragen in €)	**1.600.000**
Koersdocument - voordeel jaar 2018	143.000
Transformatieplan sociaal domein 2.0	-450.000
Financiering generatiepact	-424.000
Herziene stand	**869.000**

Op deze herziene stand dienen een aantal aanvullingen te worden doorgevoerd die daarna leiden tot de volgende stand:

Begroting 2019 - nadeel jaar 2019 (bedragen in €)	**-384.000**
Opruimen conventionele explosieven Vliegveld	-45.000
Diverse uitgaven sport(ontwikkeling)	-50.000
Voordeel vanuit jaarverantwoording 2017	72.000
Voordeel vanuit 2017 stimuleringsfonds	150.000
Nadeel 2018 septembercirculaire	-524.000
Voordeel ratio weerstandsvermogen	1.785.000
Herziene stand inclusief aanvullingen	**1.873.000**

Toelichting aanvullingen
Het negatieve saldo van het **begrotingsjaar 2019** ten bedrage van €384.000 onttrekken we op basis van bestaand beleid uit deze reserve.

In deze reserve houden we rekening met een post diverse uitgaven **(sport)ontwikkeling**. Dit heeft te maken met de gewijzigde wetgeving op het gebied van BTW betreffende de sportaccommodaties. Het rijk eist van de gemeenten dat ze in hun begroting 2019 ruimte maken om deze gevolgen op te vangen omdat anders geen gebruik kan worden gemaakt van compensatie via het Rijk. In de loop van het jaar 2019 verwachten we hier meer duidelijkheid over en komen we met een voorstel waarin ook deze (reeds gereserveerde) €50.000 wordt meegenomen.

Uit het tweede programmajournaal 2017 (na vaststelling van de begroting 2018) bleek een dubbele boeking te zijn geraamd ten laste van de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen voor het **stimuleringsfonds** ten bedrage van €150.000. Deze is gecorrigeerd wat een voordeel oplevert. Daarnaast bleek in de **jaarverantwoording 2017** dat de werkelijke onttrekking aan de reserve incidenteel beschikbare middelen lager was dan de oorspronkelijke raming. Dit was een gevolg van lagere werkelijke uitgaven op het gebied van verbeteren ondernemersklimaat.

De septembercirculaire 2018 laat voor het jaar 2018 een lagere algemene uitkering zien van €524.000. Deze tegenvaller nemen we mee in het tweede programmajournaal over 2018 (raad eind november 2018). Gezien de omvang van deze tegenvaller lijkt het ons echter verstandig om deze ook reeds nu mee te nemen bij het bepalen van de omvang van de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen.

Uit de berekening van onze benodigde weerstandscapaciteit (de risico's) in relatie tot het aanwezige **weerstandsvermogen** (de algemene reserve en de algemene reserve grondbedrijf) blijkt dat we een bedrag van €1,873 miljoen kunnen overhevelen naar de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen. Uiteraard zijn we hierbij uitgegaan van de, door de gemeenteraad vastgestelde, ratio van 1,4. Voor een toelichting hierop verwijzen wij u naar de paragraaf weerstandsvermogen.

Heroverweging reserves
Uit de verkoop van Wavin is een eenmalig bedrag ontvangen waarvan een bedrag van €8 miljoen in de reserve "dividend WMO beheer" is gestort. Aan deze reserve werd jaarlijks rente toegerekend die daarna als baat op de begroting werd gebracht. Met deze rentebaat kon het wegvallende jaarlijkse dividend als gevolg van de verkoop worden opgevangen. Inmiddels is de rente dermate laag dat deze rentebaat kan worden opgevangen binnen het totaal van de rentekosten en -baten. Vandaar dat wij voorstellen de reserve "dividend WMO beheer" op te heffen en de vrijval van €8 miljoen toe te voegen aan de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen. Voordat we dit gehele bedrag als vrij beschikbaar voor nieuwe en aanvullende ambities aanmerken willen wij u graag meenemen in onze denkrichtingen hoe met deze "meevaller" om te gaan.

Zoals in paragraaf vijf van dit hoofdstuk is aangegeven is het college van mening dat we met de begroting 2019 kunnen spreken van een materieel en structureel sluitend meerjarenperspectief. Tegelijkertijd geven wij aan dat dit meerjarige perspectief wel degelijk zijn kwetsbaarheden kent, met name binnen het sociaal domein. Daarnaast melden we ook de steeds groter worden afhankelijkheid van de financiële verhouding met het Rijk. De tegenvaller uit de septembercirculaire 2018 betreffende het jaar 2018 is hier een wrang voorbeeld van. Tot slot krijgen wij steeds meer signalen dat de prijzen (in vooral de bouw) sterk aan het oplopen zijn. Zo heeft bijvoorbeeld de VNG geadviseerd om in de nieuwe verordening voor de onderwijshuisvesting uit te gaan van een stijging van 25% ten opzichte van de bestaande verordening. Naar onze mening signalen waar we wat mee moeten om ook op termijn te kunnen blijven spreken over een meerjarig perspectief dat materieel en structureel sluitend is. Wij willen in de aanloop naar het kaderstellende moment in het voorjaar 2019 graag een denkrichting uitwerken die hier volgens ons aan kan bijdragen. Deze denkrichting omschrijven we als "verduurzaming van onze begrotingspositie" en valt uiteen in de volgende drie punten:

1. creëren structurele begrotingsruimte;
2. extra weerstandsvermogen accres ontwikkeling, en
3. prijsstijging grote projecten.

Ad. 1 Creëren structurele begrotingsruimte
Wij zien mogelijkheden om met een deel van de vrijval vanuit de reserve "dividend WMO beheer" structurele begrotingsruimte te creëren. Ruimte die naar onze mening nodig is om samen met een bredere kijk op de overige beleidsterreinen moet zorgen voor een materieel en structureel evenwicht van het meerjarig perspectief. Als voorbeeld noemen we de 10-jarige vergoeding die we moeten betalen aan het openluchtmuseum. Het incidenteel afboeken van deze verplichting levert structureel ruimte op in onze begroting. Langs deze lijn willen wij graag nader onderzoeken welk van dit soort mogelijkheden er binnen onze begroting nog meer bestaan.

Voorgesteld wordt hier een bedrag van €1,5 miljoen voor te reserveren en ons college opdracht te geven te komen met een nadere uitwerking van deze denkrichting.

Ad. 2 Extra weerstandsvermogen accres ontwikkeling
In het koersdocument 2018-2022 hebben we reeds aangegeven dat met het overhevelen van de integratie uitkeringen sociaal domein naar de algemene uitkering ook de (financiële) afhankelijkheid van het Rijk verder toeneemt. Via de septembercirculaire 2018 werden we geconfronteerd met de "wrange" gevolgen van deze afhankelijk. Pas laat in het lopende jaar kregen we een tegenvaller van ruim 5 ton te verwerken. Gezien dit late tijdstip restte ons niets anders dan een beroep te doen op de reserves. Onze verwachting is dit soort, vaak incidentele, tegenvallers de komende jaren vaker zullen optreden. We willen onderzoeken welke maatregelen het meest geschikt zijn om dit soort tegenvallers op te vangen. Dit kan variëren van het instellen van een extra reserve of het verhogen van de weerstandscapaciteit.

Ad. 3 Prijsstijging grote projecten
De eerste gevolgen van de sterke prijsstijgingen (vooral in de bouwsector) voor onze grotere projecten hebben we meegenomen in het koersdocument. Denk hierbij aan de extra middelen voor de rondweg en de traverse in Weerselo.

We krijgen inmiddels steeds meer signalen dat de prijzen (in vooral de bouw) aan het oplopen blijven. Zo heeft bijvoorbeeld de VNG geadviseerd om in de nieuwe verordening voor de onderwijshuisvesting uit te gaan van een stijging van 25% ten opzichte van de bestaande verordening. Uitgaande van de gereserveerde middelen voor het rapport samen scholen (begroting 2018) die een totaal investeringsvolume kennen van €7,3 miljoen ontkomen we er niet aan om ook hiervoor ruimte te reserveren. In eerste instantie denken wij aan een bedrag van €2 miljoen. Uiteraard komen wij met een nadere onderbouwing en ook met een opzet hoe we denken hier mee om te moeten/kunnen gaan.

Voorgesteld wordt hier een bedrag van €2 miljoen voor te reserveren en ons college opdracht te geven te komen met een nadere uitwerking van deze denkrichting.

Rekening houdend met de gedane voorstellen ontstaat het volgende beeld van de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen:

Heroverweging reserves (bedragen in €)	
Reserve Waterleiding Maatschappij Overijssel	8.000.000
Verduurzaming begrotingspositie	
- creëren structurele begrotingsruimte	-1.500.000
- extra weerstandsvermogen accresontwikkeling	-1.500.000
- inflatiecorrectie grote projecten	-2.000.000
Totaal heroverweging reserves	**3.000.000**

Herziene stand inclusief aanvullingen (bedragen in €)	**1.873.000**
Totaal heroverweging reserves	3.000.000
Herziene stand reserve	**4.873.000**

Maatschappelijk Effecten Plan (MEP)
In het MEP doen we voor een aantal maatregelen en inspanningen een beroep op de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen. Dit geeft het volgende beeld:

MEP (bedragen in €)	**2019**
Onderzoek vergunningparkeren Ootmarsum	-27.000
Basisinventarisatie huidige stand van zaken beleidsinstrumenten, verkenning mogelijkheden met conclusies en aanbevelingen voor het vervolg c.q. actualisatie beleid.	-10.000
Versterken toeristische voorzieningen door o.a. behouden kwaliteiten (coulissen)landschap en natuur (de N2000-gebieden)	-280.000
Benutten grensligging NL-DL: Aanwenden grensoverschrijdende samenwerkingen	-90.000
Onderzoeken mogelijkheden ‘stagemakelaar’/hub	-20.000
Maatregelen Keurmerk Veilig Ondernemen	-197.000
We gaan actief de dialoog aan met inwoners en verenigingen om sport in iedere kern te stimuleren.	-52.000
We actualiseren de gemeentelijke cultuurvisie.	-36.750
We nodigen alle betrokken partijen en inwoners uit om gezamenlijk een cultuurvisie en cultuuragenda op te stellen.	-5.250
We maken samen met inwoners en betrokken partijen keuzes over de wijze waarop subsidies voor cultuur worden toegekend.	-3.500
We sluiten aan bij de landelijke campagne 'Eén tegen eenzaamheid’, op een wijze die past bij onze Dinkellandse manier van werken.	-7.000
Wij gaan werk/daginvulling vanuit één lokale voorziening laten plaatsvinden, het zgn. Noaberhoes. In dit Noaberhoes wordt een aantal bestaande functies gebundeld waardoor beter op maat gesneden trajecten voor de betrokkenen kunnen worden ingezet. Het voornaamste doel is dat iemand blijvend kan meedoen.	-60.400
Agro en food sector stimuleren om innovatief te stimuleren (bv. energie en VAB’s)	-15.000
Toekomstgerichte erven (buitengebied)	-35.000
Flankerende inzet Natura 2000 AVAV (Volterbroek)	-102.800

Procesgeld sterke bedrijvigheid	-60.000
Participatieprocessen	-166.400
Totaal MEP	**-1.168.100**
Restant reserve incidenteel beschikbare algemene middelen	**3.704.900**

Deze herziene stand van de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen kan in de loop van de planperiode van het MEP kan worden ingezet voor concrete projecten of voor procesgeld als zich nieuwe initiatieven vanuit de samenleving voordoen.

Samenvattende conclusie inzet incidentele middelen ten behoeve van het MEP
In samenvattende zin kunnen we stellen, zoals blijkt uit deze paragraaf, dat een groot deel van de procesgelden en ook de projectgelden gedekt kunnen worden uit reeds aanwezige budgetten. Feitelijk hebben we het hier over een nadere concretisering van reeds eerder beschikbaar gestelde budgetten voor reeds eerder benoemde doelen. Het (aanvullende) beroep op de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen voor proceskosten hebben we zoveel mogelijk beperkt om voor de rest van de planperiode van het MEP ruimte te houden voor de verdere uitwerking en de uitvoering van de plannen en de concrete projecten. Daarnaast willen we uiteraard ook ruimte houden om in de loop van de planperiode nieuwe initiatieven vanuit de samenleving te kunnen faciliteren.

Totaal overzicht beschikbare algemene incidentele middelen
In deze paragraaf treft u een overzicht aan van onze beschikbare algemene incidentele middelen. Hierbij is rekening gehouden met de voorstellen zoals die eerder in dit hoofdstuk zijn gedaan.

Voor een totaal overzicht van al onze reserves (en voorzieningen) verwijzen wij u naar het overzicht reserves en voorzieningen dat als bijlage bij deze begroting 2019 is opgenomen. In dit totale overzicht zijn ook de reserves (en voorzieningen) opgenomen die op grond van eerdere besluitvorming door uw raad al van een bestemming zijn voorzien.

Beschikbare algemene incidentele middelen	**(bedragen x €1 mln)**
- weerstandscapaciteit ratio 1,4 (algemene reserve en reserve grondbedrijf)	5,320
- extra weerstandsvermogen Sociaal Domein	1,000
- verduurzaming begrotingspositie	5,000
- reserve Riool	2,000
- project- en procesgelden duurzaamheid (inclusief energietransitie)	2,290
- project- en procesgelden maatschappelijk vastgoed in relatie tot demografie	0,800
- project- en procesgelden inbreiding voor uitbreiding	1,700
- reserve incidenteel beschikbare algemene middelen	3,705

Totaal Beschikbare algemene incidentele middelen	**21,815**

Aanwezige weerstandscapaciteit
Uitgaande van de, door de gemeenteraad vastgestelde, ratio van 1,4 houden we een aanwezige weerstandscapaciteit aan van €5,32 miljoen. Deze aanwezige weerstandscapaciteit wordt gevormd door de algemene reserve en de reserve grondexploitatie.

Extra weerstandsvermogen Sociaal domein
In navolging van het koersdocument 2018-2022 wordt in deze begroting 2019 voorgesteld een bedrag aan extra weerstandscapaciteit aan te houden van €1 miljoen voor de onzekerheden en risico's binnen het Sociaal Domein. De onderbouwing hiervan is opgenomen in deze begroting 2019.

Verduurzaming begrotingspositie
In deze begroting 2019 worden voorstellen gedaan om een bedrag van €5 miljoen (€2 mln. + €1,5 mln. + €1,5 mln.) te reserveren voor het verduurzamen van onze begrotingspositie. De onderbouwing hiervan is opgenomen in deze begroting 2019.

Reserve riool
In de begroting 2017 is een incidenteel bedrag van €2 miljoen beschikbaar gesteld om de gevolgen van de klimatologische omstandigheden (deels) op te vangen. Aangegeven is dat deze reservering wordt betrokken bij het opstellen van het nieuwe Gemeentelijke Riolerings Plan (behandeling gemeenteraad november 2018).

Project en procesgelden duurzaamheid (inclusief energietransitie)
Zoals eerder deze paragraaf is aangegeven resteert er een bedrag van €2,29 miljoen aan projectgeld duurzaamheid (inclusief energietransitie). Dit bedrag kan in de loop van de planperiode van het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP) worden ingezet voor concrete projecten.

Project en procesgelden maatschappelijk vastgoed in relatie tot demografie
Zoals eerder deze paragraaf is aangegeven resteert er een bedrag van €0,8 miljoen aan projectgeld en procesgeld maatschappelijk vastgoed. Dit bedrag kan in de loop van de planperiode van het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP) worden ingezet voor concrete projecten en procesgeld.

Project en procesgelden inbreiding voor uitbreiding
Zoals eerder deze paragraaf is aangegeven resteert er een bedrag van €1,7 miljoen aan projectgeld en procesgeld inbreiding voor uitbreiding. Dit bedrag kan in de loop van de planperiode van het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP) worden ingezet voor concrete projecten en procesgeld.

Reserve incidenteel beschikbare algemene middelen (RIBAM)
Rekening houdend met de voorstellen uit deze begroting 2019 resteert een vrij te besteden/bestemmen bedrag in de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen van bijna €3,5 miljoen. Dit bedrag kan in de loop van de planperiode van het MEP kan worden ingezet voor concrete projecten of voor procesgeld als zich nieuwe initiatieven vanuit de samenleving voordoen. Het college ziet deze reserve vooral als (financiële) ruimte om acties, die via het MEP in 2019 worden uitgezet, in de verdere planperiode daadwerkelijk in uitvoering te nemen.

Maatschappelijk Effecten Plan (MEP)

"Dinkelland Duurzaam Doorontwikkelen"; met deze titel heeft de coalitie en het nieuwe college haar richting voor de komende vier jaren bepaald. Het draagt uit waar dit college de komende jaren naar toe wil. Met negen verschillende agenda's in het akkoord geeft het college haar ambities en speerpunten duidelijk en helder aan.

Het coalitieakkoord heeft zijn vertaling gekregen in het koersdocument dat op 10 juli 2018 door de raad vastgesteld is. Met het koersdocument, gebaseerd op de agenda's in het coalitieakkoord, heeft de raad aan het college de opdracht verstrekt om tot uitvoering van het coalitieakkoord over te gaan. Op basis van de richtinggevende en kaderstellende uitspraken uit het koersdocument heeft het college de begroting 2019 opgesteld.

Hoe we daar mee aan de slag gaan beschrijven we in het MEP. Zie dit MEP als een soort werkplan. In dit werkplan zijn het coalitieakkoord en het koersdocument vertaald in ambities, participatieprocessen en projecten voor de komende vier jaar. In de onderstaande tabel is te zien welke agenda's in welke ambities terugkomen. In de bijlagen is een compleet overzicht te vinden van de inspanningen uit het coalitieakkoord en de plek die ze in de programmabegroting gekregen hebben.

Agenda uit coalitieakkoord	**Terug te vinden in:**
Agenda Aantrekkelijk wonen en leven	Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving Ambitie Inclusieve samenleving Participatieprocessen Basisbegroting Programma Openbare ruimte & mobiliteit Basisbegroting Programma Economie Basisbegroting Programma Volkshuisvesting & ruimtelijke ordening
Agenda Duurzaamheid	Ambitie Duurzaam Dinkelland
Agenda Beleving	Ambitie Sterke bedrijvigheid Ambitie Inclusieve samenleving Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving
Agenda Dinkelland onderneem't	Ambitie Sterke Bedrijvigheid
Agenda Inclusieve samenleving	Ambitie Inclusieve samenleving Basisbegroting Programma Sociaal Domein
Agenda Sport en bewegen	Ambitie Inclusieve samenleving Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving
Agenda Leven lang leren	Ambitie Inclusieve samenleving Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving Ambitie Sterke bedrijvigheid Basisbegroting Programma Onderwijs
Agenda Veiligheid, toezicht en handhaving	Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving Basisbegroting Programma Veiligheid
Agenda Dinkelland in de Regio	Participatieprocessen

Hierbij wordt voor 2019 per ambitie en actielijnen en voor de participatieprocessen zoals Mijn Dinkelland 2030! En de implementatie van de omgevingswet een concrete verdieping op basis van inspanningen, kosten, planning en prioritering gegeven. Het MEP is de afspraak tussen het bestuur en de organisatie over wat we gaan doen, hoe we het gaan doen, wanneer we het doen en wat het mag gaan kosten. Kortom: hoe werken we de komende jaren als partners aan de realisatie van de ambities van dit college.

Noaberkracht gaat deze mooie uitdaging, vastgelegd in dit Maatschappelijk Effectenplan, graag aan.

Erik Grobben
Gemeentesecretaris en ambtelijk opdrachtgever MEP

Inleiding Maatschappelijk Effecten Plan (MEP)

Zoals aangegeven is het MEP 2019 de concrete vertaling van de ambities het coalitieakkoord en het koersdocument. Daarnaast zijn er, zoals hoort in de dynamiek van het realiseren van ambities, diverse nieuwe inspanningen opgenomen die aansluiten op de ambities. Ook wordt aangegeven hoe de voortgang de komende jaren gemonitord gaat worden. De besluitvorming over wat we in 2019 daadwerkelijk gaan doen en wat het mag kosten, vindt dus bij deze begroting plaats. Niet alle inspanningen worden in 2109 gestart en gerealiseerd want de ambities beslaan een periode van vier jaar waardoor er bewust gekozen is voor prioriteren en daarmee faseren over meerdere jaren. In de onderstaande figuur is een overzicht gegeven van de ambities en de actielijnen en de participatieprocessen voor de komende vier jaar.

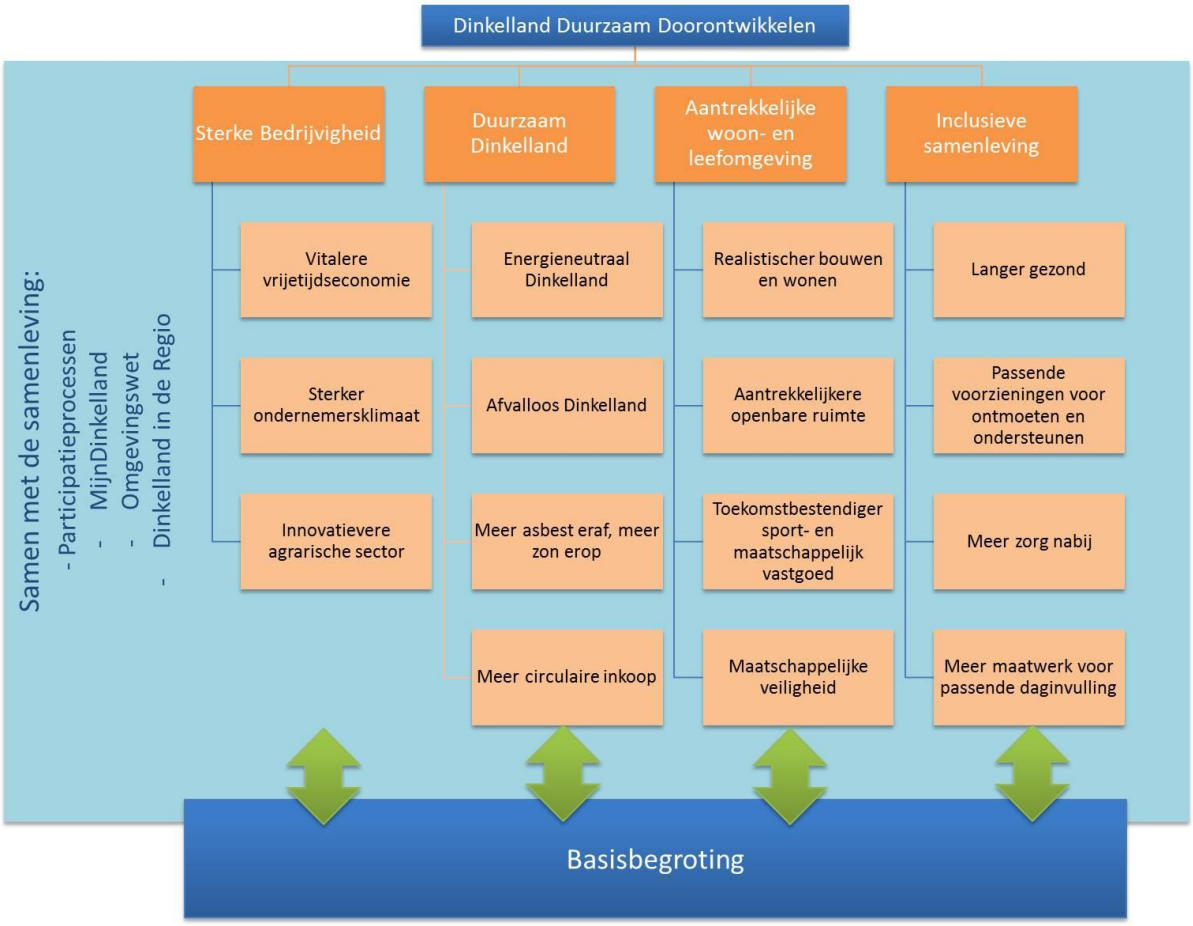

De opbouw van het MEP bestaat uit:

- **Participatieprocessen**: de manier waarop met de samenleving samenwerken. Dit is een proces met de samenleving en bevat dus geen concrete doelen op inhoudelijke thema's.
    - per kern de initiatieven;
    - welk initiatief loopt er en wat houdt het in;
    - wat moet het initiatief de samenleving opleveren;
    - wie heeft welke rol in het initiatief (o.b.v. participatieladder);
    - geld (budget) alle initiatieven;
    - overzicht welke initiatieven waar spelen, en
    - fase waarin de verschillende initiatieven zitten.
- **Omgevingswet**: de manier waarop we de omgevingswet gaan implementeren.

- **Ambities**: dit is de vertaling van de agenda's van het coalitieakkoord in een lange termijn visie die in ieder geval vier jaar houdbaar is. De ambitie geeft weer wat er over vier jaar ander is dan nu. (beter, meer, minder, vaker, …….) en het geeft weer waarom dat veranderd moet zijn.
    - Onder elke ambitie zitten verschillende **actielijnen.** Dit is een subdoel dat tussen één en vier jaar te behalen is (korte termijn visie). Dit subdoel moet bijdragen aan het behalen van de ambitie waar die onder hangt en geeft een prioritering aan. Een actielijn is eindig of te veranderen: een actielijn kan bijvoorbeeld over twee jaar gereed zijn, omdat de gestelde subdoelen zijn gehaald.
    - Onder elke actielijn zitten **inspanningen**. Dit zijn de activiteiten en projecten zoals bijvoorbeeld de punten uit het coalitieakkoord. Deze dragen bij aan de doelen van de actielijnen en leveren een concreet resultaat op. Daarnaast hebben we initiatieven uit de samenleving. Dit zijn inspanningen uit de samenleving waarin wij in een bepaalde mate participeren. Hiervoor gebruiken we participatieladder voor gemeenten Participatieladder. Deze inspanningen geven we een waarde mee: 'doen we de goede dingen en doen we ze goed'. Onder inspanningen treft u af en toe inspanningen aan die uit de basisbegroting bekostigd worden omdat het regulier werk is, maar onlosmakelijk verbonden zijn aan het behalen van de ambitie dat ze onder regie van de programmaregisseur uitgevoerd worden. Een voorbeeld daarvan zijn de bedrijfsconsulenten en hun bijdrage aan een sterke bedrijvigheid.

In de P&C-cyclus gaan we meer monitoren op output en outcome. Deze indicatoren komen bij elke ambitie terug en zijn niet bedoeld om op afgerekend te worden. Zij geven een indicatie of wij de juiste dingen doen zodat wij tijdig kunnen bijsturen. We starten met voor elke actielijn een nul-meting die zowel kwalitatief als kwantitatief kan zijn afhankelijk van de meetbaarheid van het thema.

Bijlagen:

- begrippenlijst;
- rol samenleving en gemeente;
- toelichting waardebepaling en dialoogtafels;
- de "hoe gaan we dit bereiken" uit het coalitieakkoord, en
- toelichting ambitiefinanciering.

Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving

Inleiding Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving

Wij zetten ons in om alle kernen aantrekkelijk houden op het gebied van wonen en leven

In het coalitieakkoord 2018-2022 heeft de gemeente Dinkelland de ambitie uitgesproken om haar kernen aantrekkelijk te houden op het gebied van wonen en leven. Wij zien hierbij raakvlakken tussen wonen, openbare inrichting en maatschappelijke voorzieningen. De aantrekkelijkheid van onze kernen wordt voor een groot deel bepaald door de aanwezigheid van voldoende en kwalitatief goede woonvoorzieningen, een volwaardige openbare ruimte en de aanwezigheid van functionele onderwijs- en sportvoorzieningen. Op deze speerpunten willen wij inzetten binnen onze ambitie voor een "aantrekkelijke woon- en leefomgeving".

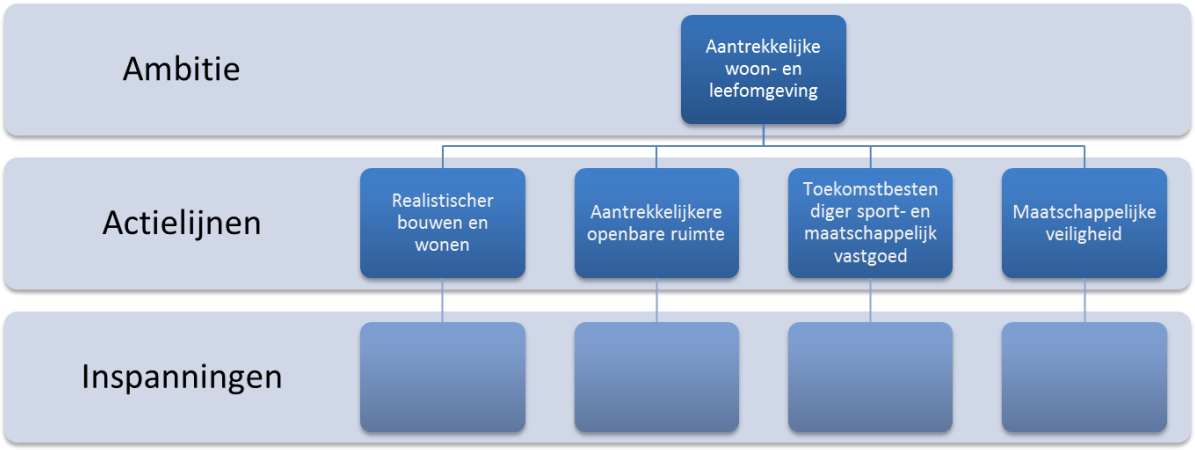

Meetbaarheid

Indicatoren
In de P&C-cyclus gaan we meer monitoren op output en outcome. Dat betekent dat we eind 2018/begin 2019 op het niveau van ambitie een belevingsonderzoek onder onze inwoners gaan houden om een nul-meting te krijgen. Dit onderzoek herhalen we aan het einde van deze raadsperiode om te kunnen meten of het beoogde maatschappelijke effect is bereikt.

Voor de actielijnen gaan we de kwantitatieve indicatoren meten. Ook hierbij gaan we uit van een nul-meting. Deze indicatoren monitoren we doorlopend voor zover ze beschikbaar zijn. Er zijn actielijnen waarbij kwalitatieve indicatoren (belevingsonderzoek) meer voor de hand liggen. Dat is afhankelijk van de meetbaarheid van het thema. In dat geval worden ze als onderdeel meegenomen in het belevingsonderzoek bij de betreffende ambitie.

De mate van participatie en de beleving daarvan bij onze inwoners, wordt bij ieder belevingsonderzoek meegenomen.

De indicatoren komen bij elke ambitie en actielijn terug en zijn niet bedoeld om op afgerekend te worden. Zij geven een indicatie of wij de juiste dingen doen zodat wij tijdig kunnen bijsturen. Verder wordt in 2020 het Coalitieakkoord tussentijds geëvalueerd, waarbij tevens de raad en de samenleving worden betrokken.

Ambitie: Aantrekkelijke woon en leefomgeving	Indicator	Bron	Frequentie meten	Wanneer actuele gegevens beschikbaar	Meetmoment IST	IST	SOLL 2022
Wij zetten ons in om alle kernen aantrekkelijk houden op het gebied van wonen en leven	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
Actielijn: Realistischer bouwen en wonen							
Een beter bij de behoefte passende woonruimte voor jong en oud	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
Actielijn: Aantrekkelijkere openbare ruimte							
Een meer toekomstgerichte en duurzame inrichting	Kwaliteitscore openbare ruimte (niveau van onderhoud)	Schouw op basis van uitgangspunten beleidsplan (norm toetsen)		Schouw moet nog plaatsvinden		Nog onbekend	100% moet voldoen aan de vastgestelde norm
Actielijn: Toekomstbestendiger sport- en onderwijs-vastgoed							
Betere borging van de toegankelijkheid, het gebruik, het onderhoud en	Aantal beoordeelde initiatieven tot privatisering	Gemeente	Jaarlijks		sep-18	0	Alle ingekomen verzoeken tot privatisering

de exploitatie van sport- en onderwijsvastgoed							zijn gezamenlijk onderzocht.
Actielijn: Maatschappelijke veiligheid							
Versterken van de maatschappelijke veiligheid door de bewustwording en verantwoordelijkheid te vergroten	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			

Realistischer bouwen en wonen

Wat willen we bereiken
Een beter bij de behoefte passende woonruimte voor jong en oud toegespitst op elke kern

Waar staan we nu? (IST)
1) We kennen de kwantitatieve behoefte per kern.
2) We geven gemeentelijke kavels uit op uitbreidingsplannen en faciliteren ontwikkelaars bij hun plannen. Wij sturen beleidsmatig op inbreiding voor uitbreiding.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
1) We kennen de kwantitatieve behoefte én kwalitatieve behoefte (over het gewenste aantal en type woningen per kern) en hebben een ontwikkelstrategie toegepast waardoor we in elke kern een perspectief hebben voor een beter passend aanbod hebben dat voorziet in de lokale behoefte.
2) We hebben een kwaliteitsslag gemaakt in de woningbouwprogrammering met perspectief op zowel de korte termijnbehoefte als de lange termijnbehoefte
a. We hebben kwalitatief programmeren conform het “Uitvoeringsnota woningbouw” een plek gegeven. Ingebed in gemeentelijk beleid en werkwijze.
b. We hebben recht gedaan aan onze beleidsdoelstelling dat inbreiding de voorkeur krijgt voor uitbreiding doordat wij:
· de inbreidingsmogelijkheden in elke kern onderzocht en benut (of geprogrammeerd)
· onze strategische grondposities hebben afgestemd op de kansen voor inbreiding.

Kengetallen
- Wonen en leefklimaat
- Woningmarkt
- Huishoudens
- Wonen
- Wonen en leefklimaat (2)
- Lokale monitor wonen

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
Wij zetten in op beter bij de behoefte passende woonruimte voor jong en oud. Hierbij streven wij in elke kern een toegankelijke en bereikbare woningmarkt en een realistisch woningbouwaanbod na. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de behoefte op korte termijn en de behoefte op de middellange termijn (tien à vijftien jaar).

Een toegankelijke en bereikbare woningmarkt betekent dat iedereen kan instromen in de markt en dat verschillende woningtypen aanwezig en betaalbaar zijn. Hierbij maken wij ook onderscheid tussen koop en huur. In relatie tot de huursector maken wij onderscheid in sociale huur en huur voor middeninkomens.

Hoe hebben wij invloed op de woningmarkt?
Hier hebben wij primair invloed op de door middel van de woningbouwprogrammering en ruimtelijke ordeningswetgeving. Daarnaast passen wij stimuleringsfondsen toe (dorpsvernieuwing, stimuleringsregeling, starters/blijverslening). Bij nieuwe plannen waarbij externe partijen aan zet zijn, spreken wij kwaliteitseisen af en leggen wij de randvoorwaarden vast in exploitatieovereenkomsten. Ten slotte voeren wij de regie op grondbeleid via ons grondaankoopmechanisme. Strategische gronden nemen wij in via actief grondbeleid. Grondspeculatie kunnen wij voorkomen door zelf tijdig in te springen.

Inbreiding en uitbreiding
Wij nemen zelf het initiatief voor het proces om passende woonruimte in elke kern na te streven en leggen hierbij de focus op inbreiding. Het Dinkellandse woonbeleid is gericht op kwaliteit, flexibiliteit en maatwerk. De doelstelling voor alle kernen is om binnen de bebouwde kom locaties te herontwikkelen tot woningbouwgebieden. Wanneer door inbreiding niet in de lokale behoefte kan worden voorzien, wordt uitbreiding overwogen. Onder inbreiding verstaan wij het herontwikkelen van een locatie binnen de bebouwde kom conform onze nota inbreidingslocaties. Middels inbreiding beogen wij bij te dragen aan stads- en dorpsvernieuwing.

Als vertrekpunt schouwen wij alle kernen en zullen wij op basis van de structuurvisie kijken wij naar de reeds voorziene ontwikkellocaties. Daarbij onderzoeken wij potentiële (nieuwe) ontwikkellocaties.
- Wat hadden wij ooit bedacht?
- Wat is er gerealiseerd en wat nog niet? Biedt dat nog voldoende perspectief?
- Waar zou je nog nieuwe plekken willen ontwikkelen of nieuwe grondposities willen innemen?

Wij faciliteren inbreiding ook door het beschikbaar stellen van financiële middelen (stimuleringsregeling woningbouw). Daarbij stellen wij kwaliteitseisen om meer te sturen op de kwalitatieve behoefte (realistischer bouwen en passende woonruimte).

Realistischer bouwen
Onder realistischer bouwen verstaan wij bouwen naar lokale behoefte, gebaseerd op huishoudensontwikkeling en demografische ontwikkeling, binnen de wettelijke kaders. Onder wettelijke kaders verstaan wij de ladder voor duurzame verstedelijking, woonafspraken Twente, regionale programmering (RWP), woonvisie en uitvoeringsnota. Wij houden rekening met de behoefte op lange termijn en leegstand.

Passende woonruimte
Onder passende woonruimte verstaan wij dat elke woning ‘raak’ moet zijn. Wij willen in beeld hebben welke doelgroep welke woonbehoefte heeft. Er is sprake van differentiatie per dorp. De gesprekken met de woonwerkgroepen (of dorpsraden) van de kernen gebruiken wij hiervoor.

Randvoorwaarden
De bestaande woningvoorraad is van belang om mede te kunnen beoordelen wat de kwalitatieve behoefte is. Meer concreet: wat staat er leeg en welke trend is daarbij waarneembaar? Daarnaast houden wij de ontwikkelingen in de hypotheekmarkt bij en volgen wij maatschappelijke ontwikkelingen over gezondheid in relatie tot de woonbehoefte.

Inspanning	Resultaat	Rol Participant	Rol Gemeente	Start
We brengen de concrete behoefte per kern in beeld	Onderzoek (Stec Groep) over kwalitatieve behoefte. Adviesrapport over passende woonruimte en leidraad bij gesprekken over ontwikkelrichting kernen	Adviseur (beginspraak)	Participatieve stijl	Maart 2018
We laten de huidige methode van het toekennen van	Uitvoeringsnota woningbouw	N.v.t.	Open autoritaire stijl	September 2018

woningen per kern los.				
Wij sturen actief op inbreiding, waarbij de mogelijkheid bestaat dat strategische grondposities worden ingenomen, indien inbreidingsmogelijkheden niet aanwezig zijn.	Kernentour ontwikkellocaties: inventarisatie en advies grondposities	N.v.t.	Open autoritaire stijl	Laatste kwartaal 2018
	Meerjarige kernenprogramma's: afstemmingsoverleg(gen) met woonwerkgroepen kernen over meerjarige woonprogrammering.	Medebeslisser (Eerst: input leveren en gezamenlijk draagvlak creëren voor besluitvorming).	Samenwerken de stijl	Eerste kwartaal 2019. (Voorbereiding eind 2019)
	Oprichten stimuleringsregeling woningbouw	N.v.t.	Open autoritaire stijl	Eerste kwartaal 2019
Wij blijven inzetten op de starters- en blijverslening.	Subsidieverordening en regeling	N.v.t.	Faciliterende stijl	Eerste kwartaal 2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities.

Samen met de kernen gaan wij de woningbouwprogrammering en mogelijke locaties verkennen. We hebben als doel om per kern een meerjarige programmering vast te stellen, binnen de kaders van de regionale woningbouwafspraken.

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	**procesgeld - incidenteel**	**projectgeld - incidenteel**	**totaal incidenteel**
Werkbudget Realistischer bouwen en wonen	-40	0	-40
Eindtotaal	**-40**	**0**	**-40**

Project en procesgelden inbreiding voor uitbreiding.
Zoals in deze begroting is aangegeven resteert er een bedrag van €1,7 miljoen aan projectgeld en procesgeld inbreiding voor uitbreiding. Dit bedrag kan in de loop van de planperiode van het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP) worden ingezet voor concrete projecten en procesgeld.

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	Betrokkenen	Gebied
Regionale woonprogrammering (RWP)	Provincie Overijssel en Twentse gemeenten	Alle betrokken gemeenten
Structuurvisie Dinkelland	Gemeente Dinkelland	Grondgebied Dinkeland
Woonvisie Dinkelland	Ontwikkelaars, particuliere initiatiefnemers, gemeentelijk grondbedrijf.	Alle kernen binnen de gemeente.
Uitvoeringsnota Woningbouw	Ontwikkelaars, particuliere initiatiefnemers, gemeentelijk grondbedrijf.	Alle kernen binnen de gemeente.
Begroting 2018 “meer sturing op inbreiding”	Ontwikkelaars, particuliere initiatiefnemers, gemeentelijk grondbedrijf.	Alle kernen binnen de gemeente.
Nota inbreidingslocaties	Ontwikkelaars, particuliere initiatiefnemers, gemeentelijk grondbedrijf.	Alle kernen binnen de gemeente.

Aantrekkelijkere openbare ruimte

Wat willen we bereiken
Een meer toekomstgerichte en duurzame inrichting

Waar staan we nu? (IST)
1. Voor het onderhoud van de openbare ruimte zijn onderhoudsniveaus vastgelegd (IBOR). Er is een duidelijke relatie tussen de onderhoudsniveaus en de daarvoor beschikbare financiële middelen voor uitvoering. De huidige onderhoudsniveaus sluiten niet altijd geheel aan bij de verwachtingen die daarover bestaan in de samenleving.

2. Keuzes ten aanzien van de inrichting van de openbare ruimte worden vaak op ad hoc-basis gemaakt. Afstemming met bewoners en gebruikers vindt plaats op projectniveau. Hierdoor ontstaan “gemeente-breed” verschillen in de inrichting van de openbare ruimte en in toegepaste (bouw)materialen. Soms zijn er daardoor minder goede keuzes gemaakt. Het onderhoud kan hierdoor niet altijd efficiënt gebeuren en ook is de toegankelijkheid niet altijd voor alle gebruikers geborgd. Dat kan leiden tot ontevredenheid van bewoners of gebruikers over de openbare ruimte. (Kwaliteitsplan Openbare Ruimte)

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
1. Ten aanzien van het onderhoud van de openbare ruimte wordt een nieuwe afweging gemaakt binnen de gestelde (financiële) randvoorwaarden, waarin onderhoudsniveau(s), veiligheid en onderhoudskosten de hoofdingrediënten zijn. Hierbij wordt ook de inzet van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt optimaal benut. (Beeldkwaliteitsplan)

2. Het Kwaliteitsplan Openbare Ruimte (KOR) komt in nauw overleg met bewoners en gebruikers tot stand. In het KOR zijn hun wensen meegenomen bij de totstandkoming van een samenhangend pakket van aanbevelingen die bij de toekomstige inrichting van de openbare ruimte en het onderhoud ervan een rol gaan spelen. Het KOR wordt bij nieuwe plannen en bij herinrichtings- en onderhoudsprojecten betrokken en is van invloed op de keuzes die gemaakt worden bij de inrichting en de toe te passen (bouw)materialen. Daardoor worden beter onderbouwde keuzes gemaakt, neemt de tevredenheid van bewoners en gebruikers toe en wordt de toegankelijkheid van de openbare ruimte voor iedereen geborgd. (Kwaliteitsplan Openbare Ruimte).

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
Samen met de gemeenteraad herijken we het Beeldkwaliteitsplan voor de openbare ruimte. Gezamenlijk wordt een integrale afweging gemaakt, waarin onderhoudsniveau(s), veiligheid en onderhoudskosten de hoofdingrediënten zijn, en waarbij de extra inzet van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt wordt meegenomen. Bewonersinitiatieven voor (het overnemen van) beheer en onderhoud voor de openbare ruimte, zoals het onderhouden van groenvoorzieningen, een dorpsplein en dergelijke, worden ondersteund.

Het doel van het Kwaliteitsplan Openbare Ruimte is het verkrijgen van inzicht in de wensen van de gebruikers van de openbare ruimte ten aanzien van de inrichting en het onderhoud ervan. Met deze wensen kan rekening worden gehouden bij toekomstige keuzes over de nieuwe en bestaande inrichting van de openbare ruimte, en het onderhoud ervan. In het Kwaliteitsplan Openbare Ruimte (KOR) nemen wij hiervan een overzicht op en vertalen wij deze naar concrete voorstellen. Naast de bewoners en andere gebruikers betrekken wij de coördinator openbare ruimte (COR) bij het proces.

Inspanning	**Resultaat**	**Rol Participant**	**Rol Gemeente**	**Start**
We herijken samen met de gemeenteraad het beeldkwaliteitsplan	Herijken beeldkwaliteitsplan: Het opnieuw vastleggen van de onderhoudsniveaus voor de openbare ruimte.	Faciliterende stijl	Consultatieve stijl	Najaar 2018
Wij onderzoeken hoe we de beleving en tevredenheid van alle gebruikers van de openbare kunnen meenemen voor keuzes over inrichting en onderhoud. We verhogen de uitstraling van de openbare ruimte.	Vaststellen KOR (kwaliteitsplan openbare ruimte): Het vastleggen van de principes en uitgangspunten voor de inrichting van de openbare ruimte, waarbij rekening wordt gehouden met de wensen van de samenleving	Adviseur beginspraak	Participatieve stijl	Najaar 2018

Hieronder volgen een aantal separate inspanningen die niet direct een bijdrage leveren aan de beschreven doelstelling, maar wel onder de regie van deze actielijn worden uitgevoerd.

Inspanning	Resultaat	Rol Participant	Rol Gemeente	Start
Centrumgebied, rondweg en traverse Weerselo	Herinrichten centrumgebied, verkoop vml gemeentehuis, realisatie traverse en rondweg.	N.v.t.	Open autoritaire stijl	Doorzetten in 2019
Onderzoek vergunningparkeren Ootmarsum	Onderzoeksrapport	N.v.t.	Gesloten autoritaire stijl	2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities.

Samen met de kernen gaan wij de woningbouwprogrammering en mogelijke locaties verkennen. We hebben als doel om per kern een meerjarige programmering vast te stellen, binnen de kaders van de regionale woningbouwafspraken.

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal - incidenteel
Wij onderzoeken hoe we de beleving en tevredenheid van alle gebruikers van de openbare kunnen meenemen voor keuzes over inrichting en onderhoud. We verhogen de uitstraling van de openbare ruimte.	0	-150	-150
Onderzoek vergunningparkeren Ootmarsum	-27	0	-27
Eindtotaal	**-27**	**-150**	**-177**

De structurele kosten van de beide inspanningen op het gebied van de openbare ruimte zijn opgenomen in de basisbegroting onder het programma openbare ruimte en mobiliteit.

De lasten van de inspanning "centrumgebied, rondweg en traverse Weerselo" zijn reeds eerder geraamd en maken onderdeel uit van de reserve majeure projecten.

Besluiten betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	Betrokkenen	Gebied
Integraal Beheer Openbare Ruimte (IBOR 2014)	Gemeente; samenleving	Bebouwde kommen in de gemeente
Meerjaren Onderhoudsplan Wegen (MJOP 2016)	Gemeente	Alle wegen in de gemeente
Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP 2013-2018) (wordt thans herzien)	Gemeente; Waterschap	Gehele gemeente

Toekomstbestendiger sport- en onderwijsvastgoed

Wat willen we bereiken
Meer geactualiseerde visie op sport- en onderwijshuisvesting vastgoed

Waar staan we nu? (IST)
· De buitensportaccommodaties in de gemeente Dinkelland zijn allemaal geprivatiseerd en zijn gericht op de breedtesport. De binnensportaccommodaties zijn grotendeels in gemeentelijk beheer.
· Het rapport Samen Scholen (IHP voor Dinkelland) is op 29 november 2011 door de gemeenteraad vastgesteld. Hierin is destijds de visie op onderwijshuisvesting vastgesteld.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
· Ambities tot privatisering van binnensportaccommodaties worden in samenwerking met de initiatiefnemer onderzocht. De uitgangspunten worden in de nog op te stellen sportnota opgenomen.
· Het rapport Samen Scholen wordt actueel gehouden.
· Voor de kern Denekamp wordt een onderwijshuisvestingsscenario uitgewerkt op basis van een denkrichting met twee locaties.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
Sportvoorzieningen dragen bij aan een gezonde leefstijl en bieden kansen om te participeren in de samenleving. Wij zetten ons in voor doelmatige onderwijshuisvesting, die de onderwijskundige en maatschappelijke ontwikkelingen in de kernen ondersteund.

Sportaccommodaties
Een geprivatiseerde beheervorm van een sportaccommodatie kan ertoe leiden dat het voortbestaan, toegankelijkheid, gebruik, onderhoud en exploitatie van een voorziening beter geborgd is. Als er sprake is van een wens tot privatisering van een binnensportaccommodatie, zullen de uitgangspunten zoals genoemd in de door de gemeenteraad voor kennisgeving aangenomen sportnota, worden gehanteerd. Deze uitgangspunten zullen in de definitieve sportnota worden opgenomen. Met deze nota sluiten wij aan bij de huidige feitelijke situatie op het gebied van sportaccommodaties. Onder feitelijke situatie verstaan wij dat de buitensportaccommodaties veelal zijn geprivatiseerd. Hierop is de nota ‘Kaders voor Sportaccommodaties’ (vastgesteld eind 2008) niet meer van toepassing.

Onderwijshuisvesting
Op grond van Samen Scholen 2030 dienen in de kern Denekamp voor twee gebouwen in 2021 vervangende nieuwbouw te worden gepleegd (De Zevenster en De Veldkamp). Op dit moment zijn er vier onderwijslocaties voor basisonderwijs in de kern Denekamp (De Zevenster, De Veldkamp, De Kingschool, Alexanderschool). Gezamenlijk met de schoolbesturen is invulling gegeven aan een denkrichting voor onderwijshuisvesting in Denekamp, waarbij nog twee locaties voor onderwijs overblijven. Deze denkrichting dient nader te worden uitgewerkt tot een scenario. Daarmee sluiten wij aan bij de demografische gegevens in de kern Denekamp, die aangeven dat er een krimp is van leerlingen.

Inspanning	Resultaat	Rol Participant	Rol Gemeente	Start
Wij houden het rapport Samen Scholen 2030 actueel. (Herkennen de behoefte om in elke kern een onderwijsvoorzien ing te houden)	Actueel houden van rapport Samen Scholen 2030 en al dan niet aanpassen.	N.v.t.	Gesloten autoritaire stijl	Januari 2019
Wij ondersteunen de denkrichting van twee onderwijslocaties in Denekamp	Onderzoek scenariokeuze huisvesting basisonderwijs Denekamp: advies over toekomstige huisvesting onderwijs Denekamp.	Samenwerkingspart ner	Participatieve stijl	Wordt voortgez et.
Wij onderzoeken op initiatief van verenigingen samen de mogelijkheden van privatisering	Opstellen sportnota waarbij privatisering binnensportaccommoda ties onderdeel is. Beleidsnota/sportnota (visie op gemeentelijke rol ten einde een bijdrage te leveren aan een gezondere samenleving) Visie op gemeentelijke rol bij privatisering binnensportaccommoda ties.	Medebeslisser	Samenwerken de stijl	Start in 2019

Hieronder volgen een separate inspanningen die niet direct een bijdrage leveren aan de beschreven doelstelling, maar wel onder de regie van deze actielijn worden uitgevoerd.

Inspanning	Resultaat	Rol Participant	Rol Gemeente	Start
Toekomst Openluchtzwembad Kuiperberg	Advies over toekomstscenario naar zwembad Kuiperberg Ootmarsum	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl	2019

Ontwikkeling gemeentelijk vastgoed	Afstotings-/herontwikkelings-strategie voor te verkopen locaties.	N.v.t.	Open autoritaire stijl	2019
Grondpositie	Visievorming en contractbeheer over al onze grondposities.	N.v.t.	Gesloten autoritaire stijl	Vanaf 2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities. Onderstaand de initiatieven per kern uit Mijn Dinkelland 2030, die betrekking hebben op deze ambitie.

Kern	**Wat willen onze kernen bereiken?**	**Wat gaan ze ervoor doen? (initiatieven samenleving)**
Ootmarsum	Behoud van het openlucht zwembad Kuiperberg, belangrijke voorziening blijft in stand voor stad Ootmarsum.	Scenariostudie inclusief: 1. Haalbaarheidsonderzoek van de mogelijke scenario's inclusief prognose van de financiële haalbaarheid en consequenties en conclusie over voorkeursscenario 2. Advies over toekomstige beheervorm van zwembad de Kuiperberg
Saasveld	Behoud basisschool	Geen concreet project maar is wel een aandachtspunt.
Tilligte	1. Behoud basisschool (doel, leefbaarheid). 2. Behoud kerkgebouw voor lange termijn (functie gaat eraf). 3. Ontmoeting jeugd, sociale verbindingen versterken, oud en jong ontmoeten.	
Agelo	School behouden in Agelo.	Verbouwing school gehad (multifunctioneler gemaakt), speelplein is gereed. Nu is het zaak om de school in leven te houden. Op dit moment geen concrete plannen en acties.
Deurningen	1. Meer samenwerking met het oog op de toekomst (materialen, vrijwilligers). 2. Behoud van het kerkgebouw, extra inzetten naast eucharistie. 3. Toekomstbestendig houden van het Hoge Vonder als sportlocatie en dorpshuis.	1. Onderzoek naar behoefte en mogelijkheden van concentratie van culturele verenigingen. 2. Onderzoek meervoudig gebruik kerkgebouw op korte en langere termijn en kerk in eigendom van deze gemeenschap (samen in parochieverband oude gemeente Weerselo). 3. Onderzoek naar de vraag of verenigingen een plek willen in één gezamenlijk gebouw/combinatie met exploitatie Hoge Vonder.

(de initiatieven die om besluitvorming en/of middelen vragen, staan expliciet weergegeven bij het hoofdstuk Participatieprocessen)

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	**procesgeld - incidenteel**	**projectgeld - incidenteel**	**totaal incidenteel**
Wij houden het rapport Samen Scholen 2030 actueel. (Herkennen de behoefte om in elke kern een onderwijsvoorziening te houden)	-15	0	-15
Werkbudget Toekomstbestendiger sport- en onderwijsvastgoed	-60	0	-60
Eindtotaal	**-75**	**0**	**-75**

De structurele lasten van het rapport Samen Scholen 2030 zijn opgenomen in de basisbegroting onder het programma onderwijs. Hier ligt ook een duidelijke relatie met de denkrichting in het kader van de verduurzaming van onze begrotingspositie daar waar het gaat om prijsstijging grote projecten.

Zoals eerder in deze begroting is aangegeven resteert er een bedrag van € 0,8 miljoen aan projectgeld en procesgeld maatschappelijk vastgoed. Dit bedrag kan in de loop van de planperiode van het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP) worden ingezet voor concrete projecten en procesgeld.

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	**Betrokkenen**	**Gebied**
Samen scholen 2030	Schoolbesturen en gemeente	Grondgebied Dinkelland
Samen kansrijk verbinden		
Verordening voorziening huisvesting onderwijs	Schoolbesturen en gemeente	Grondgebied Dinkelland
Sportnota – trainingsschema (voor kennisgeving aangenomen met ammendement om nieuwe sportnota op te leveren)	Gemeente	Grondgebied Dinkelland

Maatschappelijke veiligheid

Wat willen we bereiken
Versterken van de maatschappelijke veiligheid door de bewustwording en verantwoordelijkheid te vergroten

Waar staan we nu? (IST)
· Op dit moment passen wij onze beleidskaders toe als toetsend instrumentarium.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
· Wij hebben onze beleidskaders geëvalueerd, waarbij wij bewustwording en verantwoordelijkheid van maatschappelijke veiligheid centraal hebben gesteld.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet

Evenementen

- We vernieuwen samen met de organisaties van evenementen het evenementenbeleid.
- We werken samen met de organisaties van de evenementen om de bewustwording en verantwoordelijkheid voor de veiligheid te borgen.

Bron: Coalitieakkoord Dinkelland Duurzaam Doorontwikkelen

Zichtbaarheid en betrokkenheid toezichthouders

- Wij versterken de aanwezigheid en vergroten de zichtbaarheid van de BOA's in zowel de kernen als in het buitengebied.
- We evalueren de Algemene Plaatselijke Verordening (APV).
- Wij betrekken de inwoners bij de prioritering van de handhavingsagenda. Zo kan er daadwerkelijk aansluiting worden gezocht bij de wensen van de kernraden. En kan er toezicht worden verricht op de in de desbetreffende kern of het buitengebied ervaren overlast/klachten.
- We blijven samenwerken met onze ketenpartners (politie, brandweer en hulpdiensten) om bereikbaarheid en tijdige inzet van hulpdiensten te verbeteren.
- We continueren de samenwerking met de veiligheidsregio.

Bron: Coalitieakkoord Dinkelland Duurzaam Doorontwikkelen

Veiligheid en openbare orde zijn kerntaken van de overheid. De gemeente heeft hierin een belangrijke rol. Dinkelland behoort tot één van de veiligste gemeenten van Nederland met relatief weinig incidenten. Naast deze objectieve veiligheid is ook het gevoel van veiligheid van belang. De gemeente heeft oog voor het veiligheidsgevoel van de inwoners.

Veiligheid en openbare orde moeten niet primair vanuit beleid, regelgeving of handhaving worden bekeken, maar vanuit ons gezamenlijk beeld over hoe wij met elkaar willen omgaan in de openbare ruimte. Het gaat over het tot stand brengen van een sociaal veilig gevoel.

Vanuit deze context kijkt de gemeente Dinkelland naar de huidige beleidsvelden op het gebied van de APV, horecabeleid, reclamebeleid, parkeerbeleid en aanverwanten beleidsvelden. De doelstelling is om het perspectief te verleggen van een eenzijdige toepassing van beleid naar een integrale aanpak ten aanzien van bewustwording en verantwoordelijkheid over veiligheid.

Inspanning	Resultaat	Rol Participant	Rol Gemeente	Start
Basisinventarisatie huidige stand van zaken beleidsinstrumenten, verkenning mogelijkheden met conclusies en aanbevelingen voor het vervolg c.q. actualisatie beleid.	Adviesrapport. Gemeenschappelijk beeld en acties extern en intern over maatschappelijke veiligheid	N.t.b.	N.t.b.	2018
Actualisatie evenementenbeleid vanuit integrale visie over een veilige samenleving	Geactualiseerd beleid	N.t.b.	N.t.b.	2019
Actualisatie APV en overigens beleidsvelden vanuit integrale visie over een veilige samenleving	Geactualiseerde APV	N.t.b.	N.t.b.	2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities. Onderstaand de initiatieven per kern uit Mijn Dinkelland 2030, die betrekking hebben op deze ambitie.

Kern	Wat willen onze kernen bereiken?	Wat gaan ze ervoor doen? (initiatieven samenleving)
Deurningen	Een veilig woon- en leefklimaat	B.v. door voorlichting , buurtapp's, verlichting.

(de initiatieven die om besluitvorming en/of middelen vragen, staan expliciet weergegeven bij het hoofdstuk Participatieprocessen)

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal - incidenteel
Basisinventarisatie huidige stand van zaken beleidsinstrumenten, verkenning mogelijkheden met conclusies en aanbevelingen voor het vervolg c.q. actualisatie beleid	-10	0	-10
Eindtotaal	**-10**	**0**	**-10**

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	Betrokkenen	Gebied
Algemene plaatselijke verordening	Gemeente en samenleving	Grondgebied Dinkelland
Integraal veiligheidsplan	Gemeente en samenleving	Grondgebied Dinkelland
Nota Integrale Handhaving	Gemeente en samenleving	Grondgebied Dinkelland
Handhavingsbeleid	Gemeente en samenleving	Grondgebied Dinkelland

Aantrekkelijke woon- en leefomgeving - financieel

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Wij onderzoeken hoe we de beleving en tevredenheid van alle gebruikers van de openbare kunnen meenemen voor keuzes over inrichting en onderhoud. We verhogen de uitstraling van de openbare ruimte.	0	-150	-150
Wij houden het rapport Samen Scholen 2030 actueel. (Herkennen de behoefte om in elke kern een onderwijsvoorziening te houden)	-15	0	-15
Werkbudget Toekomstbestendiger sport- en onderwijsvastgoed	-60	0	-60
Werkbudget Realistischer bouwen en wonen	-40	0	-40
Onderzoek vergunningparkeren Ootmarsum	-27	0	-27
Basisinventarisatie huidige stand van zaken beleidsinstrumenten, verkenning mogelijkheden met conclusies en aanbevelingen voor het vervolg c.q. actualisatie beleid.	-10	0	-10
Totaal ambitie aantrekkelijke woon- en leefomgeving	**-152**	**-150**	**-302**

Ambitie Duurzaam Dinkelland

Inleiding Ambitie Duurzaam Dinkelland

Wij zetten ons actiever in voor het beperken van de gevolgen van klimaatverandering

In het coalitieprogramma 2018-2022 van Dinkelland heeft duurzaamheid een prominente rol gekregen: duurzame energie, afval, verwijdering asbest en circulair inkopen zijn richtinggevende thema's in het akkoord. Wij vinden dat duurzaamheid een manier van denken is die geïntegreerd moet worden in ons hele doen en laten. Dat geldt voor de gemeente Dinkelland zelf, voor ondernemers, maatschappelijke organisaties, inwoners en andere overheden. Wij willen ons steentje bijdragen om de gevolgen van de klimaatverandering te beperken.

Aangezien het vooral gaat om verandering van gedrag en de toepassing van nieuwe technieken bestaat de rol van de gemeente Dinkelland met name uit verbinden, faciliteren, samenwerken en participeren. Duurzaamheid overschrijdt lokale grenzen, waardoor we inzetten op de aanscherping van de regionale samenwerking in combinatie met lokale projecten en processen. We gaan zelf het goede voorbeeld geven en ons vaker aansluiten bij duurzame initiatieven van inwoners, bedrijven en organisaties.

Een **transitie,** dus ook de energietransitie, is een structurele ingrijpende verandering die het resultaat is van op elkaar inwerkende en elkaar versterkende ontwikkelingen op velerlei gebieden, zoals technologie, economie, instituties, natuur en milieu. Transities zijn maatschappelijke omwentelingen die leiden tot fundamentele en onomkeerbare veranderingen We leven dus in een verandering van tijdperken waarbij we meer mensen betrekken en faciliteren om hun ideeën vorm te geven. We werken vanuit andere waarden en dat vraagt ook om een transitie van betrokken organisaties en stakeholders. Dit betekent dat we anders denken, anders ervaren en anders doen. Een transitie verloopt zelden lineair en laat zich niet strak sturen in de tijd. Transities zijn mensenwerk; de technologie is belangrijk maar niet doorslaggevend. Voor de actielijn Duurzaam Dinkelland betekent dit dat we een richting hebben bepaald met ambities die qua doelbereik en de voorgenomen inspanningen sterk afhankelijk zijn van onze omgeving met een grote diversiteit aan stakeholders. We zullen waar nodig de inspanningen moeten bijstellen en de dynamiek van het moment benutten om een bijdrage te leveren aan de doelen.

Dit resulteert in de volgende actielijnen en die gaan we komende periode als volgt meten:

Meetbaarheid

Indicatoren
In de P&C-cyclus gaan we meer monitoren op output en outcome. Dat betekent dat we eind 2018/begin 2019 op het niveau van ambitie een belevingsonderzoek onder onze inwoners gaan houden om een nul-meting te krijgen. Dit onderzoek herhalen we aan het einde van deze raadsperiode om te kunnen meten of het beoogde maatschappelijke effect is bereikt.

Voor de actielijnen gaan we de kwantitatieve indicatoren meten. Ook hierbij gaan we uit van een nul-meting. Deze indicatoren monitoren we doorlopend voor zover ze beschikbaar zijn. Er zijn actielijnen waarbij kwalitatieve indicatoren (belevingsonderzoek) meer voor de hand liggen. Dat is afhankelijk van de meetbaarheid van het thema. In dat geval worden ze als onderdeel meegenomen in het belevingsonderzoek bij de betreffende ambitie.

De mate van participatie en de beleving daarvan bij onze inwoners, wordt bij ieder belevingsonderzoek meegenomen. De indicatoren komen bij elke ambitie en actielijn terug en zijn niet bedoeld om op afgerekend te worden. Zij geven een indicatie of wij de juiste dingen doen zodat wij tijdig kunnen bijsturen. Verder wordt in 2020 het Coalitieakkoord tussentijds geëvalueerd, waarbij tevens de raad en de samenleving worden betrokken.

Ambitie: Duurzaam Dinkelland	**Indicator**	**Bron**	**Frequentie meten**	**Wanneer actuele gegevens beschikbaar**	**Meetmoment IST**	**IST**	**SOLL 2022**
Wij zetten ons actiever in voor het beperken van de gevolgen van klimaatverandering	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
Actielijn: Een energieneutraal Dinkelland							
Geen gebruik van fossiele brandstoffen, maar duurzame vormen van energie-opwekking	Percentage duurzame energieopwekking	Klimaatmonitor 2016	Jaarlijks			11% duurzame energie opwekking	18% duurzame energie opwekking

		Klimaatmonitor 2016	Jaarlijks			Basis is 2400 TJ	5% energiebesparing tov 2400TJ
Actielijn: Een afvalloos Dinkelland							
In 2030 is er geen afval en leven we in een duurzame samenleving	Aantal kg restafval per inwoner per jaar	ROVA grondstoffenmonitor	Jaarlijks	Jaarlijks juni	0-meting juni 2018	60 kg in 2017	50 kg in 2022
Actielijn: Meer abesteraf en meer zon er op							
Alle daken zijn asbestvrij in 2024 en er zitten meer zonnepanelen op deze daken	Aantal m² asbestdaken bedrijventerreinen	Asbestinventarisatie provincie Overijssel	Jaarlijks	Jaarlijks februari	0-meting februari 2018	10.000 m²	
	Aantal m² asbestdaken landelijk gebied	Asbestinventarisatie provincie Overijssel	Jaarlijks	Jaarlijks februari	0-meting februari 2018	628.000 m²	
	Aantal m² asbestdaken stedelijk gebied	Asbestinventarisatie provincie Overijssel	Jaarlijks	Jaarlijks februari	0-meting februari 2018	33.000 m²	
	Totaal aantal m² gesaneerder asbestdaken	Asbestinventarisatie provincie Overijssel	Jaarlijks	Jaarlijks februari	0-meting februari 2018		400.000 m² (1 jan 2022)
Actielijn: Meer circulaire inkoop							

Bij inkoop van de gemeente meer rekening houden op de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen.	Percentage aanbestedingen met SROI	Vensters voor bedrijfsvoering	Jaarlijks	Voorjaar	voorjaar 2018	23%	30%
	Percentage aanbestedingen waarbij gunningscriteria op dit gebied zijn opgenomen	Gemeente Dinkelland	Jaarlijks	Voorjaar	voorjaar 2018	37,50 %	50%

Een energieneutraal Dinkelland

Wat willen we bereiken
Geen gebruik van fossiele brandstoffen, maar duurzame vormen van energieopwekking

Waar staan we nu? (IST)
Op dit moment wekken we binnen de gemeente Dinkelland 11% van ons energieverbruik duurzaam op (Bron Klimaatmonitor 2016).

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
Dinkelland haakt aan bij de landelijke doelstelling om in 2050 de opwekking van 100% duurzame energie te hebben.

Tussendoelen:
· Het tussendoel is om in 2023, 20% duurzame opwekking van energie te realiseren en 6% energiebesparing;
· In 2030 zitten we op 30% duurzame opwekking en 12% energiebesparing

In het klimaatakkoord van Parijs heeft Nederland samen met 194 andere landen toegezegd te zorgen dat de aarde in 2050 niet meer dan twee graden is opgewarmd. Nederland heeft (door actief verder te werken aan het energieakkoord) hierop een eigen klimaatakkoord opgesteld met één groot doel: “om klimaatverandering tegen te gaan willen we in Nederland in 2030 bijna de helft (49%) minder broeikasgassen uitstoten dan we in 1990 deden.” Dit doel is opgesplitst naar een doelstelling per sector uitgedrukt in megatonnen CO_2-reductie. De landelijke sectortafels werken nu hard aan oplossingen om de doelstelling in hun eigen sector en het gezamenlijke doel te halen. Daarnaast kijken ze ook verder en moet ze ervoor zorgen dat in 2050 er nog veel minder CO_2 uitgestoten wordt.

De uitwerking op regionaal niveau komt eind 2019 voort uit de RES (Regionale energie strategie). De RES-T is een Twentebrede samenvoeging van ambities welke vanuit de TES (Twentse Energie Strategie), programma NEO (Nieuwe Energie Overijssel), het Rijk en de VNG gesteld worden. Onder paragraaf 1.1.2 wordt ingegaan op de initiatieven welke (tot 2022) binnen de invloedssfeer van de gemeentelijke bedrijfsvoering liggen om invulling en richting te geven aan deze ambities.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
In de Twentse Energiestrategie (TES) is in beeld gebracht wat er moet gebeuren om Twente en dus ook Dinkelland energieneutraal te maken en hoe dat bereikt kan worden. De energietransitie voor Nederland is een opgave waarvoor intensieve, multidisciplinaire samenwerking onontbeerlijk is. In Twente werken we daarom nauw samen; we clusteren kennis, mobiliseren lokale initiatieven en initiëren en faciliteren uitvoeringsprojecten op het gebied van duurzame energie.

Binnen Noordoost-Twente kiezen we samen met de gemeenten Tubbergen, Oldenzaal en Losser voor een krachtenbundeling en brengen we lokale initiatieven en het bedrijfsleven samen, waardoor versnelling kan optreden. Om deze versnelling te stimuleren, gaan we o.a. een Duurzaamheidsfonds Dinkelland met een brede werking instellen. De middelen uit dit fonds moet de samenleving stimuleren om duurzaamheidsmaatregelen toe te passen in de eigen leefomgeving. Zowel Oldenzaal als Losser (onze partners bij de energietransitie) hebben al zo'n fonds. Voor Dinkelland geldt dat we graag aanhaken maar wel eerst in de samenleving willen verkennen welke behoefte er ligt. Zodat de voorwaarden van het fonds goed aansluiten bij de behoefte en het ook een toegevoegde waarde heeft. Vervolgens komt hier een voorstel voor financieringssystematiek inclusief afbakening op thema en bijbehorende voorwaarden uit. In dit proces willen we ook graag de raad bevragen naar hun wensen en ideeën bij de financiering van initiatieven op gebied van duurzaamheid.

Inspanning	Resultaat	Rol Participant	Rol Gemeente	Start
Ontwikkelen Duurzaamheidsfonds Dinkelland	Een beschikbaar Duurzaamheidsfonds voor onze inwoners	Toeschouwer/ initiatiefnemer	Autoritaire stijl	Voorbereiding gestart in 2018. 1ste kwartaal 2019 kunnen inwoners gebruik maken van de regeling.
Opstellen van een Duurzaam MOP gebouwen	Een duurzaam door de raad geaccordeerd MOP	Noaberkracht als medebeslisser	Delegeren de stijl	2de kwartaal 2019
Energiemonitoring	Monitoringtool op het gas- en elektriciteitsgebruik op alle 700 aansluitingen	Noaberkracht als medebeslisser	Delegeren de stijl	1ste kwartaal 2019
Inkoop duurzame energie voor onze gebouwen	Een leverancier voor duurzame levering van gas en elektra voor alle gemeentelijke gemeente gebouwen	Noaberkracht, Enschede, Losser, Dinkelland Medebeslisser	Delegeren de stijl	Voorbereiding gestart 2018
Faciliteren en structureren van informatieverstrekking en advisering op maat	· Stichting Duurzaam Thuis Twente (t/m eind 2019)	Medebeslisser	Delegeren de stijl	Loopt t/m 2019

voor inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties.	· Energieloket (t/m eind 2019) · Stichting Energieke Regio (t/m eind 2019) In 2019 beoordelen we de effectiviteit van de diverse partners. Communicatie over duurzaamheid voor draagvlak en initiatief			
Samen met Losser Oldenzaal en Tubbergen invulling geven aan grootschalige energietransitie.	Verkenning en definiëren van de haalbaarheid grootschalige energietransitie (zonnevelden/wind/ geothermiek waterstof etc) We maken in NOT verband gebruik van de Energie Transitiecoördinator Grootschalige Energie Communicatie over duurzaamheid voor draagvlak en initiatief	Medebeslisser/adviseur beginspraak	Participerende/ delegerende stijl	Continu proces met deelprojecten
Stimulering verduurzaming scholen	Deelname door scholen aan verduurzamingsprojecten en challenges	Scholen als initiatiefnemer	Faciliterende stijl	2de kwartaal 2019
Bestaande woningbouw wijkgericht gasloos maken.	Warmteplan: voor alle wijken en kernen in beeld gebracht welke duurzame energieoplossingen er mogelijk zijn. Voor 2021gereed.	Samenleving als medebeslisser/adviseur beginspraak	Participerende/ delegerende stijl	Start 2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities. Onderstaand de initiatieven per kern uit Mijn Dinkelland 2030, die betrekking hebben op deze ambitie.

Kern	Wat willen onze kernen bereiken?	Wat gaan ze ervoor doen? (initiatieven samenleving)
Noord Deurningen	Energie neutraal Noord Deurningen.	Netwerk van mestvergisters.
Deurningen	Een duurzamer Deurningen.	1. Onderzoek naar plaatsen zonnepanelen op het maaiveld en op daken van grote gebouwen onder verantwoordelijkheid van een Coöperatie. De leden zorgen voor investeringen en exploitatie. Levering aan het elektriciteitsnet. De opbrengst komt ten goede aan de leden van de Coöperatie naar rato van de investering. 2. Oplaadpunt voor elektrische auto's. 3. Kijken naar andere energiebronnen en mogelijkheden van subsidies. Voorbeelden zijn warmtepompen voor aardwarmte en lucht en windenergie.

(de initiatieven die om besluitvorming en/of middelen vragen, staan expliciet weergegeven bij het hoofdstuk Participatieprocessen)

financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Faciliteren en structureren van informatieverstrekking en advisering op maat voor inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties.	-15	0	-15
Bestaande woningbouw wijkgericht gasloos maken.	0	-34	-34
Energiemonitoring	0	-10	-10
Opstellen van een Duurzaam MOP gebouwen	0	-17	-17
Stimulering verduurzaming scholen	0	-10	-10
Samen met Losser Oldenzaal en Tubbergen invulling geven aan grootschalige energietransitie.	0	-4	-4
Inkoop duurzame energie voor onze gebouwen.	0	-10	-10
Eindtotaal	**-15**	**-85**	**-100**

De structurele kosten van het instellen van een duurzaamheidsfonds (revolverend fonds) zijn opgenomen in de basisbegroting onder het programma Milieu.

Zoals eerder deze begroting is aangegeven resteert er een bedrag van € 2,29 miljoen aan projectgeld duurzaamheid (inclusief energietransitie). Dit bedrag kan in de loop van de planperiode van het Maatschappelijk Effecten Plan (MEP) worden ingezet voor concrete projecten.

Besluiten betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	Relevante informatie	Betrokkenen	Gebied
Nieuwe Energie Overijssel	www.overijssel.nl	Provincie, Twentse gemeenten en Twence	Provincie Overijssel
Twentse Energie Strategie		Twentse gemeenten en marktpartijen	Regio Twente
Ambitiedocument Energie-transitie Noordoost Twente		NOT gemeenten en marktpartijen	Dinkelland, Losser, Oldenzaal en Tubbergen
Klimaatakkoord	Klimaatakkoord Parijs 2020-2050	195 landen	Mondiaal

Een afvalloos Dinkelland

Wat willen we bereiken
In 2022 hebben we ons doel van maximaal 50 kg restafval per inwoner per jaar bereikt.

Waar staan we nu? (IST)
In 2017 werd er per inwoner 60 kg restafval per jaar ingezameld.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
Doelen Afvalloos Dinkelland:
· Vanuit de ambitie van het project “Afvalloos Twente” streven we naar maximaal 50 kg restafval per inwoner per jaar in 2030. Door ons huidige beleid voort te zetten en te optimaliseren streven we er naar om dat doel in 2022 te halen.
· In 2050 zijn er geen restafvalstromen meer in Dinkelland

In 2030 is het besef doorgedrongen dat we alleen nog producten kopen die na gebruik weer volledig kunnen worden hergebruikt voor nieuwe producten, bestaat er geen afval meer en leven we in een circulaire duurzame samenleving.

De Twentse gemeenten hebben in het kader van het Landelijke Afvalbeleidsplan het project “Afvalloos Twente” opgepakt. De ambitie is om in 2030 de hoeveelheid restafval te reduceren tot maximaal 50 kilo per persoon per jaar. Deze ambitie is gebaseerd op het IPR Normag (een adviesbureau op het gebied van strategie, beleid en organisatie) rapport dat in 2014 de basis heeft gevormd voor de regionale afvalvisie en ons eigen afvalbeleid. Met de huidige hoeveelheid van 60 kilo per inwoner per jaar in 2017 voldoen we nog niet aan de ambities van Afvalloos Twente. Het streven is om de ambitie eerder waar te maken dan in 2030. Daarvoor gaan we in 2019 en 2020 voorstellen uitwerken om op 1 februari 2022 de gewenste 50 kg per inwoner per jaar te halen.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet

Inspanning	Resultaat	Rol Participant	Rol Gemeente	Start
In 2018 en 2019 monitoren en evalueren afvalbeleid	Evaluatierapport met conclusies en aanbevelingen.	ROVA samenwerkingspartner/ adviseur	Autoritaire stijl	Zomer 2019
In 2020 verkennen of we verder gaan inzetten op alternatieve scenario's inzamelen grondstoffen	Een scenariostudie (rapport) met een advies over het al of niet wijzigen van de inzamelmethodiek ten behoeve halen doel 2030	ROVA is Samenwerkings partner/ adviseur	Autoritaire stijl	3de kwartaal 2019
Werken aan gedrags-verandering door informatievoorziening, communicatie en ondersteunen van educatie	Minder grondstoffen in het restafval. Dit wordt zichtbaar gemaakt in het evaluatierapport	ROVA Samenwerkings partner/ adviseur	Faciliterende stijl	Continu proces
Als Noaberkracht het goede voorbeeld geven	Binnen bedrijfs voering van Noaberkracht afvalstromen maximaal scheiden en de afvalstromen waar mogelijk hergebruiken	NK Initiatiefnemer ROVA adviseur	Faciliterende stijl	Start zodra er een oplossing is voor het afvoeren en hergebruik van afvalstromen. Hogere overheden blokkeren oplossingen. Wij gaan actief deelnemen aan de lobby.
Verkennen mogelijkheid uitvoeren pilot afvalinzameling maatschappelijke organisaties en ondernemers	Optimale afvalscheiding bij maatschappelijke organisaties	Samenwerkings partner	Faciliterende stijl	Start zodra er een oplossing voor het afvoeren en

				hergebruik van afvalstromen is. Hogere overheden blokkeren oplossingen. Wij gaan actief deelnemen aan de lobby

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities.

financiële kaders
In 2019 zijn er geen extra aanvullende middelen verbonden aan de actielijn 'Een afvalloos Dinkelland'.

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten (met een link)	**Relevante achtergrondinformatie/ websites**	**Betrokkenen**	**Gebied**
IPR Normag rapport naar een Afvalloos Twente	**Afvalloos Twente**	**Twentse gemeenten en Twence**	**Gehele Regio Twente**
Landelijk Afvalbeheerplan 3	**Lap 3**	**Alle ketenpartners, incl. ROVA**	**Geheel Nederland**
Van Afval Naar Grondstof	**Vang hha**	**Alle ketenpartners en Nederlandse gemeenten en ROVA**	**Geheel Nederland**
Afvalbeleidsplan: Van Afval naar Grondstof Van Idee naar Aanpak Van Betalen naar Belonen	**Vastgesteld beleidsplan op basis waarvan ons huidige afvalbeleid is gestoeld.**	**Gemeenteraden**	**Grondgebied van Dinkelland en Tubbergen**

Aandeelhouderschap ROVA	**Dienstverleningsovereenkomst**	**College en ROVA**	**Grondgebied gemeente Dinkelland**

Meer asbest eraf en meer zon erop

Wat willen we bereiken
In 2024 zijn alle asbestverdachte daken vervangen en zijn op 30 % van deze daken zonnepanelen geplaatst. In 2022 is 50% van de asbestdaken vervangen en zijn op 30% van deze daken zonnepanelen geplaatst.

Waar staan we nu? (IST)
In Dinkelland is in het buitengebied 628.000 m² aan asbestdaken aanwezig, in het stedelijk gebied 33.000 m² en op de bedrijventerreinen 10.000 m², welke direct onderhevig zijn aan de weersinvloeden. (Bron: asbestinventarisatie provincie Overijssel, situatie 2017)

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
Op 1 januari 2024 zijn alle asbestdaken gesaneerd. 30% van de vervangen daken is voorzien van zonnepanelen.

Het Rijk heeft per 2024 een asbestverbod afgekondigd, de verwachting is dat najaar 2018 het wetsvoorstel ook door de Kamer wordt goedgekeurd. Het verbod geldt dan per 1-1-2024. Gemeenten hebben de plicht om het asbestdakenverbod te handhaven als dat in 2024 van kracht is. Samen met de provincie willen we bedrijven, agrariërs en particulieren stimuleren om asbest voor 2024 te verwijderen van de daken. Het vervangen van het dak is ook het moment om een verduurzaming te realiseren door zelf energie op te wekken middels zonnepanelen. Via het Duurzaamheidsfonds Dinkelland willen we het plaatsen van panelen stimuleren.

Losse asbestvezels zijn schadelijk voor de volksgezondheid, het (langdurig) inademen van deze vezels kan leiden tot kanker. Asbestbranden leiden tot onrust over de volksgezondheid en vormen een risico op hoge maatschappelijke kosten en economische schade. Gemeenten hebben de plicht om het asbestdakenverbod te handhaven als dat in 2024 van kracht is. De provincie wil nu samen met de gemeenten, bedrijven, agrariërs en particulieren een stimulans geven om asbest voor 2024 van de daken te verwijderen. Wij grijpen dit verbod aan om verduurzaming te bevorderen. Onze voorkeur gaat uit naar plaatsing van zonnepanelen ter vervanging van asbestdaken.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet

Inspanning	Resultaat	Rol participant	Rol gemeente	Start zo
Samenwerking met Provincie Overijssel om daken voor 2024 asbestvrij te krijgen	Stimuleringsregeling asbestdaken ism provincie Overijssel voor minder draagkrachtige dakeigenaren.	Initiatiefnemer/samenwerkingspartner.	Samenwerkende stijl	Najaar 2018
Duurzaamheids-fonds Dinkelland	Zonnepanelen op voormalige asbestdaken. Zie verder actielijn energieneutraal Dinkelland			
Onderzoek collectief saneren particulieren in NOT verband	X m2 kleinere daken gesaneerd.	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl	Najaar 2018
Vervolg ketenvormings-project (Asbestschakel)	De dakeigenaar wordt volledig ontzorgt bij het verwijderen van zijn asbestdak.	Samenwerkingspartner	Samenwerkende stijl	Na evaluatie vanaf eind 2019 mogelijk nieuwe tranche
Gratis wegbrengen asbest particulieren	Asbest van daken < 35m2 mag door eigenaar zelf verwijderd worden en kan gratis worden gestort op afvalbrengpunt Postel	Ontvanger informatie	Autoritaire stijl	Loopt tot 2024

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities.

financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Samenwerking met Provincie Overijssel om daken voor 2024 asbestvrij te krijgen	-8	0	-8
Eindtotaal	**-8**	**0**	**-8**

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	Relevante achtergrondinformatie/websites	Actoren en stakeholders (keyplayers)	Gebied
Versnellingsaanpak sanering asbestdaken	**Asbestversnelling** **Asbest dak**	Provincie, gemeente, bedrijven, agrariërs, particulieren en marktpartijen	Provicie Overijssel
Collegebesluit versnellingsaanpak asbestdaken 9-5-2017	**Gemeente Dinkelland**	Provincie, gemeente, bedrijven, agrariërs, particulieren	Gemeente Dinkelland
Motie PS 11-4-2018 stimuleringregeling asbestdaken	**Provinciale staten**	Provincie, gemeente	Provincie Overijssel
Collegebesluit gratis wegbrengen <35 m² asbestdak tot 2024	**Gemeente Dinkelland**	Gemeente, particulieren	Gemeente Dinkelland

Meer circulaire inkoop

Wat willen we bereiken
Bij inkoop van de gemeente meer rekening houden op de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen.

Waar staan we nu? (IST)
Op dit moment hebben we nog geen helder beeld van wat circulaire inkoop voor de gemeente betekent en daarmee ook niet waar we staan. We gaan dit instrument ontwikkelen.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
- Er is een helder inkoopbeleid met duidelijke normen voor circulair inkopen
- Het is meetbaar of er circulair ingekocht wordt
- In 2022 wordt ingekocht conform de in het beleid gestelde normen.

Circulaire Economie helpt onze duurzame ambities te verwezenlijken. De circulaire economie en is een erg breed begrip. Het Ministerie van VROM hanteert de volgende definitie: “het toepassen van milieuaspecten en sociale aspecten in alle fasen van het inkoopproces, zodat dit uiteindelijk leidt tot de daadwerkelijk levering van een product, dienst of werk dat aan deze eisen voldoet.” Binnen Dinkelland ligt de focus op **circulair inkopen**. Hierbij gaat het om de inzet van het instrument Inkoop om productie en (her)gebruik van circulaire producten en diensten te stimuleren en zo duurzaamheid te versterken[1].

---

[1] Pianoo, kader voor circulair inkopen
https://www.pianoo.nl/sites/default/files/documents/documents/kadercirculairinkopen-20april2015.pdf

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
Circulair inkopen is een nieuw terrein binnen de gemeente Dinkelland en Noaberkracht. Het is een nieuw perspectief op inkopen en raakt veel aspecten van inkoop. Een aantal daarvan doen we al zoals in aanbestedingen wordt bijvoorbeeld al op duurzaamheid gelet. Maar op andere gebieden is er nog geen beeld van wat er mogelijk is. Daarom starten we met een uitgebreide inventarisatie waarin helder moet worden welke mogelijkheden er zijn op gebied van circulair inkopen. Hiervoor gebruiken we de wegwijzer circulair inkopen van MVO Nederland. Tevens brengen we in kaart wie op welk thema aan zet is namelijk gemeente Dinkelland, Noaberkracht, leveranciers of samenleving. In de uitkomsten geven we de verschillende elementen uit het coalitieakkoord (zie figuur hieronder) een plek en prioriteit.

Circulair inkopen

- We kopen onze diensten en producten in op basis van maatschappelijk verantwoord inkopen (MVI).
- We stimuleren onze leveranciers om bij voorkeur producten uit gerecyclede afvalstromen aan te bieden.
- We nemen deel aan het leernetwerk van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat om onze kennis te delen en ervaringen van andere gemeenten toe te passen. Het gaat om inkoop in de volgende categorieën: energie, catering, gebouwen en kantoorinrichting, grondweg- en waterbouw, vervoer en bedrijfskleding.

•*Bron: Coalitieakkoord Dinkelland Duurzaam Doorontwikkelen*

Inspanning	Resultaat	Rol participant	Rol gemeente	Start
Basisinventarisatie huidige stand van zaken, verkenning mogelijkheden met conclusies en aanbevelingen voor het vervolg.	Rapportage met analyse, conclusies en aanbevelingen. Dit rapport levert de spelregels en bouwstenen voor in ieder geval Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en het stimuleren van onze leveranciers om bij voorkeur producten uit gerecyclede afvalstromen aan te bieden.	Noaberkracht als medebeslisser Leveranciers als adviseur beginspraak/eindspraak	Delegerende stijl Participerende/ consulterende stijl	Eerste kwartaal 2019
Deelname aan het leernetwerk van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat om onze kennis te delen en ervaringen van andere gemeenten toe te passen.	Bijwonen bijeenkomsten en actieve deelname aan werkgroepen	Adviseur beginspraak	Participerende stijl	

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities.

financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (× € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Basisinventarisatie huidige stand van zaken, verkenning mogelijkheden met conclusies en aanbevelingen voor het vervolg.	-6	0	-6
Eindtotaal	**-6**	**0**	**-6**

Besluit betrokkenen, gebied
Niet van toepassing.

Duurzaam Dinkelland - financieel

Wat gaat het extra kosten in 2019 (× € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Faciliteren en structureren van informatieverstrekking en advisering op maat voor inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties.	-15	0	-15
Samenwerking met Provincie Overijssel om daken voor 2024 asbestvrij te krijgen	-7	0	-7
Basisinventarisatie huidige stand van zaken, verkenning mogelijkheden met conclusies en aanbevelingen voor het vervolg.	-6	0	-6
Bestaande woningbouw wijkgericht gasloos maken	0	-34	-34
Energiemonitoring	0	-10	-10
Opstellen van een Duurzaam MOP gebouwen	0	-17	-17
Stimulering verduurzaming scholen	0	-10	-10
Samen met Losser Oldenzaal en Tubbergen invulling geven aan grootschalige energietransitie	0	-4	-4
Inkoop duurzame energie voor onze gebouwen	0	-10	-10
Eindtotaal	**-28**	**-85**	**-113**

Ambitie Sterke bedrijvigheid

Inleiding Ambitie Sterke Bedrijvigheid

Wij zetten in ons voor een sterker Dinkellands bedrijfsleven

In het coalitieprogramma 2018-2022 van Dinkelland is “ondernemen” als belangrijk thema benoemd. Omdat wij een aantrekkelijke gemeente willen zijn waarin het goed wonen, werken, leven en recreëren is. Het is van groot belang dat het Dinkellandse bedrijfsleven (Agro en food, MKB, detailhandel en vrijetijdseconomie) sterk blijft. Ondernemers zorgen voor banen en investeringen, maar vervullen ook op maatschappelijk vlak een zeer belangrijke rol in onze samenleving. Denk daarbij aan verschillende sponsorrelaties met ons rijke verenigingsleven en bij evenementen. Ondernemers zijn de motor van onze samenleving. Een goed ondernemersklimaat, waarbij de dienstverlening aan en bereikbaarheid van ondernemers goed is, helpt het bedrijfsleven om ook in de toekomst goed te kunnen functioneren. Ondernemers zijn dus van wezenlijk belang voor onze samenleving. Wij zetten ons er dan ook voor in dat het Dinkellandse bedrijfsleven sterk blijft en versterkt wordt. Een `sterker Dinkellands bedrijfsleven` kenmerkt zich door tevreden (startende) ondernemers die hun bedrijfsactiviteiten volop kunnen ontwikkelen en de gemeente zien als partner om mee te denken over de gewenste ontwikkelingen.

Een partnerschap tussen ondernemers en gemeente zorgt voor een betere dienstverlening. Je bent dan immers tijdig van elkaars plannen, ideeën en suggesties op de hoogte, zodat hier zo goed mogelijk rekening kan worden gehouden. Als gemeente staan wij open voor andere vormen van samenwerking met onze ondernemers en hebben oog voor hun behoeften. Ook de regionale en (inter)nationale samenwerking hoort daarbij. Kortom, het creëren van sterke lokale, landelijke en internationale verbindingen.

We zijn tevreden als we in het tweejaarlijkse onderzoek een 7 scoren. Dit resulteert binnen de Ambitie Sterke bedrijvigheid in de volgende actielijnen:

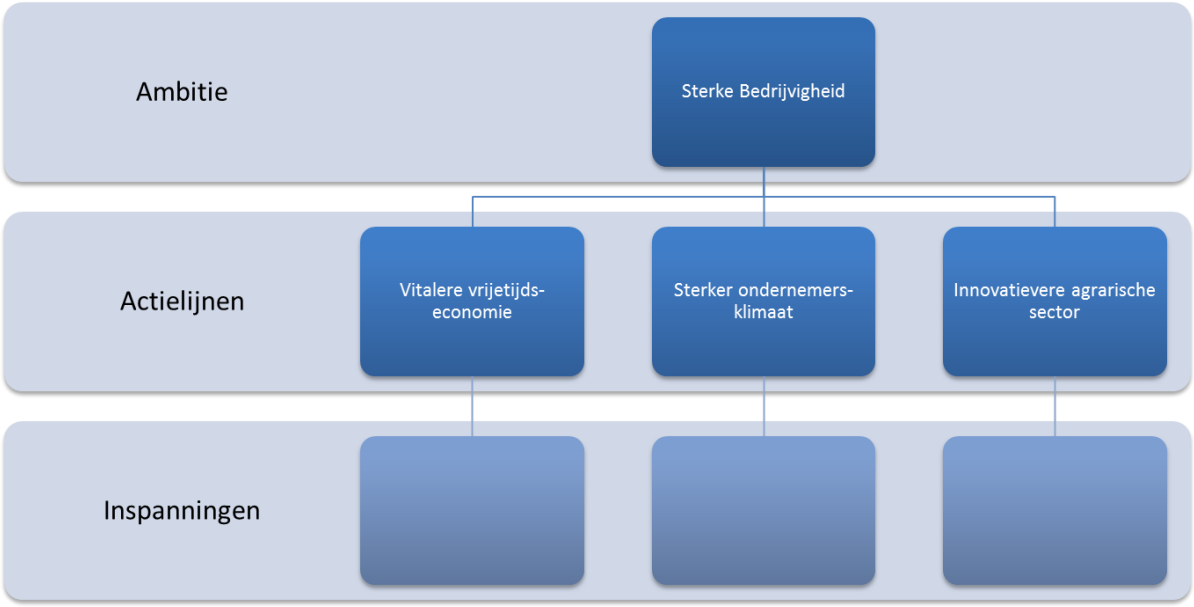

Meetbaarheid

Indicatoren
Deze P&C-cyclus gaan we meer monitoren op output en outcome. Dat betekent dat we eind 2018/begin 2019 op het niveau van ambitie een belevingsonderzoek onder onze inwoners gaan houden om een nul-meting te krijgen. Dit onderzoek herhalen we aan het einde van deze raadsperiode om te kunnen meten of het beoogde maatschappelijke effect is bereikt.

Voor de actielijnen gaan we de kwantitatieve indicatoren meten. Ook hierbij gaan we uit van een nul-meting. Deze indicatoren monitoren we doorlopend voor zover ze beschikbaar zijn. Er zijn actielijnen waarbij kwalitatieve indicatoren (belevingsonderzoek) meer voor de hand liggen. Dat is afhankelijk van de meetbaarheid van het thema. In dat geval worden ze als onderdeel meegenomen in het belevingsonderzoek bij de betreffende ambitie.

De mate van participatie en de beleving daarvan bij onze inwoners, wordt bij ieder belevingsonderzoek meegenomen. De indicatoren komen bij elke ambitie en actielijn terug en zijn niet bedoeld om op afgerekend te worden. Zij geven een indicatie of wij de juiste dingen doen zodat wij tijdig kunnen bijsturen.

Verder wordt in 2020 het Coalitieakkoord tussentijds geëvalueerd, waarbij tevens de raad en de samenleving worden betrokken.

Ambitie: Sterke bedrijvigheid	**Indicator**	**Bron**	**Frequentie meten**	**Wanneer actuele gegevens beschikbaar**	**Meetmoment IST**	**IST**	**SOLL 2022**
Wij zetten in ons voor een sterker Dinkellandse bedrijfsleven	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
Actielijn: Vitalere vrijetijdseconomie							
Versterken van het toeristisch klimaat onder meer door inzet op onze unieke elementen van rust, ruimte, landschap en cultuur	Aantal toerische overnachtingen	Gemeentelijke belastingen	Jaarlijks	begin 2019	Begin 2018, cijfers van 2017	335.883	346.000 (3%)

	Kwalitatief (belevingsonderzoek)	Newcom	einde raadsperiode				
Actielijn: Sterker ondernemersklimaat							
Een beter bij de behoefte passende ondersteuning van ondernemers	Rapportcijfer	MKB onderzoek	Tweejaarlijks door MKB Nederland		aug-18	6,6	7
Actielijn: Innovatievere agrarische sector							
Betere ondersteuning van innovatief ondernemerschap in de agrarische sector	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
	Bermgras: aantal ondernemers die meendoen /aantal contracten en hoeveelheid	Gemeente	Jaarlijks	December	jan-18	0	20% van het totaal aantal bedrijven (120)
	Mestverwaarding: aantal ondernemers die meedoen (biovergisters)	Gemeente vergunningen	Jaarlijks	December	dec-18	0	12 bedrijven (3 per jaar)

Vitalere vrijetijdseconomie

Wat willen we bereiken
Versterken van het toeristisch klimaat onder meer door inzet op onze unieke elementen van rust, ruimte, landschap en cultuur

Waar staan we nu? (IST)
Voor een overall view op de sector hanteren we `het aantal overnachtingen` als graadmeter voor de IST situatie. Deze meting doen we zelf en is gebaseerd op de toeristenbelasting. Als startpunt gebruiken we het aantal overnachtingen van 2017. In 2017 had gemeente Dinkelland 335.883 toeristische overnachtingen. Dit is een 3.8% stijging t.o.v. 2016 en het hoogst aantal overnachtingen gemeten in gemeente Dinkelland.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
Vrijetijdseconomische sector 2022: Als gemeente zijn wij er ons van bewust dat er geen oneindige groei in de markt zit en dat deze groei jaarlijks afhankelijk is van zowel vraag en aanbod als trends en ontwikkelingen. De komende jaren streeft Gemeente Dinkelland minimaal naar het behouden van het huidig aantal overnachtingen. Tevens blijft de gemeente op basis van de jaarlijkse toeristische overnachtingscijfers haar potentie monitoren om jaarlijks acties uit te zetten binnen de hoofdthema's: toeristisch ondernemerschap, toeristische voorzieningen en landschap, marketing en de grensligging (NL-DL) van Dinkelland.

Dinkelland is een vitale vrijetijds economische bestemming binnen Twente. Dit is te zien aan het jaarlijks aantal toeristische overnachtingen. Ondanks de economische crisis heeft de sector vrijetijds economische van Dinkelland bewezen een stabiele factor te zijn binnen de Dinkellandse economie. In 2017 bedroeg het aantal toeristische overnachtingen 335.883. Dinkelland is hiermee verantwoordelijk voor bijna 10% van de totale overnachtingen in Twente. De totale toeristische bestedingen aan hotel- en andere verblijfsovernachtingen bedroeg in 2017 in Twente 180 miljoen euro; de Dinkellandse verblijfssector was in 2017 dan ook verantwoordelijk voor bijna 18 miljoen euro omzet. Gemiddeld geeft de toerist per dag een € 41 uit aan culinair aanbod, detailhandel en andere dagrecreatieve bestedingen (belevingsonderzoek Dinkelland 2017).

De sector vrijetijdseconomie is erg trend- en seizoen afhankelijk. Tevens kent de sector veel verschillende stakeholders en belangen . Voor het behouden van vitale Dinkellandse vrijetijdssector is het van belang dat trends en ontwikkelingen, kansen en potenties en verschillende belangen constant gestuurd worden. Gemeente Dinkelland wil hieraan bijdragen door in te spelen op de huidige aantrekkingskracht van Dinkelland en deze te voorzien van toekomstbestendige impulsen. De Dinkellandse toerist bezoekt Dinkelland voornamelijk om tot rust te komen en te genieten van ruimte, landschap en culturele waarden (belevingsonderzoek Dinkelland 2017). De komende jaren hebben de volgende activiteiten prioriteit:

- het behouden en versterken van deze aantrekkingskracht door middel van het behouden van het (coulissen)landschap (Natura 2000);
- het versterken van de toeristische voorzieningen waaronder de fiets- en wandelnetwerken;
- het blijven vermarkten van het merk Ootmarsum-Dinkelland in samenwerking met Stichting Toeristisch Ondernemersfonds Dinkelland;
- het benutten van de Duitse grensligging, en
- inzetten op seizoenspreiding door het aantal toeristische overnachtingen in het voor- en het najaar te vergroten.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet

Inspanning	Resultaat	Rol participant	Rol van de gemeente	Start
De toeristisch consulent is de sparringpartner voor de ondernemers.	Contactmomenten met ondernemers en vertegenwoordigers uit de sector en advisering. Aandachtspunt: waar mogelijk meer ruimte bieden om seizoen verlengende activiteiten mogelijk te maken	Samenwerkingspartner	Samenwerkende stijl	Vanaf 1ste kwartaal 2019 consulentschap intensiveren
Versterken toeristische voorzieningen door o.a. behouden kwaliteiten (coulissen)landschap en natuur (de N2000-gebieden)	Investeren in toeristische voorzieningen van Routenetwerken Twente via bijdrage aan Regio Twente Kwaliteitsverbetering toeristische voorzieningsniveau in het landschap en per kern waaronder fiets- en wandelnetwerken en uitstraling openbare ruimte i.s.m. Routenetwerken Twente, Stichting Toeristisch Ondernemersfonds Dinkelland en het proces MijnDinkelland2030. Opleveren stuwwallenroute als onderdeel Noordoost Twente pad i.s.m. alle Noordoost Twentse gemeenten.	Samenwerkingspartner Samenwerkingspartner Samenwerkingspartner	Samenwerkende stijl Samenwerkende stijl Samenwerkende stijl	Januari 2019 Januari 2019 Continuering project

Versterken promotionele activiteiten Ootmarsum-Dinkelland	Ondersteuning Stichting Toeristisch Ondernemersfonds Dinkelland d.m.v. subsidie. Stimuleren ketensamenwerking tussen Marketingoost (TwenteMarketing) en het STOD via bijdrage aan Regio Twente.	Samenwerkingspartner(s) Samenwerkingspartner(s)	Samenwerkende stijl Samenwerkende stijl	Continuering proces 2017 t/m 2021 Continuering proces 2017 t/m 2021
Wij gaan met Nordhorn een project aan waarbij het kanaal Nordhorn Almelo de verbindende factor is	Gezamenlijk actieplan voor de samenwerking over het kanaal Nordhorn – Almelo .	Samenwerkingspartners	Samenwerkend	Eerste kwartaal 2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities.

financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	**procesgeld - incidenteel**	**projectgeld - incidenteel**	**totaal incidenteel**
Wij gaan met Nordhorn een project aan waarbij het kanaal Nordhorn Almelo de verbindende factor is	-150	0	-150
Versterken toeristische voorzieningen door o.a. behouden kwaliteiten (coulissen)landschap en natuur (de N2000-gebieden)	-60	-220	-280
Eindtotaal	**-210**	**-220**	**-430**

De lasten van de inspanning "versterken promotionele activiteiten Ootmarsum-Dinkelland" is opgenomen in de basisbegroting onder het programma Economie.

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	Relevante achtergrondinformatie/ websites	Betrokkenen	Gebied
Visiedocument Wij zijn Twente 2015	Startpunt voor nieuwe samenwerking tussen 14 Twentse gemeenten op regionaal niveau. Vormt nog steeds de basis voor de samenwerking.	14 Twentse gemeenten	Regio Twente
Nota verblijfrecreatie NOT 2018	Gezamenlijk verblijfsrecreatiefbeleid Noordoost Twente. Nieuw beleid wordt vastgesteld in november 2018. Beleid uit 2014: *Nota verblijfsrecreatie*	4 Noordoost Twentse gemeenten	Noordoost Twente
Belevingsonderzoek toerisme Dinkelland/Tubbergen 2017	Onderzoek naar de huidige beleving van het toeristisch product aangevuld met een doelgroepsegementatie.	Gemeenten Dinkelland en Tubbergen	Dinkelland/ Tubbergen

Sterker ondernemersklimaat

Wat willen we bereiken
Een beter bij de behoefte passende ondersteuning van ondernemers

Waar staan we nu? (IST)
In het meest recente onderzoek naar de MKB-vriendelijkste gemeente uit 2018 heeft de gemeente Dinkelland het rapportcijfer 6,6. Gekregen.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
Een beter ondernemersklimaat: Dinkelland wil dat de tevredenheid onder ondernemers toeneemt, waarbij een 7 in het MKB-onderzoek van 2022 het doel is.

Het werken aan een goed ondernemersklimaat voor de agrarische sector, detailhandel, het MKB en de vrijetijdseconomie met een zo optimaal mogelijke dienstverlening blijft de komende jaren een belangrijk aandachtspunt. Wij willen voldoende mogelijkheden om in te spelen op actuele ontwikkelingen zonder daarbij de toekomstbestendigheid van de centra (Denekamp, Weerselo en Ootmarsum) in gevaar te brengen. Als gemeente hebben wij daarbij een faciliterende en stimulerende rol.

Wij willen ieder jaar in totaal 50 bedrijfsbezoeken brengen: dit gebeurt door zowel het college, als door de portefeuillehouder, als door de bedrijfsconsulent, dan wel een combinatie daarvan. We informeren onze ondernemers over voor hen relevante ontwikkelingen, bijeenkomsten, etc. Ook gaan we in overleg met ondernemers bekijken hoe we onze prachtige Dinkellandse bedrijven beter onder de aandacht kunnen brengen bij de Twentse onderwijsinstellingen.

De rol van de gemeente Dinkelland zal met name bestaan uit faciliteren en stimuleren. Daarnaast zien wij het als onze taak om te verwijzen naar subsidiemogelijkheden en formele belemmeringen te verminderen. Wij willen ondernemers verbinden met relevante organisaties en projecten, zoals beschikbaar via de Agenda voor Twente. Verder wil de gemeente inzetten op partnerships met ondernemers en vertegenwoordigingen van ondernemers.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet

Inspanning	Resultaat	Rol participant	Rol van de gemeente	Start
Doorontwikkeling bedrijvenloket	Aanvullingen t.o.v. huidige dienstverleningspakket (Bedrijvenloket 2.0) w.o.: Periodiek uitbrengen van nieuwsbrief voor ondernemers	Samenwerkingspartner/ medebeslisser	Samenwerkende stijl	1ste kwartaal 2019
Bedrijfsconsulent is sparringpartner ondernemers	Contactmomenten en advisering	Samenwerkingspartner	Samenwerkende stijl	1ste kwartaal 2019 consulentschap intensiveren
Samenwerking met bedrijven tbv verkrijgen Keurmerk Veilig Ondernemen	Keurmerk Veilig Ondernemen; de maatregelen die voortvloeien uit dit traject zullen worden gedekt uit het daarvoor beschikbare budget (tot maximaal € 197.000,-).	Initiatiefnemer/ beleidseigenaar	Participatieve stijl	Uitvoering 3de kwartaal 2019
Benutten mogelijkheden Agenda voor Twente	Bedrijven die voordeel hebben van de Agenda voor Twente	Ontvanger informatie	Faciliterende stijl	1ste kwartaal 2019
Verbinden van Ondernemers, Overheid, Onderwijs en Onderzoek (4O's)	Verbeteren van innovatie door ondernemers en gemeente door inzetten van kennis bij onderwijs en studenten Verbinden van kennisvragen bij ondernemers aan oplossingen binnen gemeenten en onderwijs Behouden van studenten voor de regio	Samenwerkingspartner/ medebeslisser	Samenwerkende , faciliterende stijl	Continu

Samen met agrarische ondernemers, LTO en onderwijsinstellingen innovatie aanjagen in de agrarische sector	Actief samenwerkings-verband tussen genoemde partijen	Samenwerkingspartner	Samenwerkende, faciliterende stijl	Eind 2019
Onderzoeken rol gemeente binnen Onderneem't Dinkelland	Adviesrapport met analyse, conclusies en aanbevelingen	Samenwerkingspartner/ Medebeslisser	Participatieve stijl	1ste kwartaal 2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities.

financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	**procesgeld -incidenteel**	**projectgeld -incidenteel**	**totaal incidenteel**
Onderzoeken mogelijkheden 'stagemakelaar'/hub	-20	0	-20
Maatregelen Keurmerk Veilig Ondernemen	0	-197	-197
Werkbudget Sterker ondernemersklimaat	-60	0	-60
Eindtotaal	**-80**	**-197**	**-277**

Het capaciteitsbeslag dat gepaard gaat met de inspanningen "doorontwikkeling bedrijvenloket"," bedrijfsconsulent is sparringpartner ondernemers", "Samen met agrarische ondernemers, LTO en onderwijsinstellingen innovatie aanjagen in de agrarische sector" en "Onderzoeken rol gemeente binnen Onderneem't Dinkelland" is opgenomen in de basisbegroting onder het programma Economie.

De lasten voor de Agenda voor Twente zijn opgenomen in de basisbegroting onder het programma Economie.

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten (met een link)	Relevante achtergrondinformatie/ websites	Betrokkenen	Gebied
Onderzoek MKB vriendelijkste gemeente 2018 MKB onderzoek 2018 Bijlagen MKB rapport College advies Raadsbrief MKB		Dinkellandse ondernemers	Gemeente Dinkelland
Agenda voor Twente 2018-2022, inclusief uitvoeringsprogramma Agenda voor Twente investeringsprogramma	**Agenda voor Twente**	Twentse gemeenten, onderwijsinstellingen en ondernemers	Regio Twente

Innovatievere agrarische sector

Wat willen we bereiken
Ondersteuning van het ondernemerschap in de agrarische sector

Waar staan we nu? (IST)
We hebben op dit moment geen goede nulmeting dat inzicht geeft in de ondersteuning van de sector. We gaan een belevingsonderzoek uitvoeren begin 2019 om de wijze waarop de sector de ondersteuning ervaart kwalitatief te meten. We kijken o.a. naar de effectiviteit van consulentschap, de dienstverlening van de gemeente en inhoudelijke thema's als toekomstgerichte erven, VAB, asbestproblematiek, energietransitie, en sociale vraagstukken.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
Inzicht verkrijgen toekomstbestendigheid van de agrarische sector, eind 2021 wordt onze bijdrage aan een duurzame, economische sterke sector en aantrekkelijk buitengebied gemeten en zonodig bijgesteld.

Ondernemers moeten kunnen ondernemen en dat geldt ook voor de agrarische sector. Er moet ruimte geboden blijven worden. De marktomstandigheden in de agrarische sector veranderen constant. De veranderende regelgeving en de noodzaak tot investeren in onder meer dierenwelzijn en milieumaatregelen leidt bij veel bedrijven tot ruimtelijke en zelfs ook financiële problemen.

Ook de klimaatverandering vraagt, met name op de hoger gelegen zandgronden waar Dinkelland ligt, een grote inspanning van de agrarische sector. Deze verandering leidt samen met onder meer de gebruiksnormen voor dierlijke mest tot verschralende landbouwgronden. Het gevolg hiervan is lagere opbrengsten en het ontstaan van schade aan natuur en problemen met grond- en oppervlaktewater. Vernieuwende initiatieven bieden nieuwe kansen voor economie en werkgelegenheid en een goede basis voor een circulaire economie in Dinkelland.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet

Inspanning	Resultaat	Rol participant	Rol van de gemeente	Start
Visie opstellen om bedreigingen en kansen in samenhang landelijk gebied te beschouwen	Rapport met kansen en bedreigingen landelijk gebied. Brede sociaal/ economische insteek.	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl	3de kwartaal 2019
Inventariseren welke instrumenten er zijn en ontbreken	Wordt meegenomen in voorgaande resultaat	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl	3de kwartaal 2019
Agro en food sector stimuleren om innovatief te stimuleren (bv. energie en VAB's)	Proces en onderdeel van de werkzaamheden van de agrarisch consulent	Samenwerkingspartner /medebeslisser	Samenwerkende stijl / Participatieve stijl	1ste kwartaal 2019
Participeren in de netwerkorganisatie Mineral Valley Twente (MVT)	· Invulling geven aan de samenwerking binnen EFRO · Voortgangsrapportage meerjarenprogramma MVT 2018-2022 · Uitvoering geven aan de pilot "Twents bermgras verrijkt bodemleven"	Samenwerkingspartner	Samenwerkende stijl	Continu proces met in 2019 deelprojecten
Agrarisch consulent is sparringpartner ondernemers	Contactmomenten en advisering	Samenwerkingspartner	Samenwerkende stijl	Vanaf 1ste kwartaal 2019 consulentschap intensiveren

Toekomstgerichte erven (buitengebied) Directe relatie met leefbaarheid landelijk gebied, asbestverwijdering, vrijkomende agrarische bebouwing, duurzame energie en sociale kwaliteit	In 2019 40 erfeigenaren in beweging krijgen en voorzien van advies en begeleiding.	Samenwerkingspartner	Faciliterende stijl	1e kwartaal 2019
Flankerende inzet Natura 2000 AVAV (Volterbroek)	Samen met de provincie en het waterschap oplossen van de overlast aan een aantal woningen door stijging van het grondwater na de invoering van de maatregelen	Initiatiefnemer	Faciliterende stijl / Samenwerkende stijl	3e kwartaal 2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities. Onderstaand de initiatieven per kern uit Mijn Dinkelland 2030, die betrekking hebben op deze ambitie.

Kern	Wat willen onze kernen bereiken?	Wat gaan ze ervoor doen? (initiatieven samenleving)
Deurningen	Onderlinge samenwerking op verschillende gebieden (bijvoorbeeld op inkoop) zodat men van elkaar kan leren.	Onderzoek naar de behoefte aan een bedrijfsverzamelgebouw.

(de initiatieven die om besluitvorming en/of middelen vragen, staan expliciet weergegeven bij het hoofdstuk Participatieprocessen)

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Agro en food sector stimuleren om innovatief te stimuleren (bv. energie en VAB's)	-15	0	-15
Toekomstgerichte erven (buitengebied)	-35	0	-35
Flankerende inzet Natura 2000 AVAV (Volterbroek)	0	-103	-103
Eindtotaal	**-50**	**-103**	**-153**

het capaciteitsbeslag dat gepaard gaat met de overige inspanningen is opgenomen in de basisbegroting onder het programma Economie.

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	Relevante achtergrondinformatie/ websites	Betrokkenen	Gebied
Mineral Valley Twente Zaaknr. 16.17953	**Mineral Valley**	Regio Twente, gemeenten Hof van Twente, Tubbergen, Twenterand en Dinkelland, waterschap, marktpartijen, onderwijs	14 Twentse gemeenten
Regiodeal Mineral Valley Twente: minder mest, betere bodem is ingediend door GS	**Kansen Overijssel** (alle kansen op een rij)	LTO, provincie, Twentse gemeenten, agrarische ondernmers, waterschap, bedrijfsleven, onderwijs, onderzoekinstellingen	Provincie Overijssel
Pilot "Twents bermgras verrijkt bodemleven" binnen het plan van aanpak Circulair Terreinbeheer Zaaknr. 17.14769	**Circulair terreinbeheer**	Zie website circulair terreinbeheer	Gemeente Dinkelland en Tubbergen
Verantwoorde groei melkveehouderij	**Verantwoorde groei melkveehouderij**	Bedrijven melkveehouderij, LTO	Nederland
Regio Deal Toekomstgerichte Erven Provincie Overijssel en partners is ingediend door GS	**Kansen** (motie provincie stimuleringsregeling asbestdaken op 11 april 2018)	LTO Noord Regio Oost, gemeenten, Enexis, Rabobank, Overijssels Agrarisch Jongeren Kontakt (OAJK), erfbetreders, Bedrijfsleven o.a.	Provincie Overijssel

		Coöperatie Asbestschakel	
Mogelijke aanpassingen worden op basis van een eindrapportage van Wareco uitgevoerd	Bij de oplevering van de Verkenningen N2000 is door alle betrokken gebiedspartijen besloten dat voor de woningen in het Voltherbroek die overlast ervaren na de stijging van het grondwater n.a.v. de landinrichting Volthe een oplossing komt. In het kader van het gebiedsproces AVAV heeft Waterschap nu aangegeven het project om tot een oplossing te komen op zich te nemen. En er is een verdeelsleutel opgenomen om de kosten tussen provincie, waterschap en de gemeente te verdelen.	Provincie, gemeente, waterscchap Vechtstromen	Voltherbroek

Sterke bedrijvigheid - financieel

Wat gaat het extra kosten in 2019 (× € 1.000)	**procesgeld - incidenteel**	**projectgeld - incidenteel**	**totaal incidenteel**
Wij gaan met Nordhorn een project aan waarbij het kanaal Nordhorn Almelo de verbindende factor is	-150	0	-150
Versterken toeristische voorzieningen door o.a. behouden kwaliteiten (coulissen)landschap en natuur (de N2000-gebieden)	-60	-220	-280
Onderzoeken mogelijkheden ‘stagemakelaar’/hub	-20	0	-20
Maatregelen Keurmerk Veilig Ondernemen	0	-197	-197
Agro en food sector stimuleren om innovatief te stimuleren (bv. energie en VAB’s)	-15	0	-15
Toekomstgerichte erven (buitengebied)	-35	0	-35
Flankerende inzet Natura 2000 AVAV (Volterbroek)	0	-103	-103
Werkbudget Sterker ondernemersklimaat	-60	0	-60
Eindtotaal	**-340**	**-520**	**-860**

Ambitie Inclusieve samenleving

Inleiding Ambitie Inclusieve Samenleving

Wij zetten ons in voor het bieden van mogelijkheden om onze inwoners langer gezond deel te laten nemen aan de maatschappij

Een samenleving waarin iedereen mee doet, dat noemen we een inclusieve samenleving. Samen met inwoners, verenigingen, ondernemers en maatschappelijke organisaties willen we hier invulling aan geven. Wij willen bereiken dat zoveel mogelijk mensen meedoen. Om een inclusieve samenleving te bereiken, is het belangrijk dat we op elkaar letten en voor elkaar zorgen.

De ambitie Inclusieve samenleving bevat vier actielijnen waarin de ambities uit het coalitieakkoord 2018-2022 een plek hebben:

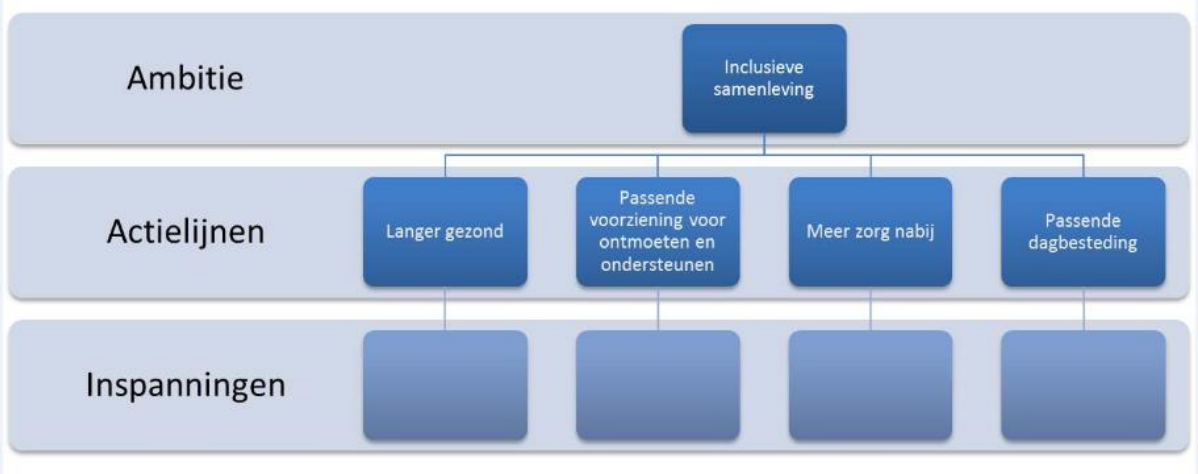

Meetbaarheid

Indicatoren
Deze P&C-cyclus gaan we meer monitoren op output en outcome. Dat betekent dat we eind 2018/begin 2019 op het niveau van ambitie een belevingsonderzoek onder onze inwoners gaan houden om een nul-meting te krijgen. Dit onderzoek herhalen we aan het einde van deze raadsperiode om te kunnen meten of het beoogde maatschappelijke effect is bereikt.

Voor de actielijnen gaan we de kwantitatieve indicatoren meten. Ook hierbij gaan we uit van een 0-meting. Deze indicatoren monitoren we doorlopend voor zover ze beschikbaar zijn. Er zijn actielijnen waarbij kwalitatieve indicatoren (belevingsonderzoek) meer voor de hand liggen. Dat is afhankelijk van de meetbaarheid van het thema. In dat geval worden ze als onderdeel meegenomen in het belevingsonderzoek bij de betreffende ambitie.

De mate van participatie en de beleving daarvan bij onze inwoners, wordt bij ieder belevingsonderzoek meegenomen. De indicatoren komen bij elke ambitie en actielijn terug en zijn niet bedoeld om op afgerekend te worden. Zij geven een indicatie of wij de juiste dingen doen zodat wij tijdig kunnen bijsturen. Verder wordt in 2020 het Coalitieakkoord tussentijds geëvalueerd, waarbij tevens de Raad en de samenleving worden betrokken.

Ambitie: Inclusieve samenleving	Indicator	Bron	Frequentie meten	Wanneer actuele gegevens beschikbaar	Meetmoment IST	IST	SOLL 2022
Wij zetten ons in voor het bieden van mogelijkheden om onze inwoners meer deel te laten nemen aan de maatschappij	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
Actielijn: Langer gezond							
Meer aandacht voor noaberschap en vroegsignalering	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
	Percentage ouderen (65+) die eenzaamheid ervaren	Volwassenen- en ouderenmonitor	begin en einde raadsperiode	2021	2016	38 %	37 %
	Percentage inwoners die goede gezondheid ervaren	Volwassenen- en ouderenmonitor	begin en einde raadsperiode	2021	2016	89 %	92 %
	Percentage inwoners die voldoende bewegen	Volwassenen- en ouderenmonitor	begin en einde raadsperiode	2021	2016	62 %	66 %
	Percentage inwoners dat een inkomen heeft tot 120% van het wettelijk sociaal minimum	Kwis 2015	begin en einde raadsperiode	2021	2015	5 %	4%
Actielijn: Betere voorzieningen voor ontmoeting en ondersteuning (welzijn)							
Een beter bij de behoefte passende onder	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsper	2019			

steuning aan voorzieningen, verenigingen en activiteiten waar mensen samenkomen			iode				
Actielijn: Meer zorg nabij (zorg en welzijn)							
Partners in zorg en welzijn werken beter samen en zijn toegankelijker de inwoner	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
Actielijn: Meer maatwerk voor een passende daginvulling (werk)							
Er zijn meer mogelijkheden om de inwoner passen de daginvulling te bieden	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			

Langer gezond

Langer gezond is het faciliteren van het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren. Hierbij ligt de nadruk in deze actielijn op:

Wat willen we bereiken
Meer aandacht voor noaberschap, eenzaamheid, vroegsignalering en activering om deel te nemen aan de samenleving

Waar staan we nu? (IST)
- 38% van de ouderen (65+) ervaart eenzaamheid (Volwassenen- en ouderenmonitor 2016).
- 89% van de inwoners ervaart een goede gezondheid (Volwassenen- en ouderenmonitor 2016).
- 62% van de inwoners beweegt voldoende (Emovo én Volwassenen- en ouderenmonitor 2016).
- 5% van de huishoudens heeft een inkomen tot 120% van het wettelijk sociaal minimum (Kwiz 2015).

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
- Minder ouderen (65+) ervaren eenzaamheid.
- Meer inwoners ervaren een goede gezondheid.
- Meer inwoners bewegen voldoende.
- Minder huishoudens hebben een inkomen tot 120% van het wettelijk sociaal minimum.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
In het coalitieakkoord staat de ambitie om problemen bij inwoners te voorkomen. Om een inclusieve samenleving te bereiken, is het belangrijk dat iedereen deel kan nemen aan de samenleving. Wij zetten daarbij in op preventie en vroegsignalering. We willen onder meer voorkomen dat mensen in armoede leven, naast de inzet die we al plegen om mensen in armoede te ondersteunen. Ook dreigende eenzaamheid bij inwoners, specifiek bij ouderen (65+), pakken we aan. Tot slot is de ambitie uitgesproken om te investeren in sport en bewegen. Sport en beweging ondersteunen een gezondere leefstijl en zorgen voor meer sociale contacten. Door cultuur kunnen mensen elkaar ontmoeten, meedoen en mogelijkheden krijgen voor ontplooiing.

Inspanning	**Resultaat**	**Rol participant**	**Rol Gemeente**	**Start**
We gaan actief de dialoog aan met inwoners en verenigingen om sport in iedere kern te stimuleren.	Sportnota Dinkelland	Adviseur beginspraak	Participatieve stijl	1e kwartaal 2019
Wij stimuleren dat sport en bewegen breder ingezet wordt.	Sportnota Dinkelland	Adviseur beginspraak	Participatieve stijl	1e kwartaal 2019
We actualiseren de gemeentelijke cultuurvisie. Hierbij nodigen we alle betrokken partijen en inwoners uit om een gezamenlijke cultuurvisie en cultuuragenda op te stellen. Samen met inwoners en betrokken partijen maken we keuzes over de wijze waarop subsidies voor cultuur worden toegekend.	Geactualiseerde vastgestelde gemeentelijke cultuurvisie en cultuuragenda. Met een geactualiseerd subsidiebeleid m.b.t. cultuur	Adviseur beginspraak	Participatieve stijl	2019

We sluiten aan bij de landelijke campagne Één tegen eenzaamheid', op een wijze die past bij onze Dinkellandse manier van werken.	1. Lokale vertaling landelijke campagne Één tegen eenzaamheid' 2. Rapportage eenzaamheid in de gemeente Dinkelland	Ontvanger informatie	Participatieve stijl	1. 2019 2. 2021
We onderzoeken waarom mensen in armoede terechtkomen en welke interventies er mogelijk zijn.	Onderzoeksrapport	Geen rol	Consultatieve stijl	2019
We investeren in armoedepreventie. De inzet kan heel divers zijn. We kijken daarbij ook naar armoede onder zelfstandige ondernemers en naar de inzet van een ervencoach voor agrariërs.	1. Vastgestelde integrale aanpak armoedepreventie Dinkelland (vroegsignalering) 2. Rapportage armoede in de gemeente Dinkelland à Voorbeeld: KWIZ	Ontvanger informatie	Consultatieve stijl	1. 2019 2. 2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities. Onderstaand de initiatieven per kern uit Mijn Dinkelland 2030, die betrekking hebben op deze ambitie.

Kern	Wat willen onze kernen bereiken?	Wat gaan ze ervoor doen? (initiatieven samenleving)
Lattrop	Gezond bewegen en leven.	Organiseren Jongkindloop voor jong en oud.
Saasveld	Sociale binding en ondersteuning van kwetsbare groepen (ouderen, mindervaliden, mensen met beperking). Zo lang mogelijk zelfstandig in Saasveld blijven wonen.	Project "Veur mekaar". Opzetten zorgcooperatie en invoering van dorpsregisseur (schakelpunt tussen mensen die zorg nodig hebben en zorgbiedende mensen).

(de initiatieven die om besluitvorming en/of middelen vragen, staan expliciet weergegeven bij het hoofdstuk Participatieprocessen)

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Transformatieplan Sociaal Domein 2.0 + coördinator	-450	0	-450
We gaan actief de dialoog aan met inwoners en verenigingen om sport in iedere kern te stimuleren.	-52	0	-52
We actualiseren de gemeentelijke cultuurvisie.	-37	0	-37
We nodigen alle betrokken partijen en inwoners uit om gezamenlijk een cultuurvisie en cultuuragenda op te stellen.	-5	0	-5
We maken samen met inwoners en betrokken partijen keuzes over de wijze waarop subsidies voor cultuur worden toegekend.	-4	0	-4
We sluiten aan bij de landelijke campagne 'Eén tegen eenzaamheid', op een wijze die past bij onze Dinkellandse manier van werken.	-7	0	-7
Eindtotaal	**-555**	**0**	**-555**

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten	Betrokkenen	Gebied
Beleid Omzien naar Elkaar	Inwoners	Gemeente Dinkelland
Maatschappelijk raamwerk	Netwerkpartners Wij in de Buurt	Gemeente Dinkelland
Preventie in het onderwijs	Onderwijs instelling KC-PO-VO	Gemeente Dinkelland
Geamendeerd raadsbesluit 28 november 2017: Sportnota-trainingsschema (oktober 2017)		
Relevante achtergrond-informatie/ websites	**Waar staat je gemeente Twentse Monitor Sociaal Domein**	

Passende voorzieningen voor ontmoeting en ondersteuning

Wat willen we bereiken
Een algemene voorziening is een aanbod van diensten of activiteiten dat, zonder voorafgaand onderzoek naar de behoeften, persoonskenmerken en mogelijkheden van de gebruikers, toegankelijk is voor alle inwoners en dat gericht is op het versterken van zelfredzaamheid en participatie. Een algemene voorziening kan voorliggend zijn op een maatwerkvoorziening en kan passender en efficiënter zijn bij de hulpvraag van een inwoner. Hierdoor kan dit een goed alternatief zijn voor de inzet van een maatwerkvoorziening. Algemene voorzieningen kunnen onderdeel uitmaken van de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015), de Jeugdwet en de Participatiewet.

Alle inwoners kunnen zonder indicatie en/of doorverwijzing gebruik maken van een algemene voorziening. Huidige algemene voorzieningen zijn was en strijkservice WaST, Tafeltje-dek-je, Maatschappelijk werk en cliëntondersteuning en sociaal culturele voorzieningen. De algemene voorzieningen bevinden zich in een fase van transformatie, van aanbod gestuurd naar meer vraag gestuurd.

Een beter bij de behoefte passende ondersteuning aan voorzieningen, verenigingen en activiteiten waar mensen samenkomen.

Waar staan we nu? (IST)
Er is een basisniveau van algemene voorzieningen waar alle inwoners gebruik van kunnen maken.
Er zijn grenzen tussen het doelgroepenvervoer en het regulier vervoer.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
Een breder aanbod van algemene voorzieningen dat beter aansluit bij de ondersteuningsbehoefte van inwoners, zodat een beroep op maatwerkvoorzieningen relatief later wordt gedaan en/of minder wordt.
Een zelfvoorzienend system voor vervoer, voor alle inwoners. Geen grenzen meer tussen het doelgroepenvervoer en het regulier vervoer (MaaS-project).

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet

De voorzieningen binnen de gemeente moeten *fysiek, telefonisch en digitaal* toegankelijk, bereikbaar en betaalbaar zijn voor alle inwoners. Een algemene voorziening kan een passender, efficiënter en mogelijk ook goedkoper alternatief zijn voor de inzet van maatwerkvoorzieningen. Het streven is dus: 'Algemene voorzieningen waar mogelijk en maatwerkvoorzieningen waar nodig.'

Inspanning	**Resultaat**	**Rol participant**	**Rol Gemeente**	**Start**
De mogelijkheden onderzoeken naar meer algemene voorzieningen die maken dat inwoners minder gebruik hoeven te maken van maatwerkvoorzieningen.	1. Onderzoeksrapport over de behoefte van het ontwikkelen en inzetten van algemene voorzieningen; 2. Geïmplementeerd uitvoeringsplan: meer algemene voorzieningen en minder inzet van maatwerk-voorzieningen vanuit de Wmo 2015, Jeugdwet en Participatiewet.	1. Geen rol 2. Ontvanger informatie	Participatieve stijl Stimuleren de stijl	1: 2019 2: 2020
We vestigen samen met Wij in de buurt de aandacht op passende mantelzorgondersteuning.	Een geïmplementeerd plan van aanpak, samen met Wij in de buurt, over passende mantelzorgondersteuning in Dinkelland.	Ontvanger van informatie	Participatieve stijl	2020
We werken aan de bekendheid van het vrijwilligerssteunpunt van Wij in de Buurt bij verenigingen en kerninitiatieven	Een geïmplementeerd plan van aanpak, samen met Wij in de buurt, over het verankeren en het stimuleren van de bekendheid van het vrijwilligerssteunpunt in Dinkelland.	Ontvanger van informatie	Participatieve stijl	2020

We positioneren de cliëntondersteuning in de communicatie met de inwoner die een ondersteuningsbehoeft e heeft.	Een geïmplementeerde werkinstructie voor team Ondersteuning en Zorg (TOZ). Aangepaste brieven aan inwoners. Jaarlijkse rapportage van het Cliëntervaringsonderzoek Wmo 2015 en Jeugdhulp, over de bekendheid van cliëntondersteuning onder inwoners.	Geen rol Ontvanger van informatie Geen rol	Open autoritaire stijl Delegerend e stijl	201 9

Het stimuleren van inwonersinitiatieven om gelegenheden voor ontmoeting te creëren, zoals open eettafels, koffieochtenden, creatieve middagen en buitenactiviteiten. *)* Complementair aan het koersdocument.*	1. Onderzoeksrapport over de behoefte van inwonersinitiatieven en maatschappelijke voorzieningen en hoe dit te stimuleren en te verankeren in de samenleving. 2. Geïmplementeerd uitvoeringsplan: gemeente- breed uitvoering geven aan meer passende en gewenste inwoners-initiatieven en maatschappelijke voorzieningen, waardoor er meer zorg nabij en alternatieven voor de inzet van maatwerk-voorzieningen worden gerealiseerd. Mogelijk uitbreiding van stimuleringsfonds naar een breder innovatiefonds.	1. Samenwerkingspartner 2.Samenwerkingspartner	Participatieve stijl Stimuleren de stijl	1: 2019 2: 2020
We werken aan een zelfvoorzienend systeem voor het plannen, boeken, betalen en het reizen voor onze cliënten en uiteindelijk voor al onze inwoners. Met 'MaaS' verdwijnen de grenzen tussen het doelgroepenvervoer en het regulier vervoer. (MaaS-project) *)* Complementair aan het koersdocument*	Het totale vervoersaanbod, wordt ontsloten via één loket, telefonisch of digitaal met een app.	Adviseur beginspraak	Participatieve stijl Stimuleren de stijl	2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities. Onderstaand de initiatieven per kern uit Mijn Dinkelland 2030, die betrekking hebben op deze ambitie.

Kern	Wat willen onze kernen bereiken?	Wat gaan ze ervoor doen? (initiatieven samenleving)
Noord Deurningen	Project Samen Welzijn: ontmoeting, omzien naar elkaar.	Er worden verschillende activiteiten georganiseerd. Samen Welzijn: er is een subsidie verleend van het Stimuleringsfonds Sociaal Domein aan Noord Deurningen.
Rossum	1. Zelfredzaamheid van de samenleving in Rossum. 2. Meer voorzieningen in het dorp behouden/meer reuring (toeristen naar centrum).	1. Werkgroep zorg en welzijn; zij inventariseren behoeften, ontwikkelen plannen en initiëren initiatieven t.b.v. de zelfredzaamheid van de samenleving in Rossum. 2. Supermarkt/daghoreca in Kulturhus Cocer, inzet van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.
Saasveld	Sociale binding en ondersteuning van kwetsbare groepen (ouderen, mindervaliden, mensen met beperking). Zo lang mogelijk zelfstandig in Saasveld blijven wonen.	Project "Veur mekaar". Opzetten zorgcooperatie en invoering van dorpsregisseur (schakelpunt tussen mensen die zorg nodig hebben en zorgbiedende mensen).
Tilligte	Samen Welzijn: ontmoeting, omzien naar elkaar.	Concreet project: dorpshuiskamer. Samen Welzijn: er is een subsidie verleend van het Stimuleringsfonds Sociaal Domein aan Tilligte.
Weerselo		1. Het realiseren van een bibliotheekvoorziening; een fysiek uitleenpunt bij ’t Trefpunt. 2. Samen Welzijn: er is een subsidie verleend van het Stimuleringsfonds Sociaal Domein aan Weerselo.
Deurningen	Ontmoeting ouderen en jeugd/jongeren.	1. Dagbesteding voor ouderen b.v. in de pastorie. 2. Jeugd en jongeren met elkaar in verbinding brengen op een bij hen passende ontmoetingsplek.

(de initiatieven die om besluitvorming en/of middelen vragen, staan expliciet weergegeven bij het hoofdstuk Participatieprocessen)

Financiële kaders
De extra benodigde middelen voor 2019 zijn meegenomen in het Transformatieplan Sociaal Domein 2.0.

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten (met een link)	Betrokkenen	Gebied
Beleid Omzien naar Elkaar	Inwoners	Gemeente Dinkelland
Maatschappelijk raamwerk	Netwerkpartners Wij in de Buurt, maatschappelijke organisaties, verenigingen	Gemeente Dinkelland
Deelname aan de landelijke MaaS-pilot van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat zaaknummer 21401		Nederland
Relevante achtergrond-informatie/ websites	**Waar staat je gemeente Twentse Monitor Sociaal Domein**	

Meer zorg nabij (zorg en welzijn)

Wat willen we bereiken
Wij en onze partners in zorg en welzijn werken eenduidiger samen en zijn zichtbaarder en toegankelijker voor de inwoner

Waar staan we nu? (IST)
· Consulenten verhelderen de hulpvraag met de inwoner, kennen zorg toe op basis van ingekochte producten en voeren de regie op een ondersteuningstraject.

· Cliëntervaring Jeugd:
Cliënten (84%) geven aan dat er samen met Team ondersteuning en zorg in een gesprek is gezocht naar een oplossing van hun probleem en 76% vindt dat ze snel werden geholpen door Team ondersteuning en zorg. Cliënten (68%) geven aan dat het beter op school, werk of bij de dagbesteding gaat. Zij voelen zich beter gehoord (54%) en zijn sneller geholpen (71%). Ook geven zij aan respectvol te worden benaderd door hulpverleners (89%) en voelen zij zich door hulpverleners serieus genomen (83%). Jongeren (die contact hebben gehad met het team ondersteuning en zorg) waarderen de dienstverlening met een 7,8
(bron: cliëntervaringsonderzoek Wmo en Jeugdhulp 2018)

· Cliëntervaring Wmo:
o Cliënten voelen zich serieus genomen (87%)
o Cliënten vinden dat ze snel geholpen worden (79%).
o Cliënten (83%) zeggen dat de kwaliteit van de ondersteuning goed is en 79% vindt dat de ondersteuning passend bij de hulpvraag is.
o Cliënten (86%) geven aan zich beter te kunnen redden.
(bron: cliëntervaringsonderzoek Wmo en Jeugdhulp 2018)

· We hebben ca. 50 E33-meldingen van incidenten van personen met verward gedrag in 2017.
26% van de ondervraagde Jeugdhulp-cliënten zijn bekend met cliëntondersteuners, bij de Wmo-cliënten is dit 27%. *(bron: cliëntervaringsonderzoek Wmo en Jeugdhulp 2018)*
· Mantelzorgers worden uitgenodigd bij keukentafelgesprekken.
· In 2017 is 150 keer de huisarts als verwijzer opgevoerd bij start Jeugdhulp. Dit is 20%.
· We hebben geen zicht op reden van verwijzing naar Jeugdhulp door huisartsen.

· Algemene voorzieningen werken samen onder de naam Wij in de Buurt.
· Werkplein en SPD zijn aanwezig in het gemeentehuis.
· Er zijn in 2017 door inwoners en professionals bij Veilig Thuis Twente 39 meldingen gedaan van (vermoedens van) huiselijk geweld en kindermishandeling en 56 adviesvragen gesteld (rapportage VTT 2017).
· Alle beschermd wonen cliënten hebben een indicatie namens de Centrumgemeente Enschede.
· De samenwerking met Menzis en andere betrokken partijen is minimaal met betrekking tot domein- en wet overstijgende onderwerpen, bijvoorbeeld rond de Wet langdurige zorg, Zorgverzekeringswet/Wijkverpleging en de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo). Inwoners ervaren nog schotten tussen de verschillende wet- en regelgeving en daarbij betrokken organisaties.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
· Consulenten krijgen de hulpvraag met de inwoner tijdiger in beeld en organiseren beter passende ondersteuning. Hierdoor worden er minder zware vormen van ondersteuning ingezet en kan maatwerk hulp eerder afgesloten worden.
· De cliënttevredenheid is daarbij toegenomen.
· Er zijn minder incidenten met inwoners met verward gedrag (E33 meldingen).
· De bekendheid van cliëntondersteuning is toegenomen
· Mantelzorgers zijn vaker aanwezig bij keukentafelgesprekken.
· Er is een afname van verwijzingen naar Jeugdhulp door huisartsen en wij hebben beter zicht op de reden van verwijzing door huisartsen.
· De samenwerking van de algemene voorzieningen onder Wij in de buurt sluit inhoudelijk, juridisch en organisatorisch beter aan bij de lokale zorgstructuur.
· Er is een eenduidige toegang voor inwoners.
· Medewerkers van SPD, Werkplein en Wij in de buurt zijn meer toegankelijk voor inwoners en consulenten TOZ.
· Inwoners en professionals melden eerder én vragen eerder advies op bij Veilig Thuis bij zorgsignalen die kunnen wijzen op huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
· Alle beschermd wonen cliënten hebben een indicatie namens de gemeente Dinkelland.
· Er is een goede integrale samenwerking met Menzis en andere betrokken partijen waardoor inwoners geen schotten meer ervaren tussen de verschillende wet- en regelgeving en daarbij betrokken organisaties.

Kengetallen
Sociale regelingen
Jeugdhulp
Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein
Jeugd en jeugdhulpverlening
Gezondheidsverschillen

	Bron	Aantal
Aantal meldingen van personen met verward gedrag	Politie (E33 melding)	50 in 2017
Aantal verwijzingen naar jeugdhulp door huisartsen		150 in 2017
Aantal meldingen van (vermoedens van) huiselijke geweld en kindermishandeling	Veilig Thuis Twente	39 in 2017

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
Om deze ambitie te realiseren gaan we met de volgende zaken aan de slag:

- Binnen het Twents model voor Jeugdzorg en Wmo staat de inwoner centraal. We laten de producten los en stellen de ondersteuningsbehoefte van de inwoner centraal. Dit betekent dat we de zorg nog meer toespitsen op de behoefte van de inwoner en daarom heen gaan organiseren;

- We verbeteren het sturen op resultaten door het ontwikkelen van betere monitoring en effectmeting bij de inzet van de zorg;
- We bekijken de ondersteuningsbehoefte wetgeving-overstijgend (Wmo 2015, Jeugdwet en Participatiewet) en bieden integrale ondersteuning;
- We versterken de integrale samenwerking tussen Wij in de Buurt, Team Ondersteuning en Zorg en het Werkplein;
- We geven de opdracht aan professionele algemene voorzieningen om meer vraaggericht te werken op basis van de behoeften in de kernen;
- We ontwikkelen de ketensamenwerking tussen professionals in onder meer zorg, welzijn, sport en onderwijs verder, waardoor we nog eerder signaleren wanneer een inwoner een ondersteuningsbehoefte heeft. We laten de hulp en ondersteuning hierop zo optimaal mogelijk aansluiten;
- Inwoners met verward gedrag en inwoners met de behoefte aan een beschermde woonomgeving krijgen extra aandacht;
- Inwoners met behoefte aan een beschermde woonomgeving ontvangen meer integraal passende zorg en ondersteuning nabij vanuit de eigen gemeente;
- De werkgroep Menzis-samen 14 geeft de regionale samenwerking tussen gemeenten en Menzis (zorgverzekeraar en zorgkantoor) vorm. Het is een gezamenlijke taak om onze inwoners van passende en goede zorg en ondersteuning te voorzien. Op veel aspecten en onderwerpen raken gemeenten, zorgverzekeraars en zorgkantoren elkaar. De vraag die centraal staat is: hoe kunnen wij de kwaliteit en effectiviteit van de zorg verhogen en tegelijkertijd lagere kosten van zorg en ondersteuning bevorderen.

Inspanning	**Resultaat**	**Rol participant**	**Rol Gemeente**	**Start**
In aanloop naar 2021 onderzoeken wij of en welke vormen van beschermd wonen we kunnen realiseren, zodat inwoners zo dichtbij mogelijk passende ondersteuning kunnen ontvangen.	Aanpak implementatie decentralisatie beschermd wonen	Geen rol	Samenwerkende stijl	2018

We werken aan een passend ondersteunings- en zorgaanbod voor verwarde personen op het snijvlak van het sociaal domein en zorg en veiligheid.	Vastgestelde werkafspraken voor een sluitende aanpak voor personen met verward gedrag. E33 meldingen vastgelegd in een rapportage	Geen rol	Samenwerkende stijl	2019
We organiseren samen met de Regio Twente passend vervoer voor personen met verward gedrag als er een acuut probleem is en er geen strafbaar feit is geconstateerd.	Vastgestelde werkafspraken voor een sluitende aanpak voor personen met verward gedrag.	Geen rol	Samenwerkende stijl	2019
Wij hanteren het Twents model. Dit betekent dat voor een inwoner met een ondersteuningsbehoefte, eerst wordt gekeken wat diegene zelf, of met behulp van de omgeving kan. Daarna wordt gekeken welke voorzieningen kunnen worden ingezet. Eén gezin, één plan' is daarbij het leidende principe bij het keukentafelgesprek. Dit geldt binnen de Wmo 2015, Jeugdwet en P-wet.	Integraal zorgplan gebaseerd op ondersteunings-behoefte op inwonerniveau. Uitkomsten cliëntervarings-onderzoek	Adviseur beginspraak	Participatieve stijl	2019
We betrekken de mantelzorgers bij de keukentafelgesprekken.	Mantelzorgers zijn aanwezig bij een keukentafelgesprek.	Adviseur beginspraak	Participatieve stijl	2019

We starten een pilot “praktijkondersteuner Jeugd in de huisartsenpraktijk”.	Pilotplan met in elk geval: -overeenkomst tussen huisartsen, GGD en gemeente -werkafspraken inzet POH Jeugd -vastgelegde wijze van monitoring en evaluatie.	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl	2019
We optimaliseren signalerings-overleggen met onze samenwerkingspartners.	Evaluatieverslag Aangepaste werkafspraken	Samenwerkingspartner	Samenwerkende stijl Samenwerkende stijl	2019
We stimuleren en professionaliseren de vroegtijdige aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling in de samenwerking met ketenpartners *)* Complementair aan het koersdocument.*	1.Vastgesteld Actieplan lokale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 2.Uitgevoerd actieplan 3.Monitorings-rapportage VTT	Samenwerkingspartner	Samenwerkende stijl	1.2019 2.2020 3.jaarlijks
De samenhang en samenwerking tussen professionele algemene voorzieningen en maatwerkvoorzieningen wordt geïntensiveerd door de realisatie van één toegang. *)* Complementair aan het koersdocument.*	Verkenning en implementatie één geïntegreerde toegang (o.a. Wij in de Buurt, TOZ, Werkplein) voor hulp- en ondersteuningsvragen.	Ontvanger van informatie	Participatieve stijl	2019

Wij werken aan een integrale ouderenzorg, waarin cliënten en alle betrokken partijen zoals gemeenten en zorgaanbieders geen schotten ervaren tussen de verschillende wet- en regelgeving en betrokken organisaties, het voor iedereen duidelijk is voor welke onderwerpen ze waar terecht kunnen en de doorstroom van zorg en ondersteuning tussen de verschillende wet- en regelgeving soepel verloopt. (Menzis-project) *)* Complementair aan het koersdocument.*	Een geïmplementeerd plan van aanpak integrale ouderenzorg rondom o.a. crisisopvang, integrale keten samenwerking, doorstroom Wmo-Zvw-Wlz en domein overstijgende cliëntondersteuning.	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl Stimulerende stijl	2019
Wij werken aan een integrale schuldenaanpak, waardoor schulden van vele inwoners van de gemeente Dinkelland worden opgelost of worden voorkomen. (Menzis-project) *)* Complementair aan het koersdocument.*	Geïmplementeerd plan van aanpak integrale Schuldenaanpak rondom o.a. vroeg signalering, het oplossen/afbetalen van schulden, inhouden en doorbetalen van rekeningen op eventuele uitkeringen.	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl Stimulerende stijl	2019

Wij werken aan een integrale aanpak rondom de GGZ, waardoor de cliënten en andere betrokken partijen geen schotten meer ervaren tussen de verschillende wet- en regelgeving, het voor iedereen duidelijk is voor welke onderwerpen ze waar terecht kunnen en de doorstroom van zorg en ondersteuning tussen de verschillende wet- en regelgeving soepel verloopt. (Menzis-project) *)* Complementair aan het koersdocument.*	Geïmplementeerd plan van aanpak GGZ waarvan o.a. de aanpak personen met verward gedrag een onderdeel is	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl Stimulerende stijl	2019
Wij werken aan een betere uitwerking, verbinding en inzet van Vitaal Twente. (Menzis-project) *)* Complementair aan het koersdocument.*	Geïmplementeerd plan van aanpak rondom de inzet van Vitaal Twente	Samenwerkingspartner	Participatieve stijl Stimulerende stijl	2019
De dienstverlening en afspraken met het Werkplein en Stichting Participatie Dinkelland worden zo dichtbij mogelijk georganiseerd. *)* uit actielijn 4 in het koersdocument, maar past beter bij actielijn 3.*	Uitkomsten cliënttevredenheids-onderzoek Tevredenheidsonder-zoek medewerkers, SPD, Werkplein, TOZ.	Samenwerkingspartner	Faciliterende stijl	2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities. Onderstaand de initiatieven per kern uit Mijn Dinkelland 2030, die betrekking hebben op deze ambitie.

Kern	**Wat willen onze kernen bereiken?**	**Wat gaan ze ervoor doen? (initiatieven samenleving)**
Saasveld	Sociale binding en ondersteuning van kwetsbare groepen (ouderen, mindervaliden, mensen met beperking). Zo lang mogelijk zelfstandig in Saasveld blijven wonen.	Project "Veur mekaar". Opzetten zorgcooperatie en invoering van dorpsregisseur (schakelpunt tussen mensen die zorg nodig hebben en zorgbiedende mensen).
Deurningen	Hulpbehoevende ouderen een 'zorgplek' geven in Deurningen. Zodat ze in Deurningen kunnen blijven wonen.	Onderzoek naar kleinschalig woon- en zorgcomplex in Deurningen. Daarvoor is de pastorie in beeld.

(de initiatieven die om besluitvorming en/of middelen vragen, staan expliciet weergegeven bij het hoofdstuk Participatieprocessen)

Financiële kaders
De extra benodigde middelen voor 2019 zijn meegenomen in het Transformatieplan Sociaal Domein 2.0.

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten (met een link)	**Betrokkenen**	**Gebied**
Implementatie Twents Model	TOZ, verwijzers, aanbieders, OZJT	Dinkelland
Beleidsplan ONE	Inwoners	Dinkelland
Relevante achtergrondinformatie/ websites	**Waar staat je gemeente Twentse Monitor Sociaal Domein**	

Meer maatwerk voor een passende daginvulling (werk)

Wat willen we bereiken
Er zijn meer mogelijkheden om de inwoner passende daginvulling te bieden

Waar staan we nu? (IST)
Cliënten zijn afhankelijk van de maatwerkvoorziening waarvoor zij geïndiceerd zijn en/of de inkomensvoorziening die zij daaruit ontvangen. Deze voorzieningen en regelingen bepalen voor een deel het traject dat men ingaat en welke (on)mogelijkheden en (wettelijke)kaders hierbij horen.

Waar gaan we naar toe? (SOLL)
Meer cliënten moeten naar vermogen bijdragen aan de samenleving, ongeacht zijn/haar beperking. Er is voor iedereen een passende voorziening en/of regeling beschikbaar, waardoor zij zo optimaal mogelijk kunnen deelnemen aan de samenleving. Hierbij ervaren zij geen problemen of beperkingen door bijvoorbeeld wet- en regelgeving, financiële kaders en/of wachtlijsten.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
Wij vinden het belangrijk dat inwoners zoveel mogelijk mee kunnen doen in de maatschappij. Het hebben van een passende daginvulling speelt daarbij een grote rol. Bedrijven zijn zich meer bewust van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en, waar mogelijk, ook bereid te investeren in mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Wij willen lokale bedrijven en initiatieven stimuleren, faciliteren en informeren over de kansen en mogelijkheden die er zijn op dit gebied.

Inspanning	Resultaat	Rol participant	Rol Gemeente	Start
We hebben een leer-werktraject in de organisatie van het onderhoud van de openbare ruimte. Mensen met afstand tot de arbeidsmarkt krijgen binnen het onderhoud van de openbare ruimte de mogelijkheid voor een goede opstap naar een reguliere baan buiten Noaberkracht.	Leer-werktraject t.b.v. plaatsing doelgroepers op de reguliere arbeidsmarkt.	Adviseur beginspraak	Faciliterende stijl	2019
Wij gaan werk/daginvulling vanuit één lokale voorziening laten plaatsvinden, het zgn. Noaberhoes. In dit Noaberhoes wordt een aantal bestaande functies gebundeld waardoor beter op maat gesneden trajecten voor de betrokkenen kunnen worden ingezet. Het voornaamste doel is dat iemand blijvend kan meedoen.	1. Onderzoeksrapport over de behoefte van het ontwikkelen en inzetten van algemene voorzieningen (zie 2e inspanning bij actielijn 'passende voorzieningen voor ontmoeting en ondersteuning') met specifieke aandacht voor het Noaberhoes; 2. Geïmplementeerd advies van de uitkomsten van het onderzoek.	1. Samenwerkingspartner 2. Adviseur beginspraak	Participatieve stijl Stimulerende stijl	1: 2019 2: 2020
Bij de uitvoering van het onderhoud en de inrichting van de openbare ruimte is het doelgroepenbeleid een speerpunt. In samenwerking met Noaberkracht vindt de inzet van deze	Noaberkracht voldoet aan haar quotum voor de quotumwet. Doelgroepers worden onderdeel van de eigen organisatie en we geven het goede	Toeschouwer Ontvanger informatie	Open autoritaire stijl Samenwerkende stijl	2019

doelgroep via re-integratie en leer/werkbedrijf plaats.	voorbeeld aan werkgevers in Dinkelland.			
In de opdrachten naar derden wordt via SROI daar waar mogelijk, extra inzet van mensen uit de participatiewet afgesproken.	Organisatiebrede werkafspraken binnen Noaberkracht over SROI-verplichtingen van leveranciers bij inkoop en aanbestedingen	Ontvanger informatie	Open autoritaire stijl	2019
Wij geven duidelijke opdrachten aan het Werkplein Twente en de SPD, zodat onze werkzoekenden de mogelijkheid krijgen om zich op maat te laten begeleiden en zich eventueel om te scholen naar passend werk.	Geïnstrueerde medewerkers, t.b.v. betere matches tussen de kaartenbak en de arbeidsmarkt. Duurzame uitstroom.	Ontvanger informatie	Faciliterende stijl	2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities. Onderstaand de initiatieven per kern uit Mijn Dinkelland 2030, die betrekking hebben op deze ambitie.

Kern	Wat willen onze kernen bereiken?	Wat gaan ze ervoor doen? (initiatieven samenleving)
Saasveld	Sociale binding en ondersteuning van kwetsbare groepen (ouderen, mindervaliden, mensen met beperking). Zo lang mogelijk zelfstandig in Saasveld blijven wonen.	Project "Veur mekaar". Opzetten zorgcooperatie en invoering van dorpsregisseur (schakelpunt tussen mensen die zorg nodig hebben en zorgbiedende mensen).

(de initiatieven die om besluitvorming en/of middelen vragen, staan expliciet weergegeven bij het hoofdstuk Participatieprocessen)

Kengetallen
Werk
Sociale zekerheid
Werk en inkomen
Twentse Monitor Sociaal Domein

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (× € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Wij gaan werk/daginvulling vanuit één lokale voorziening laten plaatsvinden, het zgn. Noaberhoes. In dit Noaberhoes wordt een aantal bestaande functies gebundeld waardoor beter op maat gesneden trajecten voor de betrokkenen kunnen worden ingezet. Het voornaamste doel is dat iemand blijvend kan meedoen.	-60	0	-60
Eindtotaal	**-60**	**0**	**-60**

Besluit betrokkenen, gebied

Vastgestelde besluiten (met een link)	Betrokkenen	Gebied
Doelgroepers inzetten in Noaberkracht	Noaberkracht, Stichting Participatie Dinkelland, HRM	Gemeente Dinkelland
Verordeningen (P-wet, Wmo 2015 en Jeugdwet)	Gemeente Almelo, Werkplein, SPD, Soweco, reintegratiebedrijven, TOZ	Nederland
Beleid Omzien naar Elkaar	Inwoners	Gemeente Dinkelland
SROI beleid regio Twente	Werkgevers, werkplein	Regio Twente
Contracten met SPD, Gemeente Almelo en Soweco	Werkplein, SPD, gemeente Almelo, TOZ	Gemeenten Dinkelland en Tubbergen
Relevante achtergrondinformatie/ websites	**www.waarstaatjegemeente.nl** **www.twentsemonitorsociaaldomein.nl**	

Inclusieve samenleving - financieel

Wat gaat het extra kosten in 2019 (× € 1.000)	procesgeld - incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Transformatieplan Sociaal Domein 2.0 + coordinator	-450	0	-450
We gaan actief de dialoog aan met inwoners en verenigingen om sport in iedere kern te stimuleren.	-52	0	-52
We actualiseren de gemeentelijke cultuurvisie.	-37	0	-37
We nodigen alle betrokken partijen en inwoners uit om gezamenlijk een cultuurvisie en cultuuragenda op te stellen.	-5	0	-5
We maken samen met inwoners en betrokken partijen keuzes over de wijze waarop subsidies voor cultuur worden toegekend.	-4	0	-4
We sluiten aan bij de landelijke campagne Één tegen eenzaamheid', op een wijze die past bij onze Dinkellandse manier van werken.	-7	0	-7
Wij gaan werk/daginvulling vanuit één lokale voorziening laten plaatsvinden, het zgn. Noaberhoes. In dit Noaberhoes wordt een aantal bestaande functies gebundeld waardoor beter op maat gesneden trajecten voor de betrokkenen kunnen worden ingezet. Het voornaamste doel is dat iemand blijvend kan meedoen.	-60	0	-60
Eindtotaal	**-615**	**0**	**-615**

Participatieprocessen

Inleiding

Bij participatie gaat het om een manier van (samen)werken. Gemeente en betrokken inwoners en/of organisaties geven samen vorm aan (delen van) plannen of beleid. Zowel de inwoners als de gemeente kunnen hiervoor het initiatief nemen. Deze manier van samenwerking is een middel om draagvlak in de samenleving te vergroten en kwaliteit van onze plannen voor leefbare kernen te verbeteren. Doordat dit een middel is en niet een doel op zich is de opbouw van dit onderdeel anders dan bij de ambities met actielijnen en inspanningen.

In het coalitieprogramma 2018-2022 is samenwerken en besturen met de samenleving als uitgangspunt benoemd. Inwoners weten als geen ander welke kansen of problemen er spelen in hun kern en wat er nodig is om hun kern leefbaar te houden. Er is niet één partij die gaat over leefbaarheid. Het gaat ons allemaal aan. Samen houden we de gemeente leefbaar. Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot en is gericht op oplossingen. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven van groot tot klein vorm krijgen. Als inwoners zelf verantwoordelijkheid nemen en zelf eigenaar zijn van plannen, dan zal dat positief bijdragen aan de duurzaamheid van plannen en projecten. Bovendien is de kans op draagvlak en herkenning groter.

Initiatieven van inwoners geven wij nog meer ruimte om te ontwikkelen. Wij ondersteunen en stimuleren, met aandacht voor de menselijke maat (denken vanuit de leefwereld) en met een open blik. We sluiten aan bij wat er in elke kern gebeurt en de inwoner heeft de hoofdrol. We werken dus samen met de samenleving aan de leefbaarheid in onze kernen en bepalen samen met de inwoners aan de voorkant bewust de rolverdeling.

Welke rollen zijn er?
Wij gebruiken de participatieladder (zoals in de onderstaande afbeelding) om de rolverdeling met de samenleving aan de voorkant scherper te krijgen. Dit geldt niet alleen bij initiatieven uit de samenleving, maar bij alle veranderingen binnen gemeentelijk beleid of besluitvorming moeten we ons afvragen of dit ook de inwoners raakt. Daarbij maken we telkens aan de voorkant de bewuste afweging welke trede van de ladder we gaan toepassen.

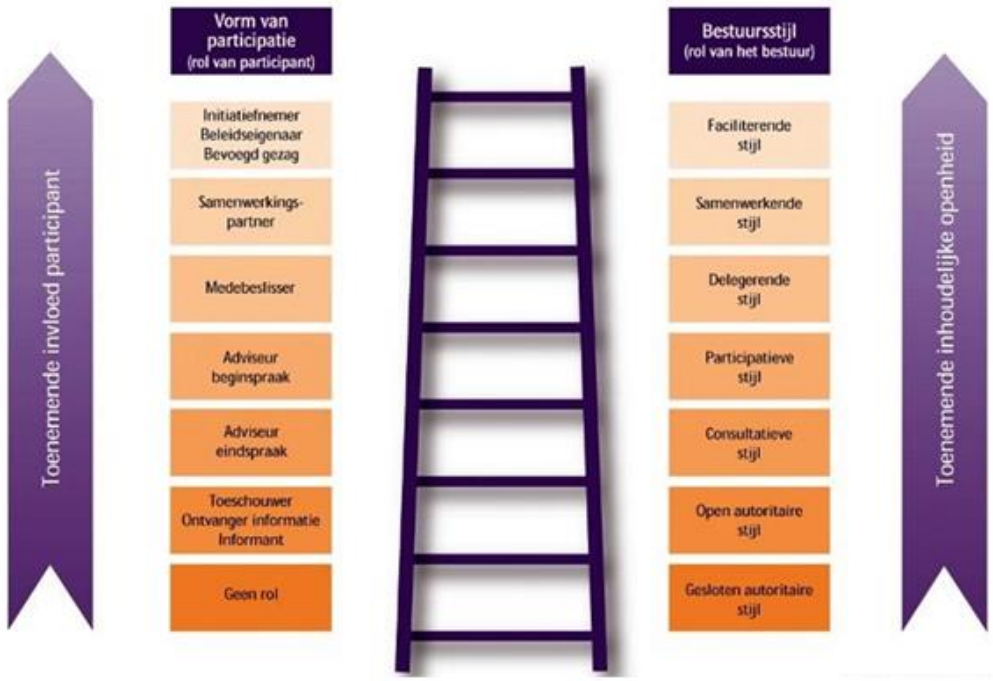

Model Partners & Pröpper https://www.partnersenproppersolutions.nl/Werkwijze

Wat willen we bereiken

Het basisprincipe van participatieprocessen is: samenwerken en het ontwikkelen van partnerschap tussen de inwoners en de gemeente. Dit vraagt om een verbeterd samenspel en van alle partijen een andere manier van werken. Van onze eigen ambtelijke organisatie vraagt dit een bewustwordingsproces en een aanpassing op onze manier van werken. Wij willen daarin het volgende bereiken:

- bij alle veranderingen en/of initiatieven waarbij wij keuzemogelijkheden hebben, vindt een bewuste afweging voor de mate van participatie plaats;
- bij elk initiatief of project wordt een dialoog gevoerd over de meerwaarde en de bestendigheid. Als gemeente spiegelen, stellen wij vragen ter overweging bij elk initiatief;
- op thema's als duurzaamheid en gezondheid stimuleren wij initiatieven vanuit de samenleving. Toelichting: deze thema's hebben extra stimulans nodig, omdat het op deze thema's moeilijker blijkt om initiatieven op te ontwikkelen. Op de andere beleidsthema's, zoals voorzieningen, zijn we hierin al meer vertrouwd;
- wij zijn een daadkrachtige partner voor de lokale samenleving: uitnodigend, praktisch, betrokken, betrouwbaar en professioneel. De samenleving weet wat ze van de gemeente kan verwachten en de gemeente voldoet hieraan, en
- onze medewerkers zijn goed toegerust zodat zij met plezier en de juiste vaardigheden met de samenleving samenwerken.

Meetbaarheid

Indicatoren

Deze P&C-cyclus gaan we meer monitoren op output en outcome. Dat betekent dat we eind 2018 / begin 2019 op het niveau van ambitie een belevingsonderzoek onder onze inwoners gaan houden om een 0-meting te krijgen. Dit onderzoek herhalen we aan het einde van deze raadsperiode om te kunnen meten of het beoogde maatschappelijke effect is bereikt.

De mate van participatie en de beleving daarvan bij onze inwoners, wordt bij ieder belevingsonderzoek meegenomen.Deze kwalitatieve indicatoren zijn niet bedoeld om op afgerekend te worden. Zij geven een indicatie of wij de juiste dingen doen zodat wij tijdig kunnen bijsturen. Verder wordt in 2020 het Coalitieakkoord tussentijds geëvalueerd, waarbij tevens de Raad en de samenleving worden betrokken.

Participatieprocessen	Indicator	Bron	Frequentie meten	Wanneer actuele gegevens beschikbaar	Meetmoment IST	IST	SOLL 2022
Beter samenspel tussen gemeente en samenleving	**Kwalitatief (belevingsonderzoek)**	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
	Evaluatie met alle inwoners per kern (lerend evaleren)	Gemeente					
Bij alle veranderingen en/of initiatieven waarbij wij keuzemogelijkheden hebben, vindt een bewuste afweging voor de mate van participatie plaats.							
	Percentage college besluiten en projectbesluiten waarin rolbepaling (en motivering waarom gekozen is voor de rolbepaling) terugkomen.	Gemeente	Jaarlijks	Einde jaar	sep-18	0 %	100 %
	Percentage van initiatieven waarbij tussentijds wordt stilgestaan of de gekozen rol nog steeds de juiste.	Gemeente	Jaarlijks	Einde jaar	sep-18	0 %	100 %
Bij elk initiatief of project wordt een dialoog gevoerd over de meerwaarde en de duurzaamheid. Als gemeente spiegelen, stellen wij vragen ter overweging bij elk initiatief.							
	Aantal initiatieven dat besproken en afgewogen is in het waardeteam	Gemeente	Jaarlijks	Einde jaar	sep-18	0 %	100 %

Op thema's als duurzaamheid en gezondheid stimuleren wij initiatieven vanuit de samenleving.							
	Geen indicatoren						
Wij zijn een daadkrachtige partner voor de lokale samenleving: uitnodigend, praktisch, betrokken, betrouwbaar en professioneel. De samenleving weet wat ze van de gemeente kan verwachten en de gemeente voldoet hieraan.							
	Kwalitatief (belevingsonderzoek)	Newcom	begin en einde raadsperiode	2019			
	Evaluatie met alle inwoners per kern (lerend evaleren)	Gemeente	nog te bepalen				
Onze medewerkers zijn goed toegerust zodat zij met plezier en de juiste vaardigheden met de samenleving samenwerken							
	Intern belevingsonderzoek (ook naar de werking van de participatieladder)	Gemeente	begin en einde raadsperiode	2019			

Kengetallen

- Aantal aangevraagde initiatieven per kern op gebied van duurzaamheid en gezondheid: 3 initiatieven

Lattrop
Organiseren Jongkindloop voor jong en oud.

Saasveld
Project "Veur mekaar". Opzetten zorgcooperatie en invoering van dorpsregisseur (schakelpunt tussen mensen die zorg nodig hebben en zorgbiedende mensen).

Deurningen
Onderzoek naar kleinschalig woon- en zorgcomplex in Deurningen. Daarvoor is de pastorie in beeld.

Hoe gaan we dat bereiken

De ontwikkelingen in en met samenleving leiden tot een andere vorm van organisatie, een andere werkwijze, andere vormen van samenwerking en financiering. Als gemeentelijke organisatie moeten we hier mee aan de slag. Het is nodig om participatieprocessen binnen de gehele organisatie te professionaliseren en dat bestaat uit de volgende onderdelen: bestuursstijl, communicatie, medewerkers, financien, (be)sturing, maatschappelijke partners en een instrumentenkoffer. Hieronder is het schematisch weergegeven en staat beschreven aan welke punten we moeten werken om nog meer dan nu een daadkrachtige partner van de samenleving te kunnen zijn.

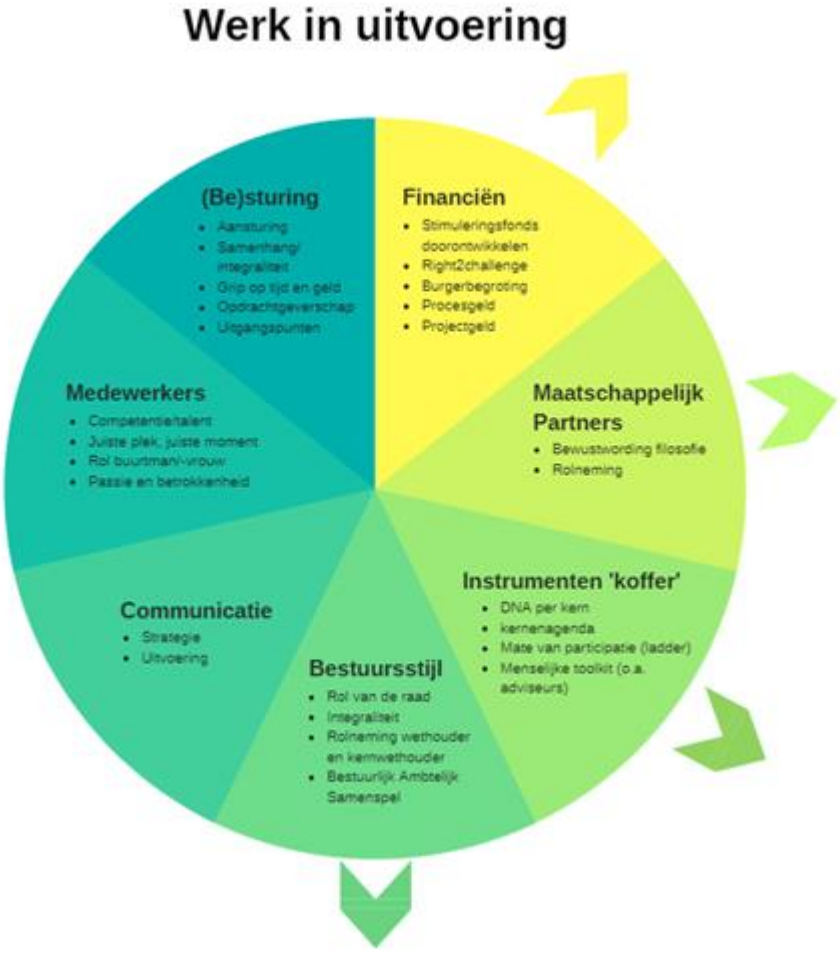

Wat gaan we daarvoor doen

Om de manier van werken te bestendigen in de gehele organisatie gaan wij in 2019 inzetten op:

1. 'Instrumentenkoffer'
    - Ontwikkeling van een instrumentenkoffer 1.0: we ontwikkelen instrumenten die we kunnen gebruiken bij participatieprocessen. De koffer bestaat in ieder geval uit de volgende onderdelen:
        - Inzicht in de processen, activiteiten, trends en analyses per kern. (DNA, kernenagenda).
        - Participatieladder: mate van participatie
        - Handleiding om een bewuste afweging te maken bij alle beleidsvormingen en initiatieven uit de samenleving, waarbij wij keuzemogelijkheden hebben, over de mate van participatie (aan de voorkant).

        - Mate van participatie als een onderdeel in het collegevoorstel/ raadsvoorstel-Keuzes goed onderbouwen. Waarom deze mate van participatie en wat betekent deze mate van participatie voor ieders rol/ manier van werken.
    - Instrument waardebepaling doorontwikkelen en toepassen.
    - (Menselijke) toolkit waar de buur(t)mannen en -vrouwen en andere medewerkers uit kunnen putten om de kernen zo goed mogelijk te kunnen ondersteunen, op basis van de behoefte (bijvoorbeeld de inzet van adviseurs).
2. Bestuursstijl
    - Betrekken gemeenteraad en rolbepaling: de gemeenteraad is betrokken bij participatieprocessen en bepaalt hun rol hierin.
    - Integraliteit: Borgen integraliteit met de hoofdopgaven/ambities.
3. Medewerkers
    - Doorontwikkeling rol buurtmannen:
        - Er is een duidelijke rolbeschrijving van de buur(t)man/vrouw, ook in relatie tot andere rollen in onze organisatie.
        - Deze rolbeschrijving is opgenomen in een handboek waarin het gehele proces van Mijn Dinkelland is beschreven.
    - Doorontwikkeling rol vakspecialisten:
        - De vakspecialisten zijn zich bewust van de stakeholders en communiceren proactief passend bij de behoefte van de stakeholders.
        - Het taalgebruik sluit aan bij de leefwereld van de partners en inwoners.
4. Financiering: verbreden stimuleringsfonds naar leefbaarheidsfonds.
5. (Be)sturing: opstellen uitgangspuntennotitie.

Verbinding coalitie akkoord

Vanuit het coalitieakkoord worden onder andere de volgende zaken opgepakt in de ambities. Dit wordt via een participatieproces ondersteund:

Uit coalitieakkoord:

- We werken gebiedsgericht, omdat elk gebied zijn eigen kenmerken heeft. Zo werken we per gebied gezamenlijk aan een actiegerichte visie die een impuls geeft aan de kwaliteit en leefbaarheid van dat gebied. Hierbij wordt nadrukkelijk aansluiting gezocht bij Mijn Dinkelland 2030!.
- We gaan actief de dialoog aan met inwoners en verenigingen om sport in iedere kern blijvend te stimuleren.
- We maken samen met inwoners en betrokken partijen keuzes over de wijze waarop subsidies voor cultuur worden toegekend.
- We stellen een visie op om bedreigingen en kansen in samenhang te beschouwen voor het landelijk gebied.
- Wij gaan met bedrijven in gesprek over het verkrijgen van het Keurmerk Veilig Ondernemen op onze bedrijventerreinen.
- Wij ondersteunen lokale initiatieven actief met het wegwijs maken in de complexe wereld van hernieuwbare energie, dit om initiatieven uit de samenleving te stimuleren en aan te jagen.
- Voor het ontwerp en de aanleg van de traverse in Weerselo stemmen we af met de provincie, ondernemers en inwoners.
- Wij betrekken de inwoners bij de prioritering van de handhavings-agenda. Zo kan er daadwerkelijk aansluiting worden gezocht bij de wensen van de kernraden. En kan er toezicht worden verricht op de in de desbetreffende kern of het buitengebied ervaren overlast/klachten.
- Wij blijven inwoners actief betrekken bij de te maken keuzes voor de inrichting van hun en onze leefomgeving. De pilot met de coördinator openbare ruimte (COR) wordt omgezet naar reguliere dienstverlening.
- We ondersteunen inwonersinitiatieven voor onderhoud en beheer van de openbare ruimte. Extra wensen omtrent dagelijks onderhoud worden samen met de professionele onderhoudsorganisatie van Noaberkracht ingevuld.
- Bij het opstellen van de omgevingsvisie gaan we met betrokkenen in gesprek over wat onze gemeente nu kenmerkt en wat de opgaven voor de toekomst zijn. Zodat we op basis daarvan een realistisch toekomstbeeld schetsen waar alle partijen gezamenlijk naartoe willen werken.

Dinkelland in de regio

De gemeente Dinkelland wordt omringd door maar liefst zes Twentse gemeenten en grenst aan Duitsland. Samenwerking is van groot belang. De samenwerking met de gemeente Tubbergen is daarin speciaal en zal ook de komende periode van grote waarde en belang zijn. Op veel inhoudelijke thema's zetten wij onze samenwerking met andere Twentse gemeenten, de Regio Twente, de Provincie en het Rijk voort. Er liggen voldoende verbindingen met onze Duitse partners waarin we volop willen blijven investeren. Wij hebben de overtuiging dat (Eu)regionale samenwerking op het gebied van economie en ondernemen van belang is voor Twente als geheel, maar ook voor Dinkelland. Onze regio houdt niet op bij de grens, integendeel, de grensligging is een unieke positie voor Dinkelland. Hier willen we de komende periode dan ook meer van profiteren.

Deze samenwerkingsrelaties doorkruisen de ambities en participatieprocessen op allerlei manieren. Vandaar dat we deze er ook uitlichten en als dwarsverband over alle inspanningen heen zien gaan.

Veel ondernemers in de grensregio maken gebruik van het Nederlandse en Duitse afzetgebied. Voor hen bestaat de grens niet echt. Dit willen we blijven stimuleren en wanneer dat nodig is, actie ondernemen.

De Twentse gemeenten hebben elkaar steeds meer nodig. Het onderhouden en versterken van de samenwerking met onze buurgemeenten is daarom van groot belang.

De Agenda voor Twente is een belangrijke basis voor onze (Eu)regionale samenwerkingen en biedt mogelijkheden die we zoveel mogelijk willen benutten.

Een goed ondernemersklimaat is gebaat bij een goede aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt. Wij delen de zorg van ondernemers om ook in de toekomst voldoende gekwalificeerd personeel te hebben en te behouden. We zien een verbindende rol voor de overheid om onderwijs, onderzoek en ondernemers nog meer samen te brengen; het verbinden van de zogenoemde 4 O's. Het is noodzakelijk dat nieuwe kennis en vaardigheden aangeleerd en bijgehouden worden. Een leven lang leren en ontwikkelen, zodat (toekomstige) werknemers duurzaam inzetbaar zijn en blijven.

- We werken op inhoudelijke thema's intensief samen met de Twentse buurgemeenten.
- Wij onderschrijven deze actielijnen van de Agenda voor Twente en zoeken hierbij waar mogelijk aansluiting.
- Om het rendement van de Agenda voor Twente zo groot mogelijk te maken, is samenwerking met onze bedrijven en het onderwijs noodzakelijk.
- De coördinator en contactpersoon internationale contacten gaat deze contacten ondersteunen door ze inhoud en vorm te geven, de activiteiten te coördineren en het bestuur te adviseren.
- We leggen de focus voor (Eu)regionale samenwerking op arbeidsmarkt, mobiliteit, het Grensinfopunt, het opstellen en uitvoeren van een sterke Lobbyagenda en het ondersteunen van de commissie belangenbehartiging.

Meer grensoverschrijdende samenwerking

Meer profiteren van onze grensligging

Grensoverschrijdende samenwerking biedt kansen. Door de grens niet langer te zien als barrière, maar als verbinding, ontstaat een ander perspectief: profiteren van de grens. Zowel voor de regio aan Nederlandse zijde en de regio aan de andere kant van de grens. We willen de gezamenlijke sterke punten van beide regio's van de grens bundelen om van elkaar te kunnen profiteren. Hoofdpunten hierbij vormen de thema's: duurzame ontwikkelingen, economie en maatschappelijk ontwikkelingen .

Om de landsgrens niet langer een scheidingslijn te laten vormen en als sterke deelregio's tot één verzorgingsgebied te komen, volgen we een gezamenlijk en geïntegreerd ontwikkelingsconcept. Dit omvat alle domeinen van het leven en rust op twee pijlers:

- vergroting van de economische kracht en de kwaliteit van leven en
- bevordering van de integratie van het gebied.

We realiseren ons dat we voor de uitvoering van dit concept de steun van met name de deelstaten Niedersachsen en Nordrhein-Westfalen en de provincies Gelderland en Overijssel nodig hebben.

Wat gaan we daarvoor doen en wie is daarvoor aan zet
We ontwerpen een proces om elkaar te leren kennen en te verkennen wat de toegevoegde waarde van samenwerking is. Gelijkwaardigheid, een gedeelde intrinsieke motivatie (urgentie en belang) en een uniforme perceptie van de stip aan de horizon staat aan de basis van een toekomstbestendige samenwerking met Duitsland.

Daarbij staat voorop dat we de gezamenlijke sterke punten van het gebied willen bundelen en de synergie-effecten willen benutten om de nadelen van de grens en de zwakke punten van het gebied te verminderen, ideeën uit te wisselen en van elkaar te leren. Dit is gebaseerd op de overtuiging dat we samen sterker zijn en dat we ons als gezamenlijke regio in de concurrentie met andere regio's beter kunnen positioneren. Daar waar mogelijk gaan we aan de slag met concrete projecten.

Tijdens de gezamenlijke raadsvergadering in januari 2019 met Nordhorn kan de basis worden gelegd voor het opstellen van een gezamenlijke strategisch met een actieplan. Tevens kunnen vervolgafspraken worden gemaakt voor het belevingsproject kanaal Nordhorn-Almelo.

Inspanning	Resultaat	Rol participant	Rol gemeente	Start
Wij zoeken nadrukkelijk de verbinding met de Duitse buurgemeente en leggen de focus voor (Eu)regionale samenwerking voo ralsnog op arbeidsmarkt, mobiliteit, het Grensinfopunt, het opstellen en uitvoeren van een sterke Lobbyagenda en het ondersteunen van de Commissie belangenbehartigin g	Een gezamenlijke Nederlands Duitse Rapportage (missie en visie) met analyse, conclusies en aanbevelingen. Dit rapport levert de spelregels en bouwstenen voor de grensoverschrij dende samenwerking	Samenwerkingspartners	Samenwerk end	1ste kwartaal 2019
De coördinator en contactpersoon internationale contacten	Ondersteunen internationale contacten door ze inhoud en vorm te geven, de activiteiten te coördineren en het bestuur te adviseren.	Samenwerkingspartners	Samenwerk end	Vanaf 1ste kwartaal contacte n intensive ren

Benutten grensligging NL-DL: Aanwenden grensoverschrijden de samenwerkingen	Project met Nordhorn Waterstad Actieplan grensoverschrijdende samenwerking met Nordhorn	Samenwerkingspartner(s) Samenwerkingspartner/medebeslisser	Samenwerkende stijl Participatieve stijl / samenwerkende stijl	Continueren project Januari 2019

Waarvoor is de samenleving aan zet

Initiatieven uit de samenleving
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven in de samenleving van groot tot klein vorm krijgen. Samen zetten wij ons in voor de ambities.

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (× € 1.000)	**procesgeld - incidenteel**	**totaal incidenteel**
Benutten grensligging NL-DL: Aanwenden grensoverschrijdende samenwerkingen	-90	-90
Eindtotaal	**-90**	**-90**

Het capaciteitsbeslag voor de eerste twee inspanningen is opgenomen in de basisbegroting onder verschillende programma's.

Wat gaan we doen in MijnDinkelland2030!

Bij participatie gaat het om een manier van (samen)werken. Gemeente en betrokken inwoners (of organisaties) geven samen vorm aan (delen van) plannen of beleid. Dit geldt voor alle beleidsterreinen. Met Mijn Dinkelland 2030 hebben wij participatie al volop toegepast. De inwoners in alle kernen denken na over de toekomst van hun dorp en samen met hen maken we keuzes. Mooie initiatieven komen tot bloei. Een aantal initiatieven vraagt momenteel om een (financiële) bijdrage van de gemeente Dinkelland. Deze initiatieven zijn in onderstaand schema weergegeven. Dit zijn de initiatieven waarvan we op dit moment weten dat zij om een (financiële) bijdrage vragen. Meerdere initiatieven zijn in ontwikkeling, dus gaandeweg het jaar kunnen ook andere initiatieven om een bijdrage vragen. Deze initiatieven, die vooral nog volop in de ontwikkelfase zitten, staan weergegeven bij de hoofdopgaven waartoe zij mogelijk een bijdrage leveren.

Financiële kaders

Wat gaat het extra kosten in 2019 (bedragen × € 1.000)	procesgeld -incidenteel	projectgeld - incidenteel	totaal incidenteel
Procesgeld ondersteuning via menselijke "toolkit"	-113	0	-113
Inzet buurtmannen/vrouwen	-20	0	-20
Ondersteuning kleine initiatieven 4 per jaar	0	-240	-240
Faciliteiten en communicatie zoals huur locaties, koffie/ thee, themakranten	-40	0	-40
Communicatie	-20	0	-20
Borgen integraliteit tussen de ambities onderling en tussen de ambities en initiatieven uit de samenleving	-5	0	-5
Verkennen hoe het besluitvormingsproces beter kan aansluiten op de nieuwe manier van werken. Zodat ook zichtbaarheid, laagdrempeligheid van de raad en de rol van volksvertegenwoordiger naar volksverbinder beter tot zijn recht komt	-5	0	-5
Experimenten	-8	0	-8
Herijken uitgangspuntennotitie MijnDinkelland2030!	-4	0	-4
Inzicht in de processen, activiteiten, trends en analyses per kern. (DNA, kernagenda)	-6	0	-6
Benutten grensligging NML-DL: Aanwenden grensoverschrijdende samenwerkingen	-90	0	-90
Eindtotaal	**-311**	**-240**	**-551**

Van deze totale incidentele kosten kon een bedrag van €294.000 worden gedekt uit reeds eerder beschikbaar gestelde budgetten (stimuleringsfonds en procesgeld Mijn Dinkelland 2030). Het restant wordt onttrokken aan de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen.

Omgevingswet

De Omgevingswet zal per 1 januari 2021 in werking treden. Naast de wetswijziging met juridische gevolgen sluit de Omgevingswet aan op de manier waarop wij participeren in de samenleving. Het raakt een groot aantal beleidsvelden en stelt de inbreng van de gemeenschap centraal. Op bepaalde gebieden werken wij nu al volgens de geest van de wet. Andere zaken kunnen we nu oppakken, daar hoeven we niet mee te wachten tot 2021.

Kort samengevat bestaat de opgave grofweg uit drie elementen:

- Beleidsvernieuwing. De inzet van zes kerninstrumenten voor het hele fysieke domein: omgevingsvisie, decentrale regels (zoals het omgevingsplan op gemeentelijk niveau), programma's, algemene rijksregels, omgevingsvergunning en het projectbesluit;
- Organisatie en werkwijze. De wet vraagt van gemeenten een andere manier van denken en werken door de integrale benadering van de leefomgeving, meer bestuurlijke afwegingsruimte, meer nadruk op participatie en samenwerking en de benadering vanuit de initiatiefnemer;
- Informatie en techniek. Het Digitaal Stelsel Omgevingswet is het nieuwe online loket dat de centrale plek is waar alle digitale informatie over de fysieke leegomgeving straks samenkomt. Hier kunnen initiatiefnemers, overheden en belanghebbenden zien wat kan en mag in de fysieke leefomgeving.

In 2019 starten we samen met de gemeente Tubbergen met het opstellen van een Omgevingsvisie. Hierbij kiezen we voor een vernieuwende strategie waarbij maatschappelijke veranderopgaven en de initiatiefnemers met hun omgeving centraal staan. De bedoeling is dat deze visie in 2020 afgerond is. Ook op de elementen Organisatie en werkwijze en Informatie en techniek werkt Noaberkracht Dinkelland Tubbergen verder aan de implementatie van de Omgevingswet. In de begroting van Noaberkracht is voor de jaren 2019 en 2020 een bedrag van €273.000 opgenomen voor de implementatie.

Basisbegroting

Vanuit wettelijk voorschrift presenteren wij, naast onze programma's, de begroting en jaarrekening naar taakveld. In het overdrachtsdocument is reeds gesproken om over te stappen van onze huidige programma-indeling naar een programma-indeling overeenkomstig de taakvelden. Daarmee is er eenduidigheid bij de indeling van de begroting en jaarrekening. Hiervoor is twee jaar geleden niet gekozen om niet tussentijds in een lopende raadsperiode de overstap te hoeven maken naar een nieuwe indeling. Met de huidige nieuwe raadsperiode is een natuurlijk moment ontstaan om de overstap naar een indeling conform de taakvelden te maken. In het koersdocument 2018-2022 hebben we voor het eerst de indeling van de basisbegroting aan uw raad gepresenteerd. De daadwerkelijke invulling van de programma's in deze basisbegroting treft u in dit hoofdstuk aan. Ieder programma in de basisbegroting is op eenzelfde wijze opgebouwd en kent de volgende onderdelen:

- Portefeuillehouder(s)
- Algemeen: algemene omschrijving van het programma.
- Vastgestelde beleidsnota's: de beleidsnota's die al zijn vastgesteld en die betrekking hebben op het programma.
- Kengetallen: relevante kengetallen per programma.
- Verbonden partijen: de verbonden partijen die bijdragen aan het realiseren van de doelen binnen het programma.
- Actuele ontwikkelingen: omschrijving van de ontwikkelingen die spelen binnen het programma.
- Beleidsindicatoren: de wettelijk verplichte indicatoren volgens het BBV.
- Begroting 2019 - overzicht baten en lasten: weergaven van de baten en lasten per taakveld.
- Nieuw beleid: nieuw beleid en/of in-en extensivering van bestaand beleid dat voortkomt uit het koersdocument.
- Meerjarig financieel beeld - terugkijken: realisatie 2017, begroting 2018 en begroting 2019 per programma met een toelichting*
- Meerjarig financieel beeld - vooruitkijken: begroting 2019 t/m 2022 per programma met een toelichting.

***** Ondanks de geringe vergelijkbaarheid van de cijfers nemen wij conform de BBV verplichting wel de vergelijkende realisatie cijfers 2017 en begroting 2018 op.

Programma Bestuur & middelen

Informatie Programma Bestuur & middelen

Portefeuillehouders
John Joosten & Ben Blokhuis

Algemeen
Het bestuur van onze gemeente wordt gevormd door de gemeenteraad en het college van Burgemeester en Wethouders. In de gemeenteraad zitten 21 inwoners uit onze gemeente. De zetelverdeling is als volgt: CDA acht zetels, Lokaal Dinkelland zeven zetels, VVD drie zetels, D66 één zetel en GroenLinks één zetel. Het college van Burgemeester en Wethouders wordt naast de burgemeester gevormd door drie wethouders.

Voor onze inwoners willen we goed inzichtelijk maken wat we als bestuur van de gemeente Dinkelland doen en waar we het gemeenschapsgeld voor inzetten. Onze gemeentelijke begroting moet in evenwicht zijn. Gemeenschapsgeld genereren wij via de algemene uitkering van het gemeentefonds en door het heffen van gemeentelijke belastingen. Ons uitgangspunt is dat we de lokale lasten zo laag en stabiel mogelijk willen houden. We houden oog voor een gezonde balans tussen de hoogte van de lokale lasten, onze begrotingspositie en onze investeringen.

De uitvoering van het gemeentelijke beleid wordt gedaan door onze uitvoeringsorganisatie Noaberkracht Dinkelland Tubbergen. Noaberkracht is een samenwerkingsverband met de gemeente Tubbergen. Er zijn ook maatschappelijke opgaven die om een aanpak vragen die de grenzen van individuele gemeenten overstijgt. In dat geval vinden we het belangrijk om samen te werken met de juiste partners. Op inhoudelijke thema's zullen wij de bestaande samenwerking binnen de provincie Overijssel, regio Twente, Noordoost Twente en met de gemeente Tubbergen voortzetten.

Vastgestelde beleidsnota's
Financiële verordening 2017
Legesverordening 2018
Algemene subsidieverordening 2018

Kengetallen
Binnen het programma Bestuur en middelen maken we gebruik van de volgende kengetallen:

- Aantal inwoners 26.302 (juni 2018)
- Gemiddelde leeftijd 42,9 jaar
- Aantal huishoudens 10.097 (2017)
- Aandeel alleenwonenden 26% (2017)
- Gemiddeld betaalde OZB €367 (2018)

Prognose bevolkingsontwikkeling (2017):

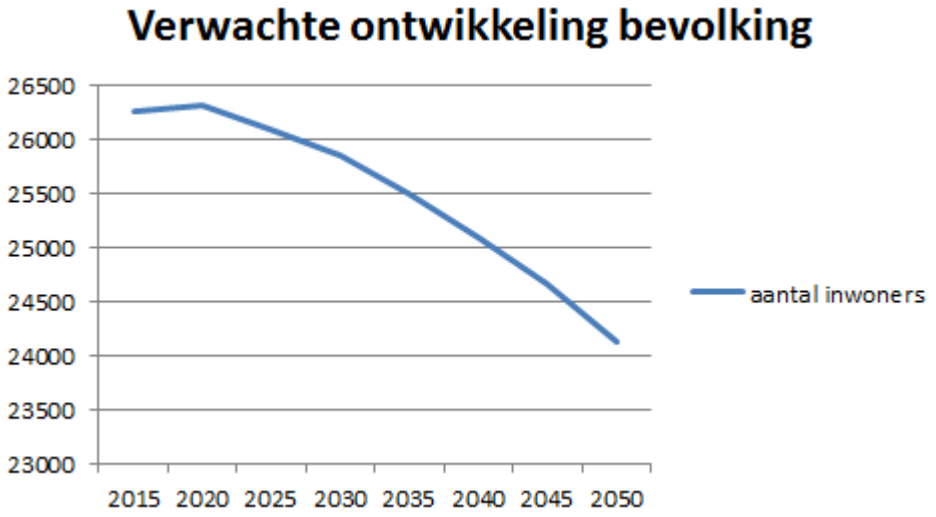

Verbonden partijen
Onder het programma Bestuur en middelen vallen de volgende verbonden partijen:

- Noaberkracht Dinkelland Tubbergen: samenwerkingsverband van de gemeenten Tubbergen en Dinkelland in de vorm van een gemeenschappelijke regeling.
- Regio Twente: samenwerkingsverband van alle veertien Twentse gemeenten in de vorm van een gemeenschappelijke regeling. Regio Twente is gekoppeld aan meerdere programma's in de basisbegroting. Voor het programma Bestuur en middelen voert het taken uit op het gebied van bedrijfsvoering, bovengemeentelijke belangenbehartiging en faciliteren, coördineren en afstemmen van gemeentelijke aangelegenheden.
- EUREGIO: een grensoverschrijdend samenwerkingsverband van 131 Nederlandse en Duitse overheden. EUREGIO heeft tot doel het stimuleren, ondersteunen en coördineren van regionale grensoverschrijdende samenwerking.

Actuele ontwikkelingen
Onderzocht wordt in hoeverre het mogelijk en wenselijk is om de werkzaamheden met betrekking tot de gemeentelijke belastingen uit te besteden aan het Gemeentelijk Belastingkantoor Twente (GBT). Het al dan niet uitbesteden gaat gevolgen hebben voor de begroting van Noaberkracht.

Beleidsindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set (verplichte) beleidsindicatoren.

Indicator	**Realisatie 2017**	**2018**	**2019**
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	6,2	6,2	6,2
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	6,2	6,2	6,2
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	638,0	644 ,0	644,0
Externe inhuur (kosten als percentage van totale loonsom plus totale kosten inhuur externen)	12,2	7,1	7,1
Overhead (percentage van de totale kosten)	13,8	n.n.b.	11,0

Begroting 2019: overzicht baten en lasten

Programma Bestuur en middelen (bedragen x €1.000)	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Bestuur O.a. raad en raadscommissies, burgemeester en wethouders, griffie, kernraden, internationale contacten.	-1.455	2	-1.454
Beheer overige gebouwen en gronden O.a. gemeentehuis Denekamp en gemeentewerf.	-1.399	345	-1.054
Overhead Organisatieondersteuning, financieel beheer, tractie en Noaberkracht.	-6.211	0	-6.211
Treasury Financiering en dividend.	225	1.578	1.803

OZB woningen OZB woningen eigenaren.	-240	3.749	3.509
OZB niet-woningen OZB niet-woningen eigenaren en OZB niet-woningen gebruikers.	-128	2.607	2.479
Belastingen overig Reclamebelasting en baatbelasting.	-52	18	-35
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds Algemene uitkering uit het gemeentefonds.	-18	33.146	33.129
Overige baten en lasten Algemene lasten en baten, onvoorziene uitgaven.	-586	0	-586
Vennootschapsbelasting (VpB)	0	0	0
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-9.863**	**41.445**	**31.565**
Mutaties in de reserves	**-475**	**817**	**342**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-10.339**	**42.262**	**31.923**

Nieuw beleid
Onze inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kernraden krijgen veel voor elkaar. Er is oog voor wat er moet gebeuren, de wil om aan te pakken is groot en is gericht op oplossingen. Deze betrokken houding maakt dat initiatieven van groot tot klein vorm krijgen. Deze initiatieven willen we ondersteunen en stimuleren. Dat doen we met aandacht voor de menselijke maat en met een open blik. We hebben oog voor partnerschap. We willen besturen met de samenleving en kiezen bewust onze rol. Soms initiërend, soms faciliterend en soms ondersteunend. De afgelopen jaren hebben we hier in “Mijn Dinkelland 2030!” goede ervaring mee opgedaan. Mijn Dinkelland 2030 past volop in deze denk- en werkwijze en zal daarom stevig worden gecontinueerd.

De waarderingskamer verplicht ons om in de nabije toekomst te gaan taxeren op basis van m² in plaats van m³. Om deze omzetting te kunnen realiseren moet extra expertise worden ingehuurd van een taxatiebureau.

In de vergadering van het Algemeen Bestuur van de Regio Twente (11-6-2018) is het voorstel nieuw beleid 2019 vastgesteld. Het betreft formatie uitbreiding van 3,5 fte. Hoewel definitieve besluitvorming nog moet plaatsvinden, nemen we de betreffende meerkosten voor de gemeente Dinkelland al wel op in de begroting 2019.

Wat gaat het in 2019 kosten?

Wat gaan we ervoor doen/inspanning (bedragen x €1.000)	**Wat is de eerste/volgende stap**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
Wijziging taxatie Wet Onroerende Zaakbelasting (WOZ)	Extra expertise inhuren van een taxatiebureau.	-9	-9	-9	-9
Nieuw beleid Regio Twente	Formatie-uitbreiding 3,5 fte	-15	-15	-15	-15
Totaal		-24	**-24**	**-24**	**-24**

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x €1.000)	**Jaarcijfers 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
Programma Bestuur en middelen	28.295	34.071	**31.923**

Toelichting:
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**
Programma Bestuur en middelen	**31.923**	32.961	33.414	33.469

Toelichting:
De ontwikkeling van de algemene uitkering en de meerjarige indexering van de OZB leidt per saldo meerjarig tot een hogere bate op het Programma Bestuur en middelen. Hierbij is uiteraard ook rekening gehouden met de meerjarige oploop van de stelposten voor loon- en prijscompensatie die onder dit programma zijn opgenomen.

Programma Dienstverlening & burgerzaken

Informatie Programma Dienstverlening & burgerzaken

Portefeuillehouder
John Joosten

Algemeen
We streven in onze dienstverlening naar een gemeente die niet afwacht, maar proactief naar de inwoner toe gaat. Een gemeente die in haar dienstverlening meedenkt met de inwoner en helder is in verwachtingen over en weer, tussen gemeente en inwoners. Dit betekent beleid zonder strikte regels maar met ruimte voor maatwerk. Niet meer werken met beperkte openingstijden, maar op afspraak werken op een locatie en tijdstip wenselijk voor de inwoner.

We zorgen ervoor dat zoveel mogelijk producten en diensten digitaal afgenomen kunnen worden. Om eenvoudig de inzake in alle lopende zaken te zien, kunnen onze inwoners en bedrijven via hun Persoonlijke Internet Pagina (PIP) aanvragen en meldingen aan ons doorgeven. Bovendien zien inwoners en bedrijven ook welke informatie de gemeente nodig heeft om de aanvraag of melding te behandelen en wat de status van de aanvraag is. Nog niet alle aanvragen en meldingen kunnen worden gedaan via PIP, hier wordt op dit moment nog aan gewerkt. Natuurlijk kunnen inwoners en bedrijven ook telefonisch contact opnemen door te bellen naar ons Klant Contact Centrum (KCC).

Naast de dienstverlening zorgen we ook voor een correcte verwerking van de persoonsgegevens van onze inwoners in de basisregistratie personen, de uitgifte van identiteitskaarten, rijbewijzen en paspoorten en de kadastrale informatie.

Vastgestelde beleidsnota's
Aanwijzingsbesluit Functionaris Gegevensbescherming (FG) 2017
Reglement basisregistratie personen 2017

Kengetallen
Binnen het programma Dienstverlening en burgerzaken maken we geen gebruik van kengetallen.

Verbonden partijen
Er zijn geen verbonden partijen die bijdragen aan de doelen binnen het programma Dienstverlening en burgerzaken.

Actuele ontwikkelingen
Informatie wordt steeds belangrijker in onze wereld. Als gemeente zijn we verantwoordelijk voor het op orde hebben van onze informatieveiligheid en het waarborgen van de privacy van onze inwoners. De medewerkers van onze organisatie moeten kunnen beschikken over betrouwbare informatie om onze inwoners, bedrijven en andere klanten optimaal te kunnen helpen en adviseren. Met ingang van 1 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in werking getreden. Binnen de gemeente is daarvoor een Functionaris Gegevensbescherming (FG) aangewezen.

Beleidsindicatoren
Het programma Dienstverlening en burgerzaken kent geen verplichte beleidsindicatoren.

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Dienstverlening en burgerzaken (bedragen x € 1.000)	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Dienstverlening en Burgerzaken O.a. (digitale)communicatie met bedrijven en inwoners, burgerlijke stand, basisregistratie personen, reisdocumenten, huisnummering en kadastrale informatie.	-709	273	-436
Totaal programma Dienstverlening en burgerzaken	**-709**	**273**	**-436**

Nieuw beleid
Het programma Dienstverlening en burgerzaken kent geen wijzigingen in bestaand beleid.

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x € 1.000)	**Jaarcijfers 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
Programma Dienstverlening en burgerzaken	-221	-413	-436

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**
Programma Dienstverlening en burgerzaken	-436	-378	-417	-422

Programma Veiligheid

Informatie Programma Veiligheid

Portefeuillehouder
John Joosten

Algemeen
Veilig leven is een groot goed in onze samenleving. De gemeente heeft op dit onderwerp een belangrijke wettelijke taak. Daar geven we uitvoering aan. Wij zien veiligheid als een gezamenlijke verantwoordelijkheid en maken met allerlei betrokkenen in onze samenleving afspraken over hoe we de veiligheid in onze samenleving kunnen versterken. Daarbij werken we vanuit vertrouwen. Als dat vertrouwen wordt geschaad, dan treden we op.

Veiligheid is vaak het resultaat van samenwerking en van bewust handelen op basis van eigen verantwoordelijkheid. We werken dan ook aan samenwerking tussen onder meer politie, brandweer, Openbaar Ministerie, woningcorporaties en hulpverleners.

Vastgestelde beleidsnota's
Algemene plaatselijke verordening 2015
Beleidsregels evenementen 2016

Kengetallen
Binnen het programma Veiligheid maken we geen gebruik van kengetallen.

Verbonden partijen
We participeren in de Veiligheidsregio Twente, een verplicht samenwerkingsverband tussen de veertien Twentse gemeenten. Veiligheidsregio Twente heeft als missie 'Samenwerken aan een veilig Twente'.

Actuele ontwikkelingen
Dinkelland is al jarenlang een van de veiligste gemeentes van ons land. De politie constateert dat over het algemeen het aantal diefstallen daalt. Er is een verschuiving gaande naar andere criminaliteitsvormen zoals ondermijning en cybercriminaliteit. Om te zorgen dat de gemeente Dinkelland hoogt blijft scoren op het gebied van veiligheid zal in 2019 daarom helder worden gemaakt wat de situatie rondom ondermijning in de gemeente Dinkelland is en welke mogelijke (structurele) interventies nodig zijn.

Beleidsindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren.

Indicator	Realisatie 2017	2018	2019
Verwijzingen Halt (aantal per 10.000 jongeren)	67,0	77,0	77,0
Harde kern jongeren (aantal per 1.000 inwoners)	0,2	0,2	0,2
Winkeldiefstallen (aantal per 1.000 inwoners)	0,6	0,6	0,6
Geweldsmisdrijven (aantal per 1.000 inwoners)	1,1	1,7	1,7
Diefstallen uit woning (aantal per 1.000 inwoners)	1,3	0,8	0,8
Vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte (aantal per 1.000 inwoners)	1,5	1,9	1,9

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Veiligheid (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
Crisisbeheersing en brandweer	-1.899	0	-1.899
Openbare orde en veiligheid Toezicht openbare orde, integrale veiligheid en dierenbescherming. Vergunningen APV en handhaving openbare orde.	-1.567	21	-1.546
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-3.466**	**21**	**-3.445**
Mutaties in de reserves	**0**	**0**	**0**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-3.466**	**21**	**-3.445**

Nieuw beleid
We nemen een aantal maatregelen om de veiligheid van onze gemeente en organisatie te waarborgen:

- We zetten in op weerbaarheid en integriteit van het lokaal bestuur (college, Raad en ambtenaren).
- We vergroten de maatschappelijke weerbaarheid en de samenwerking met ondernemers en burgers om ondermijning tegen te gaan.
- We versterken de aanwezigheid en vergroten de zichtbaarheid van de buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) in zowel de kernen als in het buitengebied.
- We zetten structureel in op het tegengaan van ondermijning
- We continueren de samenwerking met de veiligheidsregio Twente.

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x € 1.000)	Jaarcijfers 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Programma Veiligheid	-2.179	-2.199	-3.445

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven. daarnaast zijn de volgende intensiveringen van beleid / nieuw beleid met ingang van het jaar 2019 verwerkt:

- Ondermijning € 40.000
- Versterken de aanwezigheid en vergroten de zichtbaarheid van de buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) in zowel de kernen als in het buitengebied € 70.000.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Veiligheid	-3.445	-3.505	-3.563	-3.630

Toelichting
De hogere bijdrage aan de VRT is gebaseerd op de begroting 2019 van de VRT. Deze begroting is samen met de begrotingen 2019 van de overige verbonden partijen behandeld in de raadsvergadering van juni 2018. Zoals in de stukken voor de deze raadsvergadering is aangegeven wordt deze hogere bijdrage voor een deel veroorzaakt door looncompensatie, prijscompensatie en een stijging van werkgeverslasten. Daarnaast zijn ook de financiële ontwikkelingen op het gebied van: de Meldkamertransitie, de exploitatie van het openbaar brandmeldsysteem, BTW compensatie op investeringen, vervanging onroerende activa en vervanging van Rijksmaterieel (specialistisch materieel voor brandbestrijding opgenomen in de begroting 2019 van de VRT wat leidt tot een hogere gemeentelijke bijdrage.

Programma Openbare ruimte & mobiliteit

Informatie Programma Openbare ruimte & mobiliteit

Portefeuillehouder
Ben Blokhuis

Algemeen
De openbare ruimte is van iedereen en dat betekent dat die voor iedereen goed toegankelijk moet zijn. Straten en wegen moeten veilig zijn; bij de inrichting hiervan wordt met de wensen en eisen van ouderen, kinderen en mindervaliden rekening gehouden. Samen met onder meer de provincie Overijssel wordt Dinkelland verkeersveiliger en zo goed mogelijk bereikbaar.

We dragen als gemeente zorg voor het gebruik, beheer en onderhoud van onze kernen en buitengebieden van vandaag en morgen. We werken aan een aantrekkelijke leefomgeving voor inwoners en bedrijven, waar mensen zich thuis voelen en met plezier gebruik maken van de openbare ruimte. We onderzoeken hoe we de beleving en tevredenheid van alle gebruikers van de openbare ruimte in de komende jaren kunnen meenemen bij nieuwe keuzes voor inrichting en onderhoud.

Noaberkracht beheert en onderhoudt de wegen, openbare verlichting, de verkeersvoorzieningen en het openbaar groen. Ook zorgt Noaberkracht ervoor dat er gestrooid wordt bij gladheid. Wanneer er iets in de openbare ruimte stuk is, kunnen inwoners dat melden bij de gemeente. Ook als het gaat om rondslingerend afval, vernielingen of ongedierte. Zo houden we onze gemeente samen leefbaar.

Het onderhoudsniveau van de openbare ruimte is vastgesteld in het beleidsplan Integraal Beheer Openbare Ruimte (IBOR). Voor het beheer van de wegen en het groen wordt de Kwaliteitscatalogus Openbare Ruimte van de CROW gebruikt. Daarnaast is in het beleidsplan ‘Verlichten openbare ruimte’ de uitgangspunten en keuzes voor het beleid omtrent openbare verlichting beschreven.

Om de in totaal zo’n 590 kilometer riolering van de gemeente Dinkelland te onderhouden en vervangen, zijn de kaders en het beleid hiervoor vastgelegd in het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP).

Vastgestelde beleidsnota’s
Beleidsnotitie "bouwen en parkeren" 2018
Verordening rioolheffing 2017
Kapverordening 2015

Kengetallen
Binnen het programma Openbare ruimte en mobiliteit maken we gebruik van de volgende kengetallen:

- Aantal kilometer wegen binnen de kom 122
- Aantal kilometer wegen buiten de kom 462
- Aantal kilometer riolering 590

Verbonden partijen
De Provincie Overijssel en de Regio Twente dragen binnen het programma Openbare ruimte en mobiliteit bij aan de bereikbaarheid van onze gemeente.

Actuele ontwikkelingen
Binnen het proces Mijn Dinkelland 2030! kijkt de gemeente Dinkelland samen met haar inwoners naar de toekomstige leefbaarheid in iedere kern. Dat betekent ook dat inwoners meer inspraak krijgen over onder andere de openbare ruimte. Het is niet langer de gemeente die bepaalt waar welke soort bomen en soort struiken worden geplant en waar bankjes of speeltoestellen moeten staan, maar de buurt zelf, die samen met de Coördinator Openbare Ruimte (COR) plannen maakt over de manier waarop de openbare ruimte in hun wijk of buurt eruit zou moeten zien. In het "Kwaliteitsplan Openbare Ruimte (KOR)" wil de gemeente verantwoorde keuzes maken voor duurzaam en bestendig beheer van de openbare ruimte. Eén van de speerpunten is om bij de inrichting van de openbare ruimte het juiste materiaal op de juiste plaats gebruiken, waardoor deze goed, doelmatig en effectief kan worden beheerd.

Beleidsindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set (verplichte) beleidsindicatoren.

Indicator	**Realisatie 2017**	**2018**	**2019**
Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig (percentage)	6,0	6,0	6,0
Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser (percentage)	13,0	13,0	13,0

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Openbare ruimte en mobiliteit (bedragen x €1.000)	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Verkeer en vervoer O.a. wegen, openbare verlichting, gladheidsbestrijding, straatreiniging en verkeer.	-4.083	296	-3.787
Parkeren Parkeervoorzieningen en parkeervergunningen en –ontheffingen.	-27	0	-27
Openbaar vervoer Openbaar vervoer en abri's.	-1	0	-1
Openbaar groen Natuurbeheer en landschapsonderhoud, groenvoorziening, volkstuinen en coördinatie participatie openbare ruimte.	-1.399	7	-1.392

Riolering Aanleg en onderhoud rioleringen, rioolaansluitingen op individueel verzoek, rioolheffing.	-2.718	3.149	431
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-8.228**	**3.453**	**-4.365**
Mutaties in de reserves	**0**	**205**	**205**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**- 8.228**	**3.658**	**-4.570**

Nieuw beleid
Wij blijven inwoners actief betrekken bij de te maken keuzes voor de inrichting van hun en onze leefomgeving. De pilot met de coördinator openbare ruimte (COR) wordt omgezet naar reguliere dienstverlening.

In het “Kwaliteitsplan Openbare Ruimte (KOR)” wil de gemeente verantwoorde keuzes maken voor duurzaam en bestendig beheer van de openbare ruimte. Eén van de speerpunten is om bij de inrichting van de openbare ruimte het juiste materiaal op de juiste plaats gebruiken, waardoor deze goed, doelmatig en effectief kan worden beheerd. We ondersteunen inwonersinitiatieven voor onderhoud en beheer van de openbare ruimte. Extra wensen omtrent dagelijks onderhoud worden samen met de professionele onderhoudsorganisatie van Noaberkracht ingevuld.

In 2018 is sprake geweest van grote hinder als gevolg van de aanwezigheid van extreem veel eikenprocessierupsen in onze gemeente. Als gemeente Dinkelland zien wij ons genoodzaakt om structureel extra middelen (€35.000) vrij te maken voor de bestrijding van deze rupsen.

Wat gaan we in 2019 doen?

Wat gaan we ervoor doen/inspanning	**Wat is de eerste/volgende stap**	**jr 2019**	**jr 2020**	**jr 2021**	**jr 2022**
We herijken samen met de gemeenteraad het beeldkwaliteitsplan	Het opnieuw vastleggen van de onderhoudsniveaus voor de openbare ruimte.	-	-100	-100	-100
Wij onderzoeken hoe we de beleving en tevredenheid van alle gebruikers van de openbare kunnen meenemen voor keuzes over inrichting en onderhoud. We verhogen de uitstraling van de openbare ruimte	Vaststellen KOR (kwaliteitsplan openbare ruimte): Het vastleggen van de principes en uitgangspunten voor de inrichting van de openbare ruimte, waarbij rekening wordt gehouden met de wensen van de samenleving.	-55	-155	-155	-155

Bestrijding eikenprocessierups		-35	-35	-35	-35
Totaal		**-90**	**-290**	**-290**	**-290**

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x €1.000)	**Jaarcijfers 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
Programma Openbare ruimte en mobiliteit	-4.453	-4.758	-4.570

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven. Daarnaast zijn ook de intensiveringen van beleid / nieuw beleid met ingang van het jaar 2019 opgenomen.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

bedragen x €1.000)	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**
Programma Openbare ruimte en mobiliteit	-4.570	-4.752	-4.795	-4.847

Toelichting
Toename van de lasten in verband met herijking van het beeldkwaliteitsplan voor de openbare ruimte van Dinkelland.

Samen met de gemeenteraad herijken we het beeldkwaliteitsplan voor de openbare ruimte, vooruitlopend op de aangegeven integrale afweging en de daaruit voortvloeiende keuzes ramen wij een structureel bedrag van €100.000.

We onderzoeken hoe we de beleving en tevredenheid van alle gebruikers van de openbare ruimte in de komende jaren kunnen meenemen bij nieuwe keuzes voor inrichting en onderhoud. Vooruitlopend op de uitkomsten van het onderzoek naar de tevredenheid en de beleving van alle gebruikers van de openbare ruimte ramen wij voor hiervoor een structureel bedrag van €155.000.

Programma Economie

Informatie Programma Economie

Portefeuillehouder
Benno Brand

Algemeen
Aan de hand van de speerpunten detailhandel (vitale winkelgebieden in kernen), bedrijventerreinen en dienstverlening creëren wij een zo optimaal mogelijk ondernemersklimaat. Wij willen daarbij ruimte blijven bieden voor (bijzondere) initiatieven van ondernemers, zodat optimaal en adequaat kan worden ingespeeld op sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen en economische trends.

De bedrijfsconsulent (ondersteund door een ondernemersserviceteam) vormt hierbij als eerste aanspreekpunt voor ondernemers de schakel tussen de gemeente en het bedrijfsleven en probeert de ondernemers zoveel mogelijk te faciliteren. Daarnaast wordt er actief ingezet op de (her)ontwikkeling, realisatie en uitgifte van bedrijfskavels en bedrijfsruimte, de uitvoering van de detailhandelsagenda/retaildeal en regionale samenwerking (met name in de vorm van regionale acquisitie).

Vastgestelde beleidsnota's
Er zijn geen vastgestelde beleidsnota's die betrekking hebben op het programma Economie.

Kengetallen
Binnen het programma Economie maken we gebruik van de volgende kengetallen:

- Aantal verkooppunten 419

Leegstand winkelvloeroppervlak:

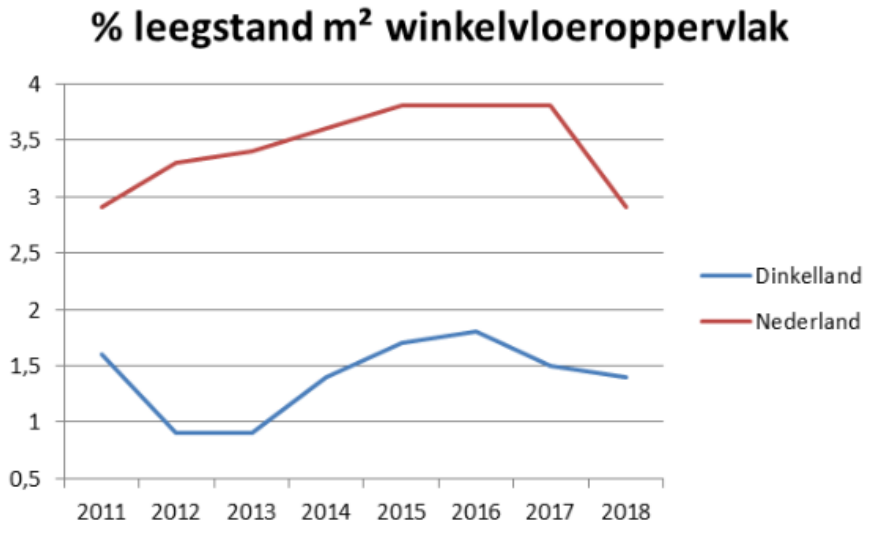

Verbonden partijen
Er zijn geen verbonden partijen die bijdragen aan de doelen binnen het programma Economie.

Actuele ontwikkelingen
Voor de actuele ontwikkelingen binnen het programma Economie verwijzen we naar het onderdeel "algemeen".

Beleidsindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren.

Indicator	Realisatie 2017	2018	2019
Functiemenging (percentage)	51,0	50,9	50,9
Vestigingen van bedrijven (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar)	150,6	159,4	159,4

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Economie (bedragen x €1.000)	Lasten	Baten	Saldo
Economische ontwikkeling Versterking economische structuur.	-71	0	-71
Fysieke bedrijfsinfrastructuur Grondexploitatie bedrijven terreinen.	-879	904	-26
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen Weekmarkten en standplaatsen, bedrijven- en ondernemersloket.	-223	119	-104
Economische promotie O.a. volksfeesten en –evenementen, promotie toerisme, toeristenbelasting en forensenbelasting.	-280	466	186
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-1.453**	**1.489**	**10**
Mutaties in de reserves	**-26**	**0**	**0**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-1.479**	**1.489**	**10**

Nieuw beleid
Wij beraden ons op onze grondpositie. Wij beschouwen gronden die wij in bezig hebben als kapitaalgoederen en willen sturen op een gezond grondbedrijf. Wij kijken naar het doel van het in eigendom hebben van deze gronden. Gronden zonder duidelijke visie op eigendom of beheer stoten wij af. Een verdere uitwerking van dit beleid is opgenomen in de paragraaf grondbeleid.

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x €1.000)	Jaarcijfers 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Programma Economie	94	-139	10

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Economie	10	5	2	0

Programma Onderwijs

Informatie Programma Onderwijs

Portefeuillehouder
Ilse Duursma

Algemeen
Alle kinderen en jongeren in de gemeente Dinkelland verdienen het om op te groeien in een kansrijke omgeving met kwalitatief goed onderwijs. In de gemeente Dinkelland hebben we ca. 2.100 leerlingen in het basisonderwijs en in totaal dertien basisscholen. In iedere kern is een basisschool aanwezig, dit vinden we als gemeente erg belangrijk. Naast deze basisscholen telt onze gemeente één school voor voortgezet onderwijs in het dorp Denekamp.

Binnen het programma Onderwijs zoeken we de samenwerking met o.a. schoolbestuurders en kinderopvangaanbieders. We bevorderen de ontwikkelingskansen van kinderen en volwassenen in onze gemeente door te investeren in het bestrijden van onderwijsachterstanden en het aanbieden van voor- en vroegschoolse educatie in samenwerking met plaatselijke kinderopvangcentra.

Daarnaast willen we het thuiszitten zoveel mogelijk voorkomen, de RMC-functie en Bureau leerplicht spelen hierin een belangrijke rol. Het niveau van absoluut en relatief verzuim ligt in Dinkelland onder het landelijk gemiddelde, evenals het percentage voortijdige schoolverlaters.

Vastgestelde beleidsnota's
Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs 2015
Verordening leerlingenvervoer 2018

Kengetallen
Binnen het programma Onderwijs maken we gebruik van de volgende kengetallen:

Leerlingenprognoses basisonderwijs:

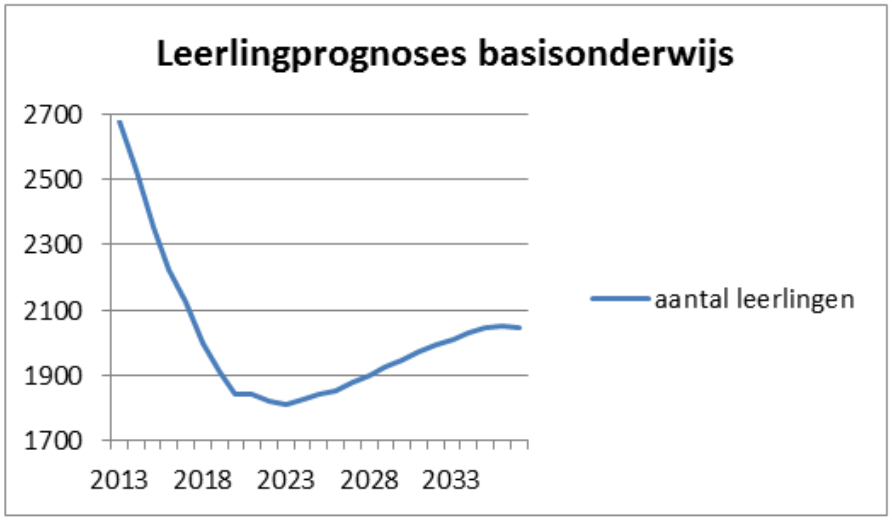

Verbonden partijen
Er zijn geen verbonden partijen die bijdragen aan de doelen binnen het programma Onderwijs.

Actuele ontwikkelingen
Wij zetten ons in voor doelmatige onderwijshuisvesting, die de onderwijskundige en maatschappelijke ontwikkelingen in de kernen ondersteund. Op grond van Samen Scholen 2030 dienen in de kern Denekamp twee onderwijslocaties in 2021 vervangen te worden (De Zevenster en De Veldkamp). Gezamenlijk met de schoolbesturen is invulling gegeven aan een denkrichting voor onderwijshuisvesting in Denekamp, waarbij nog twee locaties voor onderwijs overblijven. Deze denkrichting dient nader te worden uitgewerkt tot een scenario.

Op dit moment draaien we in de gemeente Dinkelland de pilot GoOV. Dit is een app op een smartphone die mensen met een beperking of autisme helpt om zelfstandig met het openbaar vervoer te reizen. GoOV is simpel en intuïtief te gebruiken en begeleidt de reiziger van deur tot deur met looproutes, actuele OV-informatie en een noodknop om, indien nodig, hulp in te schakelen. Klik hier voor een filmpje over GoOV: Zelfstandig reizen met GoOV

Beleidsindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set (verplichte) beleidsindicatoren.

Indicator	**Realisatie 2017**	**2018**	**2019**
Absoluut verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	0,0	0,0	0,0
Relatief verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	4,2	16,01	16,01
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers) (percentage deelnemers aan het VO en MBO onderwijs)	0,6	0,4	0,4

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Onderwijs (bedragen x €1.000)	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Openbaar basisonderwijs	-14	0	-14
Onderwijshuisvesting O.a. onderwijsgebruik sportaccommodaties, huisvesting bijzonder basisonderwijs en huisvesting voortgezet onderwijs.	-713	0	-835
Onderwijsbeleid en leerling zaken Lokaal onderwijsbeleid, leerlingenvervoer, vervoer gymonderwijs, leerplichtwerkzaamheden en onderwijsachterstandenbeleid.	-1.055	86	846
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-1.782**	**86**	**-1.696**

Mutaties in de reserves	**0**	**0**	**0**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-1.782**	**86**	**-1.696**

Nieuw beleid
Voor de kern Denekamp werken we samen met de schoolbesturen aan een doorlopende leerweg voor kinderen tot veertien jaar.

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x €1.000)	**Jaarcijfers 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
Programma Onderwijs	-2.589	-2.463	-1.696

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**
Programma Onderwijs	-1.696	-1.671	-1.793	-1.786

De oplopende lasten zijn een gevolg van de meerjarig geraamde kapitaallasten gebaseerd op het rapport Samen Scholen 2030.

Programma Sport & accommodaties

Informatie Programma Sport & accommodaties

Portefeuillehouder
Benno Brand

Algemeen
Het programma Sport en accommodaties gaat over het stimuleren en faciliteren van sport en beweging. We willen sporten en bewegen voor al onze inwoners, van jong tot oud, mogelijk maken en hen motiveren te gaan sporten. Om dit mogelijk te maken is een kwalitatief goed aanbod van gemeentelijke sportaccommodaties belangrijk. Sportvoorzieningen dragen bij aan een gezonde leefstijl en bieden kansen om te participeren in de samenleving.

De gemeente Dinkelland is trots op al haar sportende inwoners. Zowel in de breedte als aan de top wordt sport op hoog niveau beoefend in onze gemeente. Jaarlijks organiseren wij als gemeente het Sportgala, volgens ons een goed platform om onze sporters uitbundig in het zonnetje te zetten.

In de gemeente Dinkelland zijn buurtsportcoaches actief die in dienst zijn bij derden en bijdragen aan de doelen binnen het programma Sport en accommodaties.

Vastgestelde beleidsnota's
Verordening op de subsidies en tarieven van sportbeoefening 2003

Kengetallen
Binnen het programma Sport en accommodaties maken we gebruik van de volgende kengetallen:

- Oppervlakte sportaccommodaties 12.000 m²

Verbonden partijen
Er zijn geen verbonden partijen die bijdragen aan de doelen binnen het programma Sport en accommodaties.

Actuele ontwikkelingen
Met ingang van 1 januari 2019 is de regeling die zorgde voor een voordeel op de BTW op sportaccommodaties vervallen, omdat deze regeling in strijd is met de Europese regelgeving. Vanuit het Rijk wordt voor een financiële compensatie gezorgd.

Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheden om Sportcentrum Dorper Esch te verzelfstandigen.

Beleidsindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set (verplichte) beleidsindicatoren.

Indicator	Realisatie 2017	2018	2019
Niet sporters (percentage)	41,0	41,0	41,0

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Sport en accommodaties (bedrage n x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
Sportbeleid en activering Sportgala, schoolzwemmen en sportondersteuning.	-328	0	-328
Sportaccommodaties Sporthallen en zwembaden.	-2.750	1.139	-1.611
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-3.077**	**1.139**	**-1.938**
Mutaties in de reserves	**0**	**354**	**354**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-3.077**	**1.492**	**-1.585**

Nieuw beleid
Een geprivatiseerde beheervorm van een sportaccommodatie kan ertoe leiden dat het voortbestaan, toegankelijkheid, gebruik, onderhoud en exploitatie van een voorziening beter geborgd is. Als er sprake is van een wens tot privatisering van een binnensportaccommodatie, zullen de uitgangspunten zoals genoemd in de door de gemeenteraad voor kennisgeving aangenomen sportnota, worden gehanteerd. Deze uitgangspunten zullen in de definitieve sportnota worden opgenomen. Met deze nota sluiten wij aan bij de huidige feitelijke situatie op het gebied van sportaccommodaties. Onder feitelijke situatie verstaan wij dat de buitensportaccommodaties veelal zijn geprivatiseerd. Hierop is de nota ‘Kaders voor Sportaccommodaties’ (vastgesteld eind 2008) niet meer van toepassing.

In het coalitieakkoord hebben wij als doelstelling aangegeven het zwembad de Kuiperberg langjarig open te houden. In afwachting van welk scenario hiervoor het meest geschikt is hebben wij met ingang van het jaar 2019 een structureel budget van € 65.000 beschikbaar gesteld om de exploitatiekosten te dekken. Of en in hoeverre aanvullende investeringen/onderhoud nodig is brengen wij op dit moment in beeld.

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x € 1.000)	Jaarcijfers 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Programma Sport en accommodaties	-1.263	-1.643	-1.585

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven. De exploitatielasten voor het zwembad de Kuiperberg zijn met ingang van het jaar 2019 opgenomen in deze raming.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Sport en accommodaties	-1.585	-1.994	-1.997	-1.939

Toelichting
Toename komt door kapitaallasten Dorper Esch vanaf 2020.
De kapitaallasten voor de (ver)nieuwbouw van de Dorper Esch moeten we op grond van de geldende wetgeving structureel ramen vanaf het moment dat het besluit is genomen. We beginnen echter pas met afschrijven in het jaar nadat er sprake is van een boekwaarde. Op het moment van opstellen van de begroting 2019 was er slechts sprake van een beperkte boekwaarde. Vanaf het jaar 2020 resulteert dit in een toename van de kapitaallasten.

Programma Cultuur & recreatie

Informatie Programma Cultuur & recreatie

Portefeuillehouder
Ilse Duursma

Algemeen
Dinkelland is wat cultuur en recreatie betreft een ontzettend veelzijdige gemeente. Je vindt er eeuwenoude gebruiken, die wij als gemeente ondersteunen, zoals de paasgebruiken in Ootmarsum, maar ook historische wind- en watermolens, diverse natuurgebieden en de rivier de Dinkel stroomt door onze gemeente. Daarnaast doen veel kunstliefhebbers hét kunststadje van Oost-Nederland aan, Ootmarsum. Daar zijn wij als gemeente erg trots op!

In de gemeente Dinkelland bestaan drie VVV-punten met informatie voor alle bezoekers die onze gemeente aandoen.

De Stichting Toeristisch Ondernemersfonds Dinkelland zet zich in voor de versterking van het toeristisch product Ootmarsum-Dinkelland. Op www.ootmarsum-dinkelland.nl is meer informatie te vinden over wat er zoal te zien en te doen is in onze gemeente.

Naast de culturele- en recreatieve voorzieningen hebben we ook oog voor media. Hierbij valt te denken aan ondersteuning van de bibliotheek en de lokale omroep, RTV Oost.

Vastgestelde beleidsnota's
Nota Verblijfsrecreatie in Noordoost Twente 2014

Kengetallen
Binnen het programma Cultuur en recreatie maken we gebruik van de volgende kengetallen:

- Aantal historische molens 7

Verbonden partijen
Binnen het programma Cultuur en recreatie dragen we als gemeente via de Regio Twente bij aan actief recreëren en genieten van natuur en landschap in onze drie Twentse recreatieparken: het Rutbeek (Enschede), het Hulsbeek (Oldenzaal) en het Lageveld (Wierden).

Actuele ontwikkelingen
In Noordoost Twente zijn diverse Vlinderpunten gerealiseerd. Voor een sterkere profilering van toerisme en duurzaamheid en de versterking van de Vlinderpunten wordt momenteel onderzoek gedaan naar de mogelijkheid van het realiseren van Wi-Fi bij de Vlinderpunten.

In Weerselo is men in het kader van Mijn Dinkelland 2030 bezig met het realiseren van een dorpsbieb in 't Trefpunt. Als gemeente Dinkelland leveren we hier een financiële bijdrage aan.

Beleidsindicatoren
Het programma Cultuur en recreatie kent geen verplichte beleidsindicatoren.

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Cultuur en recreatie (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie Kunstwerken in de openbare ruimte, kunstzinnige en culturele vorming, muziekonderwijs en herdenkingen en gedenkdagen.	-195	8	-188
Musea O.a. Los Hoes, 't Heemhoes, Huize Keizer en Educatorium.	-169	16	-153
Cultureel erfgoed O.a. stimulering en behoud van traditionele evenementen, 't Spoorhuuske, molens.	-98	0	-98
Media Bibliotheekvoorziening en lokale omroep.	-454	0	-454
(Openlucht) recreatie O.a. Natura 2000 gebieden.	-183	0	-183
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-1.099**	**24**	**-1.075**
Mutaties in de reserves	**0**	**47**	**47**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-1.099**	**70**	**-1.029**

Nieuw beleid
Het programma Cultuur en recreatie kent geen wijzigingen ten opzichte van het bestaande beleid.

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x € 1.000)	Jaarcijfers 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Programma Cultuur en recreatie	-804	-785	-1.029

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Cultuur en recreatie	-1.029	-1.027	-1.029	-1.029

Programma Sociaal domein

Informatie Programma Sociaal domein

Portefeuillehouder
Ilse Duursma

Algemeen
Iedere inwoner moet in staat zijn om zo lang en zo veel mogelijk zelf redzaam te zijn. We hechten veel waarde aan het welzijn van onze inwoners. Daarnaast moeten inwoners zoveel mogelijk zelf de regie over hun leven kunnen voeren en mee kunnen doen in de samenleving. Waar dat kan op eigen kracht, of anders met hulp van mensen uit hun sociale netwerk. Inwoners die hiertoe niet (volledig) in staat zijn, bieden we ondersteuning om hun zelfregie en participatie te bevorderen. De ondersteuning is bij voorkeur zo licht en zo dichtbij mogelijk en preventief als het kan. Team Ondersteuning & Zorg is ervoor om inwoners hierbij te helpen.

In de gemeente Dinkelland werken we samen met verschillende organisaties om de zorg voor onze inwoners zo optimaal mogelijk in te richten. Dit zijn bijvoorbeeld organisaties de re-integratietrajecten begeleiden en organisaties die vrij toegankelijke voorzieningen aanbieden, maar ook Veilig Thuis voor inwoners die te maken hebben met huiselijk geweld. We zetten in op vroegsignalering en het preventief aanpakken van problemen. Daarnaast kennen we verschillende regelingen voor inwoners met (tijdelijke) financiële problemen, bijvoorbeeld bijstand voor zelfstandige ondernemers en kindpakketten.

Vastgestelde beleidsnota's
Uitvoeringsbesluit innovatieregeling re-integratie Participatiewet 2017
Uitvoeringsbesluit re-integratieverordening Participatiewet 2017
Nota minimabeleid 2016
Beleidsregels algemene en bijzondere bijstand 2017
Beleidsplan "Omzien naar elkaar" 2017
Omzien naar Elkaar, een integrale visie op de invoering van de drie decentralisaties in het sociale domein 2014
Verordening bevordering participatie minima 2017
Beleidsregels maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp 2018
Besluit maatschappelijke ondersteuning 2017

Kengetallen
Binnen het programma Sociaal domein maken we gebruik van de volgende kengetallen:

- Percentage volledig gevaccineerde inwoners — 93,5% (2017)
- Huishoudens met bijstandsuitkeringen — 200 (januari 2018)
- Werkloosheidspercentage — 3,7% (2017)

Verbonden partijen
Binnen het programma Sociaal domein kennen we een aantal verbonden partijen:

- Regio Twente: op het gebied van publieke gezondheid (GGD Twente) en Jeugdhulp en maatschappelijke ondersteuning.
- Stichting Participatie Dinkelland (SPD): voert de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) uit.
- Stadsbank Oost Nederland: een samenwerkingsverband van 22 Twentse en Achterhoekse gemeenten. De Stadsbank is een financieel dienstverlener met ervaring in schulddienstverlening.

Actuele ontwikkelingen
De ondersteuningsbehoefte van de inwoner staat voor ons centraal. Er wordt met ingang van 1 januari 2019 niet meer geïndiceerd op basis van het aanbod van de zorgaanbieder, maar met de ondersteuningsbehoefte van de inwoner als uitgangspunt. Hierdoor wordt maatwerk geleverd voor elk individu met de gemeente als regisseur, de aanbieder als leverancier en de inwoner in de regierol. De focus ligt op het beoogde resultaat.

Met Lang Zult U Wonen adviseert de gemeente Dinkelland inwoners over wat zij zelf kunnen doen om hun woning zo te veranderen dat ze er veilig en comfortabel oud kunnen worden.

De gemeente Dinkelland is gestart met Samen Sterk. Dit is een nieuwe manier van samenwerken tussen inwoners, Wij in de Buurt en de gemeente. Het doel is inwoners zo lang mogelijk mee laten doen in de maatschappij en iedere speler krijg daarin een eigen rol. Wij in de Buurt is de netwerkorganisatie die de voorzieningen aanbiedt waar je geen indicatie voor nodig hebt.

Beleidindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren.

Indicator	**Realisatie 2017**	**2018**	**2019**
Werkloze jongeren (percentage 16 t/m 22 jarigen)	0,4	onbekend	0,4
Personen met een bijstandsuitkering (aantal per 1.000 inwoners)	16,4	14,9	14,9
Lopende re-integratievoorzieningen (aantal per 1.000 inwoners van 15-64 jaar)	18,1	12,7	12,7
Jongeren met jeugdhulp (percentage van alle jongeren tot 18 jaar)	5,8	5,3	5,3
Jongeren met jeugdbescherming (percentage van alle jongeren tot 18 jaar)	0,9	1,0	1,0
Jongeren met jeugdreclassering (percentage van alle jongeren van 12 tot 23 jaar)	0,2	Niet beschikbaar	0,2
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo (aantal per 1.000 inwoners)	62,0	61 ,0	61,0

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Sociaal domein (bedragen x €1.000)	Lasten	Baten	Saldo
Samenkracht en burgerparticipatie O.a. stimuleringsfonds sociaal domein, kinderopvang, statushouders, heroriëntatie vrij toegankelijke voorzieningen.	-1.781	38	-1.594
Inkomensregelingen Bijstandsuitkeringen, minimabeleid, bijstandverlening zelfstandigen en kwijtschelding gemeentelijke belastingen.	-4.117	3.625	-492
Begeleide participatie Sociale werkvoorziening.	-2.923	0	-2.923
Arbeidsparticipatie Participatie en re-ntegratie.	-192	0	-192
Maatwerkvoorzieningen (Wmo) Hulpmiddelen en gehandicaptenparkeerkaarten.	-949	208	-742
Maatwerkdienstverlening 18+ Huishoudelijke ondersteuning, vervoersdiensten dagbesteding, eigen bijdragen, schuldhulpverlening, ondersteuning vanuit de Wmo.	-6.308	204	- 6.103
Maatwerkdienstverlening 18- Ondersteuning vanuit de Jeugdwet, inclusief gesloten jeugdzorg, spoedhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering	-5.240	0	-5.240
Geëscaleerde zorg 18+ Veilig thuis.	-143	0	-143
Volksgezondheid GGD Twente en ondersteuning lokale gezondheidsorganisaties.	-924	0	-924

Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-22.577**	**4.075**	**-18.502**
Mutaties in de reserves	**0**	**450**	**450**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-22.577**	**4.525**	**-18.052**

Nieuw beleid
Transformatieplan Sociaal Domein 2.0

Wat gaan we in 2019 doen?

Wat gaan we ervoor doen/inspanning	Wat is de eerste/volgende stap	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Transformatieplan Sociaal Domein 2.0	Uitvoering geven aan het transformatieplan.	126	412	557	582
Totaal		**126**	**412**	**557**	**582**

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x € 1.000)	Jaarcijfers 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Programma Sociaal domein	-15.337	-17.085	-18.052

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Sociaal domein	-18.052	-18.088	-18.088	-18.031

Toelichting
Met een deel van de meerkosten binnen het sociaal domein als gevolg van volume-, loon- en prijsontwikkeling is bij het koersdocument 2018-2022 in de vorm van stelposten reeds rekening gehouden. De stelposten zijn voor het jaar 2019 en verder ingezet ter dekking van deze meerkosten. Deze stelposten worden verantwoord onder "algemene baten en lasten" en vallen onder het programma Bestuur & middelen. Dit effect komt dus niet tot uitdrukking binnen programma Sociaal domein.

Programma Milieu

Informatie Programma Milieu

Portefeuillehouders
Ben Blokhuis & Benno Brand

Algemeen
Het uitgangspunt van de gemeente Dinkelland is dat we in 2030 leven in een afvalloze en duurzame samenleving. Afval bestaat dan niet meer, we zamelen alleen nog maar waardevolle grondstoffen in. Een meewerkende houding van onze inwoners en bedrijven is hierbij van groot belang.

Afval wordt in de gemeente Dinkelland opgehaald door Rova. Kringloopbedrijf De Beurs komt herbruikbare goederen gratis bij onze inwoners ophalen en nemen het overige grof huishoudelijk afval tegen een kostendekkend tarief mee.

Vastgestelde beleidsnota's
Nota "Op weg naar een duurzame gemeente Dinkelland 2014-2020" 2014
Afvalbeleidsplan "Van afval naar grondstof, van idee naar aanpak, van betalen naar belonen" 2015
Afvalbeleidsvisie afval is grondstof
Bijdrageregeling medisch afval 2017

Kengetallen
Binnen het programma Milieu maken we geen gebruik van kengetallen naast de verplichte beleidsindicatoren.

Verbonden partijen
Binnen het programma Milieu kennen we een aantal verbonden partijen:

- Regio Twente: op het gebied van kennisoverdracht en –uitwisseling, samenwerken op diverse milieuthema's en duurzaamheid.
- Openbaar Lichaam Crematoria Twente (OLCT): een samenwerkingsverband van dertien Twentse en Achterhoekse gemeenten. Het OLCT is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet op de lijkbezorging.

Actuele ontwikkelingen
Vanaf 2024 zijn asbestdaken, die onderhevig zijn aan weersinvloeden, in Nederland verboden. Inwoners en bedrijven zijn zelf verantwoordelijk voor de verwijdering van deze asbestdaken. Tot 35 m² is asbest gratis weg te brengen naar het afvalbrengpunt. Asbestdaken groter dan 35 m² moeten worden verwijderd door een gespecialiseerd en gecertificeerd bedrijf.

Beleidsindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set (verplichte) beleidsindicatoren.

Indicator	Realisatie 2017	2018	2019
Omvang huishoudelijk restafval (kilogram per inwoner)	255	66	66
Hernieuwbare elektriciteit (percentage)	0,0%	5,8%	5,8%

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Milieu (bedragen x €1.000)	Lasten	Baten	Saldo
Afval Inzameling en verwerking huishoudelijk afval, afvalstoffenheffing.	-1.720	2.050	330
Milieubeheer Milieuprogramma en –meldingen, milieuvoorlichting, bodembescherming en –sanering, ongediertebestrijding en kadaververwijdering.	-98	0	-98
Begraafplaatsen en crematoria Openbare begraafplaats, lijkschouwing en uitvaarten, oorlogsgraven.	-14	5	-9
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-1.832**	**2.055**	**223**
Mutaties in de reserves	**0**	**0**	**0**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-1.832**	**2.055**	**223**

Nieuw beleid
We gaan in 2019 een duurzaamheidsfonds (revolverend fonds) ontwikkelen.

Wat gaan we in 2019 doen?

Wat gaan we ervoor doen/inspanning	Wat is de eerste/volgende stap	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Ontwikkelen Duurzaamheidsfonds Dinkelland	Aanstellen fondsmanager	-25	-25	-25	-25
Ontwikkelen Duurzaamheidsfonds Dinkelland	Rentelasten revolverend fonds	0	-30	-30	-30
Totaal		**-25**	**-55**	**-55**	**-55**

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x €1.000)	Jaarcijfers 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Programma Milieu	-199	-32	223

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven.

Meerjarig financieel beeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Milieu	223	222	222	221

Programma Volkshuisvesting & ruimtelijke ordening

Informatie Programma Volkshuisvesting & ruimtelijke ordening

Portefeuillehouders
Ben Blokhuis & Benno Brand

Algemeen
Als gemeente is van het van groot belang dat de fysieke leefomgeving zodanig is ingericht dat een goed woon en leefklimaat is gegarandeerd. Het woningaanbod moet zowel een kwantitatieve en kwalitatieve behoefte van de samenleving. Er moet echter ook ruimte zijn voor bedrijvigheid. Een integrale blik op de fysieke leefomgeving is hiervoor een vereiste. De inrichting van de fysieke leefomgeving raakt in die zin dan ook alle agenda's die zijn opgenomen in het koersdocument.

Vastgestelde beleidsnota's
Er is een overzicht beschikbaar met alle beschikbare beleidsnota's. die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving. Via deze link zijn ze te raadplegen: Fysieke leefomgeving

Kengetallen
Binnen het programma Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening maken we gebruik van de volgende kengetallen:

- Woningvoorraad 10.774 (2018)
- Gemiddeld bouwjaar woningvoorraad 1976 (2018)
- Mediane vraagprijs woningen €326.483 (juli 2018; t.o.v. NL: €293.968)

Aantal aangeboden woningen:

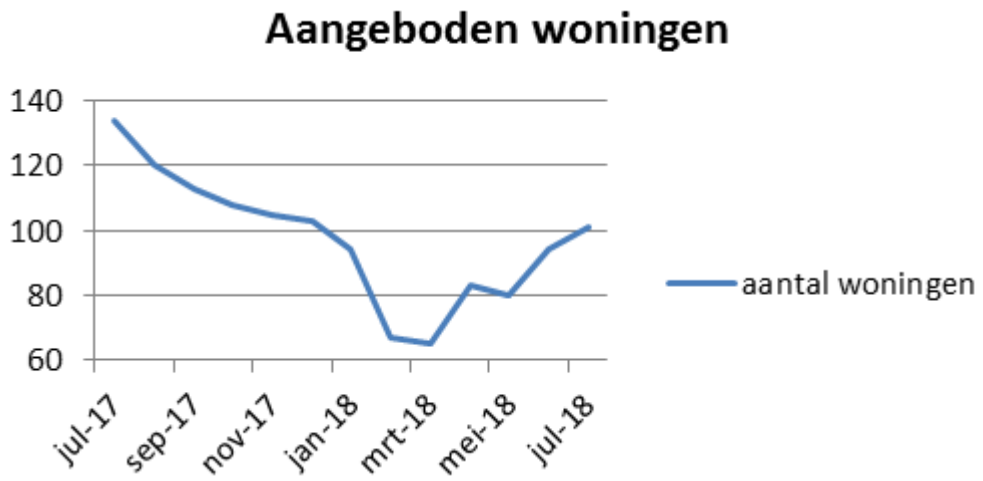

Verbonden partijen
Binnen het programma Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening zijn er geen verbonden partijen die bijdrage aan het bereiken van de doelen.

Actuele ontwikkelingen
De trend van meer plannen ontwikkelen in samenspraak met de samenleving wordt doorgezet, ook in de ruimtelijke planvorming. Daarnaast speelt de voorbereiding op de nieuwe Omgevingswet. Bij mogelijke aanpassingen van bestaand beleid of het opzetten nieuw beleid wordt afgewogen hoe dit in licht van de nieuwe Omgevingsvisie past. Hierbij vindt een nauwe samenwerking plaats met de participatieprocessen.

Beleidsindicatoren
De effecten van ons lokale beleid worden toegelicht aan de hand van een vaste set (verplichte) beleidsindicatoren.

Indicator	Realisatie 2017	2018	2019
Gemiddelde WOZ waarde (duizend euro)	246,0	254,0	254,0
Nieuw gebouwde woningen (aantal per 1.000 woningen)	4,5	11,0	11,0
Demografische druk (percentage)	78,9	79,1	79,1
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden (in euro's)	781,0	746,0	746,0
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden (in euro's)	859,0	774,0	774,0

Begroting 2019 – overzicht baten en lasten

Programma Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening (bedragen x €1.000)	Lasten	Baten	Saldo
Ruimtelijke ordening O.a. adviezen gemeentelijk kwaliteitsteam, bestemmingsplanwijzigingen op verzoek, basisregistratie grootschalige topografie, geo-informatie, Mijn dorp 2030.	-747	108	-639
Grondexploitatie (niet-bedrijven terreinen) Grondexploitatie woningbouw.	-3.368	3.804	436
Wonen en bouwen Basisregistratie adressen en gebouwen, startersleningen, omgevingsvergunningen, toezicht/handhaving bouwen en slopen en woonwagenstandplaatsen en –huisvesting.	-875	600	-276
Begroot totaal saldo van baten en lasten (voor reserve mutaties)	**-4.990**	**4.512**	**-479**
Mutaties in de reserves	**-431**	**0**	**-431**
Begroot totaal resultaat (na reserve mutaties)	**-5.421**	**4.512**	**-910**

Nieuw beleid
Er komt nieuw beleid voor deregulering van planregels. Dit project loopt door in 2019. Daarnaast wordt , mede in het kader van het project Omgevingswet, beoordeeld welke beleidsnota's geactualiseerd dienen te worden.

In het MEP is aangegeven dat de wens bestaat om startersleningen te continueren en een regeling voor blijversleningen in het leven te roepen. Dit brengt structurele rentekosten met zich mee.

Wat gaan we in 2019 doen?

Wat gaan we ervoor doen/inspanning (bedragen x €1.000)	Wat is de eerste/volgende stap?	jr 2019	jr 2020	jr 2021	jr 2022
Wij blijven inzetten op de starters- en blijverslening.	- Aanvulling startersleningen met €150.000 - Subsidieverordening en regeling blijverslening	-8	-8	-8	-8

Meerjarig financieel beeld: terugkijken

(bedragen x € 1.000)	Jaarcijfers 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Programma Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	-1.294	-4.555	-910

Toelichting
Door de nieuwe indeling van de programmabegroting en de andere wijze waarop wij de doorbelasting van Noaberkracht en overhead conform BBV hebben moeten doorvoeren is de vergelijkbaarheid met eerdere jaren niet mogelijk, zie ook hetgeen bij de algehele inleiding aangegeven.

Meerjarig financieelbeeld: vooruitkijken

(bedragen x €1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	-910	-919	-941	-951

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Algemene dekkingsmiddelen zijn de inkomsten die geen specifieke bestedingsdoel hebben. In dit deel zijn de onderdelen opgenomen die deel uitmaken van de algemene dekkingsmiddelen en worden ze kort toegelicht. Een aantal dekkingsmiddelen worden in andere delen van deze begroting toegelicht. Bij die onderdelen is een verwijzing naar dat betreffende deel opgenomen.

bedragen x €1.000	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	begroting 2020	begroting 2021	begroting 2022
Lokale heffingen						
Afvalstoffenheffing	1.509	1.270	1.328	1.328	1.328	1.328
Toeristenbelasting	339	300	305	300	300	300
Precariobelasting	16	18	16	16	16	16
O.Z.B. niet-woningen eigenaren	1.563	1.592	1.635	1.667	1.699	1.732
Forensenbelasting	126	127	127	127	127	127
O.Z.B. niet-woningen gebruikers	964	980	971	990	1.010	1.030
O.Z.B. woningen eigenaren	3.690	3.737	3.749	3.824	3.901	3.979
Rioolheffing	2.973	3.135	3.149	3.149	3.149	3.149
Bedrijveninvesteringszonebelasting	106	108	105	105	105	105
Lokale heffingen - totaal	**11.286**	**11.267**	**11.387**	**11.508**	**11.636**	**11.767**
Algemene uitkering uit het gemeentefonds	30.752	31.774	33.147	34.551	35.603	36.721
Dividend en andere inkomsten uit beleggingen	7.090	1.224	1.361	1.361	1.361	1.361
Financiering d.m.v. langlopende leningen > 1 jaar	364	488	216	207	202	210
Algemene dekkingsmiddelen - Totaal	**49.492**	**44.753**	**46.112**	**47.627**	**48.802**	**50.059**

Lokale heffingen
Van de lokale heffingen maken de O.Z.B., hondenbelasting, precariobelasting en toeristenbelasting deel uit van de algemene dekkingsmiddelen. Deze heffingen hebben namelijk geen specifiek bestedingsdoel.
In de paragraaf lokale heffingen wordt dieper ingegaan op alle lokale heffingen.

Algemene uitkering uit het gemeentefonds
Het gemeentefonds is het grootste algemene dekkingsmiddel, inclusief de uitkering voor het sociaal domein beslaat het gemeentefonds ongeveer 80% van de algemene dekkingsmiddel. In het hierop volgend deel wordt dieper op het gemeentefonds ingegaan.

Dividenden
In de begroting zijn dividendontvangsten opgenomen voor Cogas, Rova, Enexis, Twence en de Bank Nederlandse Gemeenten.

Financieringsfunctie
Met de financieringsfunctie wordt het financieel resultaat bedoeld dat wordt behaald met de financiering van onze activiteiten. In de paragraaf financiering wordt verder ingegaan op dit financieringsresultaat.

In de begroting hebben we in het programma Bestuur & Middelen meerjarig € 40.000 geraamd voor onvoorziene uitgaven. De post onvoorzien is bestemd voor het oplossen van a-structurele, budgettaire knelpunten.

Paragrafen

Lokale heffingen

Op grond van artikel 9, tweede lid van het 'Besluit begroting en verantwoording' bevat de begroting en de jaarrekening ten minste een paragraaf over de lokale heffingen. Deze paragraaf bevat volgens artikel 10 ten minste de volgende vijf sub-paragrafen :

- een overzicht van de geraamde inkomsten;
- het beleid ten aanzien van de lokale heffingen;
- een overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen, waarin inzichtelijk wordt gemaakt:

a. hoe bij de berekening van tarieven van heffingen, die hoogstens kostendekkend mogen zijn, wordt
bewerkstelligd dat de geraamde baten de ter zake geraamde lasten niet overschrijden;
b. wat de beleidsuitgangspunten zijn die ten grondslag liggen aan deze berekeningen;
c. hoe deze uitgangspunten bij de tariefstelling worden gehanteerd;

- een aanduiding van de lokale lastendruk ;
- een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid.

In de begroting wordt een uitgebreide beschrijving van en toelichting op de verschillende lokale heffingen gegeven. Dit, omdat bij de vaststelling van de begroting besluiten worden genomen over de gewenste belastingontvangsten en - in aansluiting daarop - daarbij tariefstructuur en –hoogte wordt bepaald. In de jaarrekening wordt verantwoording afgelegd over de wijze waarop de belastingontvangsten zijn gerealiseerd en in hoeverre daarbij afwijkingen zijn ontstaan ten opzichte van de begroting.

Overzicht belastingopbrengsten begroting 2019

Soort heffing/belasting (bedragen x € 1.000)	**Rekening 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
Onroerendezaakbelastingen	6.217	6.309	6.337
Afvalstoffenheffing	1.506	1.270	1.328
Rioolheffingen	2.973	2.922	3.149
Toeristenbelasting*	339	300	305
Forensenbelasting	125	127	127
Precariobelasting	16	18	18
BIZ-belasting (Ootmarsum)	106	108	105
Totaal	**11.282**	**11.054**	**11.369**

Bestaand beleid ten aanzien van de lokale heffingen

De belastingenstructuur en de tarieven van de gemeentelijke belastingen zijn voor het belastingjaar 2019 als volgt berekend:

1. de OZB-tarieven worden zodanig aangepast dat er voor 2019 sprake is van geen meeropbrengst (exclusief areaaluitbreiding), voor de daaropvolgende jaren wordt wel rekening gehouden met een meeropbrengst van 2% per jaar (eveneens exclusief areaaluitbreiding);
2. de tarieven afvalstoffenheffing bestaan uit een basistarief vermeerderd met een capaciteitsafhankelijk tarief per lediging van de restafvalcontainer (grijs) respectievelijk per aanbieding aan de verzamelcontainer;
3. de tarieven van de rioolheffingen zijn kostendekkend ten opzichte van het jaar 2018 met 1,3% inflatiecorrectie plus € 5 per aansluiting verhoogd;
4. de tarieven voor de BIZ-belasting liggen voor de gehele periode van 5 jaar (2017 – 2021) vast en zijn alleen afhankelijk van de WOZ-waarde(ontwikkeling);
5. de tarieven voor de precariobelasting zijn niet gewijzigd;
6. de tarieven voor de toeristenbelasting zijn niet gewijzigd;
7. het tarief voor de forensenbelasting is niet gewijzigd en
8. de legestarieven zijn kostendekkend.

Onroerendezaakbelasting (OZB)

Onder de naam ‘Onroerendezaakbelastingen’ worden van binnen de gemeente gelegen onroerende zaken twee directe belastingen geheven:

- een gebruikersbelasting van degene die – naar omstandigheden beoordeeld – een onroerende zaak die niet in hoofdzaak als woning dient, al dan niet krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht gebruikt en
- een eigenarenbelasting van degene die van een onroerende zaak het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht.

De gebruikersbelasting wordt uitsluitend geheven over niet-woningen, terwijl de eigenarenbelasting wordt geheven van zowel woningen als niet-woningen.

De tarieven worden jaarlijks (opnieuw) bepaald aan de hand van twee factoren, te weten:
a. de waardeontwikkeling van het WOZ-bestand in de gemeente en
b. de gewenste OZB-opbrengst in het begrotingsjaar.

Vergelijking van de OZB-tarieven tussen verschillende jaren is daarom niet zinvol. Voor het jaar 2019 stellen wij voor om de jaarlijkse 2% meeropbrengst niet door te voeren. Dit betekent, dat de tarieven allen worden aangepast aan de waardeontwikkeling van zowel woningen als niet-woningen. Als gevolg van waardeontwikkelingen bij de niet-woningen in 2018 (met name in de agrarische sector) wordt verwacht, dat de OZB-opbrengst 2019 iets lager uitkomt in vergelijking met de oorspronkelijke raming 2018.

Opbrengsten onroerende zaakbelastingen (in €)	2018 *	2019
Woning eigenaar	3.737.000	3.749.000
Niet-woning eigenaar	1.592.000	1.635.000
Niet-woning gebruiker	980.000	953.000
Totale OZB-opbrengst (afgerond)	**6.309.000**	**6.337.000**

* Oorspronkelijke ramingen begroting 2018.

Afvalstoffenheffing

Deze belasting heeft als uitgangspunt, dat de kosten voor 100% worden gedekt door de heffing . Naast een basistarief per huishouden betaalt de gebruiker een capaciteitsafhankelijk tarief per containerlediging restafval in de vorm van een tarief bij gebruik van:
a. een container met een capaciteit van 240liter of
b. een container met een capaciteit van 140liter of
c. een chipkaart bij gebruik van een verzamelcontainer voor bewoners van appartementen.

Op deze wijze wordt uitvoering gegeven aan het beginsel van ‘de vervuiler betaalt’. Met de opbrengst worden de kosten gedekt van de afvalinzameling en –verwerking.

Voor de afvaltarieven hanteren we op basis van bestaand beleid 100% kostendekkendheid. Dat wil zeggen dat we de kosten die we maken voor de afvalinzameling en afvalverwerking doorberekenen in de tarieven. Voor het jaar 2019 betekent dit dat we de tarieven op niveau 2018 kunnen houden. Voor 2019 houden we rekening met de hogere afvalstoffenbelasting. Dit betekent een verhoging van de tarieven per lediging.

Berekening kostendekkende afvalstoffenheffing (in €)	2019
Kosten taakveld(en)	1.427.000
Inkomsten taakveld(en) exclusief heffingen	456.000
Netto kosten taakveld	**971.000**
Toe te rekenen kosten	971.000
Overhead incl. (omslag)rente	94.000
BTW	316.000
Totale kosten	**1.381.000**
Opbrengst afvalstoffenheffing	**1.328.000**
Dekkingspercentage	**96,2%**

Tarieven en opbrengst afvalstoffenheffing (in €)	2018	2019
Basistarief (vast recht)	88,00	88,00
1 lediging restafvalcontainer (grijs) 240 liter	9,20	10,60
1 lediging restafvalcontainer (grijs) 140 liter	5,60	6,50
1 lediging bij de verzamelcontainer via een chipkaart	0,60	0,85
Opbrengsten afvalstoffenheffing (basistarief + ledigingen)	**2018**	**2019**
Raming opbrengst basistarief (vast recht): 10.329 x € 88	902.000	909.000
Raming opbrengst containers + chipkaarten ledigingen restafval	368.000	419.000
Totaal (afgerond)	**1.270.000**	**1.328.000**

Voorziening afvalstoffenheffing
Deze voorziening wordt ingezet om een gelijkmatige ontwikkeling van de afvalstoffenheffing te waarborgen. De stand van deze voorziening afval bedraagt per 1 januari 2019 €1.045.000.

Rioolheffingen

De hoogte van het rioolrecht was de afgelopen jaren gebaseerd op het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP) 2014-2018. Dit betekende een jaarlijkse stijging van de tarieven met 4% met daarnaast de inflatiecorrectie. Het nieuwe GRP 2019-2023 moet duidelijkheid geven over de ontwikkeling van de tarieven voor de komende jaren. Belangrijke input voor dit nieuwe GRP zijn de gevolgen van de zogenaamde klimaatadaptie. Tijdens een aantal informele en informatieve bijeenkomsten zijn de leden van de gemeenteraad hierover geïnformeerd. Tijdens deze bijeenkomsten is duidelijk geworden dat de gevolgen van de klimaatadaptie de nodige inspanningen en investeringen gaan vergen die ook geld gaan kosten en dus doorwerken in de tarieven. Exacte duidelijkheid over de omvang van deze inspanningen en investeringen moet de zogenaamde “stresstest” geven. Deze stresstest gaat plaatsvinden in het najaar van 2019. In het nieuwe GRP 2019-2023 kunnen we dus niets anders dan een goed onderbouwde aanname doen van de te verwachten financiële gevolgen. Een eerste inschatting gaat uit van een extra kostenpost in 2019 van €700.000. Doorwerking daarvan in de tarieven komt overeen met een stijging van €5. Vooruitlopend op de definitieve vaststelling van het nieuwe GRP (gemeenteraad eind november 2018), waarin deze cijfers ook zijn opgenomen, houden we in de begroting 2019 reeds rekening met deze stijging. Daar komt uiteraard de inflatiecorrectie van 1,3% nog bovenop.

Berekening kostendekkende rioolheffing (in €)	2019
Kosten taakveld(en)	2.718.000
Inkomsten taakveld(en) exclusief heffingen	0
Netto kosten taakveld	**2.718.000**
Toe te rekenen kosten	2.718.000
Overhead incl. (omslag)rente	268.000
BTW	163.000

Totale kosten	**3.149.000**
Opbrengst rioolheffing	3.149.000
Dekkingspercentage	100,0%

Tarieven rioolheffingen (in €)	**2018**	**2019**
Rioolheffing gebruiker (tot 300 m³)	262,20	270,60
Meerverbruik per 100 m³ of een deel daarvan	21,00	21,30
Agrarisch bedrijf	304,20	313,20
Opbrengsten rioolheffingen	**2018**	**2019**
Waterverbruik tot 301 m³:	2.812.000	3.038.000
Aantal eenheden waterverbruik > 300 m³:	51.000	51.000
Agrarisch tarief	59.000	60.000
Totale raming rioolheffing 2019 (afgerond)	**2.922.000**	**3.149.000**

De reserve GRP bedraagt €2.000.000. De bestaande voorziening gekoppeld aan het huidige GRP bedraagt per 1 januari 2019 €1.293.000.

Bedrijveninvesteringszone (BIZ)

Onder de naam 'BIZ-bijdrage' wordt een directe belasting geheven ter bekostiging van activiteiten die zijn gericht op het bevorderen van leefbaarheid, veiligheid, ruimtelijke kwaliteit of een ander mede publiek belang in de openbare ruimte van de BI-zone. De BIZ-bijdrage wordt gedurende een periode van vijf jaar geheven ter zake van binnen de BI-zone gelegen onroerende zaken die niet in hoofdzaak tot woning dienen. De BIZ-bijdrage wordt geheven van degene, die op 1 januari van het betreffende kalenderjaar gebruik maakt van de in de BI-zone gelegen onroerende zaak. Is een onroerende zaak op 1 januari van het betreffende kalenderjaar niet in gebruik, dan wordt de BIZ-belasting geheven van de eigenaar. Degene, die van die zaak het genot heeft op basis van eigendom, bezit of beperkt recht ,wordt aangemerkt als eigenaar. De BIZ geldt alleen nog in Ootmarsum. De BIZ-opbrengsten worden in subsidievorm doorbetaald naar de 'Stichting BIZ Ootmarsum'.

Opbrengstraming BIZ-belasting Ootmarsum (in €)	**2018**	**2019**
Bij een WOZ-waarde van:		
€ 100.000 of minder	435	435
meer dan € 100.000 en minder dan € 200.001	535	535
meer dan € 200.000 en minder dan € 300.001	635	635
meer dan € 300.000 en minder dan € 750.000	735	735
€ 750.000 of meer	1.035	1.035

Opbrengstraming BIZ-belasting Ootmarsum	2018	2019
39 aanslagen x € 435	17.000	17.000
45 aanslagen x € 535	24.000	24.000
34 aanslagen x € 635	23.000	21.000
38 aanslagen x € 735	28.000	28.000
15 aanslagen x € 1.035	16.000	15.000
Raming (afgerond)	108.000	105.000

Precariobelasting

Deze directe belasting wordt geheven voor het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. De raad heeft besloten om de precariobelasting te beperken tot de horecaterrassen. Bij de precariobelasting wordt (tarief-)onderscheid gemaakt tussen enerzijds de binnenstad van Ootmarsum en de overige terrassen in de gemeenten en anderzijds tussen vaste terrassen en tijdelijke terrassen. De tarieven respectievelijk de opbrengsten zijn als volgt.

Tarieven precariobelasting (in €)	2018	2019
a. Vaste terrassen	14,15	14,15
- Binnenstad Ootmarsum	11,20	11,20
- Overige delen van de gemeente		
b. Tijdelijke terrassen	4,75	4,75
- Binnenstad Ootmarsum	14,15	14,15
Opbrengstraming precariobelasting	**2018**	**2019**
a. vaste terrassen binnenstad Ootmarsum: 282 m2	4.000	4.000
b. overige vaste terrassen in de gemeente: 1.067 m2	12.000	12.000
c. tijdelijke terrassen binnenstad Ootmarsum: 335 m2	2.000	2.000
Totale raming precariorechten (afgerond)	18.000	18.000

Toeristenbelasting

Deze belasting wordt geheven ter zake van het houden van verblijf met overnachting binnen de gemeente tegen vergoeding in welke vorm dan ook door personen, die niet in de gemeentelijke 'Basisregistratie personen' (BRP) zijn opgenomen. De toeristenbelasting is een algemeen dekkingsmiddel; de heffing wordt gebaseerd op basis van aangifte. Deze aangiftes worden jaarlijks steekproefsgewijs gecontroleerd. De bedoeling hiervan is niet alleen om de aangiftes op juistheid en volledigheid te controleren, maar ook om de exploitanten, daar waar nodig, te adviseren bij een doelmatige opzet van de administratie, zodat het invullen van de aangifte correct, eenvoudig en snel kan geschieden.

Tarieven toeristenbelasting (prijs per persoon per nacht in €)	**2018**	**2019**
Hotels, pensions, appartementen, boerderijkamers, etc.	1,60	1,60
Recreatiewoningen respectievelijk niet beroepsmatig verhuurde ruimten	1,00	1,00
Kampeermiddelen: mobiele kampeeronderkomens en stacaravans	0,60	0,60
Groepsaccommodaties (o.a. kampeerboerderijen)	0,60	0,60
Opbrengst toeristenbelasting (in €)	**2018**	**2019**
a. hotels, pensions, appartementen en boerderijkamers: 120.000 x € 1,60	189.000	192.000
b. recreatiewoningen en niet-beroepsmatig verhuurde ruimten: 49.000 x € 1,00	48.000	49.000
c. mobiele kampeeronderkomens, stacaravans op campings, vaste standplaatsen en groepsaccommodaties: 106.500 x € 0,60	63.000	64.000
Raming toeristenbelasting (afgerond)	**300.000**	**305.000**

Forensenbelasting

Deze belasting wordt geheven van natuurlijke personen die, zonder in de gemeente hoofd-verblijf te hebben, er op meer dan negentig dagen van het belastingjaar voor zich of hun gezin een gemeubileerde woning beschikbaar te houden. De forensenbelasting is een algemeen dekkingsmiddel.

Tarieven forensenbelasting (in €)	**2018**	**2019**
Forensenbelasting: vast bedrag per gemeubileerde woning	285	285
Opbrengst forensenbelasting	**2018**	**2019**
445 aanslagen x € 285	127.000	127.000
Raming (afgerond)	127.000	127.000

Lokale lastendruk

Om een indruk te geven van de lastendrukontwikkeling op basis van aanvaard beleid worden hierna de gevolgen belastingplichtigen met of zonder eigen woning weergegeven. Deze vergelijking is gebaseerd op de onroerendezaakbelastingen (alleen voor bezitters van een eigen woning), de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Geen eigen woning* (in €)	**2018**	**2019**	**verschil**	**Verschil in %**
Rioolheffing (tot 300 m³ waterverbruik)	262,20	270,61	8,41	3,2%
Afvalstoffenheffing: a. basistarief (vast recht) b. 4 ledigingen restafval (container 240 liter)	88,00 36,80	88,00 42,40	0,00 5,60	0,0 % 15,2 %
Totaal	**387,00**	**401,01**	**14,01**	**3,6 %**

Bij de berekening van de lokale woonlasten voor bezitters van een eigen woning is uitgegaan van een gemiddelde woningwaarde van €250.000 (begroting 2017) in 2015 en een woningwaarden van €238.000 in 2016, conform de uitgangspunten van de COELO-atlas uit die jaren.

Eigen woning (Gemiddelde woningwaarde: € 250.000*) (bedragen in €)	**2018**	**2019**	**Verschil**	**In %**
OZB*	381,00	381,00	0,00	0,0% *
Rioolheffing (tot 300 m3 waterverbruik):	262,20	270,61	8,41	3,2%
Afvalstoffenheffing: a. basistarief (vast recht) b. 4 ledigingen restafval (container 240 liter)	88,00 36,80	88,00 42,40	0,00 5,60	0,0% 15,2%
Totaal	**768,00**	782,01	14,01	1,82%

* Rekening houdend met 1,3% inflatiecorrectie

Kwijtscheldingsbeleid

Wanneer een belastingplichtige niet in staat is, anders dan met buitengewoon bezwaar, de belastingaanslag geheel of gedeeltelijk te betalen te betalen kan de invorderingsambtenaar kwijtschelding verlenen. Van buitengewoon bezwaar is in het algemeen sprake wanneer de middelen om een belastingaanslag te betalen ontbreken en ook niet binnen afzienbare tijd kunnen worden verwacht. Gemeenten beschikken hierin over een zekere mate van beleids-vrijheid. Gemeenten mogen ook zelf bepalen welke belastingsoorten in aanmerking komen voor kwijtschelding.

Dinkelland past kwijtschelding toe voor alleen de volgende heffingen:

- afvalstoffenheffing,
- rioolheffing en
- onroerendezaakbelastingen.

Een aanvraag wordt getoetst op basis van inkomen en vermogen. Belastingplichtigen, die denken voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen in aanmerking te komen, kunnen desgewenst gebruik maken van de mogelijkheid om door het 'Inlichtingenbureau' een geautomatiseerde toets te laten uitvoeren. Dat betekent, dat de belastingplichtige zelf niet meer de nodige gegevens hoeft aan te leveren, maar dat het 'Inlichtingenbureau' aan de hand van de benodigde gegevens de inkomens- en vermogenstoets uitvoert.

Aantal kwijtscheldingsverzoeken	**Rekening 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
Aanvragen: volledige afwijzing	33	20	40
Aanvragen: gedeeltelijke toewijzing	3	2	5
Aanvragen: volledige toewijzing	278	300	255
Totaal	**314**	**322**	**300**
Kwijtscheldingsbedragen	**2017**	**2018**	**2019**
Raming kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen (in €)	**113.000**	**100.000**	**101.000**

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing geeft een indicatie in welke mate het vermogen van de gemeente Dinkelland toereikend is om financiële tegenvallers op te vangen zonder dat het beleid moet worden aangepast. Door de financiële risico's te beheersen en het weerstandsvermogen hierop af te stemmen, kan worden voorkomen dat elke nieuwe financiële tegenvaller dwingt tot bezuinigen.

Risicobeheersing en weerstandsvermogen

Op 1 juli 2014 is door de raad het Beleidskader risicomanagement vastgesteld en is op 9 juni 2015 het Stappenplan risicomanagement vastgesteld. In dit stappenplan staan vijf stappen beschreven:

1. Bewust worden
2. Identificeren
3. Analyseren en beoordelen
4. Beheersen
5. Vooruitdenken

Vervolgens zijn in de presentatie die onze concerncontroller op 16 mei 2017 voor uw raadscommissie heeft verzorgd, de volgende lopende ontwikkelingen geschetst, die ook onverkort gelden voor 2018:

- Verder uitwerken stappenplan 2015 en aanbevelingen rekenkamerrapport Dinkelland
- Grotere betrokkenheid concerncontroller
- Update risicoparagraaf in programmajournaals
- Borging binnen projectmatig creëren
- In beeld brengen risico’s verbonden partijen
- Koppeling risico’s met beheersmaatregelen en interne audits

Risicobeheersing 2018

In 2018 is het risicomanagement uitgebreid met de fraude-risicoanalyse en zijn de fraude-risico’s ook voor het eerst meegenomen in onderstaande risicoprofiel. Hierbij ontstaat meer inzicht in het integrale beeld van risicomanagement binnen onze organisatie. De fraude-risicoanalyse is ter inzage aan de Raad gelegd. Het opnemen van de fraude-risico’s verklaard in onderstaande tabel de (beperkt) hogere score ten opzichte van voorgaande jaren.

Verder is in 2018 het integraal risicomanagement gepositioneerd in het programma ontwikkeling Noaberkracht. Risicomanagement levert hierin een bijdrage doordat adequaat risicomanagement een belangrijk aspect is van Corporate Governance en ertoe leidt dat de organisatie beter beheersbaar wordt. Voor ons als gemeentelijke organisatie ligt er een uitdaging om het risicomanagement niet alleen onbewust onderdeel van ons werkproces te laten zijn maar risico’s en kansen en de wijze waarop we daarmee om willen gaan juist ook expliciet en transparant te betrekken bij bestuurlijke besluitvorming. Daarbij is het noodzakelijk om risico’s niet te eenzijdig te benaderen vanuit het <u>financieel</u> perspectief, maar ook risico’s met impact op <u>imago en doelstellingen</u> inzichtelijk te maken. Ook is risico-informatie vaak een status quo en ontbreekt het inzicht in de wijzigingen in risico’s en de voortgang van beheersmaatregelen. Als laatste zien we ook mogelijkheden voor een extra impuls voor het voeren van het goede gesprek over risico’s.

Kortom: Genoeg uitdagende aspecten waar wij als gemeente het komende jaar mee aan de slag kunnen en zullen gaan. Via een projectplan zal hiervoor specifieke aandacht zijn.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen kunnen we bepalen door onderstaande stappen te doorlopen:

1. Een inventarisatie van de risico's (risicoprofiel)
2. Benodigde weerstandscapaciteit
3. Beschikbare weerstandscapaciteit
4. Relatie benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit

Risicoprofiel en weerstandscapaciteit
In onderstaande tabel worden de tien risico's gepresenteerd met de hoogste bijdrage aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit.

Risico	Kans	Financieel gevolg	.Invloed
Het niet (kunnen) verkopen van gemeentelijk vastgoed tegen taxatiewaarde	20%	max. €2.226.000	8,65%
Voorlopige risico inschatting drie decentralisaties	50%	max. €800.000	7,81%
Juridisch conflict wat kan leiden tot nabetaling	90%	max. €300.000	7,07%
Meldplicht datalekken: het weglekken of het onjuist/ongewild verspreiden van informatie	30%	max. €810.000	4,81%
Algemene uitkering valt lager uit dan begroot	90%	max. €250.000	4,42%
Leningen waarvoor de gemeente rechtstreeks garant staat zonder tussenkomst van de WSW	90%	max. €2.175.000	4,29%
Kostenstijging bouw- en woonrijp maken	50%	max. €438.600	4,29%
Onvolledige en niet-actuele registratie van bezittingen/kunstobjecten	50%	max. €500.000	3,26%
Verhoogde vraag naar voorzieningen (WWB)	90%	max. €150.000	2,66%

Benodigde weerstandscapaciteit
Op basis van de ingevoerde risico's is een risicosimulatie uitgevoerd. Hieruit volgt dat 90% zeker is dat alle risico's (€20,2 miljoen) kunnen worden gedekt met een bedrag van €3,8 miljoen (benodigde weerstandscapaciteit).

Beschikbare weerstandscapaciteit
De beschikbare weerstandscapaciteit van de gemeente bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de risico's in financiële zin af te dekken. In onderstaande tabel wordt de totale weerstandscapaciteit weergegeven.

Beschikbare weerstandscapaciteit (in €)				
Weerstand	**Capaciteit**			
	2018	**2019**	**2020**	**2021**
Algemene reserve	4.492.000	3.492.000	3.152.000	3.152.000
Reserve grondexploitatie	2.613.000	2.873.000	3.352.000	3.859.000

Totale weerstandscapaciteit	**7.105.000**	**6.365.000**	**6.504.000**	**7.011.000**

Relatie benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit
Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, dient de relatie te worden gelegd tussen de financieel gekwantificeerde risico's en de daarbij gewenste weerstandscapaciteit en de beschikbare weerstandscapaciteit. De relatie tussen beide componenten wordt in onderstaande figuur weergegeven.

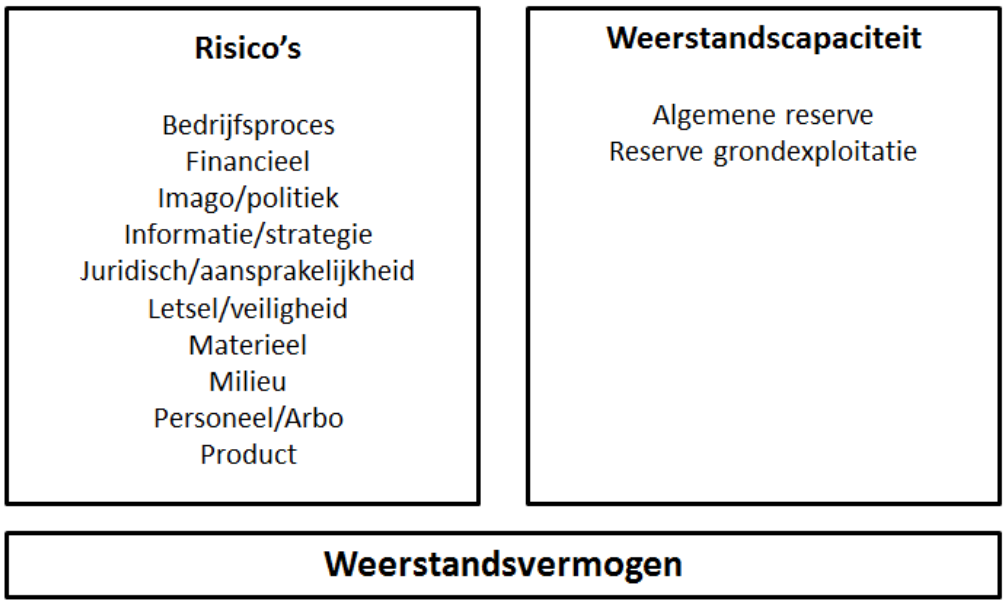

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit, kan worden afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen.

Ratio weerstandsvermogen =	beschikbare weerstandscapaciteit	=	€ 7.105.000	=	1,9
	benodigde weerstandscapaciteit		€ 3.800.000		

De normtabel is ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Twente. Het biedt een waardering van het berekende ratio. Hieronder is de normtabel weergegeven.

Weerstandsnorm		
Waarderingscijfer	**Ratio**	**Betekenis**
A	> 2.0	uitstekend
B	1.4 - 2.0	ruim voldoende
C	1.0 - 1.4	voldoende
D	0.8 - 1.0	matig
E	0.6 - 0.8	onvoldoende

F	< 0.6	ruim onvoldoende

Het ratio valt dan in klasse B. Dit duidt op een ruim voldoende weerstandsvermogen.

Ratio weerstandsvermogen
Op de basis van het meerjarig verloop van de algemene reserve, reserve grondexploitatie en reserve vastgoed ontwikkelt de ratio van de gemeente Dinkelland zich als volgt:

	2018	2019	2020	2021
Ratio	1,6	1,9	1,5	1,7

Kengetallen
De ontwikkeling van de volgende kengetallen zijn opgenomen bij de balans van de gemeente:

- Netto schuldquote
- Solvabiliteitsratio
- Grondexploitatie
- EMU saldo

Kengetallen
Om de financiële positie van de gemeente in beeld te brengen, stelt de gemeente Dinkelland jaarlijks een balans en een overzicht van de exploitatie in baten en lasten op. Maar voor een goed oordeel over deze financiële positie zijn aanvullende kengetallen nodig. Deze kengetallen bieden u ondersteuning bij uw kaderstellende en controlerende rol. Bovendien kan met deze kengetallen de gemeente Dinkelland goed worden vergeleken met andere gemeenten. Eén afzonderlijk kengetal zegt niet alles en moet altijd in relatie worden gezien met andere kengetallen.

<u>We onderscheiden vijf kengetallen:</u>
1a. netto schuldquote
1b. netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
2. solvabiliteitsratio
3. grondexploitatie
4. structurele exploitatieruimte
5. belastingcapaciteit: woonlasten meerpersoonshuishouden

1a. Netto schuldquote
Dit kengetal zegt het meest over de financiële vermogenspositie van de gemeente. Hoe hoger de schuld, hoe meer kapitaallasten (rente en aflossing) er zijn. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossing op de exploitatie.

	(bedragen x € 1.000)	**Jaarrekening 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
A	Vaste schulden	33.931	30.562	27.192
B	Netto vlottende schuld	5.448	5.448	5.448
C	Overlopende passiva	2.104	6.705	6.705
D	Financiële vaste activa	9.028	8.733	8.441
E	Uitzettingen < 1 jaar	24.486	24.486	24.486
F	Liquide middelen	469	469	469

G	Overlopende activa	1.613	1.613	1.613
H	Totale baten	70.263	56.135	58.570
	Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%	**8,40**	**13,20**	**7,40**

1b. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Zie netto schuldquote, maar dan gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden.

	(bedragen x € 1.000)	**Jaarrekening 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
A	Vaste schulden	33.931	30.562	27.192
B	Netto vlottende schuld	5.448	5.448	5.448
C	Overlopende passiva	2.104	6.705	6.705
D	Financiële vaste activa	2.701	2.701	2.701
E	Uitzettingen < 1 jaar	24.486	24.486	24.486
F	Liquide middelen	469	469	469
G	Overlopende activa	1.613	1.613	1.613
H	Totale baten	70.263	56.135	58.570
	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%	**17,40**	**24,00**	**17,20**

2. Solvabiliteitsratio
De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hieronder wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het totale vermogen. Hoe hoger het aandeel, hoe gezonder de gemeente.

	(bedragen x € 1.000)	**Jaarrekening 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
A	Eigen vermogen	44.680	33.275	30.547
B	Balanstotaal	91.051	102.878	99.502
	Solvabiliteit (A/B) x 100%	**49,10**	**32,30**	**30,70**

3. Grondexploitatie
Dit kengetal geeft aan hoe groot de grondpositie (boekwaarde) is ten opzichte van de jaarlijkse baten. Deze boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij de verkoop.

	(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
A	Niet in exploitatie genomen bouwgronden	0	0	0
B	Bouwgronden in exploitatie	4.957	8.175	6.201
C	Totale baten	70.263	56.135	58.570
	Grondexploitatie (A+B)/C x 100%	**7,10**	**14,60**	**10,60**

4. Structurele exploitatieruimte
Het financiële kengetal structurele exploitatieruimte geeft aan hoe groot de (structurele) vrije ruimte binnen de vastgestelde begroting is. Daarnaast geeft het ook aan of de gemeente in staat is om structurele tegenvallers op te vangen, dan wel of er nog ruimte is voor nieuw beleid.

	(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
A	Totale structurele lasten	51.753	44.482	48.155
B	Totale structurele baten	53.935	39.089	47.639
C	Totale structurele toevoegingen aan de reserves	1.513	2.546	0
D	Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	1.517	2.868	2.345
E	Totale Baten	70.263	56.135	58.570
	Structurele exploitatieruimte (B-A)+(D-C)/E x 100%	**3,10**	**- 9,00**	**3,10**

5. Belastingcapaciteit
Dit kengetal geeft de ruimte weer die de gemeente Dinkelland heeft om zijn belastingen te verhogen. De O.Z.B. is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomst. Een hoog tarief ten opzichte van het landelijk gemiddelde geeft aan in hoeverre de gemeente al gebruikt heeft moeten maken van deze optie.

	(bedragen in €)	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
A	OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde OZB-lasten voor een gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (uitgangspunt COELO-atlas)	368	381	381
B	Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	262	262	271
C	Afvalstoffenheffing voor een gezin	135	125	125

D	Eventuele heffingskorting	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
E	Totale woonlasten (A+B+C+D)	765	768	777
F	Woonlasten landelijk gemiddelde	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
	Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde (E/F) x 100%	**n.n.b.**	**n.n.b.**	**n.n.b.**

Totaal tabel kengetal en uitkomst

Kengetal *Uitkomst (%)*	**Jaarrekening 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**
Netto schuldquote	8,40	13,20	7,40
Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte geldleningen	17,40	24,00	17,20
Solvabiliteit	49,10	32,30	30,70
Grondexploitatie	7,10	14,60	10,60
Structurele exploitatieruimte	3,10	-9,00	3,10
Belastingcapaciteit	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

Onderhoud kapitaalgoederen

De paragraaf kapitaalgoederen gaat in op de manier waarop het op duurzame wijze in stand houden van kapitaalgoederen (de fysieke gemeentelijke infrastructuur) is geborgd. Onder kapitaalgoederen verstaan we wegen (inclusief kunstwerken), riolering, water, groen en gebouwen.

Voor het geformuleerd doel zijn en worden onderhoudsplannen opgesteld waarin we aangeven op welk kwaliteitsniveau kapitaalgoederen worden onderhouden. Als introductie op deze paragraaf staat hieronder het overzicht van de beheerplannen voor 2017 voor de kapitaalgoederen:

Beheerplannen	Vaststelling door raad in jaar	Looptijd	Financiële vertaling in begroting	Uitgesteld onderhoud
Wegen*	2016	n.v.t.	ja	nee
Riolering	2013	2018	ja	nee
Groen	2014	n.v.t.	ja	nee
Gebouwen	2010	n.v.t.	ja	nee

* kunstwerken (duikers en bruggen) vallen onder het aspect 'wegen'

Kaders en cijfers

De relevante wettelijke kaders zijn:

- Gemeentewet: waarin door de gemeenteraad is vastgelegd welke regels voor de waardering en afschrijving van activa gelden. De in artikel 212 Gemeentewet bedoelde verordening is de 'Financiële verordening gemeente Dinkelland (2017)'.
- Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV): op grond van artikel 12 moeten de kapitaalgoederen wegen, riolering, water, groen en gebouwen in deze paragraaf aan de orde komen.
- Burgerlijk Wetboek: waarin opgenomen de gemeentelijke taak als 'goed wegbeheerder' om te zorgen dat het gebruik van de weg geen risico oplevert voor de weggebruiker (wettelijke aansprakelijkheid).
- Wet Milieubeheer: waaruit de verplichting tot het opstellen van een Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) is voortgekomen.

Algemeen financieel

De kosten van het reguliere en 'groot' onderhoud van de kapitaalgoederen wegen (inclusief bruggen en duikers), groen en gebouwen zijn in het algemeen gedekt via structurele onderhoudsmiddelen in de begroting.

Vervangingsinvesteringen en onderhoudskosten van de riolering dekken we via de rioolheffing. Binnen de rioolheffing streven wij het ideaalcomplex na.

Grotere vervangingsinvesteringen voor kapitaalgoederen, uitgezonderd rioleringen, staan in het algemeen als incidentele investeringen opgenomen in de begroting. De raad stelt de incidentele vervangingsinvesteringen vast.

Voor gebouwen stelt de raad de kosten van het groot onderhoud uit de reserve 'Onderhoud gebouwen' beschikbaar.

Algemeen technisch/inhoudelijk
Voor het beheer van wegen en groen wordt de (beeld)kwaliteitscatalogus openbare ruimte van CROW (de onafhankelijke kennisorganisatie voor infrastructuur, openbare ruimte, verkeer en vervoer en werk en veiligheid) toegepast. Bij het onderdeel 'beleid en beheer' gaan we hier nader op in.

In het GRP 2013-2018 zijn de kaders en verplichtingen aangegeven voor riolering en water. In het GRP is vastgelegd hoe we verbeteringsmaatregelen op het rioolsysteem toepassen en hoe we onderhoud uitvoeren. Het GRP is door de raad vastgesteld.

Voor het beheer van gebouwen is een meerjaren onderhoudsprogramma (MOP) vastgesteld, waarin de onderhoudsniveaus zijn aangegeven.

Kerncijfers
Voor de onderscheiden kapitaalgoederen zijn in de tabel hieronder de kerncijfers vermeld.

	Aspect	**Binnen de kom**	**Buiten de kom**
Wegen	Weglengte totaal	122 km	462 km
	Oppervlakte elementenverharding	77 ha	3 ha
	Oppervlakte asfaltverharding	31 ha	127 ha
	Oppervlakte betonverharding	0,3 ha	3 ha
	Oppervlakte overige	1 ha	41 ha
	Aantal bruggen	26 st	58 st
	Aantal duikers	3 st	1.147 st
Riolering	Gemengde hoofdriolering	108 km	
	(verbeterd) Gescheiden stelsel hoofdriolering	29 km.	
	Kolken	9.500	
	Pompunits drukriolering buitengebied	1.209	
	Drukriool buitengebied	430 km.	

	Rioolgemalen	49	
	Persleidingen	24 km.	
	IT riolen	5 km.	
	Wadi’s	34	
	Bergbezinkbassins	10	
	Externe overstorten	44	
	Interne overstorten, stuwputten, wervelventielen, etc.	35	
Groen	Beplantingsoppervlakte (natuurlijk)	32,5 ha	9 ha
	Beplantingsoppervlakte (in cultuur)	25 ha	-
	Oppervlakte gazon	56 ha	2 ha
	Aantal bomen	9.850 st	pm
Gebouwen	Schoolgebouwen	14 locaties	
	Sportaccommodaties	12.000 m²	
	Maatschappelijke/culturele doeleinden	6.000 m²	
	Monumentale gebouwen	1.700 m²	
	Eigen bedrijfsvoering	17.480 m²	
	Overige gebouwen	13.410 m²	

Beleid en beheer

Algemeen
Het onderhoudsniveau van de openbare ruimte is vastgesteld in het beleidsplan Integraal Beheer Openbare Ruimte (IBOR). Dit plan, dat uitgaat van de systematiek om te werken volgens zogeheten beeldkwailteit, is door de raad vastgesteld in 2014.

Voor het beheer van de wegen en het groen maken we gebruik van de (beeld)kwaliteitscatalogus openbare ruimte van CROW. In de catalogus is met foto's aangegeven wat de relatie is tussen beeldkwaliteit (foto) en het onderhoudsniveau (A, B, enz.). De raad heeft daarmee vastgesteld op welk niveau de verschillende kapitaalgoederen of delen van de openbare ruimte worden onderhouden. Daarbij is desgewenst voor de onderscheiden gebiedstypen (binnen of buiten de kom; hotspots) per beheergroep/kapitaalgoed het onderhoudsniveau vastgelegd.

Hulpmiddel bij het beheer en onderhoud van de kapitaalgoederen zijn de beheersystemen (GBI) en de koppeling die per 1 januari 2016 wordt gemaakt tussen de beheersystemen en de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT). Door het integrale karakter van het systeem is het een sterk instrument voor het opstellen van beleid voor de openbare ruimte en we kunnen hierdoor optimaal met kosten omgaan.

Wat de gebouwen betreft is de gemeente Dinkelland in veel gevallen verantwoordelijk voor het groot onderhoud. De verantwoordelijkheden voor het dagelijks (klein) en groot onderhoud zijn vastgelegd in huurcontracten of gebruiksovereenkomsten. Daar waar sprake is van leegstand, draagt de gemeente als eigenaar weer de verantwoordelijkheid voor ook het klein onderhoud. Voor de schoolgebouwen heeft de stichting Katholiek Onderwijs Noordoost-Twente (KONOT) en in een enkel geval stichting Consent, de verantwoordelijkheid over het dagelijks, klein en groot onderhoud. Het dagelijks en klein onderhoud van de gebouwen voor de eigen bedrijfsvoering valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeenschappelijke regeling Noaberkracht.

Wegen
Voor het beheer van de wegen gebruiken we de (beeld)kwaliteitscatalogus openbare ruimte van de CROW en de systematiek Rationeel wegbeheer. Jaarlijks beoordelen we de wegen in kwalitatieve zin met een visuele inspectie. Op basis van de resultaten uit de visuele inspecties en de gewenste kwaliteitsniveaus worden onderhoudsmaatregelen bepaald.

Om onderhoudsmaatregelen te prioriteren zijn de arealen onderverdeeld in structuurelementen. Dat zijn wegvakken met een min of meer vergelijkbare gebruiksfunctie. Als structuurelement zijn gebruikt de categorieën Hoofdweg, Buitengebied, Woongebied, Bedrijventerrein en Centrum. Binnen de categorie buitengebied is onderverdeling gemaakt in klassen Standaard, Fietsroute en Extensief (wegen van laagste orde). Binnen Centra is ook de categorie Hot-Spot onderscheiden.

Ook is een onderscheid gemaakt naar de aard van de verharding. Gesloten verhardingen als asfalt of beton vergen een geheel andere wijze van onderhoud dan elementenverhardingen en worden daarom afzonderlijk benaderd. Daarnaast is een onderscheid gemaakt naar verhardingsfunctie (rijbaan, fietspad, voetpad en overige (inritten, parkeervakken etc.). Door gebruik te maken van de genoemde indelingen wordt de mogelijkheid geboden om gedifferentieerd om te gaan met kwaliteit voor de verschillende categorieën.

Het kwaliteitsniveau is aangeduid tussen niveau A (goed) en D (slecht). In 2016 hebben we een meerjaren onderhoudsprogramma voor de kapitaalgoederen wegen en kunstwerken vastgesteld. Daarbij is vastgesteld dat we het wegenonderhoud gedifferentieerd gaan uitvoeren op basis van de reeds vermelde functionele indeling van wegen. Daarbij is vastgesteld de hieronder staande kwaliteit te gaan hanteren.

	Scenario 3B: Alles C met HotSpots/centra A en voetpaden B							
Gewenste kwaliteit	**Bedrijven terrein**	**Buiteng ebied**	**Buiteng ebied**	**Fietsp aden/**	**Cen tra**	**Hots pot**	**Hoofd weg**	**Woong ebied**

				Extensief	**recreatief**				
Asfalt	**Rijbanen**	**C**	**C**	**C**	**C**	**A**	**A**	**C**	**C**
	Fietspad				**C**			**C**	**C**
	Voetpaden								
	Overige							**C**	**C**
Beton	**Alle**	**C**	**C**	**C**	**C**			**C**	**C**
Elementen	**Rijbanen**	**C**	**C**	**C**	**C**	**A**	**A**	**C**	**C**
	Fietspad							**C**	
	Voetpaden	**C**			**C**	**A**	**A**	**C**	**B**
	Overige	**C**	**C**	**C**	**C**	**A**		**C**	**C**

Kwaliteitsniveau		**A**	**B**	**C**	**D**
Asfalt/beton	Aanzien/uitstraling	Hoog	Standaard	Sober	Verloedering
	Kapitaalvernietiging	Matig	Nihil	Groot	Zeer groot
	Beheerbaarheid	Voldoende	Goed	Matig	Slecht
	Veiligheid/Aansprakelijkheid	Veilig	Grotendeels veilig	Beperkt Veilig	Onveilig
	Hinder/Overlast	Nauwelijks	Incidenteel	Regelmatig	Constant
Elementen	Aanzien/uitstraling	Hoog	Standaard	Sober	Verloedering
	Kapitaalvernietiging	Matig	Nihil	Matig	Groot
	Beheerbaarheid	Voldoende	Goed	Matig	Slecht
	Veiligheid/Aansprakelijkhei	Veilig	Grotendeel	Beperkt	Heel

	d		s veilig	Veilig	onveilig
	Hinder/Overlast	Nauwelijks	Incidenteel	Regelmatig	Constant

Bij de keuze voor deze kwaliteitsniveaus horen de effecten zoals weergegeven in de tabel.

Het meerjaren onderhoudsprogramma betreft ook de civiele kunstwerken. We hebben in dat programma vastgelegd dat we voor de bruggen en duikers een beheer- en monitoringsprogramma gaan toepassen voor het gepland onderhoud. Vastgelegd is dat we ook hier het basisniveau “C” gaan hanteren. Op basis van inspecties van de kunstwerken wordt een onderhouds- en vervangingsprogramma opgesteld. . We richten ons daarbij in eerste instantie op monitoring aangezien we op dit moment geen actueel beeld van de kwaliteit hebben. Om aan de uitkomsten van een geactualiseerd onderhouds- en vervangingsprogramma inhoud te geven, is met ingang van 2017 het onderhoudsbudget met € 50.000 verhoogd. Zodra de resultaten vanuit het inspectie- en monitoringsprogramma bekend zijn, zal indien noodzakelijk de hoogte van dit bedrag opnieuw worden bezien.

Openbare verlichting
Aan de hand van het beleidsplan ‘Verlichten openbare ruimte’, met daarin uitgangspunten en keuzes voor het beleid, ontwikkelen we plannen voor vervanging en nieuwe plaatsing van openbare verlichting. Sociale veiligheid en verkeersveiligheid spelen daarbij een rol. Ook met milieuaspecten, lichthinder en lichtvervuiling houden we rekening.

Het onderhoud van de openbare verlichting is geregeld via een meerjaren onderhoudsbestek met in totaal zes gemeenten. In totaal worden ca. 5.900 lichtpunten onderhouden.

Energiebesparing en duurzaamheidsdoelstellingen behalen we door vervanging van de huidige verlichting door LED verlichting. In 2016 is gestart met het planmatig vervangen van openbare verlichting.

Riolering
In het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP 2013-2018) zijn de kaders en het beleid vastgelegd voor het onderhoud en vervanging van de riolering, maar ook voor verbeteringsmaatregelen. Jaarlijks inspecteren we de riolering. De kwaliteit van de riolering wordt bepaald met een analyse van video-inspecties, waarbij we inspectiecatalogus NEN3399 gebruiken. Kwaliteitskwalificaties lopen uiteen van ‘uitstekend’ tot ‘zeer slecht’. Strengen met de kwalificatie ‘slecht’ en ‘zeer slecht’ komen voor reparatie of vervanging in aanmerking. De keuze van de toe te passen onderhoudsmaatregel is afhankelijk van omgevingsfactoren en de eventuele afstemming met andere werkzaamheden.

Naast de periodieke (onderhouds)inspecties monitort een hoofdpost dagelijks de rioolsysteem. Via online monitoring worden storingen en calamiteiten automatisch gemeld.

Groen
De kwaliteit van groenvoorzieningen wordt primair bepaald op basis van beeldkwaliteit. Hiervoor gebruiken we ook de (beeld)kwaliteitscatalogus Openbare Ruimte van CROW. Maar dan gebruiken we dit vooral om vast te leggen volgens welk kwaliteitsniveau we het groen moeten onderhouden. Hiermee is de basis gelegd voor het onderhoudsbestek. Maandelijks nemen we een steekproef voor de kwaliteit van het groenareaal. Bij goed onderhoud van het groenareaal treedt geen kapitaalvernietiging op. Cultuurbeplanting heeft een eindige levensduur en zal dan door middel van cyclisch vervangen weer op peil worden gebracht.

Afhankelijk van de locatie zijn minimale beeldkwaliteitsniveaus vastgesteld door de raad. In het algemeen is kwaliteitsniveau C het gewenst niveau. Bij ‘hotspots’ geldt het hogere kwaliteitsniveau A.

Voor bomen voeren we naast beeldkwaliteit ook een wettelijke veiligheidsinspectie uit (Visual Tree Assessment). Daarbij bepalen we op grond van het risicoprofiel welke inspectiefrequente nodig is en welke eventuele onderhoudsmaatregelen nodig zijn.

Gebouwen
Het groot onderhoud van de gemeentelijke gebouwen is opgenomen in de meerjaren onderhoudsplanning (MOP). Deze MOP is opgesteld volgens NEN2767 en is gericht op de instandhouding van een pand op kwaliteitsniveau 2 en 3 (op een schaal van 1 tot 6). De MOP heeft een inventarisatie-cyclus van vier jaar en de administratieve actualisatie is elk jaar. Op grond van de hieruit voortvloeiende planning wordt de voorziening voor het groot onderhoud op peil gebracht Het jaarlijks onderhoud gebeurt waar mogelijk in overleg met de gebruiker/beheerder van het betreffende pand (check op nut en noodzaak).

Onderhoudsplannen
Voor de onderscheiden kapitaalgoederen zijn onderhoudsplannen opgesteld, waarin is aangegeven op welk kwaliteitsniveau het kapitaalgoed wordt onderhouden. Goede onderhoudsplannen en de consequente uitvoering ervan zijn noodzakelijk. Door het onderhoud volgens planvorming uit te voeren, worden vooral bij wegen aansprakelijkheidsstellingen tot een minimum beperkt.

Afstemming
Jaarlijks stemmen we de onderhoudsplannen voor wegen, riolering en groen op elkaar af. Soms is het mogelijk om het onderhoud in technische en/of financiële zin te combineren. Dat heeft de voorkeur wanneer we daarmee ook de effecten voor de omgeving of de samenleving positief beïnvloeden.

Beleidsplannen in ontwikkeling
De beleidsnota onderhoud kapitaalgoederen is wat betreft de arealen wegen en kunstwerken in 2016 vastgesteld. De ontwikkelingen op deze arealen worden permanent gemonitord en waar mogelijk door vertaald naar het geplande onderhoud.

De ontwikkelingen op het gebouwenareaal worden permanent gevolgd en waar mogelijk door vertaald op het geplande onderhoud. Daar waar onduidelijkheden over de toekomstige functie van gebouwen aan de orde zijn, krijgt het onderhoud maatwerk. Sinds 2015 hebben de KONOT en stichting Consent de verantwoording voor alle onderhoud van hun schoolgebouwen

Externe beleidsontwikkelingen die impact hebben op onderhoud
Er komt een nieuwe landelijke richtlijn voor lokale bruggen, die met de huidige systematiek voor inspectie vaak (onterecht) het stempel ‘einde levensduur’ of ‘afgekeurd’ krijgen. Dat komt omdat lokale bruggen nu vaak beoordeeld worden op grond van normen die voor bruggen op rijkswegen gelden – en die zijn te zwaar voor de lokale omstandigheden. Het initiatief hiertoe is in 2015 gestart, maar nog niet afgerond.

Kwaliteit en financieel

Kwaliteit
Wegen
In 2016 hebben we het meerjaren onderhoudsprogramma vastgesteld. Daarbij hebben we besloten om de algehele kwaliteit van het wegenareaal op niveau C te gaan onderhouden. Voetpaden in woongebieden worden onderhouden op kwaliteit B. Voor HotSpots wordt niveau A gehanteerd. De vastgestelde kwaliteitsniveaus zijn geïmplementeerd in ons beheersysteem. Het ingrijpmoment voor onderhoud is in overeenstemming met het vastgestelde onderhoudsniveau Veiligheid voor de weggebruiker staat voorop. Het budget is in principe toereikend om het vastgestelde onderhoudsniveau te houden.

Bruggen
In 2016 hebben we het meerjaren onderhoudsprogramma vastgesteld. Daarbij hebben we besloten het jaarlijks budget te verhogen en toe te voegen aan de onderhoudsreserve. In 2017 is gestart met het in kaart brengen van de actuele kwaliteit van de bruggen. Op basis van die uitkomsten zal een uitvoeringsprogramma voor onderhoud worden uitgevoerd.

Rioleringen
In financieel opzicht zijn de kosten van het rioleringsonderhoud en de rioolvervangingen gedekt via het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP). In 2018 voldoet het rioolsysteem aan alle in het GRP gestelde eisen voor kwaliteit en kwantiteit.

Groen
De maandelijkse inspectie van het groenareaal geeft aan dat we voldoen aan de daaraan gestelde eisen en kwaliteitsniveaus. Het cyclisch planmatig vervangen van cultuurbeplanting loopt door ontbreken van voldoende beschikbare middelen achter. Op dit moment wordt een Kwaliteitsplan Openbare Ruimte (KOR) opgesteld waarin de prioriteit mbt de plannen op groengebied wordt vastgesteld, mede in relatie tot het groot onderoud wegen en riolering. De financiele middelen hiervoor zijn met ingang van 2018 meegenomen.

Financieel
Structurele financiële onderhoudsgelden gebruiken we in beginsel voor het reguliere en 'groot' onderhoud voor wegen en groen. Onderhouds- en vervangingsinvesteringen voor riolering dekken we uit het rioolfonds. Door afstemming van onderhouds- of vervangingsmaatregelen is het mogelijk dat structurele onderhoudsgelden worden aangevuld met incidentele middelen op grond van investeringen of met middelen uit de rioolheffing. Ook andere interne en externe bronnen van financiering zijn mogelijk, bijvoorbeeld middelen uit de reserves of bijdragen van externe partijen.

Wegen
Het regulier onderhoud wordt aangepakt, zoals wordt aangegeven door het meerjaren onderhouds programma, die jaarlijks wordt geactualiseerd. Binnen dit programma wordt eveneens rekening gehouden met een percentage voor onvoorziene omstandigheden en tegenvallers. Eventuele budgetoverschrijdingen of onderschrijdingen worden verrekend met de Reserve "onderhoud wegen".

Bruggen
In 2016 hebben we het 'Meerjaren onderhoudsprogramma' vastgesteld. Besloten is daarbij om door middel van een nader onderzoek de kunstwerken in kaart te brengen. Vooruitlopend hierop is besloten structureel €50.000 toe te voegen aan het budget. Op basis van de resultaten van de aangekondigde inspectie en monitoring wordt in 2018 bezien in hoeverre deze verhoging toereikend is.

Rioleringen
De beschikbare middelen voor de riolering zijn voldoende om het stelsel op niveau te houden. Het streven is te komen tot het ideaalcomplex. Hierbij sparen we voor rioolvervangingen, zodat we deze direct kunnen afschrijven. De kapitaallasten lopen dan niet op. De gedachte hierachter is dat we de financiële gevolgen van de in stand houding van het rioolsysteem niet naar volgende generaties doorschuiven. Dit is vastgelegd in het GRP. Het GRP wordt in 2018-2019 geactualiseerd en opnieuw vastgesteld.

Gebouwen
Voor het groot onderhoud van de gebouwen staat de voorziening "planmatig onderhoud gebouwen" ter beschikking. Jaarlijks is er een dotatie van €475.000 aan deze voorziening. De afgelopen jaren is gebleken dat de controle op nut en noodzaak geleid heeft tot besparingen op de geplande financiële uitgaven. Met het oog op nieuwe ontwikkelingen is er de laatste jaren maar beperkt onderhoud gepleegd aan vooral sportaccommodatie Dorper Esch (alleen als veiligheid of bedrijfsvoering in gevaar kwam) waardoor er sprake is van behoorlijk wat uitgesteld onderhoud. In 2019 zal het vernieuwbouw van Dorper Esch worden afgerond.

Alleen de aangewende middelen worden verrekend met de onderhoudsreserve.

Financiering

Algemeen

De wet financiering decentrale overheden (fido) bevordert een solide financieringswijze bij openbare lichamen. Het doel hiervan is het vermijden van grote fluctuaties in de rentelasten. De wet kent een onderscheid tussen regels voor korte financiering (kasgeldlimiet) en regels voor lange financiering (renterisiconorm). Het onderscheid is gelegd bij 1 jaar.

Kasgeldlimiet en korte financiering

De kasgeldlimiet heeft als doel de financiële gevolgen van schommelingen in de rente op korte leningen (< 1 jaar) te beheersen. De limiet is bepaald op 8,5% van de totale begroting.

Een kasgeldlimiet van €5,3 miljoen betekent dat Dinkelland in 2019 tot een bedrag van €5,3 miljoen met kort geld (looptijd < 1 jaar) mag financieren.

Kasgeldlimiet	**(bedragen x €1 mln)**
Begrotingstotaal 2019	62,2
Vastgesteld percentage	8,50%
Kasgeldlimiet	**5,3**

Renterisiconorm en lange financiering

De renterisiconorm is een instrument voor de beheersing van het risico van een rentewijziging. Jaarlijks mogen de renterisico's uit hoofde van renteherziening en herfinanciering niet hoger zijn dan 20% van het begrotingstotaal. Er mag dus maar 1/5^{e} deel van de totale begroting aan rentegevoeligheid onderhevig zijn.

Renterisiconorm	**(bedragen x €1 mln)**
Begrotingstotaal 2019	62,2
Vastgesteld percentage	20%
Renterisiconorm	12,4
Renterisico: herfinanciering + renteherziening	0
Ruimte	**12,4**

In 2019 wordt geen renterisico gelopen volgens de renterisiconorm.

Leningen
Onderstaande tabel geeft inzicht in de ontwikkeling van de geldleningen in 2019:

	Leningen (opgenomen)	(bedragen x €1 mln)
Beginstand per 1 januari 2019		**30,6**
Bij:	nieuwe leningen t.b.v. investeringen	0
Af:	reguliere aflossingen	3,4
	vervroegde aflossingen	0
Eindstand per 31 december 2019		**27,2**

Algemene ontwikkelingen
Geldleningen
In 2019 zullen geen renteherzieningen plaatsvinden. De reguliere aflossingen in 2019 zijn € 3,4 miljoen en de rentelasten €733.736.

Rentevisie, liquiditeit en schatkistbankieren
De gemeente Dinkelland heeft gekozen voor spreiding in de financieringsmogelijkheden. Door een actuele liquiditeitsplanning kan worden ingespeeld op eventuele tekorten of overschotten in de toekomst. Zo wordt door het aantrekken van langlopende geldleningen ingespeeld op eventuele liquiditeitstekorten voor de lange termijn. De rente voor langlopende geldleningen is op dit moment 0,95% (looptijd 15 jaar).

Eventuele voorziene tekorten op de korte termijn worden opgevangen door het aantrekken van 1 maands geldleningen. Het 1 maands rentetarief is op dit moment negatief. Dat betekent dat de gemeente bij het aantrekken van een kasgeldlening met een looptijd van 1 maand rente ontvangt.

Eventuele liquiditeitsoverschotten worden als gevolg van schatkistbankieren automatisch afgeroomd naar onze bankrekening bij het Ministerie. Dit levert niets op, het rentepercentage is op dit moment 0.

EMU Saldo
Het EMU saldo is in grote lijnen het exploitatiesaldo voor bestemming plus de afschrijvingen min de investeringen over een bepaald jaar. Voor 2019 is het EMU-saldo -/- €1,6 mln.

Verbonden partijen

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan dat de gemeente zeggenschap heeft, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht. Het financiële belang is het bedrag dat ter beschikking is gesteld en dat niet verhaalbaar is, of waarvoor aansprakelijkheid bestaat, indien de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt. Het aangaan van banden met verbonden derde partijen komt altijd voort uit het publieke belang. Het is een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren.

Deze paragraaf is om twee redenen voor u van belang. Op de eerste plaats voeren verbonden partijen vaak beleid uit dat de gemeente in principe zelf ook kan doen. De gemeente blijft de uiteindelijke verantwoordelijkheid houden voor het realiseren van de beoogde doelstellingen van de programma's. Er blijft dus voor u nog steeds een kader stellende en controlerende taak over bij die programma's. De tweede reden betreft de kosten – het budgettaire beslag- en de financiële risico's die de gemeente met de verbonden partijen kan lopen en de daaruit voortvloeiende budgettaire gevolgen. De verbonden partijen, waarbij de gemeente Dinkelland betrokken is, worden hieronder beschreven.

Verbonden partijen Dinkelland

Naam Verbonden partij	Activiteiten	Bestuurlijk belang	Financieel belang
Gemeenschappelijke regelingen			
Noaberkracht Dinkelland Tubbergen			
De bedrijfsvoeringsorganisatie Noaberkracht Dinkelland Tubbergen is een samenwerkingsverband van de gemeenten Tubbergen en Dinkelland in de vorm van een gemeenschappelijke regeling. De vestigingsplaats is Denekamp.	1. In naam van de deelnemende bestuursorganen is de bedrijfsvoeringsorganisatie in ieder geval belast met: a. Beleidsontwikkeling en beleidsvoorbereiding; b. Uitvoering van het door de gemeentelijke bestuursorganen vastgestelde beleid; c. Inkoop en aanbesteding van opdrachten, behoudens voor zover het de bedrijfsvoering betreft; d. Uitvoering van door de rijksoverheid opgedragen medebewindstake	De bedrijfsvoeringsorganisatie Noaberkracht Dinkelland Tubbergen heeft een bestuur, dat wordt gevormd door de colleges van de gemeenten Tubbergen en Dinkelland. De beide burgemeesters zijn voorzitter van het bestuur.	De gemeente Dinkelland draagt voor 56,35% bij aan de begroting van de gemeenschappelijke regeling. De geraamde bijdrage over 2019 bedraagt € 17.389.000. EV: € 1.444.000 VV: € 4.238.000 Resultaat: € 250.000

	n; e. Toezicht op en handhaving van de hiervoor genoemde uitvoering. 2. In eigen naam is de bedrijfsvoeringsorganisatie in ieder geval belast met: f. De bedrijfsvoering; g. Inkoop en aanbesteding van opdrachten ten behoeve van de bedrijfsvoering.		
Regio Twente			
Het openbaar lichaam Regio Twente is een samenwerkingsverband van alle 14 Twentse gemeenten in de vorm van een gemeenschappelijke regeling (collegeregeling). Regio Twente is gevestigd in Enschede.	Regio Twente behartigt de (Twentse) belangen op de volgende terreinen: * basispakket a. Publieke gezondheid, onder de naam GGD Twente; b. Jeugdhulp en maatschappelijke ondersteuning; c. Sociaaleconomische structuurversterking; d. Recreatieve voorzieningen; e. Bovengemeentelijke belangenbehartiging; * vrijwillige samenwerking f. Faciliteren, coördineren en afstemmen gemeentelijke aangelegenheden; g. Bedrijfsvoering.	Het college benoemt uit zijn midden een lid van het algemeen bestuur (= wethouder Brand). Een lid van het algemeen bestuur beschikt over één stem. Indien het gaat om de vaststelling van de begroting, wijzigingen daarvan en de jaarrekening alsmede om besluiten over investeringen op basis van een gemeentelijke bijdrage beschikt een lid van het algemeen bestuur, behoudens de voorzitter, over het aantal stemmen dat wordt bepaald door het aantal inwoners van zijn gemeente bij aanvang van het kalenderjaar waarin de stemming plaatsvindt. De	De geraamde bijdrage over 2019 bedraagt € 1.295.000. EV: € 6.341.000 VV: € 13.703.000 Resultaat: € 0

		voorzitter beschikt in dat geval over één stem.	
Veiligheidsregio Twente			
Het openbaar lichaam Veiligheidsregio Twente is een verplicht samenwerkingsverband van alle 14 Twentse gemeenten in de vorm van een gemeenschappelijke regeling. Veiligheidsregio Twente is gevestigd in Enschede.	Veiligheidsregio Twente heeft tot doel de brandweerzorg, de rampenbestrijding, de crisisbeheersing en de geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen bestuurlijk en operationeel op regionaal niveau te integreren teneinde een doelmatige en slagvaardige hulpverlening te verzekeren, mede op basis van een gecoördineerde voorbereiding. De verplichting tot instelling van en deelname aan een veiligheidsregio vloeit rechtstreeks voort uit de Wet veiligheidsregio's .	Op grond van de Wet veiligheidsregio's vormen de burgemeesters van de deelnemende gemeenten het algemeen bestuur. Elk lid van het algemeen bestuur beschikt in de vergadering over één stem. Indien het gaat om de vaststelling van de begroting, wijzigingen daarvan en de jaarrekening, beschikt een lid van het algemeen bestuur over het aantal stemmen dat wordt bepaald door het aantal inwoners van zijn gemeente bij aanvang van het kalenderjaar waarin de stemming plaatsvindt.	De geraamde bijdrage over 2019 bedraagt € 1.825.000. EV: € 1.421.000 VV: € 59.579.000 Resultaat: € 0
Crematoria Twente			
Het openbaar Lichaam Crematoria Twente (OLCT) is een samenwerkingsverband van 13 Twentse en Achterhoekse gemeenten door middel van een gemeenschappelijke regeling (collegeregeling).	Het OLCT is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet op de lijkbezorging. Deze taken ondergebracht in Crematoria Twente / Oost- Nederland B.V.	Het college benoemt uit zijn midden een lid van het algemeen bestuur (= wethouder Duursma). Elk lid van het algemeen bestuur heeft één stem per 20.000 inwoners (of een	Crematoria Twente / Oost-Nederland B.V. keert jaarlijks dividend uit aan OLCT, die het dividend aan de deelnemende gemeenten uitkeert naar rato van het aantal crematies per deelnemende

OLCT is gevestigd in Enschede.		gedeelte daarvan) van de gemeente die hij vertegenwoordigt, met dien verstande dat geen der individuele gemeentes zo veel stemmen kan hebben, dat zij zelfstandig een meerderheid kan vormen.	gemeenten. De geraamde winstuitkering over 2019 bedraagt € 5.000. EV: € 1.591.000 VV: € 0 Resultaat: € 0
Stadsbank Oost Nederland			
Het openbaar lichaam Stadsbank Oost Nederland is een samenwerkingsverband van 22 Twentse en Achterhoekse gemeenten door middel van een gemeenschappelijke regeling (collegeregeling). Stadsbank Oost Nederland is gevestigd in Enschede.	De Stadsbank Oost Nederland is een intergemeentelijke kredietbank die zich ten behoeve van ingezetenen van de deelnemende gemeenten op maatschappelijk en zakelijk verantwoorde wijze bezighoudt met kredietverstrekking, budgetbeheer, schuldhulpverlening, preventie en voorlichting.	Het college benoemt uit zijn midden een lid van het algemeen bestuur (= wethouder Duursma). Elk lid van het algemeen bestuur heeft in de vergadering één stem.	De geraamde bijdrage over 2019 bedraagt € 106.000. EV: € 1.324.000 VV: € 19.309.000 Resultaat: € 0
Omgevingsdienst Twente			
Het openbaar lichaam Omgevingsdienst Twente is een verplicht samenwerkingsverband van 14 Twentse gemeenten en provincie Overijssel door middel van een gemeenschappelijke regeling (collegeregeling). Omgevingsdienst Twente is gevestigd in Almelo.	De Omgevingsdienst Twente voert in opdracht van alle Twentse gemeenten en de provincie Overijssel de werkzaamheden m.b.t. vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van milieu en bodem uit.	Het college benoemt uit zijn midden een lid van het algemeen bestuur (= burgemeester Joosten). Ieder lid van het algemeen bestuur heeft in de vergadering één stem.	De geraamde bijdrage over 2019 voor Noaberkracht bedraagt € 773.000. Dit bedrag wordt op basis van de vaste verdeelsleutel van Noaberkracht verdeeld over beide gemeenten. EV: € 1.421.000 VV: € 59.579.000 Resultaat: € 0

Stichtingen en verenigingen			
Stichting Participatie Dinkelland			
De stichting voert voor de gemeente Dinkelland de Wet sociale werkvoorziening en de Wet werk en bijstand uit. Stichting Participatie Dinkelland is gevestigd in Denekamp.	De stichting heeft ten doel: • het exclusief ten behoeve van de gemeente Dinkelland (doen) uitvoeren van de Wsw en de Wwb; • het ter beschikking stellen van arbeidskrachten: Wsw-medewerkers en Wwb-medewerkers.	De stichting heeft een raad van toezicht van minimaal 3 leden, die worden benoemd door het college van Dinkelland. In de raad van toezicht heeft ook minimaal één lid van het college zitting (= burgemeester Joosten).	De geraamde bijdrage over 2019 bedraagt: € 483.000. EV: € 0 * VV: € 360.700 * Resultaat: € 90.000 *
Coöperaties en vennootschappen			
Cogas			
De aandelen van de Naamloze Vennootschap Cogas Holding zijn in handen van negen Overijsselse gemeenten. Cogas is gevestigd in Almelo	Cogas voorziet onder meer in de behoefte aan openbare nutsvoorzieningen in de gemeenten die in de vennootschap deelnemen en in haar concessie- en machtigingsgebieden. Dinkelland valt onder het verzorgingsgebied van Cogas.	Het college benoemt uit haar midden een vertegenwoordiger in de Algemene vergadering van Aandeelhouders (= burgemeester Joosten).	Dinkelland bezit 463 aandelen (9,1%), waarop jaarlijks dividend wordt uitgekeerd. De geraamde dividend uitkering over 2019 bedraagt € 926.000. EV: € 155,8 miljoen * VV: € 95,8 miljoen * Resultaat: € 16,0 miljoen *
Enexis Holding N.V.			
De aandelen van de naamloze vennootschap Enexis Holding zijn in handen van zes provincies en ca. 130 gemeenten. Enexis is gevestigd in Den Bosch.	Enexis beheert het energienetwerk in zeven provincies in Noord-, Oost-, en Zuid-Nederland, waaronder Overijssel. Dinkelland valt onder het verzorgingsgebied van Enexis.	Het college benoemt uit haar midden een vertegenwoordiger in de Algemene vergadering van Aandeelhouders (= burgemeester Joosten).	Dinkelland bezit 96.993 aandelen (0,06%), waarop jaarlijks dividend wordt uitgekeerd. De geraamde dividenduitkering over 2019 bedraagt € 65.000.

			EV: € 3.808 miljoen * VV: € 3.860 miljoen * Resultaat: € 200 miljoen
Vordering op Enexis B.V.			
Essent heeft eind 2007 een herstructurering doorgevoerd waarbij de economische eigendom van de gas- en elektriciteitsnetten binnen de Essent-groep zijn verkocht en overgedragen aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis destijds over onvoldoende contante middelen beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen is deze omgezet in een lening van Essent. In de Wet Onafhankelijk Netbeheer was opgenomen dat er na splitsing geen financiële kruisverbanden mochten bestaan tussen het productie- en leveringsbedrijf (Essent) en het netwerkbedrijf (Enexis). Omdat het op dat moment niet mogelijk was om de lening extern te financieren, is besloten de lening over te dragen aan de verkopende aandeelhouders van Essent.	Naar verwachting zal de vennootschap eind 2019/begin 2020 geliquideerd kunnen worden.	N.v.t.	De vordering (geldleningen) van Dinkelland op Enexis bedraagt € 551.000. De 4e tranche zal op 30 september 2019 worden afgelost. EV: € 0 VV: € 0 Resultaat: € 20.000 -/-

Verkoop Vennootschap B.V.			
In het kader van de verkoop in 2009 van Essent aan RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan Verkoop Vennootschap. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de Verkopende Aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd in het General Escrow Fonds wordt aangehouden. Buiten het bedrag dat in het General Escrow Fonds zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet aansprakelijk voor inbreuken op garanties en vrijwaringen.	Ondanks dat het General Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is sindsdien in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd.	N.v.t.	EV: € 125.000 VV: €.7.500 Resultaat: € 12. 500 -/-
CBL Vennootschap B.V.			
De functie van deze	Ondanks dat het CBL Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd,	N.v.t.	EV: € 125.000 VV: € 5.000

vennootschap is de verkopende aandeelhouders van energiebedrijf Essent (“Verkopende Aandeelhouders”) te vertegenwoordigen als medebeheerder (naast RWE, Essent en Enexis) van het CBL Escrow Fonds en te fungeren als "doorgeefluik" voor betalingen in en uit het CBL Escrow Fonds.	dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is sindsdien in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd.		Resultaat: € 10.000 -/-
CSV Amsterdam B.V.			
Deze organisatie vervult drie doelstellingen: a. namens de verkopende aandeelhouders van Essent een eventuele schadeclaimproce dure voeren tegen de Staat als gevolg van de WON; b. namens de verkopende aandeelhouders v an Attero eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RECYCLECO BV (hierna Waterland); c. het geven van instructies aan de escrow-agent wat betreft het beheer van het bedrag dat op de escrow-rekening n.a.v. de verkoop van Attero is gestort.	De looptijd van deze vennootschap is afhankelijk van de periode dat claims worden afgewikkeld. Eventuele claims kunnen door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) worden ingediend. Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang. Naar verwachting zal de vennootschap eind 2019/begin 2020 kunnen worden geliquideerd.	N.v.t.	EV: € 670.000 VV: € 0 Resultaat: € 100.000 -/-
Publiek Belang			

Elektriciteitsproductie B.V.			
PBE wikkelt de zaken af die uit de verkoop voortkomen. Daarnaast is PBE verplichtingen aangegaan in het kader van het Convenant Borging Publiek Belang Kerncentrale Borssele uit 2009. Hiermee is een termijn van 8 jaar na verkoop gemoeid.	Ondanks dat het General Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is sindsdien in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd.	N.v.t.	EV: € 1,590.000 VV: € 0 Resultaat: € 20.000 -/-
Twence B.V.			
De aandelen van de Besloten Vennootschap Twence zijn in handen van de Twentse gemeenten. Twence is gevestigd in Hengelo	Twence is het afvalverwerkingsbedrijf dat al het huishoudelijke afval en veel van het bedrijfsafval binnen de regio Twente verwerkt. De oorspronkelijke overweging om in Twence B.V. deel te nemen was om in regionaal verband bedrijfs- en huisafval te verwerken waarbij de schaalgrootte zou resulteren in voor inwoners (en bedrijven) acceptabele tarieven.	Het college benoemt uit haar midden een vertegenwoordiger in de Algemene vergadering van Aandeelhouders (= wethouder Blokhuis).	Dinkelland bezit 34.056 aandelen (4,2%). De geraamde dividenduitkering over 2019 bedraagt € 70.000. Daarnaast is nog een borgstellingsvergoeding van € 67.700. EV: € 116 miljoen * VV: € 148 miljoen * Resultaat: € 14 miljoen *
Wadinko			
De aandelen van de Naamloze Vennootschap Wadinko zijn in handen van de provincie Overijssel en 24 gemeenten. Wadinko is gevestigd in Zwolle.	Wadinko is een regionale participatiemaatschappij, die de bedrijvigheid - en daarmee de werkgelegenheid - wil bevorderen in Overijssel, de Noordoostpolder en Zuidwest Drenthe. Wadinko is opgericht vanuit de Waterleiding Maatschappij Overijssel, waar ook Dinkelland in deelnam.	Het college benoemt uit haar midden een vertegenwoordiger in de Algemene vergadering van Aandeelhouders (= burgemeester Joosten).	Dinkelland bezit 93 aandelen (3,893%), waarop jaarlijks dividend wordt uitgekeerd. De geraamde dividenduitkering over2019 bedraagt € 46.500. EV: € 68.500.000.

			VV: € 1.500.000 Resultaat: € 1.250.000
BNG			
De aandelen van de Naamloze Vennootschap Bank Nederlandse Gemeenten zijn voor de helft in handen van de Staat en voor de andere helft in handen van gemeenten, provincies en een hoogheemraadschap. BNG is gevestigd in Den Haag.	De BNG heeft ten doel de uitoefening van het bedrijf van bankier ten dienste van overheden. De BNG is huisbankier van Dinkelland.	Het college benoemt uit haar midden een vertegenwoordiger in de Algemene vergadering van Aandeelhouders (= burgemeester Joosten).	Dinkelland bezit 16.934 aandelen (0,03%), waarop jaarlijks dividend wordt uitgekeerd. De geraamde dividenduitkering over 2019 bedraagt € 15.000. EV: € 4.953 miljoen * VV: € 135.041 miljoen * Resultaat: € 393 miljoen *
NV ROVA Holding			
De aandelen van de Naamloze Vennootschap NV ROVA Holding zijn in handen van 23 gemeenten met 340.000 aansluitingen. ROVA is gevestigd in Zwolle.	ROVA verzorgt voor gemeenten alle publieke taken die voortkomen uit de gemeentelijke zorgplicht voor huishoudelijk afval (afvalinzameling en verwerking, beheer inzamelmiddelen).	Het college benoemt uit haar midden een vertegenwoordiger in de Algemene vergadering van Aandeelhouders (= wethouder Blokhuis).	Dinkelland bezit 260 aandelen (7,67%), waarop jaarlijks dividend wordt uitgekeerd. De geraamde dividenduitkering over 2019 bedraagt € 65.000. EV: € 29.075.000 * VV: € 47.091.000 * Resultaat: € 7.441.000 *
Overige verbonden partijen			
EUREGIO			
EUREGIO is een grensoverschrijdend samenwerkingsverband van 131 Nederlandse en Duitse overheden. EUREGIO is	EUREGIO heeft tot doel het stimuleren, ondersteunen en coördineren van regionale	De EUREGIO-raad is het politieke orgaan van EUREGIO. De samenstelling is gebaseerd op een	De geraamde jaarlijkse bijdrage bedraagt: €

een openbaar lichaam naar Duits recht. EUREGIO is gevestigd in Gronau (D).	grensoverschrijdende samenwerking.	partijpolitieke en regionale sleutel. Het inwonertal bepaalt het aantal zetels per deelnemende gemeente. Dinkelland bezet 2 van de 41 Nederlandse zetels (raadslid Maathuis en burgemeester Joosten).	8.000. EV: € 1.676.000 VV: € 46.865.000 Resultaat: € 33.000

EV: Eigen Vermogen 31-12-2019 (exclusief resultaat 2019)
VV: Vreemd Vermogen 31-12-2019
Resultaat: Resultaat 2019
**: betreft cijfers uit jaarrekening 2017*

Risico's verbonden partijen
De risicoanalyse van de verbonden partijen is dit jaar voor het tweede keer uitgevoerd met behulp van het pakket Naris Self Assesment. Hierbij werken we samen met de gemeente Almelo en Enschede.

De risico's voor de verbonden partijen worden geïnventariseerd met behulp van een gestandaardiseerde vragenlijst. De vragen worden samengevat in acht indicatoren, die gezamenlijk een beeld geven van het risicoprofiel. De indicatoren zijn: directie/bestuur, eigenaarsbelang, marktomgeving, flexibiliteit, contracten, opdrachtgeversrelatie, governance, control en kwaliteit. Het financieel belang is gebaseerd op een brede definitie. Dat betekent dat er onder meer rekening wordt gehouden met de exploitatiebijdrage, de boekwaarde van aandelen, dividenden, subsidies, afgenomen werkzaamheden en verstrekte leningen en garanties. De verbonden partijen waarbij de gemeente een groot financieel belang heeft en die een hoge risicoscore kennen, vormen een belangrijk risico voor de gemeente.

De ingevulde vragenlijsten hebben geleid tot de in de onderstaande grafieken opgenomen risicoscores. Hierbij is een onderscheid gemaakt in privaatrechtelijke en publiekrechtelijke verbonden partijen.

Publiekrechtelijke verbonden partijen

Naam verbonden partij	**Financieel belang**	**Risicoscore**	**Toezicht regime**
Stichting Participatie Dinkelland (SPD)	Groot	Groot	Hoog
Stadsbank Oost Nederland	Middel	Groot	Gemiddeld
Noaberkracht Dinkelland Tubbergen	Groot	Groot	Hoog
Veiligheidsregio Twente (VRT)	Groot	Groot	Hoog
EUREGIO	Klein	Groot	Laag
Crematoria Twente (OLCT)	Klein	Middel	Laag
Regio Twente	Groot	Middel	Gemiddeld
Omgevingsdienst Twente	Middel	Groot	Hoog

Privaatrechtelijke verbonden partijen

Naam verbonden partij	Financieel belang	Risicoscore	Toezicht regime
Wadinko	Klein	Groot	Gemiddeld
Twence	Klein	Middel	Gemiddeld
Vordering op Enexis	Middel	Middel	Gemiddeld
Enexis Holding	Klein	Middel	Laag
Cogas	Groot	Middel	Gemiddeld
BNG	Klein	Klein	Laag
ROVA	Groot	Middel	Gemiddeld

Financieel belang:
Klein: < € 100.000
Middel: > € 100.000 en < € 1.000.000
Groot: > € 1.000.000

Risico:
Klein: < 20
Middel: 21 t/m 24
Groot: > 25

Grondbeleid

Algemeen

In het eerste half jaar van 2018 zijn 35 woningbouwkavels verkocht van de geprognosticeerde 42 stuks. Daarnaast zijn verkoopovereenkomsten gesloten voor ruim 15 kavels. Dit betekent dat meer dan de helft van de geprognosticeerde kavels zijn verkocht en dat we daarmee op koers liggen om in 2018 ruim 40 kavels te kunnen verkopen. Uiteindelijk zal de voorraad bouwkavels sneller verkocht zijn dan enkele jaren geleden werd verwacht. Door deze grondverkopen neemt de boekwaarde van het grondbedrijf af en heeft dit positieve gevolgen voor het risicoprofiel.

Grondbeleid

De Raad heeft op 12 juli 2016 een nieuwe Nota Grondbeleid vastgesteld:

- *Conform het provinciaal beleid mag Dinkelland bouwen voor lokale (eigen) behoefte en zijn definitieve afspraken gemaakt over een verschuiving van uitbreiding naar inbreiding.*
- *In het kader van de prestatieafspraken met de Provincie Overijssel zijn afspraken gemaakt over het aantal woningen dat Dinkelland tot 2020 mag realiseren.*
- *Het grondbeleid is ondersteunend aan de behoeftes uit de prestatieafspraken op de terreinen van volkshuisvesting en bedrijventerreinen.*

Het grondbeleid van de gemeente is een instrument om ruimtelijke doelstellingen te bereiken. De nota grondbeleid is een belangrijk kader waarmee sturing kan worden gegeven aan de beleidsdoelstellingen volkshuisvesting, ruimtelijke ontwikkeling en economie.

De complexen in 2019 en verder

Complexen in exploitatie

Dit overzicht heeft betrekking op de complexen waarvoor de Raad een grondexploitatie heeft vastgesteld. Bij de vaststelling van de jaarrekening over 2017 zijn daarnaast de geactualiseerde grondexploitaties vastgesteld. Hierin zijn per jaarschijf de te verwachten kosten en opbrengsten in beeld gebracht. De fasering van de te verwachten opbrengsten is in lijn gebracht met het vastgestelde woningbouwprogramma, de te verwachten marktomstandigheden en de grondprijzen van 2018.

In 2019 zullen een aantal nieuwe uitgiftes zijn en/of worden opgestart: Aveskamp (3 kavels), Commanderie(straat) (8 kavels) en Diezelkamp Noord (11 kavels).

Bouwgrondverkopen

Woningbouw

Voor 2019 verwachten we 38 woningbouwkavels te verkopen. De plancapaciteit gemeentebreed is op korte termijn nog voldoende. Op basis van de kerngesprekken als onderdeel van de Uitvoeringsnota Woningbouw zullen wij de programmering actualiseren en werken aan het in balans brengen van het aanbod ten opzichte van de behoefte.

Woningbouw (In aantallen)	Op voorraad per 1-1-2019	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Pierik	5	2	2	1			
Brookhuis	24	1		7	8	8	
Reestman	2	1	1				
Deurningeres	8			3	3	2	
De Schil	1	1					
Diezelkamp	1	1					
Rossum Noord	7	5	1	1			
Spikkert	63	7	7	7	7	7	7
Commanderie	14	8		3	1	2	
Noord Deurningen	15	2	2	2	1	2	2
Tilligte West	4	2	1	1			
Aveskamp	3	1	1	1			
Diezelkamp Noord	13	7	4	1	1		
Hopmanstraat	6		6				
Totaal woningbouw	166	38	25	27	21	21	9

Bedrijventerreinen
We verwachten dat de laatste kavels in het plan Echelpoel in 2020 zijn verkocht. De interesse voor kavels op De Mors blijft achter; voor 2019 verwachten we 1 kavel te kunnen verkopen. Het bestemmingsplan Sombeek is in 2018 door een RvS procedure vertraagd. De uitspraak wordt in 2019 verwacht.

Bedrijventerrein (In oppervlakte)	Op voorraad per 1-1-2019	2019	2020	2021	2022	2023	2024
De Mors IV	17.306	1.500	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
Echelpoel III	18.940	4.445	4.445	4.445	3.900	1.705	
Sombeek IV	24.243	4.439	5.000	5.000	5.000	4.804	
	60.489	10.384	11.445	11.445	10.900	8.509	2.000

Financiële situatie/ Reserve grondexploitatie
Doordat in de diverse woningbouwplannen bouwkavels worden verkocht, blijven de bijbehorende grondexploitaties inkomsten genereren. Dit heeft een positief effect op de boekwaarde. Deze zal geleidelijk verder gaan afnemen. Een uitzondering hierop vormen de bedrijventerreinen, deze blijven voorlopig nog kwetsbaar voor eventuele verliezen. Alle risico's van de grondexploitatie zijn meegenomen in het risicoprofiel. Wij verwijzen u naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Actuele ontwikkelingen
Woningbouwverkopen
De vraag en belangstelling naar woningbouwkavels is verder toegenomen ten opzichte van voorgaande jaren. Gevolg is dat de voorraad woningbouwkavels snel afneemt. We zijn ons aan het beraden op nieuwe posities waarbij inbreiding boven uitbreiding gaat. Wij zetten in op beter bij de behoefte passende woonruimte voor jong en oud. Hierbij streven wij in elke kern een toegankelijke en bereikbare woningmarkt en een realistisch woningbouwaanbod na. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de behoefte op korte termijn en de behoefte op de middellange termijn (10 à 15 jaar).

Bedrijventerreinen
Voor 2019 verwachten we in totaal 1 hectare bedrijventerrein daadwerkelijk te kunnen verkopen.

Actieve marktbenadering
Dit doen we met onze nieuwe en succesvolle website kavelsindinkelland.nl en de woonbeurs. En we blijven open staan voor nieuwe ontwikkelingen op en uit de markt. Te denken valt aan collectief particulier opdrachtgeverschap, projectmatige bouw, sociale woningbouw, duurzaam bouwen etc. Doel hierbij blijft het streven naar het halen van de geprognosticeerde aantallen kavelverkopen.

Bedrijfsvoering

Voor de gemeenten Dinkelland en Tubbergen is de bedrijfsvoering binnen Noaberkracht georganiseerd. De begroting 2019 van Noaberkracht is door beide gemeenteraden vastgesteld. Noaberkracht ondersteunt Dinkelland in het streven naar een vitale en zelfredzame samenleving. Noaberkracht heeft een focus op resultaat (de goede dingen goed doen). Daarom is het belangrijk dat Noaberkracht een wendbare organisatie blijft, die snel kan inspelen op veranderingen in de samenleving.

Beleidindicatoren

De beleidsindicatoren geven een beeld van de prestaties hoe de besteding van de beschikbare middelen gaat plaatsvinden. In meetbare eenheden zullen de beleidsindicatoren informatie verschaffen over de interne beleidsprestaties maar ook in vergelijking met andere overheden. Onderbouwde keuzes kunnen worden gemaakt om te kunnen bijsturen als de ontwikkelingen daartoe aanleiding geven. Naast opname in de begroting worden deze indicatoren digitaal beschikbaar gesteld op de website waarstaatjegemeente.nl.

Beleidsindicatoren begroting 2019		
Bron:	Vensters voor bedrijfsvoering 2018	
Peildatum:	1-1-2019	
Indicator	**Waarde**	**Eenheid**
Financieel		
Omvang formatie	6,18	fte per 1.000 inwoners
Omvang overhead	27,30%	totaal aantal fte overhead gedeeld door totaal aantal fte
Apparaatskosten	€644	kosten per inwoner
Externe inhuur	7,12%	kosten externe inhuur gedeeld door de totale loonsom plus kosten externe inhuur
Maatschappelijk		
Afstand tot de arbeidsmarkt	2%	percentage medewerkers met een "afstand tot de arbeidsmarkt"
HRM		
Bezetting t.o.v. formatie	100%	aantal fte's bezetting t.o.v. aantal fte's formatie in de gehele organisatie
Vrouwen in leidinggevende positie	15%	aantal vrouwen in leidinggevende positie gedeeld door het totaal aantal leidingevenden
Ziekteverzuim	3,30%	de verzuimde dagen in 2017 gedeeld door het totaal aantal beschikbare dagen in 2017, keer 100%
Frequentie ziektemeldingen	0,6	het gaat om het gemiddeld aantal ziektemeldingen per medewerker over 217

Vergroening (35-)	12%	aantal medewerkers tot 35 jaar gedeeld door het totaal aantal medewerkers
Vergrijzing (55+)	36%	percentage medewerkers van 55 jaar of ouder t.o.v. het totaal aantal medewerkers
Instroom	6,80%	ingestroomde medewerkers in 2017 gedeeld door het aantal medewerkers op 1-1-2017
Uitstroom	7,60%	vertrokken medewerkers in 2017 gedeeld door het aantal medewerkers op 1-1-2017
Interne mobiliteit	5,40%	aantal medewerkers geplaatst op interne vacatures gedeeld door het aantal medewerkers op 1-1-2017
Klant		
Betaaldiscipline	93%	percentage inkoopfacturen dat binnen wettelijke termijn wordt betaald
E-facturering	2,9	deze score is een gemiddelde score op een schaal van 1 tot 4, waarbij 4 staat voor 100% digitale afhandeling van de inkomende facturen
Huisvesting		
Werkplekindex	1,23	aantal fte gedeeld door het aantal werkplekken
Energiekosten	€6,00	kosten gas, stroom en overig, gedeeld door de beheerde oppervlakte
ICT		
Beheerde applicaties	185	het gaat om technisch en/of functioneel beheerde applicaties
ICT meldingen per klant	8,9	het aantal ICT meldingen gedeeld door het aantal medewerkers van de organisatie

Financiële begroting

Overzicht baten en lasten

Overzicht van baten en lasten

	Rekening 2017				Begroting 2018				Begroting 2019				Begroting 2020				Begroting 2021				Begroting 2022			
Bedragen * € 1000	**Baten**	**Lasten**	**Saldo**		**Baten**	**Lasten**	**Saldo**		**Baten**	**Lasten**	**Saldo**		**Baten**	**Lasten**	**Saldo**		**Baten**	**Lasten**	**Saldo**		**Baten**	**Lasten**	**Saldo**	
Maatschappelijk effecten plan																								
Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving				V				V	37	414	-377	N	0	379	-379	N	0	388	-388	N	0	394	-394	N
Ambitie Duurzaam Dinkelland				V				V	85	174	-89	N	0	90	-90	N	0	92	-92	N	0	94	-94	N
Ambitie Sterke bedrijven				V				V	800	978	-178	N	0	180	-180	N	0	184	-184	N	0	187	-187	N
Ambitie Inclusieve samenleving				V				V	165	189	-24	N	0	24	-24	N	0	25	-25	N	0	25	-25	N
Participatieprocessen				V				V	316	465	-149	N	0	150	-150	N	0	154	-154	N	0	156	-156	N
Projecten				V				V		0	0	V		0	0	V		0	0	V		0	0	V
Maatschappelijk effecten plan - Totaal				**V**				**V**	**1.403**	**2.220**	**-817**	**N**	**0**	**823**	**-823**	**N**	**0**	**842**	**-842**	**N**	**0**	**856**	**-856**	**N**
Basisbegroting																								
Bestuur en middelen	51.419	23.124	28.295	V	45.034	10.963	34.070	V	42.262	10.339	31.923	V	43.338	10.377	32.961	V	44.379	10.966	33.414	V	45.486	12.017	33.469	V
Dienstverlening en burgerzaken	501	773	-272	N	519	932	-412	N	273	709	-436	N	263	641	-378	N	233	651	-417	N	233	656	-422	N
Veiligheid	8	2.187	-2.179	N	21	2.220	-2.199	N	21	3.466	-3.445	N	21	3.527	-3.505	N	21	3.584	-3.563	N	21	3.651	-3.630	N
Openbare ruimte en mobiliteit	4.951	9.404	-4.453	N	3.639	8.397	-4.759	N	3.658	8.228	-4.570	N	3.665	8.417	-4.752	N	3.694	8.489	-4.795	N	3.798	8.645	-4.847	N
Economie	4.532	4.438	94	V	2.082	2.221	-140	N	1.489	1.479	10	V	1.438	1.433	5	V	1.396	1.394	2	V	1.335	1.335	-0	N
Onderwijs	110	2.699	-2.589	N	165	2.628	-2.462	N	86	1.782	-1.696	N	95	1.765	-1.671	N	95	1.887	-1.793	N	95	1.881	-1.786	N
Sport en accommodaties	866	2.129	-1.263	N	993	2.636	-1.643	N	1.492	3.077	-1.585	N	1.486	3.479	-1.994	N	1.570	3.566	-1.997	N	1.594	3.534	-1.939	N
Cultuur en recreatie	88	892	-804	N	67	852	-784	N	70	1.099	-1.029	N	98	1.125	-1.027	N	45	1.074	-1.029	N	34	1.063	-1.029	N
Sociaal domein	5.197	20.534	-15.337	N	3.448	20.533	-17.085	N	4.526	22.577	-18.052	N	4.121	22.209	-18.088	N	4.019	22.107	-18.088	N	4.092	22.123	-18.031	N
Milieu	1.821	2.020	-199	N	1.754	1.786	-32	N	2.055	1.833	223	V	2.056	1.833	222	V	2.060	1.838	222	V	2.062	1.840	221	V
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	11.001	12.295	-1.295	N	4.461	9.016	-4.554	N	4.512	5.421	-910	N	3.180	4.099	-919	N	3.944	4.885	-941	N	2.841	3.792	-951	N
Basisbegroting - Totaal	**80.493**	**80.493**	**0**	**V**	**62.184**	**62.184**	**0**	**V**	**60.443**	**60.010**	**433**	**V**	**59.760**	**58.906**	**854**	**V**	**61.456**	**60.442**	**1.015**	**V**	**61.591**	**60.536**	**1.054**	**V**
Totaal	**80.493**	**80.493**	**0**	**V**	**62.184**	**62.184**	**0**	**V**	**61.846**	**62.229**	**-384**	**N**	**59.760**	**59.729**	**31**	**V**	**61.456**	**61.284**	**173**	**V**	**61.591**	**61.392**	**199**	**V**

Overzicht van baten en lasten per programma

Overzicht van baten en lasten per programma

Bedragen * € 1000								
Ambitie Aantrekkelijke woon- en leefomgeving								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Lasten	-414		-379		-388		-394	
Saldo van baten en lasten	**-414**	**N**	**-379**	**N**	**-388**	**N**	**-394**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	37		0		0		0	
Reservemutatie	**37**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Resultaat	**-377**	**N**	**-379**	**N**	**-388**	**N**	**-394**	**N**
Ambitie Duurzaam Dinkelland								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Lasten	-174		-90		-92		-94	
Saldo van baten en lasten	**-174**	**N**	**-90**	**N**	**-92**	**N**	**-94**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	85		0		0		0	
Reservemutatie	**85**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Resultaat	**-89**	**N**	**-90**	**N**	**-92**	**N**	**-94**	**N**
Ambitie Sterke bedrijven								

	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Lasten	-978		-180		-184		-187	
Saldo van baten en lasten	**-978**	**N**	**-180**	**N**	**-184**	**N**	**-187**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	800		0		0		0	
Reservemutatie	**800**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Resultaat	**-178**	**N**	**-180**	**N**	**-184**	**N**	**-187**	**N**
Ambitie Inclusieve samenleving								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Lasten	-189		-24		-25		-25	
Saldo van baten en lasten	**-189**	**N**	**-24**	**N**	**-25**	**N**	**-25**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	165		0		0		0	
Reservemutatie	**165**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Resultaat	**-24**	**N**	**-24**	**N**	**-25**	**N**	**-25**	**N**
Participatieprocessen								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Lasten	-465		-150		-154		-156	
Saldo van baten en lasten	**-465**	**N**	**-150**	**N**	**-154**	**N**	**-156**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	316		0		0		0	
Reservemutatie	**316**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Resultaat	**-149**	**N**	**-150**	**N**	**-154**	**N**	**-156**	**N**
Projecten								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Lasten	0		0		0		0	
Saldo van baten en lasten	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Resultaat	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Bestuur en middelen								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	41.445		42.897		44.074		45.331	
Lasten	-9.864		-9.902		-10.491		-11.542	
Saldo van baten en lasten	**31.581**	**V**	**32.995**	**V**	**33.583**	**V**	**33.789**	**V**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	817		441		305		155	
Mutatie reserve toevoeging	-475		-475		-475		-475	
Reservemutatie	**342**	**V**	**-34**	**N**	**-170**	**N**	**-320**	**N**
Resultaat	**31.923**	**V**	**32.961**	**V**	**33.414**	**V**	**33.469**	**V**
Dienstverlening en burgerzaken								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	273		263		233		233	
Lasten	-709		-641		-651		-656	
Saldo van baten en lasten	**-436**	**N**	**-378**	**N**	**-417**	**N**	**-422**	**N**

Resultaat	**-436**	**N**	**-378**	**N**	**-417**	**N**	**-422**	**N**
Veiligheid								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	21		21		21		21	
Lasten	-3.466		-3.527		-3.584		-3.651	
Saldo van baten en lasten	**-3.445**	**N**	**-3.505**	**N**	**-3.563**	**N**	**-3.630**	**N**
Resultaat	**-3.445**	**N**	**-3.505**	**N**	**-3.563**	**N**	**-3.630**	**N**
Openbare ruimte en mobiliteit								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	3.453		3.452		3.453		3.454	
Lasten	-8.228		-8.417		-8.489		-8.645	
Saldo van baten en lasten	**-4.775**	**N**	**-4.965**	**N**	**-5.036**	**N**	**-5.191**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	205		213		240		344	
Reservemutatie	**205**	**V**	**213**	**V**	**240**	**V**	**344**	**V**
Resultaat	**-4.570**	**N**	**-4.752**	**N**	**-4.795**	**N**	**-4.847**	**N**
Economie								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	1.489		1.438		1.396		1.335	
Lasten	-1.453		-1.406		-1.362		-1.301	
Saldo van baten en lasten	**36**	**V**	**32**	**V**	**34**	**V**	**34**	**V**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve toevoeging	-26		-27		-32		-34	
Reservemutatie	**-26**	**N**	**-27**	**N**	**-32**	**N**	**-34**	**N**
Resultaat	**10**	**V**	**5**	**V**	**2**	**V**	**-0**	**N**
Onderwijs								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	86		95		95		95	
Lasten	-1.782		-1.765		-1.887		-1.881	
Saldo van baten en lasten	**-1.696**	**N**	**-1.671**	**N**	**-1.793**	**N**	**-1.786**	**N**
Resultaat	**-1.696**	**N**	**-1.671**	**N**	**-1.793**	**N**	**-1.786**	**N**
Sport en accommodaties								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	1.138		1.139		1.156		1.162	
Lasten	-3.077		-3.479		-3.566		-3.534	
Saldo van baten en lasten	**-1.939**	**N**	**-2.340**	**N**	**-2.411**	**N**	**-2.371**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	354		347		414		432	
Reservemutatie	**354**	**V**	**347**	**V**	**414**	**V**	**432**	**V**
Resultaat	**-1.585**	**N**	**-1.994**	**N**	**-1.997**	**N**	**-1.939**	**N**
Cultuur en recreatie								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	23		23		23		23	
Lasten	-1.099		-1.125		-1.074		-1.063	

Saldo van baten en lasten	**-1.076**	**N**	**-1.101**	**N**	**-1.050**	**N**	**-1.040**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	47		74		22		10	
Reservemutatie	**47**	**V**	**74**	**V**	**22**	**V**	**10**	**V**
Resultaat	**-1.029**	**N**	**-1.027**	**N**	**-1.029**	**N**	**-1.029**	**N**
Sociaal domein								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	4.076		4.121		4.019		4.092	
Lasten	-22.577		-22.209		-22.107		-22.123	
Saldo van baten en lasten	**-18.502**	**N**	**-18.088**	**N**	**-18.088**	**N**	**-18.031**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve beschikking	450		0		0		0	
Reservemutatie	**450**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Resultaat	**-18.052**	**N**	**-18.088**	**N**	**-18.088**	**N**	**-18.031**	**N**
Milieu								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	2.055		2.056		2.060		2.062	
Lasten	-1.833		-1.833		-1.838		-1.840	
Saldo van baten en lasten	**223**	**V**	**222**	**V**	**222**	**V**	**221**	**V**
Resultaat	**223**	**V**	**222**	**V**	**222**	**V**	**221**	**V**
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening								
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Baten	4.512		3.180		3.944		2.841	
Lasten	-4.991		-3.495		-4.370		-3.328	
Saldo van baten en lasten	**-479**	**N**	**-315**	**N**	**-427**	**N**	**-487**	**N**
	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Mutatie reserve toevoeging	-431		-604		-514		-464	
Reservemutatie	**-431**	**N**	**-604**	**N**	**-514**	**N**	**-464**	**N**
Resultaat	**-910**	**N**	**-919**	**N**	**-941**	**N**	**-951**	**N**
Geheel - Totaal	**-384**	**N**	**31**	**V**	**173**	**V**	**199**	**V**

Staat van incidentele baten en lasten

Conform het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV) is hieronder de staat van incidentele baten en lasten opgenomen.

Staat van incidentele baten en lasten

Incidentele bate of last	Mutaties		Reserve	Reserve	Resultaat na
* € 1000	baten	lasten	toevoegingen	beschikkingen	bestemming
Aansluiten bij de landelijke campagne Één tegen eenzaamheid'					
2019		7		7	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Aflossing achtergestelde lening					
2019		189		189	0
2020		189		189	0
2021		189		189	0
2022		0		0	0
Agro en food sector stimuleren om innovatief te stimuleren (bv. energie en VAB's)					
2019		15		15	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Basisinventarisatie maatschappelijke veiligheid					
2019		10		10	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Benutten grensligging NL-DL: Aanwenden grensoverschrijdende samenwerkingen					
2019		90		90	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Bestaande woningbouw wijkgericht gasloos maken.					
2019		34		34	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Bijeenkomsten, zaalhuren horecavoorziening, folders en drukwerk, publicaties etc					
2019		60		60	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0

Borgen integraliteit ambities en initiatieven uit de samenleving.					
2019		5		5	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Communicatie 20000 out of the pocket					
2019		20		20	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Dekking kapitaallasten Majeure projecten					
2019		205		205	0
2020		213		213	0
2021		239		239	0
2022		344		344	0
Energiemonitoring					
2019		10		10	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Faciliteiten en communicatie zoals huur locaties, koffie/ thee, themakranten					
2019		40		40	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Financiering generatiepact					
2019		424		424	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Flankerende inzet Natura 2000 AVAV (Volterbroek)					
2019		103		103	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Gezamenlijk een cultuurvisie en cultuuragenda op stellen.					
2019		5		5	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Grondexploitatie					
2019	456		456		0
2020	631		631		0
2021	546		546		0
2022	497		497		0
Herijken uitgangspuntennotitie MijnDinkelland2030!					
2019		4		4	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0

Inkoop duurzame energie voor onze gebouwen.					
2019		10		10	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Inzet buurtmannen/vrouwen					
2019		20		20	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Inzicht in de processen, activiteiten, trends en analyses per kern. (DNA, kernagenda)					
2019		6		6	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Maatregelen Keurmerk Veilig Ondernemen					
2019		197		197	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
MOP 2017 - 2021					
2019	475	555	475	555	0
2020	475	673	475	673	0
2021	475	553	475	553	0
2022	475	597	475	597	0
Ondersteuning kleine initiatieven 4 per jaar					
2019		96		96	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Onderzoek vergunningparkeren Ootmarsum					
2019		27		27	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Onderzoeken mogelijkheden 'stagemakelaar'/hub					
2019		20		20	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Opstellen van een Duurzaam MOP gebouwen					
2019		17		17	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Procesgeld ondersteuning via menselijke "toolkit"					
2019		113		113	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0

Right to challenge en burgerbegroting					
2019		8		8	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Samen met inwoners en partijen keuzes wijze waarop subsidies voor cultuur worden toegekend.					
2019		4		4	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Samen met Losser Oldenzaal en Tubbergen invulling geven aan grootschalige energietransitie.					
2019		4		4	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Stelpost Binnensport BTW					
2019		50		50	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Stimulering verduurzaming scholen					
2019		10		10	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Toekomstgerichte erven (buitengebied)					
2019		35		35	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Transformatieplan					
2019		450		450	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Verkennen hoe besluitvormingsproces beter kan aansluiten op de nieuwe manier van werken					
2019		5		5	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Versterken toeristische voorzieningen (coulissen)landschap en natuur (de N2000-gebieden)					
2019		280		280	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
We actualiseren de gemeentelijke cultuurvisie.					
2019		37		37	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0

We gaan actief de dialoog aan met inwoners en verenigingen om sport in iedere kern te stimuleren.					
2019		52		52	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Wij gaan werk/daginvulling vanuit één lokale voorziening lhet zgn. Noaberhoes					
2019		60		60	0
2020		0		0	0
2021		0		0	0
2022		0		0	0
Mutaties reserves onderling					
2019	9.785	9.785	9.785	9.785	0
2020	0	0	0	0	0
2021	0	0	0	0	0
2022	0	0	0	0	0
Werkbudget ambitie					
2019		50	0	0	-50
2020		0	0	0	0
2021		0	0	0	0
2022		0	0	0	0
Bloemzaad					
2019		5	0	0	-5
2020		0	0	0	0
2021		0	0	0	0
2022		0	0	0	0
Uitvoeringsplan duurzaamheid					
2019		13	0	0	-13
2020		0	0	0	0
2021		0	0	0	0
2022		0	0	0	0
Energieloket 2.0					
2019	15	15	0	0	0
2020	0	0	0	0	0
2021	0	0	0	0	0
2022	0	0	0	0	0
Opbrengst overname WMO					
2019	200		0	0	200
2020	200		0	0	200
2021	0		0	0	0
2022	0		0	0	0
Totaal 2019	**10.931**	**13.144**	**10.716**	**13.061**	**132**
Totaal 2020	**1.306**	**1.074**	**1.106**	**1.074**	**200**
Totaal 2021	**1.021**	**981**	**1.021**	**981**	**0**
Totaal 2022	**972**	**942**	**972**	**942**	**0**

Structureel begrotingssaldo Dinkelland

Presentatie van het structureel begrotingssaldo								
(bedragen * € 1.000)	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
Saldo van baten en lasten	**-2.728**	**N**	**63**	**V**	**213**	**V**	**229**	**V**
Mutatie reserves	2.344	V	-32	N	-40	N	-31	N
Begrotingssaldo na bestemming	**-384**	**N**	**31**	**V**	**173**	**V**	**199**	**V**
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	**132**	**V**	**200**	**V**	**0**	**V**	**0**	**V**
Structureel begrotingssaldo	**-252**	**N**	**231**	**V**	**173**	**V**	**199**	**V**

Toelichting
In bovenstaande presentatiewijze geldt dat het jaar 2019 is nog negatief is, maar hierbij geldt dat het negatieve begrotingssaldo van €384.000 zal worden gedekt uit de reserve incidenteel algemeen beschikbare middelen.

Vanaf 2020 geldt dat wij meerjarig een structureel positief sluitend begrotingssaldo presenteren.

Meerjaren balans en financiële kengetallen

De begroting wordt gekenmerkt door verwachte kosten en opbrengsten in de komende jaren. De tegenhanger hiervan is de balans waarin de bezittingen en schulden aan het einde van het jaar worden gepresenteerd. Hoewel de balans centraal staat in de jaarrekening, is deze met de vernieuwing van de verslaggevingsregels nu ook voor de begroting verplicht. Oftewel, wat is de verwachte ontwikkeling van de bezittingen en schulden van de gemeente Dinkelland?

De balans hoeft in de begroting niet hetzelfde detailniveau te kennen als in de jaarrekening. Daarbij is alleen het eerstvolgende jaar voorgeschreven. Om een goed beeld te krijgen kiezen wij ervoor om wél een meerjarig beeld te geven. Daarbij ligt de nadruk op balansposten die een grote omvang hebben en/of meerjarig fluctueren. De belangrijkste bronnen zijn de geplande investeringen in materiële vaste activa (gebouwen, infrastructuur en riolering) en ruimtelijke ontwikkelingsplannen. Dit geeft het volgende beeld.

Balans per 31 december (bedragen x € 1.000,--)	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
ACTIVA						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	**239**	**239**	**231**	**223**	**215**	**207**
Materiële vaste activa	**49.716**	**58.620**	**57.510**	**55.736**	**55.546**	**56.437**
Financiële vaste activa	**9.028**	**8.733**	**8.441**	**8.149**	**7.857**	**7.754**
Voorraden	**5.738**	**8.956**	**6.982**	**6.947**	**5.413**	**4.662**
Uitzettingen looptijd korter dan 1 jaar	**24.486**	**24.486**	**24.486**	**24.486**	**24.486**	**24.486**
Liquide middelen	**469**	**469**	**469**	**469**	**469**	**469**
Overlopende activa	**1.613**	**1.613**	**1.613**	**1.613**	**1.613**	**1.613**
Totaal activa	**91.051**	**102.878**	**99.502**	**97.401**	**95.385**	**95.422**

Balans per 31 december (bedragen x € 1.000,--)	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
PASSIVA						
Vaste passiva						
Eigen vermogen						
Reserves						
Algemene reserve	9.767	7.414	5.629	5.629	5.629	5.629
Bestemmingsreserves	31.737	22.661	22.102	22.134	22.174	22.205
Gerealiseerd resultaat	3.177	3.201	2.817	2.848	3.021	3.220
	44.680	**33.275**	**30.547**	**30.610**	**30.823**	**31.053**
Voorzieningen	**4.888**	**5.179**	**5.608**	**6.052**	**6.517**	**7.036**
Vaste schulden met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer	**33.931**	**30.562**	**27.192**	**23.835**	**20.477**	**17.117**
Vlottende passiva	**7.552**	**33.862**	**36.155**	**36.904**	**37.568**	**40.216**
Totaal passiva	**91.051**	**102.878**	**99.502**	**97.401**	**95.385**	**95.422**

Overzicht taakvelden

Hieronder is de begroting opgenomen naar de voorgeschreven taakvelden vanuit de nieuw BBV regelgeving.

Taakvelden

Taakvelden	* € 1000	Begroting 2018		Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
0.1	Bestuur	-1.552	N	-1.454	N	-1.469	N	-1.484	N	-1.499	N
0.10	Mutaties reserves	11.015	V	2.344	V	-32	N	-40	N	-31	N
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	74	V	0	V	0	V	0	V	0	V
0.2	Burgerzaken	-421	N	-436	N	-378	N	-417	N	-422	N
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	-661	N	-1.054	N	-1.210	N	-1.040	N	-1.059	N
0.4	Overhead	-6.826	N	-6.211	N	-6.311	N	-6.481	N	-6.701	N
0.5	Treasury	1.616	V	1.803	V	1.929	V	1.972	V	1.992	V
0.61	OZB woningen	3.362	V	3.509	V	3.585	V	3.657	V	3.733	V
0.62	OZB niet-woningen	2.525	V	2.479	V	2.533	V	2.579	V	2.631	V
0.64	Belastingen overig	18	V	-35	N	-35	N	-36	N	-36	N
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	32.477	V	33.129	V	34.533	V	35.585	V	36.703	V
0.8	Overige baten en lasten	-586	N	-585	N	-561	N	-1.169	N	-1.976	N
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	-1.732	N	-1.899	N	-1.954	N	-1.992	N	-2.046	N
1.2	Openbare orde en veiligheid	-513	N	-1.556	N	-1.551	N	-1.571	N	-1.584	N
2.1	Verkeer en vervoer	-4.081	N	-3.918	N	-3.896	N	-3.956	N	-4.108	N
2.2	Parkeren	-5	N	-27	N	-27	N	-27	N	-28	N
2.4	Economische havens en waterwegen	-173	N		V		V		V		V
2.5	Openbaar vervoer	0	V	-1	N	-1	N	-1	N	-1	N
3.1	Economische ontwikkeling	-354	N	-71	N	-71	N	-71	N	-71	N
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	-46	N	-111	N	-0	N	4	V	6	V
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	14	V	-104	N	-105	N	-107	N	-108	N
3.4	Economische promotie	93	V	-121	N	181	V	180	V	179	V
4.1	Openbaar basisonderwijs	-18	N	-14	N	-14	N	-14	N	-15	N
4.2	Onderwijshuisvesting	-1.797	N	-725	N	-707	N	-852	N	-843	N
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-949	N	-969	N	-961	N	-939	N	-941	N
5.1	Sportbeleid en activering	-146	N	-380	N	-325	N	-324	N	-265	N
5.2	Sportaccommodaties	-3.939	N	-1.665	N	-2.069	N	-2.142	N	-2.163	N
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-184	N	-233	N	-188	N	-188	N	-188	N
5.4	Musea	-122	N	-153	N	-166	N	-125	N	-122	N
5.5	Cultureel erfgoed	-87	N	-122	N	-132	N	-125	N	-117	N
5.6	Media	-498	N	-454	N	-457	N	-454	N	-455	N
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-1.750	N	-2.109	N	-1.913	N	-1.933	N	-1.944	N
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	-3.644	N	-2.277	N	-1.097	N	-959	N	-938	N
6.2	Wijkteams		V		V		V		V		V
6.3	Inkomensregelingen	-1.325	N	-492	N	-446	N	-352	N	-280	N
6.4	Begeleide participatie	-2.729	N	-2.923	N	-2.856	N	-2.736	N	-2.617	N
6.5	Arbeidsparticipatie	-365	N	-192	N	-192	N	-193	N	-194	N
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-776	N	-742	N	-741	N	-941	N	-941	N
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	-3.995	N	-6.103	N	-6.548	N	-6.689	N	-6.838	N
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	-4.163	N	-5.240	N	-5.291	N	-5.303	N	-5.310	N
6.81	Geëscaleerde zorg 18+		V	-143	N	-143	N	-143	N	-143	N
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	-33	N	0	V	0	V	0	V	0	V
7.1	Volksgezondheid	-1.297	N	-924	N	-924	N	-924	N	-925	N
7.2	Riolering	432	V	431	V	432	V	437	V	440	V
7.3	Afval	330	V	330	V	331	V	332	V	333	V
7.4	Milieubeheer	-298	N	-302	N	-219	N	-223	N	-226	N
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	-5	N	-9	N	-10	N	-10	N	-10	N
8.1	Ruimtelijke ordening	-917	N	-639	N	-640	N	-650	N	-657	N
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	140	V	436	V	609	V	520	V	469	V
8.3	Wonen en bouwen	-6.109	N	-453	N	-463	N	-480	N	-485	N
Totaal		**0**	**V**	**-384**	**N**	**31**	**V**	**173**	**V**	**199**	**V**

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht reserves en voorzieningen

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing laten we zien hoe de risico's zich verhouden tot het weerstandsvermogen: de saldireserve. Bij die ontwikkeling houden we niet alleen rekening met datgene wat in de begrotingsadministratie is opgenomen maar ook met verwachtingen en claims waar we nu zicht op hebben.

In dit deel geven we inzicht in de stand van de reserves en voorzieningen zoals die nu in de (begrotings-) administratie is opgenomen.

Overzicht reserves en voorzieningen								
Omschrijving Bedragen x € 1.000	**Jaar**	**Saldo begin van het**	**Structurele dotatie**	**Incidentele dotatie**	**Structurele ontrekking**	**Incidentele ontrekking**	**Dekking i.v.m. afschr**	**Saldo einde van het**
Algemene reserve, exploitatie	2019	4.492	0	0	0	1.785	0	2.707
	2020	2.707	0	0	0	0	0	2.707
	2021	2.707	0	0	0	0	0	2.707
	2022	2.707	0	0	0	0	0	2.707
Reserve grondexploitatie	2019	2.613	0	456	0	0	0	3.069
	2020	3.069	0	631	0	0	0	3.700
	2021	3.700	0	546	0	0	0	4.246
	2022	4.246	0	497	0	0	0	4.743
Reserve groot onderhoud gebouwen	2019	1.663	0	475	0	555	0	1.583
	2020	1.583	0	475	0	673	0	1.385
	2021	1.385	0	475	0	553	0	1.307
	2022	1.307	0	475	0	597	0	1.184
Reserve dividend WMO Beheer	2019	8.000	0	0	0	8.000	0	0
	2020	0	0	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0	0	0
Reserve conversie aandelen Vitens	2019	565	0	0	189	0	0	376
	2020	376	0	0	189	0	0	188
	2021	188	0	0	189	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0	0	0
Reserve incidenteel beschikbare algemene middelen	2019	1.245	0	9.785	0	2.327	0	8.704
	2020	8.704	0	0	0	0	0	8.704
	2021	8.704	0	0	0	0	0	8.704
	2022	8.704	0	0	0	0	0	8.704
Voorzieningen pensioenaanspraken wethouders	2019	2.597	112	0	195	0	0	2.513
	2020	2.513	112	0	155	0	0	2.471
	2021	2.471	112	0	132	0	0	2.451
	2022	2.451	112	0	95	0	0	2.468
Voorziening liquidatie Top Craft	2019	243	0	0	0	0	0	243
	2020	243	0	0	0	0	0	243
	2021	243	0	0	0	0	0	243
	2022	243	0	0	0	0	0	243
Voorziening riolering	2019	1.293	565	0	0	0	0	1.858
	2020	1.858	541	0	0	0	0	2.399
	2021	2.399	542	0	0	0	0	2.941
	2022	2.941	562	0	0	0	0	3.502
Voorzieningen afval	2019	1.045	0	0	53	0	0	992
	2020	992	0	0	53	0	0	939
	2021	939	0	0	58	0	0	881
	2022	881	0	0	59	0	0	822
Reserve dekking afschrijvingen investeringen majeure projec	2019	10.730	0	0	0	0	205	10.525
	2020	10.525	0	0	0	0	213	10.312
	2021	10.312	0	0	0	0	239	10.073
	2022	10.073	0	0	0	0	344	9.729
Reserve GRP	2019	2.000	0	0	0	0	0	2.000
	2020	2.000	0	0	0	0	0	2.000
	2021	2.000	0	0	0	0	0	2.000
	2022	2.000	0	0	0	0	0	2.000
Reserve wegen en kunstwerken	2019	1.000	0	0	0	0	0	1.000
	2020	1.000	0	0	0	0	0	1.000
	2021	1.000	0	0	0	0	0	1.000
	2022	1.000	0	0	0	0	0	1.000
Reserve Agenda van Twente	2019	919	0	0	0	0	0	919
	2020	919	0	0	0	0	0	919
	2021	919	0	0	0	0	0	919
	2022	919	0	0	0	0	0	919
Totaal 2019	2019	38.406	677	10.716	437	12.667	205	36.491
Totaal 2020	2020	36.491	653	1.106	397	673	213	36.966
Totaal 2021	2021	36.966	654	1.021	378	553	239	37.473
Totaal 2022	2022	37.473	674	972	155	597	344	38.022

Toelichting

Algemene reserve

Uit de berekening van onze benodigde weerstandscapaciteit (de risico's) in relatie tot het aanwezige) blijkt dat we een bedrag van €1.785.000 miljoen in het jaar 2019 kunnen overhevelen naar de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen.

Reserve grondexploitatie
Jaarlijks worden de geprognosticeerde winstnemingen gedoteerd aan deze reserve.

Reserve onderhoud gebouwen
Jaarlijks wordt €475.000 gedoteerd aan deze reserve. De onttrekkingen zijn gebaseerd op het meerjarig onderhoudsplan (MOP) dat in 2016 door de raad is vastgesteld.

Reserve dividend WMO Beheer
Aan deze reserve werd jaarlijks rente toegerekend die daarna als baat op de begroting werd gebracht. Met deze rentebaat kon het wegvallende jaarlijkse dividend als gevolg van de verkoop worden opgevangen. Inmiddels is de rente dermate laag dat deze rentebaat kan worden opgevangen binnen het totaal van de rentekosten en -baten. In het jaar 2019 kunnen is deze reserve overgeheveld naar de reserve incidenteel beschikbare algemene middelen.

Reserve conversie aandelen Vitens
Jaarlijks wordt een bedrag van €189.000 onttrokken uit deze reserve ten gunste van de exploitatie. Dit loopt parallel met de aflossing van de lening.

Reserve incidenteel beschikbare algemene middelen
Hiervoor verwijzen we u naar de uitgebreide specificatie van deze reserve in het hoofdstuk Van Koersdocument 2018-2022 naar begroting 2019.

Reserve dekking afschrijvingen investeringen majeure projecten
De jaarlijkse onttrekkingen betreffen de jaarlijkse afschrijvingslasten van geactiveerde majeure projecten.

Reserve GRP
In de begroting 2017 is een incidenteel bedrag van €2 miljoen beschikbaar gesteld om de gevolgen van de klimatologische omstandigheden (deels) op te vangen. Aangegeven is dat deze reservering wordt betrokken bij het opstellen van het nieuwe Gemeentelijke Riolerings Plan (behandeling gemeenteraad november 2018).

Reserve wegen en kunstwerken
Doel van de reserve is om planmatig “groot onderhoud” gelijkmatig over de begrotingsjaren te verdelen. Om fluctuaties van de budgetten van wegen en kunstwerken op te vangen is in de begroting van 2017 €1.000.000 beschikbaar gesteld.

Reserve Agenda van Twente.
In de begroting van 2018 is een bedrag van €985.000 gereserveerd voor de Agenda van Twente voor ambities en projecten voor een periode van 5 jaar.

Voorziening pensioenaanspraken wethouders
De dotaties betreffen de rekenrente en de pensioenopbouw van de huidige wethouders. De onttrekkingen betreffen pensioenbetalingen aan voormalig wethouders, die de pensioengerechtigde leeftijd bereikt hebben.

Voorziening liquidatie Top Craft
Om verplichtingen voortkomend uit de liquidatie van Top Craft te borgen heeft genoemde verbonden partij een voorziening getroffen. Als deelnemende gemeente dragen wij daarin voor 21% bij.

Voorziening riool
De dotaties en onttrekkingen betreffen de egalisatie van het verschil tussen de rioolheffing en de lasten van riolering (zowel exploitatielasten als kapitaallasten).

Voorziening afval
De dotaties en onttrekkingen betreffen de egalisatie van het verschil tussen de afvalstoffenheffing en de lasten van afvalinzameling en -verwijdering (zowel exploitatielasten als kapitaallasten).

Bijlage 2: Begrippenlijst

- ***Actielijn:*** Dit is een verbijzondering van de ambitie. Dit is een subdoel en deze is ondergeschikt aan het strategische doel bij de ambitie, maar sluit in totaliteit volledig hierbij aan. Er zitten geen nieuwe elementen in.
- ***Activiteiten:*** Datgene wat je concreet (binnen een project, proces) gaat doen. Dit niveau is te gedetailleerd voor de DIN, maar levert wel in zijn totaliteit de input voor het project- of procesresultaat.
- ***Ambitie:*** Een ambitie is het kompas voor het programma. Het is de inspiratie- en motivatiebron en het richtpunt waar mensen samen naartoe gaan en waarvoor ze samen aan de slag gaan. Van de ambitie worden de doelen en baten afgeleid. Een ambitie is ***betekenisvol*** voor de betrokkenen: hij doet er écht toe. Mensen willen met zinvolle dingen bezig zijn, en dit kan een van die dingen zijn. Een goede ambitie is iets ***gezamenlijks*** van de betrokkenen; ze willen er samen voor gaan.
- ***Baten:*** Dat zijn concrete, meetbare doelen die door belanghebbenden als positief worden gezien en die bijdragen aan het nastreven van de bovenliggende doelen. Met andere woorden: wat is de opbrengst/wat heeft het opgeleverd.
- ***DIN:*** Een DIN staat voor Doelen-Inspanningen-Netwerk. Een DIN is een visuele weergave van je strategische doelen, de effecten die je wilt bereiken en de inspanningen/resultaten die je gaat opleveren om deze doelen te bereiken.
- ***Doel:*** Datgene wat je wil bereiken, gewenste situaties in de toekomst. Met andere woorden: het beoogde effect, de “outcome”. Doelen stel je vooraf, terwijl het uiteindelijke effect (outcome) pas achteraf vast te stellen is.
- ***Doelsturing*** richt zich op het sturen op doelen. Allerhande inspanningen worden gedaan die samen leiden tot de continue afweging doen we de goede dingen en doen we ze ook goed? Wat kenmerkt nu het werken op basis van doelsturing:
    - Samenwerken in een meer horizontale manier
    - Gericht op een langere termijn
    - Vergt geduld en goed opdrachtgeverschap
    - Vergt flexibilisering
    - Overzicht van samenhang
    - Doelgericht samen willen werken met andere partijen
- ***Effect:*** Datgene wat bereikt is. Dit kan pas na jaren zichtbaar zijn.
- Het gaat over datgene wat je met een programma nastreeft door allerlei inspanningen in samenhang uit te voeren.
- ***Gebiedsgericht werken***[1] is een manier van werken waarbij in de beleids- en uitvoeringsfase nadrukkelijk van buiten (de samenleving, het gebied, de wijk) naar binnen (de -ambtelijke- organisatie) wordt gekeken en gehandeld.
- ***Inspanningen:*** Dit zijn projecten, processen en activiteiten binnen een ambitie die een bijdrage leveren aan de gestelde doelen. Dit kunnen interne projecten en processen zijn, maar ook projecten en processen waarbij het initiatief en de uitvoering bij de samenleving ligt.
- ***Maatschappelijk Effecten Plan (MEP):*** Dit is de uitwerking van de ambities in doelen, ambities, actielijnen, inspanningen en kosten samengevat in een plan. Het MEP is een van de hoofdstukken in de P&C documenten.
- ***Proces:*** Tijdelijke manier van samenwerken, gericht op het ontwikkelen van een uniek idee of het bereiken van overeenstemming tussen mensen en partijen. Het gaat om sturen en balanceren van haalbaarheid en draagvlak.
- ***Programmamanagement:*** Een geheel van samenhangende doelstellingen, te bereiken resultaten en daarvoor uit te voeren inspanningen (projecten/ processen).
- ***Project:*** Tijdelijke manier van samenwerken, gericht op het realiseren van een uniek resultaat, dat bijdraagt aan het behalen van bepaalde doelen.
- ***Resultaten:*** Datgene wat klaar is als een (cluster van) activiteit(en) klaar is. Output.

[1] Definitie volgens platform31: http://www.platform31.nl/wijkengids/1-vooraf/1-7-wijkaanpak-versus-wijk-gebiedsgericht-werken

Bijlage 3: Participatieprocessen

Participatieladder totaal

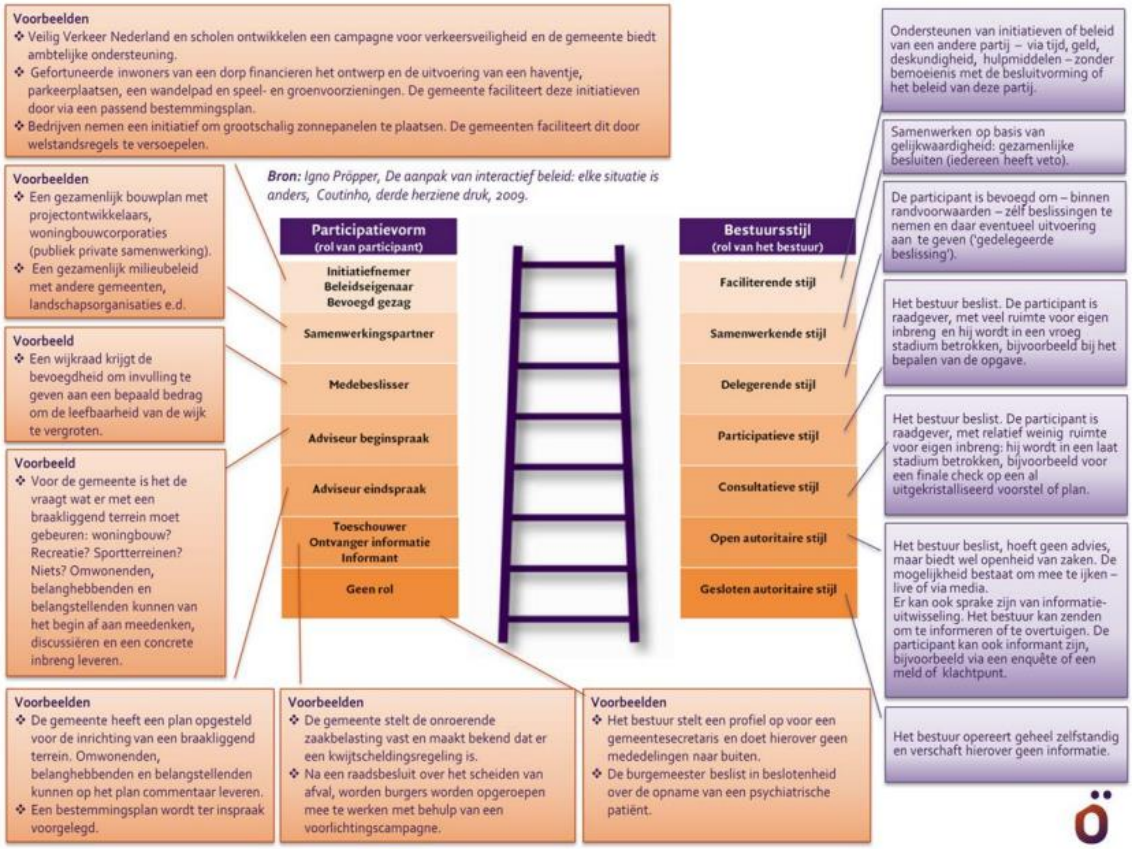

Bijlage 4: Vaststelling begroting

De raad van de gemeente Dinkelland,

gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van ,
gelet op de Gemeentewet;

B E S L U I T:
De programmabegroting 2019 vast te stellen.

Aldus besloten in de openbare raadsvergadering van 13 november 2018,

De raadsgriffier, De voorzitter,

mr. O.J.R.J. Huitema MPM J. Joosten